

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06408

HABIMAH

R. Ben-Ari

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

בן אמן ק"ס
אין קאפא
גמל גמל
דער דער
לוי דול
אין א
אין א
/א.)

March 7. 1937
Heultra G

ה. בן-ארי

הבימה

איינלייטונג פון
דר. א. מוקדוני

פארלאג . מ . ש . ט . י . י . שיקאגא

The Moscow Theatre **Habima** by **R. Ben-Ari**

Preface by **Dr. A. Mukdoni**

Copyright, 1937, by R. Ben-Ari, New York, N. Y.

L. M. Stein Publisher

913 West Van Buren Street

Chicago, Illinois

Printed in U. S. A. by
POSY-SHOULSON PRESS, 19 W. 21st St., New York

א י נ ה א ל ט

- 9..... פאָרוואַרט
- 11..... בן־אָריס בוך „הבימה“ פון דר. א. מוקדוני
- 14..... א בריוו צו דער „הבימה“, פון ק. סטאַניסלאָוסקי
- 15..... אַ בריוו צו דער „הבימה“ פון פ. שאַליג־פּין
- 16..... „הבימה“, פון מאַקסיס גאַרקי
- 23..... אַ בריוו פון פּראָפ. א. איינשטיין
- 25..... די אַנטשטייאָונג פון דער „הבימה“
- 39..... די ערשטע טריט
- 44..... די ערשטע פּאַרשטעלונג
- 61..... נייע קאַנדידאַטן
- 47..... מיט וואַכטאַנגאַוון
- 90..... די „הבימה“ צווישן גאַנסקין גאָן וואַכטאַנגאַוון
- 110..... אויסגעהאַלטן דעם עקזאַמען
- 120..... מיר פּאַרלירן וואַכטאַנגאַוון
- 132..... סטאַניסלאָוסקי אין דער „הבימה“
- 145..... די „הבימה“ סטודיאָ ווערט אַ מלוכה־טעאַטער
- 156..... אַן אָונט מיט ביאַליקן
- 169..... מטשעדעלאָו באַנייט פינסקיס „היהודי הנחזי“
- 183..... מיר גאַסטראָלירן אין לענינגראַד
- 196..... מיר רעפּערטירן ליוויקס „גולם“
- 215..... דער „גולם“ אַ גרויסער דערפאַלג
- 228..... „יעקבס דזלום“ אונטער סטאַניסלאָוסקיס רעזשי
- 240..... די „הבימה“ אין אַ פּילם פון שלום־עליכמס „מבול“
- 251..... מייערכאַלד און איינשטיין
- 258..... מיר פּאַרלאָן סאַוועטן־פּאַרבאַנד
- 269..... ריגע — אונדזערע ערשטע גאַסטשפּילן אין אייראָפע
- 278..... דערפאַלג און צווייפל
- 228..... די קריטיק און איר ווירקונג אויף דער „הבימה“
- 301..... די „הבימה“ אין אַמעריקע
- 316..... די צעשיידונג
- 324..... אונדזערע פּרוואַון אין אמעריקע
- 336..... די „הבימה“ און אנדערע טעאַטער טעאַריעס — אַ סך־הכל
- 353..... „הבימה“ דער סינטעז פון דריי סצענישע קונסטן, פון א. וואַלינסקי
- 354..... דער טעאַטער פון באַפּרייטן גייסט, פון א. קוגעל

בילדער אינהאַלט

17.....	דער אַנפּאַנג	.1
19.....	נחום צמח	.2
31.....	אַן ערנסטע באַראַטונג	.3
33.....	ק. ס. סטאַניסלאָווסקי	.4
35.....	מאַקסיס גאַרקי	.5
37.....	פּראָפּ. אַלבערט איינשטיין	.6
47.....	יעווגעני באַגראַטיאַנאָוויטש וואַכטאַנגאָו	.7
49.....	דער עולם ביים ערשטן אַרויסטריט אין מאַסקווע	.8
51.....	דער „הבימה“ קאַלעקטיוו	.9
53.....	לערער פון דער „הבימה“	.10
63.....	ש. אַנסקי — סקולפּטור	.11
65.....	חיים-נחמן ביאַליק	.12
67.....	„דיבוק“, בטלנים סצענע	.13
69.....	„דיבוק“, חנן — מרים עליאַס	.14
79.....	„דיבוק“, לאה — חנה ראַוינה	.15
81.....	„דיבוק“, ערשטער אַקט	.16
83.....	„דיבוק“, ערשטער בטלן — בן-אַרי	.17
85.....	„דיבוק“, בעטלער טאַנץ	.18
95.....	„דיבוק“, די באַבע — תּמימה יודעלעוויטש	.19
97.....	„דיבוק“, צווייטער אַקט	.20
99.....	„דיבוק“, א בעטלער — ש. ברוק	.21
101.....	„דיבוק“, א בעטלערין — נ. גאַווינסקאַיאַ	.22
111.....	„דיבוק“, דער צדיק — נ. צמח	.23
113.....	„דיבוק“, דריטער אַקט	.24
123.....	„דיבוק“, משולח — א. פרודקין	.25
125.....	„דיבוק“, דער צדיק — ב. צעמערנינסקי	.26
127.....	„דיבוק“, דריטער אַקט, לעצטע סצענע	.27
129.....	י. ב. וואַכטאַנגאָו — אַלט פּראָזער אין בערגערס „מבול“	.28
131.....	וואַכטאַנגאָווס אַרמענישער ניגון	.29
139.....	דוד פּינסקי	.30
141.....	„היהודי הנצחי“, קאַנסטרוקטיווע דעקאָראַציע	.31
151.....	„היהודי הנצחי“, די מוטער — חנה ראַוינה	.32
153.....	„היהודי הנצחי“, דער נביא — נחום צמח	.33
163.....	ה. לייזויק	.34

165.....	35. ב. א. ווערשילאָוו
175.....	36. „גולס“, דער גולס — א. מסקין
177.....	37. „גולס“, פּראָלאַג
187.....	38. „גולס“, מה"רל — א. פרודקין
189.....	39. „גולס“, ערשטער אַקט
199.....	40. „גולס“, דבורלע אין רבצין
201.....	41. „גולס“ תנחום — בן־ארי
211.....	42. „גולס“, א בעטלער — א. באַראָץ
213.....	43. „גולס“, ערשטער אַקט
223.....	44. „גולס“, צווייטער אַקט
225.....	45. „הנצח“, אבישי — בן־ארי
235.....	46. שלום־עליכם
237.....	47. אַ גרופע „הבימה“ שוויפילער
247.....	48. א גרופע מיטן מאַלער ר. פּאַלק
249.....	49. א סצענע פון שלום־עליכמס „מבול“
259.....	50. אלעקסאנדראַ מאַיסי
261.....	51. „הבימה“ קאַלעקטיוו מיט א. מאַיסי
271.....	52. מ. א. טשעכאָוו
273.....	53. מאַסקווער אידישער מלוכה־טעאַטער, „די קישעפּמאַכערן“
283.....	54. ב. מ. סושקעוויטש
285.....	55. „יעקבס חלום“, דער שטן — בנימין צמח
295.....	56. „דער גולס“, ליזי — תיהלע גרובער
297.....	57. „דער מבול“, דער טאַנג
307.....	58. „דער מבול“, דערפּינדער — בן־ארי
309.....	59. „דער מבול“, דריטער אַקט
319.....	60. „הבימה“ קאַלעקטיוו ביים אַנקומען קיין אמעריקע
321.....	61. אַן עולם בא א „הבימה“ פּאַרשטעלונג אין ארץ־ישׂראל
331.....	62. „שיילאַק“, „הבימה“ פּאַרשטעלונג אין א"י, 1936
333.....	63. בן־ארי דראַמאַטישע גרופע אין ניו־יאָרק
333.....	64. „קריאייטיוו טעאַטער“ אין פּילאדעלפיע
343.....	65. „טאַי־טעאַטער אין אַטלאַנטיק סיטי“
343.....	66. „ארטעף“ טעאַטער — „רעקרוטן“

פאָרוואָרט

דאָס וואָס דער לייענער וועט געפינען אין דעם דאָזיקן בוך איז ניט קיין געשיכטע פון דער „הבימה“, און אויך ניט קיין זכרונות; קיין גע-שיכטע קען מען נאָך ניט שרייבן, ווייל די „הבימה“ גייט נאָך אָן מיט איר ארבעט, שאַפט אויף א נייעם באַדן און אין א נייער סביבה. עס איז דאָזיק נאָך צו פרי צו שרייבן זכרונות. וואָס איך וויל איז איבערגעבן דעם לעבן און צוזאמענלעבן פון דעם ערשטן גידישן טעאטער קאלעקטיוו, זיינע דער-פאָרונגען, זיינע צווייפלען און פרייד, און איבערהויפט צו איבערגעבן די ווירקונג פון די טעאטער-גאונים וואָס האָבן געווירקט מיט זייער שאפן אין דער „הבימה“.

דורך אן אומגליקליך צופאַל גאָיף דער בינע, בין איך אָפגעריסן געוואָרן פון דער „הבימה“ און פון איר אַקטיווער ארבעט, אָבער דוקא שטייענדיק אָן זייט, קען מען זען בעסער און אַפשאַצן אלץ וואָס דיר ווילט זיך זאָגן וועגן דעם ענין וואָס איז דיר אזוי טייער.

איך האָב ארומגענומען דעם פעריאָד פון דער „הבימה“ גיין מאַסקווע, איר ארבעט מיט וואנטאנגאוון, סטאַניסלאַווסקין, איר טורנע איבער אייראָפע און אמעריקע, און אונזערע פראוון אין אמעריקע. אויב עס איז מיר געלונגען קלאָר ארויסבריינגען פאָרן לעזער בכלל און פאָרן טעאטער-לעזער בפרט, דאָס וואָס איך האָב געוואָלט ארויסבריינגען, און אויב עס וועט עמיצן נוצן ברענגען און אפשר פרייד פאַרשאַפן, וועט מיינע זיין א דאָפלטע.

ר. בן-צורי.

בן-אריס בוך „הבימה“

עס האָט אייגנטלעך פּאַסירט דאָס געוויינלעכסטע:

אַ גרופע רוסיש-יידישע יונגע מענטשן האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט דער אידיע צו שאַפן אַ מאָדערנעם יידישן טעאַטער אין העברייאיש, איז די דאָזיקע גרופע אַוועק קודס־כל זיך לערנען די טעאַטער־קונסט באַ דעם קאַמפּעטענטסטן און אויטאָריטעטסטן לערער — באַם רוסישן טעאַטער.

אַבער אין דער אייגנאַרטיקער געשיכטע פון יידישן טעאַטער איז די דאָזיקע געוויינלעכע פּאַסירונג אַן אָנהויב פון אַ נייער תקופה.

לערך פּערציק יאָר האָט עקזיסטירט דער יידישער טעאַטער אין דעם אַמאָליקן צאָרישן רוסלאַנד און ער האָט זיך קיינמאָל נישט באַגעגנט מיט זיין גרויסן שכן — מיטן רוסישן טעאַטער.

עס זיינען דאָ אַ היבש ביסל אורזאַכן, פאַרוואָס די דאָזיקע באַגעגעניש איז נישט פאַרגעקומען, די הויפּט־אורזאַך איז פּאָלגנדיקע: עס האָט געפּעלט די מינימאַלסטע קולטורעלע קרובּהשאַפט צווישן די צוויי שכנהשע טעאַטערס; דעם יידישן טעאַטער־מענטש איז אינגאַנצן געווען פרעמד די רוסישע קול־טור, דער יידישער טעאַטער־מענטש איז געקומען פון די סאַמע געטאַ־טיפּענישן און האָט פאַרמאַגט בלויז ברעקלעך פון דער חדר־קולטור.

ערשט נאָך וועלכע פּערציק יאָר איז מעגלעך געוואָרן אַ באַגעגעניש צווישן די צוויי שכנים.

עס איז אויפגעקומען אַ נייער דור, וואָס האָט זיך פון איין זייט טיילווייז, אַדער אינגאַנצן, דערצויגן אויף דער רוסישער קולטור און פון דער אַנדער זייט איז ער פאַרכאַפט געוואָרן פון די מאָדערנע נאַציאָנאַל־און דאָדיקאַל־נאַציאָנאַלע באַוועגונגען, מיט זייערע מאָדערנע קולטור־אַספּיראַציעס, אויף דער יידישער גאַס.

באַוואַנדערונג פאַר דער רוסישער קולטור און הייסע שטרעבונג צו שאַפן אייגענע קולטור האָבן זיך צונויפגעגאַסן, און צונויפגעפירט דעם יידישן טעאַטער מיטן רוסישן.

אין דער צייט פון דער וועלט־מלחמה האָבן אַ גרופע יידישע יונגע מענטשן מיט נחום צמח בראש באַשטימט צו שאַפן אין מאַסקווע אַ מין טעאַטער־יישיבה, וואָס וועט לערנען די טעאַטער־תורה באַ אַזעלכע טעאַטער־גאַננים און מופלגים ווי סטאַניסלאַווסקי, וואַכטאַנגאַוו און אַנדערע.

די טעאָטעריישיבה איז געשאַפן געוואָרן און מיט דער אַמאָליקער התמדה פון ישיבה־בחורים האָבן זיך יידישע בחורים און מיידלעך אַוועק־געזעצט לערנען יום ולילה די נייע תורה.

די רוסישע טעאָטערי־קניסטלער האָבן מיט אמתער רוסישער גאַסט־פריינטלעכקייט צוגעטוליעט די דאָזיקע יונגע מענטשן צו זיך, זיי האָבן געפונען וואונדערלעכע תלמידים און די תלמידים — די וואונדערלעכסטע לערער.

און אַזוי איז פון דער באַגעגעניש געבוירן געוואָרן דער ערשטער קניסטלערישער יידישער טעאָטער, דער טעאָטער מיט אַ טיפן קניסטלערישן און יידישן איינפלוס, די „הבימה“.

שם יפת האָבן דאָ געמאַכט שותפות און די דאָזיקע שותפות האָט געשאַפן דעם טעאָטער, וואָס האָט אויפגערודערט ממש די קניסטלערישע וועלט.

די דאָזיקע ערשטע באַגעגעניש מיטן רוסישן טעאָטער, איז, ווי געזאָגט, דער אָנהויב פון אַ נייער תקופה אין דער געשיכטע פון יידישן טעאָטער; דער יידישער טעאָטער רייסט זיך אַרויס פון דער גייסטיקער געטאָ, ער מאַכט אַ סוף צו זיין אויטאָדידאָקטישקייט, צו זיין קניסטלערישער איזאָלירט־קייט און צו דער זויעגניש פון די אייגענע פינגער.

דער יידישער טעאָטער קייטלט זיך אַריין אין דעם וועלט־טעאָטער. די „הבימה“ האָט געמאַכט דעם אָנהויב, נאָך איר איז געשאַפן געוואָרן דער „מאַסקווער יידישער מלוכה־טעאָטער“, אין אַמעריקע האָט זיך באַוויזן מאַריס שוואַרץ מיט זיין קונסט־טעאָטער, אין ווילנע באַוויזן זיך די „וויל־נער“ א. אַז. וו.

בן־אַרי דערציילט אין זיין בוך וואָס די הבימהניקעס, די ערשטע אַרויסוואַנדערער, האָבן דערזען אין דער פרעמד, אין דער גרויסער רוסישער טעאָטער־וועלט.

בן־אַרי, אַ גוטער און פלייסיקער הבימהניק, האָט זיך מיט קאַפּ צוגע־הערט צו די רייד פון זיינע גרויסע לערער, ער האָט זיך גוט צוגעקוקט צו אַלץ, וואָס זיי האָבן געטאָן, ער האָט אַלץ אַריינגעזאַפט אין זיך מיט אַ גוואַלדיקער ניגיריקייט, און אין זיין בוך גיט ער איבער אַלץ, וואָס די הבימהניקעס האָבן געלערנט, סיי טעאָרעטיש און סיי פּראַקטיש, באַ זייערע לערער קלאָר און שאַרף.

דאָ ליגט, לויט מיין מיינונג, דער הויפט־ווערט פון בן־אַריס בוך. ער עפנט דאָ פאַר די ליינער די וואונדערלעכסטע טעאָטערי־לאַב־ראַטאַריע. דער ליינער זעט ממש ווי אַ גרויסער ספעקטאַקל, ווי „דער דיבוק“, למשל, ווערט געשאַפן. ער עפנט פאַרן לעזער אַ לאַבאַראַטאַריע, וואָס קיין זייטיק אויג קוקט נישט אַריין אין איר.

די „הבימה“ האָט געהאַט דאָס גרויסע גליק צו האָבן ווי אַ געטרייען לערער און פירער איינעם פון די טעאַטער־גאוניס, וואָס די נאַטור גיט אַרויס איינמאַל אין אַ יאָרהונדערט — וואַכטאַנגאַוו.

וואַכטאַנגאַוו האָט זיך דורכגעטראָגן ווי אַ מעטעאָר אין דער רוסישער טעאַטער־וועלט. ער איז יונג פאַרשניטן געוואָרן, אָבער אַ גרויסן טייל פון זיין קורצן קינסטלערישן לעבן האָט ער אָפגעגעבן דער „הבימה“.

די „הבימה“ האָט פון דעם דאָזיקן גרויסן טעאַטער־קינסטלער באַקומען אייגנטלעך איר קינסטלערישן פרצוף.

וואַכטאַנגאַווס „דיבוק“ איז נישט בלויז אַ געראַטענע אויפפירונג, עס איז אַ גאַנצע טעאַטער־שיטה דורכגעפירט פראַקטיש אין איין גרויסן און מעכטיקן ספעקטאַקל.

אין בן־אַריס בוך וועט דער לייענער געפינען די אויטענטישסטע ידיעות און די אויספירלעכסטע אָפּהאַנדלונג וועגן דעם דאָזיקן גרויסן טעאַ־טער־גאַון.

איר האָט דאָ סתם צום ערשטן מאַל אין יידיש אויסגעלייגט קלאַר אין אמתער קאַמפּעטענץ די טעאַטער־טעאַריעס פון סטאַניסלאַווסקי, וואַכטאַנגאַוו א. א. אַ.

אין בן־אַריס בוך האָט איר אַ פול בילד פון דער „הבימה“ ווי אַן אַרגאַניזאַציע, איר האָט דאָ דאָס טאַג־טעגלעך לעבן פון דער „הבימה“, איר האָט דאָ אירע קינסטלערישע שטרעבונגען און דערגרייכונגען, אירע אינער־לעכע רייבונגען, אירע יאוש־מאַמענטן און אירע מאַמענטן פון גרויסן טריאומף. אָבער קיין געשיכטע פון דער „הבימה“ איז עס בשום אופן נישט, דאָס וויל בן־אַרי גאַנץ באַזונדערס אונטערשטרייכן, די געשיכטע פון דער „הבימה“ דאַרף שרייבן אַ באַרופענער היסטאָריקער, דאָ האָבן מיר פאַר זיך בלויז זכרונות, אויב מען מוז האָבן אַ נאַמען דוקא, אָדער פשוט איינדרוקן פון אַן אייגענעם, פון אַ נאַענטן, וואָס האָט אַלץ אַליין שאַרף און טיף דורכגע־לעבט און האָט אַ פערזענלעכע באַציאונג צו אַלץ, ער קאָן נישט זיין קאַלט־אַביעקטיוו און זייטיק־אומפאַרטייאיש.

און דוקא דאָס מאַכט זיין בוך זייער לעזבאַר און זייער פאַרכאַפּנדיק. בן־אַריס בוך איז אַ ניי בוך אין אונדזער טעאַטער־ליטעראַטור, עס איז דאָס ערשטע בוך געשריבן פון אַ שווישפילער, אין וועלכן עס ווערן באַהאַנדלט ערנסט און מיט ברען די עצמדיקע פראַבלעמען פון טעאַטער.

דער שרייבער פון די דאָזיקע שורות האָט געצויגן די אויפּמערקזאַמקייט פון די יידישע לייענער אויף דעם דאָזיקן בוך, ווען ער האָט עס געלייענט אין מאַנסקריפּט און ער האַלט עס פאַר אַ פּרוּוילעגיע צו זאָגן דעם בוך אַ וואַרימען „ברוך־הבא“ באַ זיין דערשיינונג.

דר. א. מוקדוני

ט28 אַפּריל, 1936, ניו יאָרק.

אַפשיידט-בריוו דער הבימה צום טורנע

אין דער שאַפונג פון אַ יידישן טעאַטער איז מיר אויך אויסגעקומען צו שפילן אַ קליינע ראָל. און איך בין מיט דעם זייער צופרידן, ווייל איך האָב דערמיט דערפילט איינע פון די גרעסטע מיסיעס פון אַן אַרטיסט. קונסט — דאָס איז אַזאַ געביט פון גייסט, וואו מענטשן גייען זיך צונויף מיט ריינ־סטע און בעסטע פלענער, אַן פאַליטיק, אַן אומוירדיקע פערזענלעכע צוועקן, און נאָר צוליב שיינקייט און עסטעטישער פרייד. אין קונסט איז נישטאָ קיין אונטערשייד אין דער סאַציאַלער לאַגע, אין דער רעליגיע, אין דער נאַציאָנאַליטעט. קונסט — דאָס איז דער געביט, וואו עס קאָן הערשן בריי־דערלעכקייט פון פעלקער. אַט אין די דערהויבענע און ריינע ספערן פון קונסט האָב איך זיך באַגעגנט מיט די מיטגלידער פון טעאַטער „הבימה“ און מיט איר טאַלאַנטפולן לייטער, — מיין פריינט — נ. ל. צמח.

איצט, באַ אַ צייטווייליקן אַפשיידן זיך, שיק איך זיי האַרציקע און פריינטלעכע וואונטשן צו באַווייזן און פריידיקן איבער די גרעניצן פון אונדזער היימלאַנד דאָס, וואָס מיר האָבן מיט זיי און מיט מיין תלמיד י. ב. וואַכטאַנגאַוו ליב געהאַט, געזוכט און געשאַפן.

ק. סטאַניסלאַווסקי

מאַסקווע, 24טן יאַנואַר, 1926.

אַ בריוו צו „הבימה“

אַזאָ אומרואיקער אַרטיסט, ווי אײך, האָט זעלטן־ווען אין טעאָטער אַ גייסטיקע באַפֿרידיקונג. דאָכט זיך, עס איז גוט, אָבער עפעס פעלט ... דו שפּילסט און זינגסט אײ דאָ, אײ דאָרטן, און ביסט זעלטן־זעלטן מיט זיך צופֿרידן. אַלץ פעלט עפעס ...

און אָט בין אײך אַמאָל געקומען אין אַ טעאָטער. אַ קליינינקער טעאָטער אויף דער „ניזשניע קיסלאָווקע“. זײן נאָמען איז — „הבימה“. אײך האָב דערהערט צום ערשטן מאָל די אומבאַקאַנטע פּאַר מיר העברייאישע שפּראַך, דערווען אומבאַקאַנטע אַרטיסטן, וועלכע שפּילן אויף דער שפּראַך די פּיעסע „הדבוק“, און אײך האָב דערפֿילט אַ באמתדיקע גאַטעס־דינסט, און אומדער־קלערלעך אָנגענעם איז געוואָרן דער אומרואיקער נשמה מײנער. . . .

אײך בין אַרויס פֿון טעאָטער אַ דערשיטערטער. און אויפֿן גאַנצן לעבן איז מיר געבליבן אײן זכרון, אז אײן יענעם אָונט האָב אײך געהאַט די אמתע קינסטלערישע באַפֿרידיקונג.

זאָל לעבן „הבימה“!

פֿון גאַנצן האַרצן ווינטשט אײך אַ דערפֿאַלג דעם גלענצנדיקן טעאָטער.

פ. שאַלאַיאַפּין

פֿאַריז, 1925.

„הבימה“

דער טעאָטער „הבימה“ איז דער בולטסטער באַווייז, אַז דער כּח פון אַ טאַלאַנט קאָן אַלץ מנצח זיין.

„הבימה“ איז געשאַפן געוואָרן באַ הונגער און קעלט, אין אַן אומי-דערמידלעכן קאַמף פאַר דעם רעכט צו ריידן אויף דער שפּראַך פון דער תורה, אויף דער שפּראַך פון געניאַלן ביאַליק, אַלע אַרטיסטן פון „הבימה“ זיינען יונגעלייט און מיידלעך, וועמען עס איז בזעת אפס אויסגעקומען צו פאַרדינען זייער שטיקל ברויט.

איך ווייס מיט וועלכע שוועריקייטן עס האָבן געמוזט קעמפן די דאַזיקע מענטשן, וויפיל ענערגיע עס איז פאַרווענדעט געוואָרן אויפן קאַמף מיט נאַרישקייט, קנאה, שנאה וכדומה. איך וועל אָבער נישט דערמאָנען די ליידן דאָרטן, וואו מען קאָן ריידן וועגן גרויסן נצחון פון גייסט. מיר ריידן שוין בכלל צופיל וועגן דעם שלעכטן, און דאָס פאַרפעסטיקט אים אין אונדזער לעבן, צי איז דען נאָך נישט געקומען די צייט צו פאַראַכטן אונדזערע ליידן?

דריי מאָל האָב איך געזען פינסקיס פיעסע „היהודי הנצחי“ און איך האָב אויך בייגעוואוינט די גענעראַל-פּראָבע פון אַנ־סקיס „הדבוק“. די הויפט־ראַל אין פינסקיס פיעסע האָט געשפּילט דער טאַלאַנטפולער אַרטיסט צמח. ער האָט פאַר אונדז געשאַפן אַ דערשיטערנדיקע געשטאַלט פון אַ נביא פון דער עפאָכע פון חורבן בית שני. ער האָט געשפּילט מיט אַן אי-בערמענטשלעכן כּח און איבערצייגונג. נישט פאַרשייענדיק די שפּראַך, נאָר זייענדיק באַגייסטערט פון איר כּח און שיינקייט, האָב איך געפּילט אַלע ליידן פון נביא, וועמעס ווערטער עס דערגייען נישט צום האַרצן פון פּאָלק, וועלכן ער ליבט ליידנשאַפטלעך. איך האָב איבערגעלעבט דעם גאַנצן גרויסן יאזע און אַ פּיין־פּילנדיקן האַרץ.

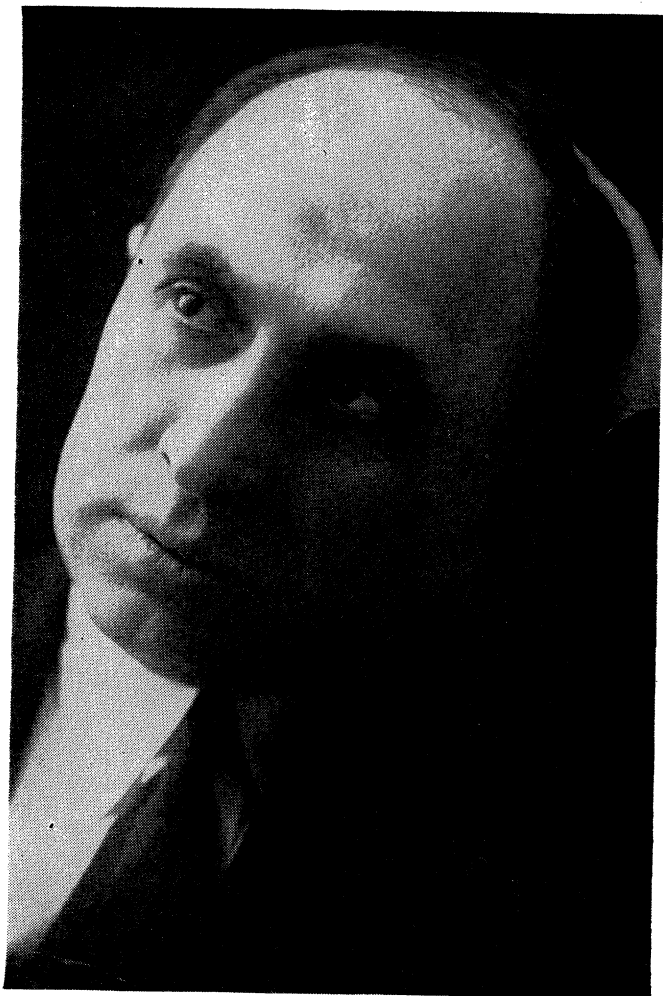
עס פאַרשווינדט דער גרויער פאַרהאַנג, וועלכער טיילט אָפּ די קעגנ-וואָרט פון ווייטן עבר. און פאַר די אויגן אַנטפלעקט זיך דאָס בילד פון אַ בונטן מאַרק־לעבן באַ די מויערן פון אַ שטעטל אין יהודה; דורכן טויער פון שטעטל זעט מען אַ הייסע וויסטעניש און אויפן האַרזיאַנט אַ פאַריתומטע פּאַלמע.

דער אָנפאַנג

שטייען : א. ווינאָר, ח. ראָווינאָ, נ. פּערסיץ, ל. סטאַראַבינעק, מ. עליאַס, נ. קאַהן,
זיצן : מ. הלוי, ש. אביבית, ד. ורדי, נ. צמח, מ. גנטיץ, ח. גרובער.

THE FIRST HABIMA GROUP

נחום צמח
דער גרינדער פון דער „הבימה“
NOCHUM ZEMACH
Founder of the Habima

און פונם דאָזיקן מאַמענט איז פאַרכאַפט אייער נשמה מיטן כח פון שיינקייט, און עס טראַגט אייך אַריבער אין לעבן פון דער יידישער שטאַט אין דעם צווייטוויזנטיגאַריקן עבר — און אַט לעבט זי, די נשמה אייערע, אין גרויזאַמען טאָג פון חורבן ירושלים. וואָס פאַר אַ שייכות האַסט דו, רוטישער אַטעאיסט, מיט ירושלים און ציון? וואָס אַרט דיך דער חורבן פון בית המקדש? — פּרעגט דער שכל.

אַבער דאָס האַרץ ציטערט, פּילנדיק דעם צער פון נביא, וואָס זעט פאַראויס דעם אומגליק פון פּאַללעק, וואָס שפּאַט איבער די נביאות פון זיין נביא, איבער די ענווייס פון זיין פאַרמאַטערטער נשמה.

אַט דערפאַר פּילט מען טאַקע דאָס פּרעמדע אַזוי טיף, ווי דאָס אייִגענע, ווייל יונגע טאַלאַנטפולע מענטשן לעבן אויף דער סצענע אויפֿריכ־טיקער ווי אין יענעם אמת חיהשן לעבן, וואו, כדי צו פאַרטיידיקן זיך און אַלץ וואָס מען האַט האַלט, קומט אויס דעם מענטשן אַזוי אַפּט צו זאָגן ליגנס און צביעות. איך רייד דאָ וועגן דעם יידן, וועלכער ווערט ווי אַ ראַץ פאַרפאַלגט פון פּרעמדע און אייגענע כלבים, וועגן אַ מענטש, וועלכער איז פון דער נאַטור, אין דעם אַדער יענעם פּרט טאַלאַנטפול און וואָס וויל אַרבעטן לטובת זיין פאַלק, און וואָס קאָן ליידנשאַפטלעך און עקשנותדיק ליב האַבן אפילו דאָס לאַנד, וואו ער ווערט געפייניקט, דאָס לאַנד פון פאַרנאַמען.

דער דאָזיקער וואונדער־שיינער און האַרמאַנישער ספּעקטאַקל האַט מיר דערמאַנט די שענסטע טעג פון באַרימטן מאַסקווער קינסטלערישן טעאַטער; די צייט, ווען זיינע גלענצנדיקע אַרטיסטן זיינען געווען יונג און באַגייסטערט פון גלויבן אין דער הייליקייט פון זייער אַרבעט.

ווי מיר שיינט אַבער, האַבן די אַרטיסטן פון „הבימה“ אַ גרויסע מעלה אין פאַרגלייך מיטן רוסישן קינסטלערישן טעאַטער בעת זיינע בעסטע צייטן; זייער קונסט איז נישט קיין קלענערע, זיי באַזיצן אַבער מער ליידנשאַפט, מער עקסטאַז. דער טעאַטער איז פאַר זיי אַ הייליקטום, מען פּילט עס פון ערשטן אויגנבליק אָן. אַלע ווערטער, זשעסטן, מימיק, — אַלץ איז טיף, האַרמאַניש און אין אַלץ ברענט דער גרויסער אמת, וואָס קאָן נאָר שאַפן די קונסט, דער טאַלאַנט. אומגעהויער פיל מי און אַרבעט איז אַריינגעלייגט געוואָרן אין אַט דעם קליינעם טעאַטער — און עס האַט זיך געשאַפן נאָך אַ גלענצנדיקער באַווייז פון מאַגישן כח פון דער קונסט, פון דער געניאַ־ליטעט פון יידישן פאַלק.

„הבימה“ איז אַ טעאַטער, מיט וועלכן עס קאָן שטאַלצירן דאָס יידישע פאַלק; דאָס באַזונדער שיין און געזונט קינד איז מסוגל אויסצואוואַקסן אין אַן אמתן „מכבי“.

מאַקסיים גאַרקי

אַ בריוו פון אַלבערט איינשטיין

den 21 Dezember 1935.

A. Einstein
112 Mercer Street
Princeton, New Jersey
U. S. A.

Herrn R. Ben-Ari
111 Fifth Avenue
New York City

Sehr geehrter Herr Ben-Ari :

Von den Darstellungen des Habimah Theaters ging eine starke und geheimnisvolle Wirkung aus, die man sonst in dem modernen Theater kaum empfängt. Es ist wohl die durch eine stilisierte Darstellung des Leben erzeugte Wirkung von der Uebermacht des Fatums, die in anderer Weise der griechischen und der klassischen japanischen Tragödie eigentümlich ist.

Mit ausgezeichnete Hochachtung,

A. EINSTEIN.

א. איינשטיין,

112 מורסער גאַס,

פרינסטאָן, ניו דזשורזי

י. א. א.

דעצעמבער 21, 1935

מר. ר. בן-ארי

111 פינפטע עוועניו,

ניו יארק, נ. י.

זייער געשעצטער הי בן-ארי :

די פֿאַרשטעלונגען פון דעם היימישן טעאָטער האָבן אַרױסגעבראַכט אַ געהױמע און שטאַרקע װירקונג װאַס מען קען זען זעלשן אפילו אין די מאָדערנע טעאָטערן. איבערהויפּט מערקט זיך אין זיי אַ סטיליזירטע פֿאַרשטעלונג פון לעבן. זיי זיינען גייסטיק טיף און זייער װירקונג קען פֿאַרגלייכט װערן מיט די גריכישע און קלאַסיש-יאפּאַנעזישע טראַגעדיעס.

מיט גרויס דרך ארץ

א. איינשטיין

די אַנטשטייאונג פון דער „הבימה“

עס איז שווער פעסטצושטעלן גענוי

ווען די „הבימה“ איז געגרינדעט געוואָרן. און פונקט אזוי איז שווער צו זאָגן, צי די „הבימה“, וואָס נחום צמח האָט געגרינדעט אין ביאַלאַסטאָק, אין אָנהויב פון דער וועלט־מלחמה, האָט אַ שייכות צו דער „הבימה“, וואָס איז שפעטער געגרינדעט געוואָרן טאַקע פון דעם אייגענעם צמחן. מ'קאָן אפשר געפינען אַ פּאַדים, וואָס ציט זיך נאָך פון דער ביאַלאַסטאָקער גרופּע, וואָס איז געפּאַרן קיין ווין אויפן ציוניסטישן קאַנגרעס, און דאַרט געשפּילט פאַר די דעלעגאַטן אָסיפּ דימאָוס פּיעסע „דער אייביקער וואַנדערער“. און אפשר וועט זיך אַמאָל אַרויסווייזן, אַז די ערשטע פּרוּוואָון פון דער גרופּע האָבן אַ סך אַרויסגעהאַלפן אין איר ווייטערדיקער אַנטוויקלונג, וואָס איז מיט דער צייט דערגאַנגען צו דער איצטיקער אידיע. אָבער ווי דער פּאַל זאָל נישט זיין, איינס איז זיכער: דער אַנפירער פון דער „הבימה“ איז פאַרבליבן דער זעלביקער נחום צמח. ער האָט אָן ספּק געשפּילט אַ גרויסע ראָל אין דער אידיע צו שאַפן אַ נייע גרופּע, נאָך דעם ערשטן נישט־זייער איינגעגעבענעם עקספּערימענט פון ביאַלאַסטאָק.

פונדעסטוועגן קאָן מען די גאַנצע אַנטשטייאונג פון דער „הבימה“ נישט צורעכענען בלויז צו איין מענטשן. די סיבות און אומשטענדן, וואָס האָבן אַרויסגערופן די דאָזיקע טעאַטער־געזעלשאַפּט אין די מלחמה־יאָרן, האָבן אויך געוויס אַ גרויסע שייכות מיט די הונדערטער קולטורעלע און טעאַטראַלע גרופּעס, וואָס זיינען געווען צעוואָרפן איבער די שטעט און שטעטלעך פון רוסלאַנד און, באַזונדערס, אוקראַינע.

ס'איז דעמאָלט געווען אַ צייט, ווען אין די יידישע שטעט און שטעט־לעך האָט געבליט די נאַציאָנאַלע באַוועגונג, און געוואָקסן פון טאַג צו טאַג. איבערהויפט איז דאָס אזוי געווען אין דער ערשטער צייט פון דער רעוואַלוציע, בעת דאָס נאַציאָנאַלע באַוואוסטזיין האָט מיט אימפעט געוועקט צו מעשים. ס'האָט זיך אַנטדעקט אַ קוואַל פון פאַרשלאַפּענע כחות, און מ'האָט אַנגעהויבן צו גרינדן קלובן, געזעלשאַפּטן, לייענקרייזן און אויך דראַמאַטישע קרייזן. ס'איז באמת אַ שאַד, וואָס מיר ווייסן ביז איצט כמעט גאַרנישט פון די ספּאַנטאַנע טעאַטער־געזעלשאַפּטן און זייער ווירקונג. נאָר אַזאַ

באקאנטשאפט וואָלט אונדז קלאָר געוויזן, אַז די „הבימה“, וואָס איז געגרינדעט דעם געוואָרן אין ביאָלאָסטיק, איז נישט געווען קיין צופאַל און נישט די איינציקע, וואָס האָט געגעבן דעם שטויס דער שפעטערדיקער מאַסקווער „הבימה“. דער מענטשן-מאַטעריאַל, וואָס האָט צונויפגעשטעלט די מאַסק-ווער „הבימה“ איז באַשטאַנען פון אַט די בחורים און מיידלעך, וואָס האָבן פריער געשאַפן די קליינע „הבימהלעך“ איבער דער ברייט און לענג פון דער באַפרייטער רוסלאַנד.

צמח איז געווען דער, וואָס האָט געגרינדעט די קליינע גרופע, וואָס איז על-פי נס זיך צונויפגעקומען אין מאַסקווע. אַ טייל זיינען געקומען דורך בריוו, וואָס האָבן מודיע געווען, אַז אַ פּראוואו ווערט געמאַכט צו שאַפן אַזאַ סטודיאָ.

אַבער מ'דאַרף דאָ וויסן די אומשטענדן, אונטער וועלכע אַזאַ גרופע איז זיך צונויפגעקומען און געאַרבעט. דאָס איז געווען אין 1917, ווען אין רוסלאַנד האָט געהערשט אַ גרויסער כאָאָס, און מענטשן פון פאַרשיידענע טיילן פון לאַנד האָבן נישט געוואוסט איינער פונם אַנדערן, און שפעטער, ווען אוקראַינע איז געוואָרן אַ זעלבסטשטענדיקע מלוכה, זיינען די שטעט, וואָס האָבן געהערט צו פּוילן, אַפּגעזונדערט געוואָרן, און דאָס האָט געשאַפן נייע טויזנטער מחיצות צווישן די מענטשן. מאַסן שטעט און שטעטלעך פון אוקראַינע און רוסלאַנד זיינען געווען באַלאַגערט פון באַנדיטן, פון מחנות פעטלירעוועצעס און אַנדערע באַנדעס. ס'איז אויסגעקומען אַזוי, אַז דאָ זיינען געשטאַנען די באַלשעוויקעס און אַ טראַט ווייטער האָבן זיך געפונען די ווייס-גוואַרדייער. פאַרן מיט די באַנען איז צו יענער צייט אויך געווען שווער, ווייל די מערסטע פּאַסאַזשירן זיינען באַשטאַנען פון שפעקולאַנטן און סאַלאַטן.

אַזאַ, אונטער אַזוינע אומשטענדן האָט אַ גרופע פון פיר שוישפילער, מיט צמחן בראש, זיך אַוועקגעזעצט אין מאַסקווע און געחלומט וועגן אַ טעאַטער. מ'האַט געדונגען אַ צימער אויף דעם „קאַמעני מאַסט“, אַנטקעגן קרעמל, אַרויסגעהאַנגען אַ שילדל מיט דער אויפשריפט „הבימה“ אויף העברייאיש און רוסיש, און אַנגעהויבן צונויפקומען זיך אויף לעקציעס.

טייל זיינען געזעסן אין די מאַנטלען, טייל אין וואַלינקעס. אין צימער איז געווען אַזוי ביטער קאַלט, אַז מ'האַט פשוט מורא געהאַט זיך אויס-צוטאָן די אויבערשטע קליידער. דער פּראַסט איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז ווען איינער האָט אַרויסגערעדט אַ וואָרט, האָט זיך געזען אַ פאַרע אין דער קאַלטער לופט פון צימער. די פענצטער זיינען געווען אַזוי פאַרפּרוירן, אַז ס'איז פשוט געווען אוממעגלעך צו זען וואָס אין דרויסן טוט זיך. אַבער מען האָט געוואוסט, אַז אַנטקעגן דעם צימער שטייען די קרעמל-קלויסטערס מיט די רויטע פאַנען אויף זייערע שפיצן, וואָס פּלאַטערן אַזוי שטאַרק, און

באשיצן אויך דאס העברייאישע וואָרט, וואָס מען האָט אָנגעצייכנט אויפן דרויסנדיקן ברעטל.

אמאָליקע צייטן, אַז עמיצער איז דורכגעגאַנגען יענע קלויסטערס, פלעגט ער מוזן אַרעפּנעמן דאָס היטל; און אויב אַ ייד איז דורכגעגאַנגען, האָט ער געוואוסט, אַז ס'איז פיל גלייכער, ער זאָל זיך אינגאַנצן פאַרנעמען אויף אַן אַנדער גאַס. נאָר טאָמער האָט אַ ייד פאַרט געוואָלט פאַרבייגיין דעם קרעמל, האָט ער אָנגעבויגן דעם קאַפּ, באַהאַלטן זיין פנים, כדי דער שאַרפער בליק פון די פּאָליציי־לייט זאָל אים נישט באַמערקן.

דער זיגער אויפן קרעמל קלאַפט אויס דעם אינטערנאַציאָנאַל. און די קלאַנגען צעטראַגן זיך איבער גאַנץ מאַסקווע, אין דעם קליינעם צי־מערל זיצן פיר יונגע מענטשן און קלערן, ווי אַזוי אָנהויבן זייער אַרבעט. זיי מאַכן פלענער ווי אַזוי צו דערנענטערן צו זיך מענטשן, וואָס סימפּאַ־טיזירן מיט זייער אידיע. דערהויפּט קלערן זיי, ווי אַזוי צו איבערצייגן די באַקאַנטע קינסטלער, אַז די צייט איז שוין רייף פאַר אַזאַ טעאַטער־אי־דיע. די באַגייסטערטע יונגע מענטשן האָבן געפילט, אַז ס'איז שוין צייט צו שאַפן אַן אייגן ווינקל, אַז מ'דאַרף שוין אויפהערן צו זיין אונטערפירער אויף פרעמדע חתונות.

עס ווערן אָנגערופן די נעמען פון גרויסע שוישפילער — יידישע קינסטלער, וואָס שפילן פאַר פרעמדע, וואו זיי פילן זיך פרעמד. מ'רעדט וועגן מאַלער, דעקאָראַטאָרס און שרייבער, וואָס „פּלאַנצן פרעמדע גערט־נער“. מען קומט צום באַשלוס, אַז ווען די אַלע כחות וואָלטן זיך דערנע־טערט און פאַרבונדן, וואָלט מען געקאַנט אויפטאָן אַ וועלט מיט אַרבעט.

זיצט מען אַזוי און מען חלומט ביז שפעט אין דער נאַכט. אויף מאַרגן קומט מען זיך ווידער צונויף, און דער הלום וועגן אַן אייגן טעאַטער־ווינקל ווערט ווייטער געשפונען. און אַזוי טאָג נאָך טאָג, ביז מען באַשליסט, מיזאָל זיך ווענדן צו עמיצן נאָך הילף און אָנהויבן לערנען.

אַבער ווי גייט מען זוכן אַ לערער, אַז מער ווי פיר מענטשן זיינען אין דער גרופע נישט פאַראַן? באַשליסט מען צוציען נאָך מענטשן. עס שליסן זיך אָן נאָך דריי חברים, וועלכע די פיר האָבן פאַרגעשלאָגן, און איצט באַשטייט שוין די גרופע ברוך־השם פון גאַנצע זיבן. מיט זיבן מענטשן, טראַכט מען, קאָן מען שוין עפעס אויפטאָן. הויבט מען אָן לייענען אַ פיעסע, דאָס לייענען פאַרגייט אין אַ דיסקוסיע און לוסף ווערט באַשלאָסן, אַז מיזאָל זיך נעמען צו פּראַקטישער אַרבעט, צו אַן אויפפירונג.

אַבער כדי אויפצופירן אַ פיעסע, מוז מען קודם־כל אַנקומען צו אַ פאַכמאַן, און אַהויז דעם דאַרף מען זיך לערנען ווי צו שפילן. מען דאַרף שטודירן די טעאַטער־קולטור, מען דאַרף פון זיך אַראָפּוואַרפן דעם טעאַט־ראַלן שאַבלאָן, דעם שטויב מיטן זשאַווער פון די ימים קדמונים, און זעצן זיך על התורה ועל העבודה.

הכלל, מען דאַרף זיך נעמען שטודירן. אָבער וואו געפינט מען אַ לערער, אָו קיין געלט איז נישטאָ און קיין לייטישע סטודיאָ אויך נישט? יאָ, און וואָס הערט זיך מכוּ דער ביטערער קעלט אין דעם צימערל? דאַרף מען דאָך קויפֿן אַן אייוועלע, און דערנאָך האַלץ — און קיין גראַשן איז באַ קיינעם נישט בנמצא.

אָבער דער שטאַרקער ווילן איז גובר די אַלע שוועריקייטן. איינער ברענגט צוטראַגן אַן אייווערן אייוועלע, אַ צווייטער ברענגט אַ פּאַר בלע-כענע רערן, אַ דריטער — ברעטער, אַ פּערטער — פּאַפּיר, — און אַט שטייט שוין דאָס אייוועלע רויט און צעהיצט אין מיטן צימערל. די ברעטער קנאַקן, די רערן ציטערן פון די צעיושעטע פּלאַמען און דער רויך פון דער „הבימה“-סטודיאָ צעטראַגט זיך ווייט איבערן גאַס.

די שטימונג ווערט אַ געהויבענע, די אויגן ווערן אויפגעלויכטן און עס ווערט וואַרעמער, נישט נאָר אין גוף, נאָר אויך אויף דער נשמה. יעדער פון דער גרופע ווערט דורכגעדרונגען מיט אַ נייעם גלויבן, מיט פרישער ענער-גיע. איינער ווערט נענטער דעם אַנדערן, מען פילט זיך חבריש, געבונדן — איינס! מען זיצט אַרום דעם וואַרעמען אייוועלע און איטלעכער טראַגט אַריין אַ טייל אין דעם חלום, וואָס האַלט באַם מקוים ווערן. מען זיצט און מען רעדט וועגן טעאַטער, וועגן נייע דראַמען, וועגן די פּאַרשטעלונגען, וואָס דאַרפן באַלד קומען און וועגן דער פּרייד, וואָס מען וועט ברענגען די ברייטע יידישע מאַסן. עס דאַרף געשאַפן ווערן אַ נייער, אַ מאַדערנער טעאַטער!

מען וויצלט זיך וועגן די „שוואַרצע חופות“, וועגן די וואולגאַרע אָפּע-רעטעס מיט די חזנים און די „פאַרבלאַנדזשעטע שעפעלעך“, און מען באַ-שליסט, אָו דאָס אַלץ מוז אויסגעוואַרצלט ווערן. די טרערן-צאַפּעניש באַם יידישן טעאַטער-עולם מוז פאַרדאַמט ווערן! מען דאַרף שאַפן אַ בכבודיקן יידישן טעאַטער, אַ טעאַטער, וואָס זאָל טראַגן אַ ווירדיקן נאַציאָנאַלן כאַראַקטער, אין הסכם מיט די שענסטע יידישע שטרעבונגען. עס דאַרפן אויפגעלעבט ווערן די וואונדערלעכע יידישע פּאַלקס-לעגענדעס און די גאַנצע יידישע געשיכטע, וואָס האָט צו זיך קיין גלייכן נישט. עס דאַרף, דערהויפּט, געפונען ווערן אַן אייגן געשטאַלט, אַן אייגענע פאַרמע פאַר דעם נייעם יידישן טעאַטער.

מען זיצט אַזוי אין צימערל ביז דאָס פייער אין אייוועלע ווערט אויס-געברענט און פאַרלאָשן. עס הויבט אַן ווערן קאַלט. אָבער די דיסקוסיעס ווערן פאַרגעזעצט מיט אַסך ברען, און אַזוי אַרום ווערן אַנגעוואַרפן די ערש-טע פּלענער פאַר דער סטרוקטור, פאַר דער עטיק און דער אַלגעמיינער אידייע פון דעם נייעם יידישן טעאַטער.

שפעט אין דער נאַכט צעגייט מען זיך, און אויף מאַרגן טרעפט מען

זיך ווידער. עס ווערט איינגעשטעלט אַ זעלבסט־דיסציפלין און אַ זעלבסט־פאַראַנטוואַרטלעכקייט. איטלעכער קומט אין צייט, ווי ווייט ער זאל נישט וואוינען. אמת, קיין טראַמווייען זיינען נישטאָ, קיין געלט אויף איזוואָד טשיקעס אודאי נישט, און קומען דאַרף מען גלייך נאָך דער אַרבעט, וואָס יעדער טוט באַ דער רעגירונג — אָבער מען קומט צו דער מינוט.

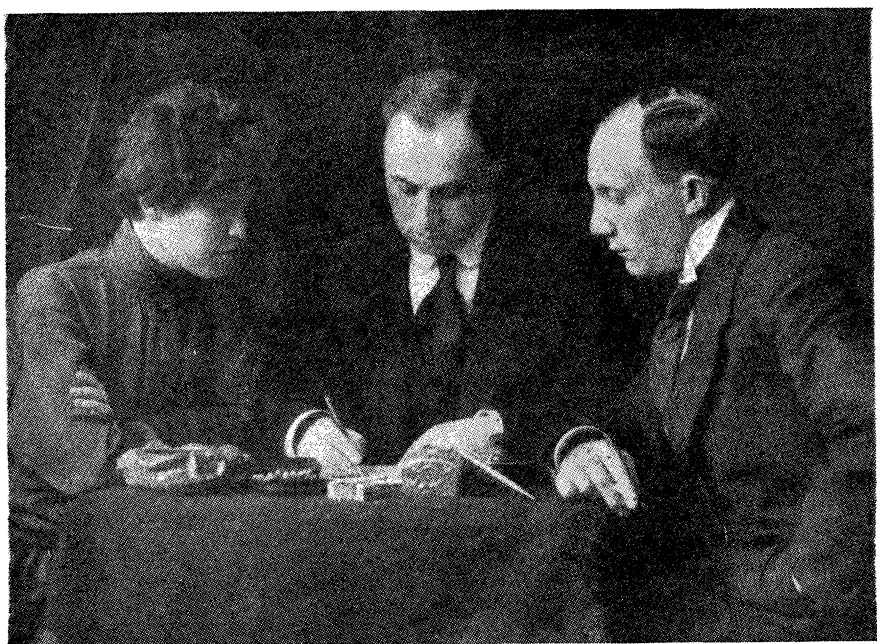
דערווייל הויבט מען אָן זוכן אַ נייעם מקום־מנוחה, וואָס זאל זיין צוגע־פאַסט פאַר אַ סטודיאָ, וואו מען זאל קאָנען לערנען, און טאַקע מיט אַ קליינער בינע פאַר באַלדיקע פראַקטישע רעזולטאַטן. מען געפינט אַ ליידיק הייז ערגעץ אין אַ „זאַקאַוואַק“, אַ פריזישער מאַסקווער „אַסאַביאַק“, וואָס האָט אַמאָל געהערט צו אַן אַנטלאַפּענעם רוסישן קופּיעץ. די חברה ווערט אַזש אַנגעצונדן פון באַגייסטערונג. איטלעכער לויפט אַנקוקן דעם „פאַלאַץ“ און אַלע זיינען מסכים, אַז דאָס איז פונקט די סטודיאָ, וואָס די „הבימה“ דאַרף.

די הייז איז באַשטאַנען פון צוויי שטאַק. אונטן האָבן זיך געפונען עטלעכע קליינע חדרים, און דער אויבערשטער שטאַק איז באַשטאַנען פון צוויי גרויסע צימערן. מען האָט אויסגערעכנט, אַז דער גרעסערער צימער קאָן פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ טעאַטערל פאַר אַן ערך 120 מענטשן. און דער צווייטער צימער וועט זיין פאַר פראַבעס.

אָבער ווי אַזוי קריגט מען אַט די הייז? האָט מען אַנגעהויבן אַרומ־לויפן פון איין רעגירונג־אַפטייל אין צווייטן, פון איין באַאַמטן צום אַנדערן, און געפראַוווט אויסוירקן די הייז פאַר זיך. יענעם אַוונט האָט שוין קיינער פון דער גרופע קיין קעלט נישט געפילט אין דעם קליינעם צימערל אויף „קאַמעני מאַסט“, כאַטש עס האָט קיין פייער אין אייוועלע נישט געברענט. איטלעכער איז געווען דערוואַרעמט פון די נייע דערוואַרטונגען. קיינעם האָט זיך נישט געגלויבט, אַז עס וועט געלינגען צו קריגן אַזאַ פייער געביידע מיט אַזוינע ליכטיקע צימערן. אָבער נאָך איידער וואָס־ווען האָט מען באַ־שטימט דעם צוועק פון יעדן צימער באַזונדער: דאָ וועט זיין די קאַנטאַר פון דער „הבימה“, דאָ די גאַרדעראַבע, דאָ וועט מען מאַכן פראַבעס, און דערהויפּט איז געווען דאָס גרויסע צימער, וואו די „הבימה“ וועט האָבן איר ערשטן מיניאַטור־טעאַטער.

באַ יעדן האָט זיך פאַרגעשטעלט דאָס טעאַטער אויף אַן אַנדער אופן. איינער דעם אַנדערן האָט דערציילט גוזמאות וועגן דעם „גרויסן צימער“. מען האָט אַזוי פיל גערעדט, אַז יעדער האָט שוין געפילט, אַז ער האָט דאָס טעאַטער, הגם עס זיינען נאָך אפילו נישט געווען קיין ברעטער צו מאַכן די בינע און די בענק. מען איז אַרומגעגאַנגען פאַרטראַגן אין פאַנטאַזיעס, ווי קליינע גליקלעכע קינדער, און געשילדערט די שיינקייט, די גרויסקייט און די וואונדערלעכע אויפטאונגען פון דעם נייעם יידישן טעאַטער.

און אַט איז געקומען אַ פּרימאַרגן סוף ווינטער. דער שניי האָט זיך שוין אָנגעהויבן שמעלצן און די זון האָט אַרויסגעשמייכלט פון ערגעץ זייער ווייט. איבער די גאַסן האָט זיך געשלעפט אַ שליטן, אָנגעלאָדן מיט אַ פּאַר בענקלעך, אַ טיש און אַן אייוועלע. צוויי יונגעלייט זיינען געשטאַנען אויפן שליטן און געהיט דאָס ביסל אַרעמקייט, מען זאָל עס חלילה נישט צוגנבענען. פון דער זייט האָבן אַרויסגעקוקט די צוויי שמאַלע ברעטלעך, אויף וועלכע עס איז געווען אויפגעשריבן דאָס וואָרט „הבימה“ אויף העב-רייאיש און רוסיש. און אזוי האָט דאָס דאַרע פּערדל געשלעפט דעם שליטן מיט דער האַלבער טרופּע צו דער נייער „הבימה“־היים, אויף „ניזשני קיס-לאָוסקי פּערעאולאַק“ נומער 6.

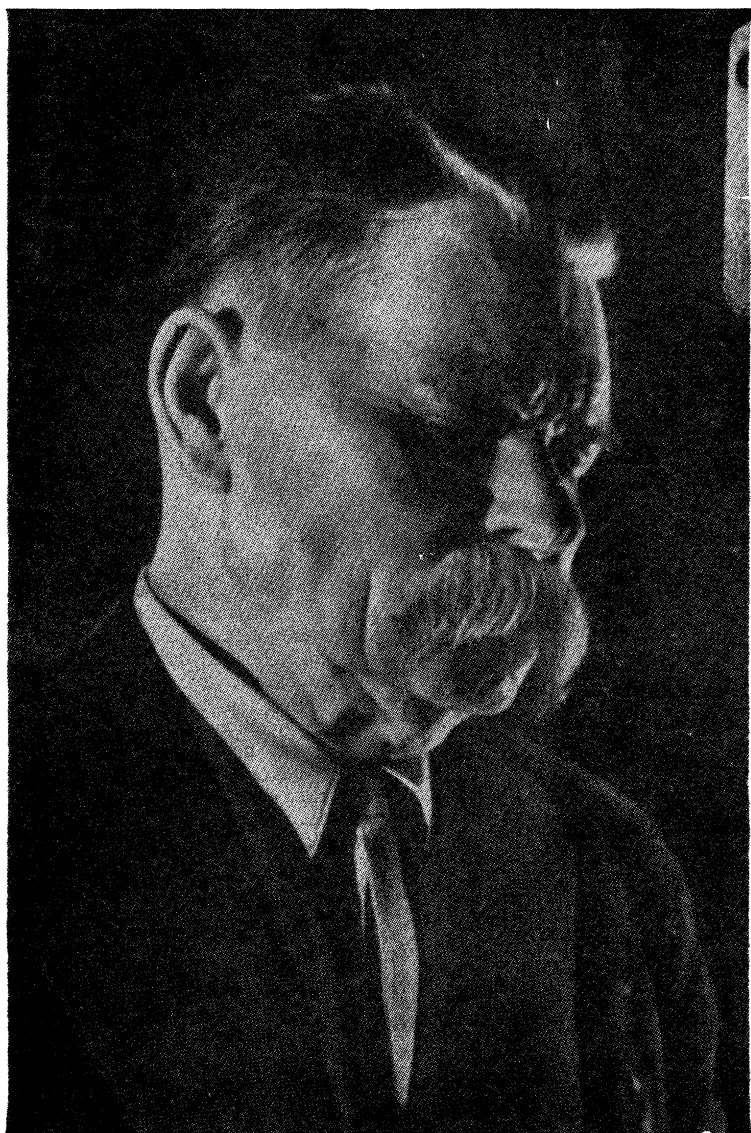
אַן ערנסטע באַראַטונג
מנחם גנסיץ, נחום צמח און חנה ראָווינאָ.

AN IMPORTANT CONFERENCE
Chanah Rovina, Nochum Zernich, Menachem Gnessin

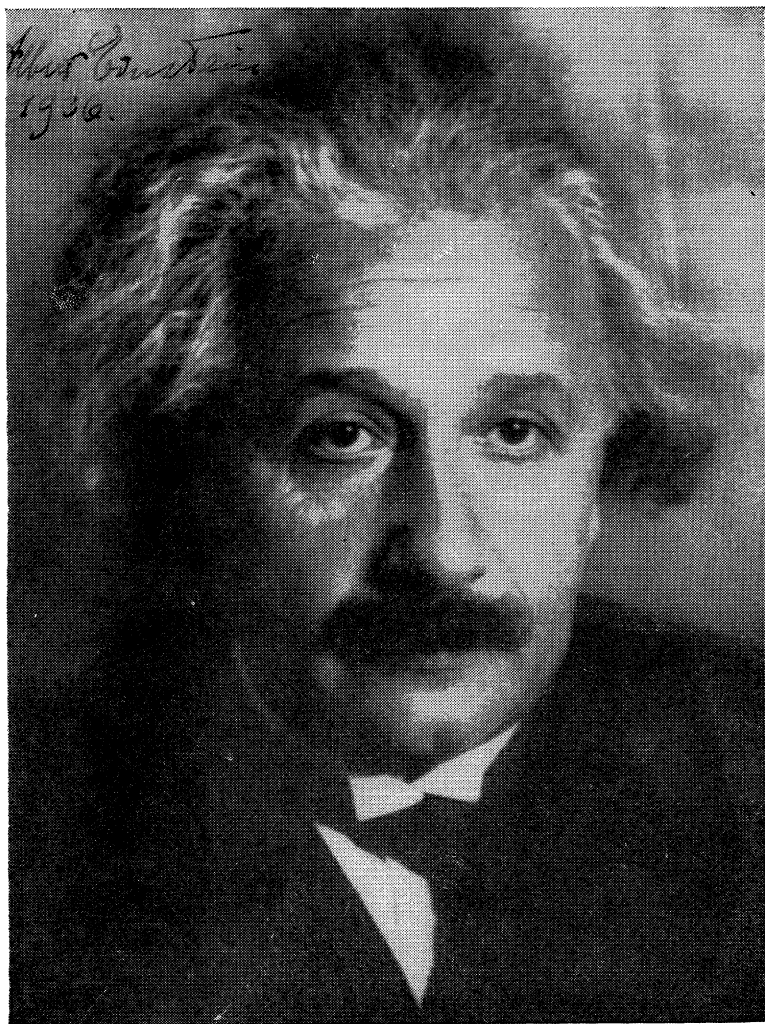

ק. ס. סטאַניסלאָווסקי
דירעקטאָר פֿון מאַסקווער קונסט טעאַטער

K. S. STANISLAVSKY
Founder and Director of the Moscow Art Theatre

מאַקסימ גאָרקי
MAXIM GORKY

פּראָפּעסאָר אַלבערט איינשטיין
PROFESSOR ALBERT EINSTEIN

די ערשטע טריט

דער נייער פלאץ אויף „ניזשני קיס-

לאָוקאַ" איז געווען זייער אָפגעלאָזן. די פריערדיקע באַלעבאַטיס האָבן זיך, ווייזט אויס, ווייניק געקיימערט אין וואָס פאַר אַ צושטאַנד זיי לאָזן איבער זייער וואוינונג. מען קאַן זען, אַז זיי האָבן געכאַפט, געריסן און אַרויסגע-שלעפט אַלץ וואָס האָט זיך נאָר געלאָזן. געבליבן זיינען בלויז די שווערע ליוסטערס, און אַ קאַרפּעט, וואָס מען האָט על-פי טעות איבערגעלאָזט.

לעכער פון אָפגעפאַלענע שטיקער קאַלך האָבן אַרויסגעשטעקט פון די סטעליעס און פון די ווענט. האָט מען קודם-כל באַשלאָסן צו ברענגען אין אַרדענונג די הויז און אויסקאַלכן די ווענט. אָבער מען האָט זיך באַלד געכאַפט, אַז אויסקאַלכן דאַרף קאַסטן אַ סך געלט, און עס וועט נישט אויס-קוקן גענוג שיין. וואָס-זשע טוט מען פאַרט? ווי מאַכט מען אַז די צימערן זאָלן אויסזען לייטיש? איז איינגעפאַלן, אַז אויב מען קאַן זאָל מען קויפן גרויען ליייונט און באַדעקן די ווענט, וועט עס זיין פשוטער, עס וועט קאַסטן ביליקער און עס וועט אויך שטימען מיט דעם עסטעטישן אויסזען, וואָס עס דאַרף האָבן דער נייער טעאַטער.

פשוטות, דאָס איז געווען אַלעמענס מאַטאַ. מען האָט געוואַלט באַפרייען זיך פון אַלץ וואָס איז וואולגאַר-שרייענדיק, אַלץ וואָס איז געקינצלט און שאַבלאַן. אַזוי האָט עס באַדאַרפט זיין אין לעבן און אַזוי אויף דער בינע. אין דער אויפפירונג באַ די פּראָבן, אין באַנעמונג מיט חברים — אין אַלץ האָט באַדאַרפט הערשן פשוטות און באַשיידנקייט. די מיידלעך, למשל, האָבן נישט גערויכערט, הגם דאָס איז געווען אין דער מאַדע. די אַלע פּירונגען זיינען געשטעלט געוואָרן אונטער אַ שטרענגער זעלבסט-דיסציפּלין, און קיינער איז די דיסציפּלין נישט עובר געווען.

אין דער גרופע האָבן געהערשט נישט-געשריבענע געזעצן, וואָס זיי נען פאַר יעדן געווען גאַנץ פאַרשטענדלעך. ממילא האָט זיך שוין געשאַפן אַן אַטמאָספּערע פון אַ שולע, אַן אינטימע אָבער אַן ערנסטע. איטלעכער איז געקומען זיך לערנען דאָס, נאָך וועלכן ער האָט געגאַרט. די ווענט באַדעקט מיט גרויען ליייונט, האָבן צוגעגעבן די ספּעציפישע ערנסטקייט פון אַ מקום-קדוש. אויף די ווענט זיינען קיין שום בילדער נישט געהאַנגען.

דאס צימער, וואס איז באשטימט געווארן פארן טעאטער, איז אויפגע-
 בוט געווארן מיט גרויסער אַנשטרענגונג. די פלעצער זיינען געבויט גע-
 ווארן אזוי, אַז די בינע איז אויסגעקומען אונטן, באַ דער פּאַדלאַגע, נאָר
 אָפּגעטיילט פּון דער ערשטער ריי מיט אַ גרויען פּאַרהאַנג. די רייען פּלעצער
 זיינען געשטאַנען איינע העכער פּון דער אַנדערער, אזוי אַז עס האָט זיך
 באַקומען דער אויסזען פּון אַן אַמפּיטעאָטער מיט אַ שטיקל באַלאַקאָן און —
 ווי עס פּאַסט — מיט צוויי לאַזשעס אינמיטן. אַלץ אין טעאָטער איז געווען
 באַדעקט מיט גרוי, אזוי אַז ווען מען איז אַריינגעקומען אינעווייניק, האָט
 עס אויסגעקוקט ווי אַ פּאַרכשופּט קעסטעלע, און דער, וואָס פּלעגט קומען
 צום ערשטן מאָל אין אַט דעם קעסטעלע, פּלעגט אָפּזוכן זיין נומערירטן
 פּלאַץ און זיך אַוועקזעצן באַשיידן, מיט אַ באַזונדערן דרד-אַרץ. מיט איין
 קוק האָט ער אַרומגעכאַפּט דאָס גאַנצע טעאָטער, צוזאַמען מיטן באַלאַקאָן,
 און ער האָט זיך אינגאַנצן איבערגעגעבן דעם כּשוף, וואָס האָט באַדאַרפּט
 אַרויסקומען פּון ערגעץ הינטער די קוליסן, און כאָטש עס איז געווען קלאַר,
 אַז די בינע איז דער הויפּט-פּונקט, זיינען פּאַרט אַ סך מענטשן געזעסן און
 נישט געקאַנט פּאַרשטיין, פּון וואָס פּאַר אַ זייט די בינע וועט זיך עפּענען.
 זיי האָבן געקוקט פּון אַלע זייטן, געזען די פּירעקעכדיקע שטיקער ווענט
 מיט דעם זעלבליקן גרויען קאַליר און נישט געוואוסט, וועלכער טייל עס
 וועט זיך עפּענען. נישט איינער פּון די באַזוכער האָט מסתּמא געטראַכט:
 „בו, מילא, אַריינגעפּאַלן... מיר'ן שוין וואַרטן, וועלן מיר זען“.

די בינע האָט פּאַרנומען אַ פּערטל פּון דעם זאַל, און די ליכט איז
 געקומען פּון דער סטעליע. אָבער כדי די ליכט זאָל פּאַלן אויף דער בינע,
 האָט מען געקויפּט ווייסן לייזונט, צעשניטן אין פּאַלדן, און די פּאַלדן האָט
 מען אזוי צעהאַנגען איבער דער סטעליע, אַז זיי האָבן אויסגעקוקט ווי אַ
 האַרמאַשקע. די ווענט אַרום דער בינע זיינען באַדעקט געוואָרן מיט שוואַרצן
 סאַמעט. די בינע, ווי געזאַגט, איז געווען אויף איין הויך מיט דער פּאַדלאַגע
 פּון טעאָטער, אזוי אַז ווען דער פּאַרהאַנג האָט זיך געעפּנט און איינער פּון
 דער ערשטער ריי האָט געהאַט לאַנגע פּיס, האָט ער דערגרייכט די בינע;
 און ווען די אַקטיאָרן פּלעגן דאַרפן גיין אַדער טאַנצן, פּלעגן זיי מוזן אויס-
 מיידן די פּיס פּון די צושויער.

דערפּאַר אָבער זיינען שוין די צימערן פּאַרן לערנען געווען אויסגע-
 צייכנט — הויכע און ליכטיקע, אויך דער ערשטער שטאַק איז געווען
 שוין איינגעאַרדנט, ווי עס פּאַסט פּאַר אַ לייטישער טעאָטער-סטודיאָ. עס
 איז איינגעאַרדנט געוואָרן אַן אמתער קאַנטאַר מיט אַ שרייב-מאַשין, מיט
 ביכער, מיט בילעטן, אַ סעקרעטאַרשע, אַן אָפּיציעלן פּאַרוואַלטער, און עס
 האָט אויך נישט געפּעלט דאָס ספּעציעלע פענצטערל מיט דעם אויפּשריפּט:
 „הקופּה“. אויך זיינען איינגעאַרדנט געוואָרן צימערן פּאַר גרימירן זיך. יאָ.

אלץ איז געווען, אבער אַ לערער האָט נאָך אַלץ געפעלט. וואָס האָבן גע-
טויגט די אַלע גוטע זאכן, אָז דער, וואָס זאָל אַרײַנבלאָזן די קײַנסטלערישע
נשמה, איז נאָך נישט געווען? עס האָט באַדאַרפט קומען דער מענטש,
וואָס זאָל נעמען דעם גאַנצן גלויבן, די באַגײַסטערונג און די גוטע כּוונת
און געבן דער קלײַנער גרופּע אַ קײַנסטלערישן תּיקון.

די גרופּע איז שוין באַשטאַנען פּון צוועלף מענטשן. צמח האָט זיך
געזען מיט סטאַניסלאָווסקי און אים געפרעגט אַן עצה. סטאַניסלאָווסקי
האָט אים אָנגעוויזן אויף אײַנעם פּון זײַנע שילער און געזאָגט, אָז ער וועט
זײַן דער פּאַסיקער לערער און רעזשיסאָר. דאָס איז געווען וואַכטאַנגאַוו —
דער זעלביקער וואַכטאַנגאַוו, וואָס האָט אַרײַנגעשריבן אַ נײַ בלאַט אין דעד
געשיכטע פּון רוסישן טעאַטער, אַ דאַנק זײַן געניאַליטעט אַלס רעזשיסאָר
און שוײַפילער. דעם זעלביקן וואַכטאַנגאַוו איז באַשרט געווען צו שפּילן
אַ דאָמינירנדיקע ראָל אין די קײַנסטלערישע דערגרייכונגען פּון דער „הבּימה“.

יעדער פּון דער גרופּע, ווי אײַך האָב שוין פּריער באַמערקט, האָט
געהאַט זײַער ווייניק טעאַטער-דערפּאַרונג. אַבער צמח, ווי מיר וויסן, האָט
געהאַט מער דערפּאַרונג. ער האָט שוין געהאַט געשפּילט מיט אַ גרופּע
— אמת, אַן אַמאַטאַרישע, אַבער פּאַרט געזען אַ וועלט, און שוין פּאַרוזוכט
דעם טעם פּון אַ דירעקטאָר. ורדי איז געווען באַקאַנט אין די קלענערע
שטעט, אַ דאַנק זײַנע קאַנצערטן. מנחם גנסיק, אײַנער פּון די פּיאַ-
נערן פּון דעם העברײַאישן טעאַטער, האָט געהאַט טעאַטער-דערפּאַרונג. די
אײַבעריקע האָבן געשפּילט אין אַמאַטאַרישע גרופּעס און זײַער „פּאַפּולאַרי-
טעט“ איז ווייטער פּון זײַערע אײַגענע שטעטלעך נישט דערגאַנגען.

מען האָט אַלזאָ באַדאַרפט אויסזוכן אַזאַ פּיעסע, וואָס זאָל קודם-כּל
זײַן צוגעפּאַסט פּאַר אַן אָנהויב, דערהויפּט אַ פּיעסע, אויף וועלכער מען
זאָל זיך קאַנען לערנען. עס איז באַשלאָסן געוואָרן אויפּצופירן עטלעכע
אײַן-אַקטערס, ווי פּרצעס „ס'ברענט“, יצחק קאַצענעלסאָנס „החמה“ און
י. ד. בערקאָוויטשעס „פּגערע“.

פּרץ מיט זײַן „ס'ברענט“ האָט פּאַרקערפּערט אַן אַלטן תּבואה-הענדלער,
אַן אויסוואורף, וואָס בענקט נאָך ליבע און רעדט פּון גיהנום צו זײַן דרי-
טער יונגער ווייבל, די ווייבל, חנה, אַ יונגע צנועה, וואָס איר נשמה ציט
זיך צו אמתער ליבע, צו געפּילן וואָס קומען פּון טיפעניש פּון איר האַרץ,
אַבער די תּורה זאָגט: „הרג, חנק, גיהנום ישׁ“... דער גיהנום שטייט איר
פּאַר די אויגן און איר מאַן, שמריהו, האַלט זי געפּאַנגען און לאַזט זי נישט
אַרויס פּון זײַן בעץ.

אין „פּגערע“ האָט בערקאָוויטש געוויזן דעם סטודענט מיט די באַלע-
באַטיס פּון זײַן קוואַרטיר — פּראָווינציעלע, פּאַרוואַגלטע נשמות, וואָס
קוים דערזעען זיי אַ מענטשן, דערצו נאָך אַ סטודענט, ווערן זיי אַזוי צוגע-

לאַזט צו אים, אָז זיי ווילן אים אַלץ אויספרעגן. אין דעם סטודענט זעט דער באַלעבאָס זיך אַליין, מיט זיינע אַמאָליקע יונגע חלומות. ער וויל רעדן מיטן סטודענט וועגן אַלץ, וועגן פּאָליטיק, הויכע ענינים, פּילאָזאָפּיע, און אַלץ דוקא אין איין אָונט, ביז ער ווערט ענדלעך אַנשלאַפּן צוזאַמען מיט דעם סטודענט אין איין בעט.

אַט די טיפּן פון דעם קליינעם שטעטל זיינען געווען אמת פּאָלקס-טימלעכע, עכטי־יידישע, און זיי האָבן פּאַרגעשטעלט פונקט די טיפּן, וואָס קאָנען געבן דעם יידישן טעאַטער יענעם אויסדרוק און יענע יידישע פּאַר-מע, וואָס מיר האָבן געוואונטשן.

מען האָט איבערגעליינעט די איינאַקטערס פאַר וואַכטאַנגאָון און זיי זיינען אים געפעלן. אים איז באַזונדערס געפעלן זייער פּרישקייט און אויפּריכטיקייט. ער האָט אויסגעטיילט די ראַלן און מען האָט אַנגעהויבן די פּראָבן. אַלע זיינען געווען באַגייסטערט. איטלעכער האָט געפּילט, אָז מען לערנט לשמה, נישט צוליב דעם שפּילן, נאָר צוליב דעם לערנען גופּא.

עס ווייזט זיך באַלד אַרויס, אָז די, וואָס האָבן זיך געהאַלטן פאַר אַקטיאָרן, און אפילו געהאַט דערפּאַלג, קאָנען אין דער אמתן נאָך נישט שטיין אויף אַ בינע. זיי קאָנען נישט רעדן, זיי קאָנען אַ טראַט נישט מאַכן, און מערקווירדיק — גראַד די, וואָס זיינען קיינמאַל אויף קיין בינע נישט געווען, האָבן אַ סך גרינגער אויפגענומען די תּורה. וואָס מער פּראָבן מען האָט געמאַכט, אַלץ מער פּאַרוויקלט איז געוואָרן דער ענין טעאַטער און די געזעצן פון טעאַטער-שפּיל. וואַכטאַנגאָוס תּלמידים זיינען נעבעך געווען אומבאַהאַלפּן... ערשט דאָ האָט מען איינגעזען דעם קאַלאַסאַלן אונטער-שייד צווישן וועלן זיין אַן אַקטיאָר און די פּאַק-טישע רעאַלע פּאַדערונגען פון דער בינע.

אַבער לערנען מיט וואַכטאַנגאָון איז פאַר זיך אַליין געווען אַ גרויסער געווינט. ער פּלעגט פּאַרענטפּערן פּראַגעס, אויסטייטשן אַלערליי קאַמפּלי-צירטע סיטואַציעס, און אַזוי אַרום איז מען דערנענטערט געוואָרן צום אמתן קוואַל פון טעאַטער-קונסט, וואָס זיין שורש ליגט באַהאַלטן אין דעם לעבן גופּא. מען האָט זיך געלערנט נישט בלויז פאַרשטיין די אַלע טעאַטראַ-לע פּראָבלעמען, נאָר אויך ווי אַזוי זיך אַפּצוטרײסלען פון די שלעכטע גע-וואוינהייטן, וואָס מען האָט געירשנט פון די אַזוי-גערופּענע פּראַפעסיאָנעלע אַקטיאָרן. איך מיינ יענעם סאַרט אַקטיאָרן, וואָס פּלעגן אויסזינגען זייערע ווערטער, וואָס באַם וויינען פּלעגן זיי זיך אויסדרייען מיט דער פּלייצע צום עולם און טרייסלען מיט די אַקסלען, און וואָס פּלעגן שרייען און גע-וואַלדעווען גלאַט אין דער וועלט אַריין.

די ערשטע זאָך, וואָס וואַכטאַנגאָוו האָט געלערנט, איז געווען: לייע-נען די ראַל פון טעקסט. דעם ערשטן מאַל אָן קיין שום אינטאַנאַציעס.

דעם צווייטן מאָל מיט אינטאַנאַציעס, און דעם דריטן מאָל האָט מען שוין באַדאַרפט שפּירן אַ געפּיל אין דעם לייענען, אָבער נישט מאַכן מיט די הענט, נישט וואַרפּן מיט די פּיס, נאָר גאַנץ פּשוט זיצן אויפן בענקל און שפּילן די ראָל. די תּלמידים האָבן בשום אופן נישט געקאַנט פּאַרשטיין, פּאַרוואָס מען דאַרף זיצן אויף אַן אָרט. פּלעגט מען אָנהויבן אַביסל מאַכן מיט די אויגן, מיטן קאַפּ און מאַדנע העוויות מיט די ברעמען. ווען וואַכ-טאַנגאַוו פּלעגט דאָס דערזען, פּלעגט ער באַלד אַ פּרעג טאָן, צו וואָס די „שטיק“? האָט מען זיך געהיט מער די אַלע העוויות נישט צו מאַכן. אָבער פּאַרוואָס נישט טאָן עפעס מיט דער שטימע? קאָן מען דען ניט אונטער-כריפּען אַביסל, כדי עס זאָל מאַכן אַ בעסערן עפעקט? ...

— ניין! גאַרנישט! — האָט וואַכטאַנגאַוו שטרענג אַ זאָג געטאָן.
— לייענט, זייט מוחל, אַזוי ווי איר אַליין וואַלט געווען דער, וועגן וועמען דער מחבר שרייבט.

די תּלמידים קאָנען נישט פּאַרשטיין, וואָס הייסט „איך אַליין“? ווי אַזוי קאָן אַן אַקטיאָר זיין „איך אַליין“? ווער וועט דעמאָלט שפּילן די ראָל? אַז איך וועל זיין „איך אַליין“, טאָ ווער-זשע וועט זיין דער צווייטער? אָבער דער גוטמוטיקער קוק פון וואַכטאַנגאַווס שטרענגען פנים איז געהאַנגען איבער דיר, און טראָט באַ טראָט האָט יעדער אָנגעהויבן צו פּילן, אַז אַ נייער מענטש וואַקסט אויס באַ אים. די ראָלן זיינען געלייענט געוואָרן צענדליקער מאָל, און ביסלעכווייז האָבן זיך באַוווּזן מענטשלעכע באַוועגונגען און נאַטירלעכע העוויות. קומענדיק אויף דער בינע, האָט יעדער געפּילט, אַז זיינע אייגענע עמאַציעס גיסן זיך אַריין אין דעם צווייטן; אַז זיין פלייש און בלוט באַקליידט דעם דאָזיקן צווייטן; אַז ער רעדט זיינע געדאַנקען, טוט זיין אַרבעט און פּירט זיין לעבן. און טאַמער האָט זיך איינעם איינגע-געבן צו דערגרייכן די טיפּענישן פון אמתן שאַפּן, פּלעגט אים וואַרעם ווערן אין אַלע גלידער. ער האָט זיך געפּילט דערהויבן פון זיין אייגענער נאַטיר-לעכקייט און פּשטות, און אין דער אייגענער צייט פון דער גרויסקייט פון אמתן שאַפּן. אַלץ איז מיטאַמאַל געוואָרן קלאָר, פּאַרשטענדלעך און גרינג. אַט אַזוי האָט מען געאַרבעט לאַנגע וואַכן, ביז דער רבי האָט באַפּרייט פון טיש. ער האָט די תּלמידים אָנגעזאָגט די גליקלעכע בשורה, אַז מען קאָן שוין אַרויסטרעטן אויף דער בינע. עס איז געווען אומגלויבלעך. טאַקע אויף אַז אמת אַרויסטרעטן? מיט ליכט? קאַסטיומען? מיט אַ פּאַרהאַנג? יא, מיט אַלץ! מען קאָן שוין שפּילן די איינאַקטערס!

און ווי זאָל מען אָנרופן דעם ערשטן אָוונט? אָנרופן „נשף בראשית“?
אויסגעצייכנט! ביז איצט — פינצטערניש, תּהו ובהו — און איצט — בראשית! צום ערשטן מאָל!

אַ נייע געביידע, אַ געבענטשטער רעזשיסאָר און ליכטיקע האַפּענונגען!
צום ערשטן מאָל: בר-א-שיית.

די ערשטע פאַרשטעלונג

ד' ערשטע פאַרשטעלונג איז קודם גע-

וויזן געוואָרן פאַר אַן אינטימען קרייז פון פריינט און באַקאַנטע, און דערנאָך פאַר אַ פרעמדן עולם, וואָס האָט זייער פיין אויפגענומען די איינאַקטערס. אין די אַנטראַקטן זיינען די צושייער אַריינגעקומען אין פּויע שמועסן, קרייטיקירן, און נאָך דער פאַרשטעלונג האָבן די שוישפּילער זיך פאַרזאַמלט צו קריטיקירן זיך זעלבסט.

יעדע פאַרשטעלונג איז געווען אַן עקספּערימענט פאַר זיך אַליין. מען פּלעגט זיך טיילן מיט די נייגעפונענע מאַמענטן, נייע איבערלעבענישן אויף דער בינע, און אויב עס זיינען געווען באַ אימיצן שוועריקייטן אָדער פּראַגן, איז דאָס געווען אַ טעמע אויף מאַרגן פאַר אַלגעמיינעם שטודיום. מען פּלעגט זיך פאַרזאַמלען באַם לאַנגן טיש, אויפנעמען די פּראַבלעמען, וואָס זיינען נישט געווען פאַרשטענדלעך פאַר דעם אַקטיאָר און דעם צושייער, און זיך געפרוואוט פאַנאָדערקלייבן אין יעדן ברעקל. מען האָט פאַרקאַטשעט די אַרבל, אַזוי ווי כירורגן באַ אַן ערנסטער אַפּעראַציע, און אָנגעהויבן דיסקוטירן, פּרעגן און פאַרענטפּערן. אַזוי פּלעגט מען שטודירן ביז שפּעט אין דער נאַכט, און אַז מען פּלעגט נישט קאָנען קומען צו אַ באַשטימטער מיינונג, איז די פּראַגע איבערגעגעבען געוואָרן צום העכסטן ריכטער, צום גרעסטן אויטאָריטעט — צו וואַכטאַנגאָוון. ער פּלעגט נעמען די אַלע פּראַגן ווי אַ געניטער פּראַפּעסאָר, זיי צעגלידערן און ווי דורך אַ כּישוף איז אַלץ קלאַר געוואָרן.

די ערשטע פאַרשטעלונג האָט זייער גוט געווירקט אויף אַלע אַנטייל-נעמער. איטליכער האָט געפּילט, אַז עפּעס איז שוין אויפגעטאָן געוואָרן. אַבער מיט יעדער ווייטערדיקער פאַרשטעלונג איז דער וועג אַלץ שווערער און שווערער געוואָרן. מען האָט געקלערט: וועט מען אַמאָל דערגרייכן די טיפענישן פון אמתער קונסט? וועט מען אַמאָל האָבן די זכּיה צו ווערן אַ קינסטלער? און אויב יאָ, ווען וועט דאָס זיין, כל זמן מען פּילט זיך אַזוי אומבאַהאַלפּן.

דער ערשטער אויפפירונג פון די דריי איינאַקטערס האָט מען אַ נאָמען געגעבען „נשף בראשית“. וואַכטאַנגאָוון האָט געשטעלט די פאַרשטעלונג

אין רעאליסטישן טאָן. האָט מען באַדאַרפט האָבן אין „השרפה“ אַ שאַפע מיט ספרים, האָט מען פון ערגעץ געבראַכט אַן אמתען שווערן שראַנק, וואָס פיר מענטשן האָבן אים באַדאַרפט אַוועקשטעלן אויף דער בינע. אויך די ספרים זיינען געווען אמתע, מאַסיווע. עס איז אויך אַוועקגעשטעלט געוואָרן אַן אמתער לאַמפּ, אמתע לייכטער און אַנדערע אַטריבוטן. די דעקאָראַציעס האָט מען אַליין צונויפגעשטעלט. די פרויען האָבן גענייט פאַרהאַנגען, געמאַכט לעמפלעך, און די מענער האָבן געשלעפט זעק, בענק, טישטיכער, לייכטער און וואָס נאָר מען האָט באַדאַרפט. אפילו דאָס פענדל, פון וועלכן שמריהו האָט זיך באַדאַרפט וואָשן צום עסן, איז אויך געווען פון אמתן קופער. מיט איין וואָרט, עס איז געווען הונדערט פראַצענט נאַטוראַליום, לויט סטאַניסלאַווסקיס הייליקע געבאַטן.

דאָס שפּילן איז אודאי און אודאי געווען רעאַליסטיש. טאַמער האָט איינער נישט אויסגעדריקט דעם אמתן געפיל מיט זיינע אויגן, פלעגט ער כאַפּן אַ חברשע פאַרציע נאָך דער פאַרשטעלונג. וואַכטאַנגאַוו איז געווען אַ געטרייער שילער פון סטאַניסלאַווסקין און זיין לערע. ער האָט דעריבער געוואָלט, אַז די אַנפאַנגער זאָלן דערגיין צום קינסטלערישן אמת דורך רעאַלע מיטלען. ער האָט געגלויבט באמונה שלמה, אַז סטאַניסלאַווסקיס מעטאָד איז דער בעסטער פאַר קינסטלערישער דערציאונג. דורך סטאַניס-לאַווסקיס מעטאָד ווערט אַפגערייניקט פאַרן צוקונפטיקן קינסטלער דער שטויב, וואָס ליגט אויפן וועג. וואַכטאַנגאַוו פלעגט זאָגן, אַז סטאַניסלאַווס-קיס סיסטעם מאַכט מעגלעך צו באַפרייען די אינדיווידואַליטעט פון שילער, אַדער, ווי סטאַניסלאַווסקי אַליין האָט געזאָגט אין זיין בוך „מיין לעבן אין קונסט“: פון די איבערלעבענישן אַליין קאָן מען זיך נישט אויסלערנען. מען דאַרף געפינען די אַטמאָספערע און די מעטאָדן, וואָס העלפן דעם אַקטיאָר דערגיין צו אַ שאַפּנדיקער שטימונג.

דאָס האָט זיך איינגעגעבן וואַכטאַנגאַוו פולע הונדערט פראַצענט. יעדן איינעם אינדיווידואַליטעט האָט אַרויסגעשיינט פון די איינאַקטערס. דאָ האָט מען געקאָנט זען, ווער פון די אַנפאַנגער עס וועט זיין ראוי צו דערגיין צו אמת-קינסטלערישע אויסדרוקן.

אין די איינאַקטערס האָבן געמאַכט דעם ערשטן פּראוואו און שוין אַרויס-געוויזן אינדיווידואַליטעט חנה ראוינה — אין „החמה“ און „אחות הבכורה“. דאָס זיינען געווען די ערשטע טריט, אַבער מען האָט געקאָנט זען און פּלן, אַז עס וואַקסט די צוקונפטיקע ערשט-קלאַסיקע קינסטלערן וואָס וועט אַזוי מייסטערהאַפט פאַרקערפערן די מוטער, אין פינסקיס „הנצחית“, לאהן אין „דיבוק“ און משיח „אין גולם“. מיט איר דערשיינען אויף דער בינע פלעגט זי ברענגען מיט זיך אַזאַ וואַרעמקייט, אַזאַ אינטימקייט, וואָס האָט אייך ממש פאַרכאַפט. צמח אַלס שמריהו אין „השרפה“, האָט געשאַפּן אַן ערשט-

קלאַסיקן טיפּ. אין „השרפה“ האָט זיך אויסגעצייכנט אַן אַקטריסע, וואָס איז אויסגעוואַקסן אין דער „הבימה“, און דאָס איז שושנה אביבית, איר שפּילן אַלס חנה, אין „השרפה“ און „איביקן איד“ אלס די טענצערן, פּלעגט אַרויסרופן באַוואַונדערונג. דאָס איז געווען אַן אויסערגעוויינלעכער טעמ-פּעראַמענט וואָס פּלעגט אייך פאַרכאַפּן פּון דעם ערשטן מאָמענט. איר סאָרט שפּילן איז געווען דער קעגנזאַץ פּון ראַוינה: ראַוינה פּלעגט קו-מען אויף דער בינע, און מיט איר געלאַסנקייט, אויפּריכטיקייט און שטילן טאָן, פּלעגט דער צושויער זאָגן זיך: „מיט דער פּרוי וועט עפעס פאַרקו-מען“. ווען שושנה אביבית פּלעגט אַריינקומען מיט אירע אויפּגערעגטע באַוועגונגען, אָפּגעהאַקטע זאַצן און געהיימע בליקן, פּלעגט מען זאָגן: „מיט דער פּרוי האָט זיך עפעס געטראָפּן“. זי האָט אַלע מאָל געטראָגן מיט זיך אַ געהיימעניש, איר טעמפּעראַמענט איז געווען אַן אויפּריכטיקער, אַ שאַרפּער. אין אַלע ראָלן, וואָס זי האָט געשפּילט, פּלעגט זי זיין פאַרכאַפּן-דיק, און איך בין זיכער, ווען שושנה אביבית פאַרלאַזט ניט די „הבימה“, וואָלט זי אויסגעוואַקסן צו אַן אויסערגעוויינלעכן כּח און וואָלט געוויס פאַר-נומען איר פּלאַץ אין דעם קאָלעקטיוו. מנחם גנעסין—אַלס יודל דער שדכן, ורדי אין „פּגע-רע“, מרים עליאַס, מ. ווינאַר, חיהלע גרובער, משה הלוי. אָט די אַלע און נאָך אייניקע יונגע האָבן זייערע ערשטע טריט געמאַכט אין אַט די איינאַקטערס.

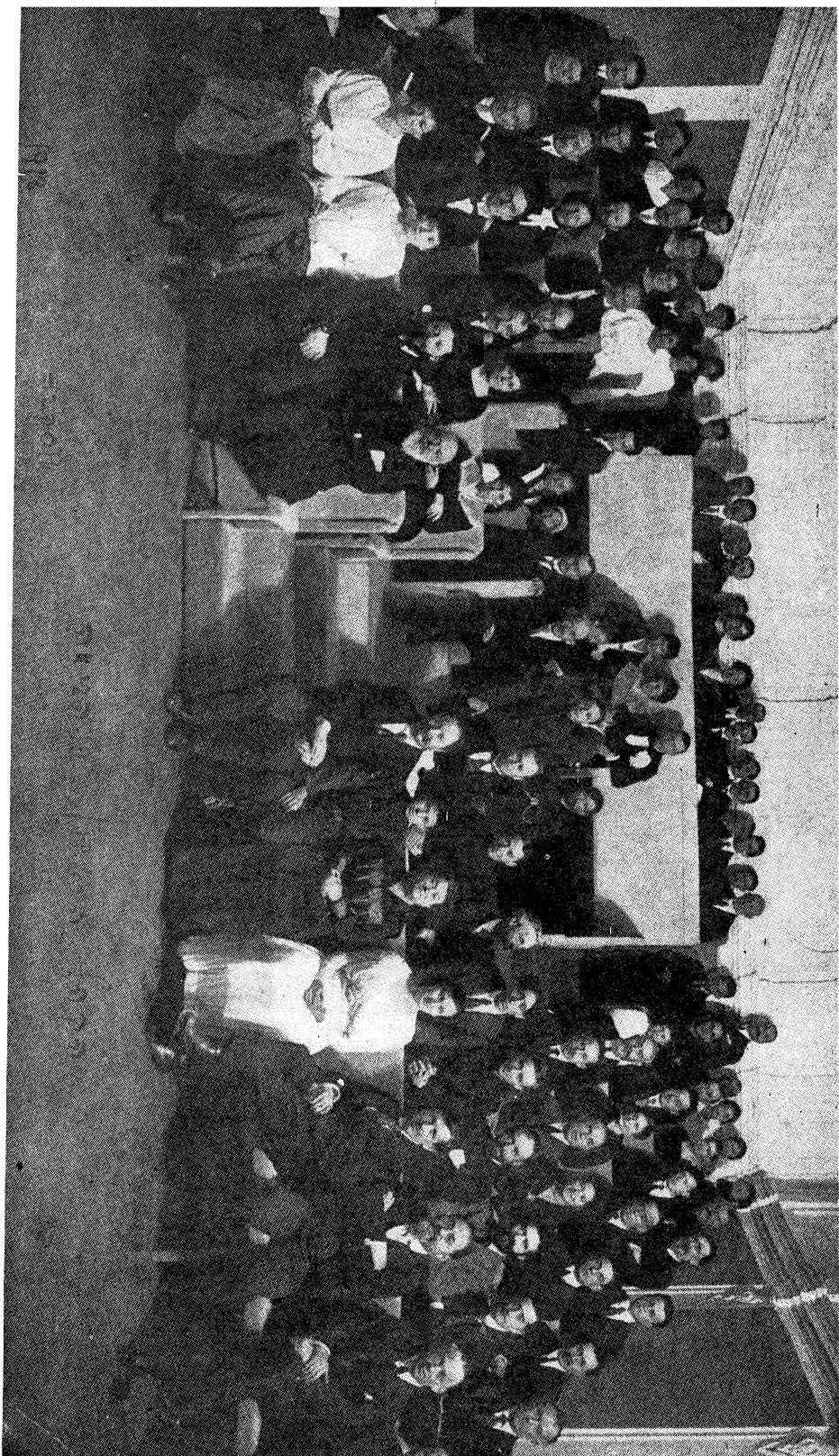
נשף בראשית“ איז געווען דערפאַלגרייך אין אַ סך הינזיכטן. עס איז געווען אַ דערגרייכונג אין קינסטלערישן זין, און עס האָט אויך געצויגן אויף זיך די אויפּמערקזאַמקייט פּון דער פּרעסע. אָבער איין זאַך האָט געפּעלט — אַן עולם. די מערסטע באַזוכער זיינען געווען באַקאַנטע און קרובים, פּלעגט פאַרפּרוירן ווערן זיצנדיק אין איר בודקעלע, וואַרטנדיק אויף אַ קונה. טאַמער פּלעגט אַ פּרעמדער זיך באַווייזן אין קאָרידאָר און זוכן דאָס פּענצטערל, פּלעגט זי אָנהויבן שמייכלען. דער קונה פּלעגט צוקומען פּרעגן, צי דאָס איז טאַקע דער טעאַטער, וואו מען שפּילט לשון קודש און, צי די אַקטיאָרן רעדן גענוג לאַנגזאַם, כדי מען זאָל זיי קאַנען פאַרשטיין. ער האָט אויך געוואָלט וויסן, וואו מען קאָן געפינען דאָס בוך פּון דער פּיעסע, און נאָך אַזוינע פּראַגן. די קאַסירשע האָט אויף אַליץ געענטפּערט, ווייל אַ קלייניקייט — אַן אמתער קונה! אויפן אויבערשטן עטאַזש דערוויסט מען זיך דערווייל, אַז אונטן באַ דער קאַסע שטייט אַ קונה, און אַלע לויפן איינציקווייז כאַפּן אַ קוק אויף דעם פאַרשוין. ווער ווייסט, אפשר איז שוין געקומען די ישועה, אפשר וועט מען אָנהויבן קומען ווי אין אַלע רוסישע טעאַטערס, און מיר וועלן האָבן אַן עולם.

קיינ ישועות זיינען אָבער נישט געקומען. דער קונה פּלעגט אַוועקגיין

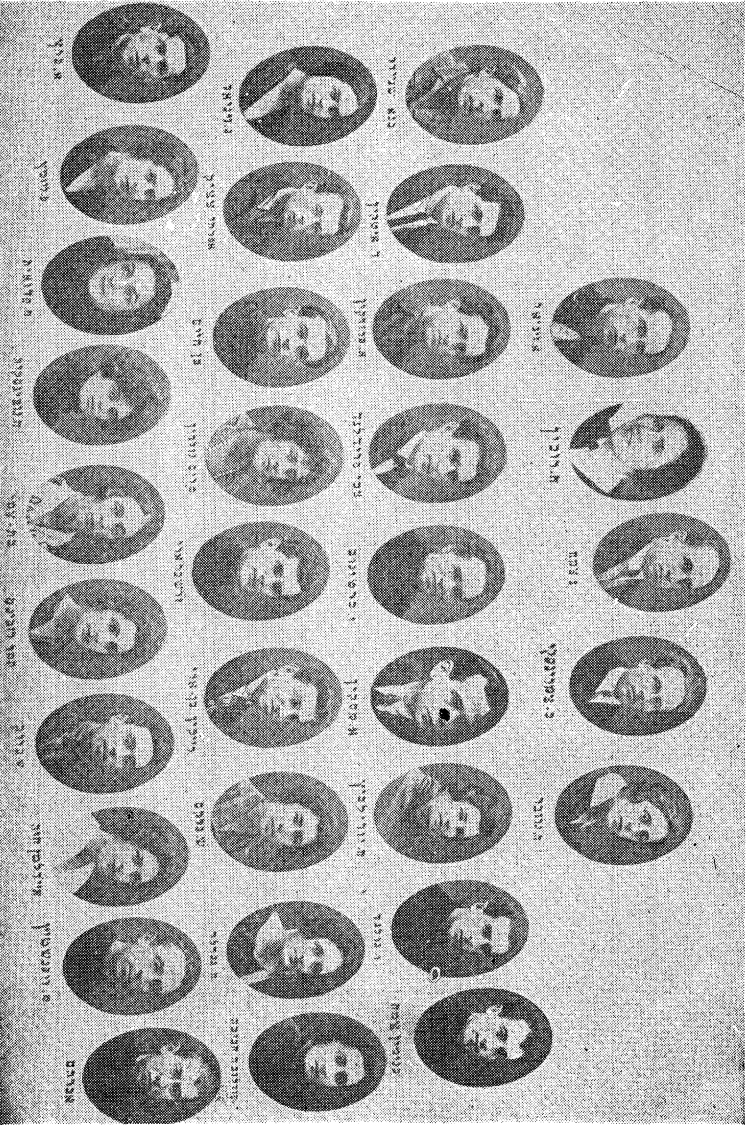

יעווגעני באגראטיאנאוויטש וואכטאנגאָוו
EVGENY BAGRATEONOWITCH VACHTANGOFF

דער עולם ביי דעם ערשטן עפנטלעכן ארויסטריט פון „זבדומה“ — מאסקווע, 1918.
דער „טעאטער“ און נירשוי-קיסלאווסקי פערצאלאגיאקי, נומ. 6.

THE HABIMA COLLECTIVE
 Moscow, 1926

דער "היבמה" קאָלעקטיוו
 1926 — מוסקווע

די לערער :

ערשטע רייע — רעזשיסארן: י. ב. וואכטאנגאָװ, ק. ס. סטאַניסלאָװסקי.
 צווייטע רייע — מאלער: ד. פּאַלק, נ. אַלטמאַן.
 דריטע רייע — קאַמפּאָזיטארן: א. קריין, י. ענגעל.

THE GUIDING SPIRITS

First Row—*K. S. Stanislavsky, Y. B. Vachtangoff*

Second Row—*N. Altman, R. Falk*

Third Row—*J. Engel, A. Krein*

און די קאסירשע פלעגט ווידער פריירן. צו דער פארשטעלונג פלעגן זיך אויפקלייבן אַ מנין מענטשן, און דאָס איז שוין געווען אַ סימן, אַז דאָס טעאַ-טער וואַקסט. אמת, אַ לאַנגזאַמער וואַקסן, אַבער דאָך עפעס.

„נשף בראשית“ איז אויפגעפירט געוואָרן אָן קיין שום פראַבלעמען, חוץ קינסטלערישע. קיין ספעציעלע מאַטיוון אָדער טענדענצן זיינען נישט אַריינגעטייטשט געוואָרן. אַבער נאָך דעם ערשטן אָונט איז קלאַר געוואָרן, אַז אַ טעאַטער, וואָס שטעלט זיך די אויפגאַבע צו ווערן דער נאַציאָנאַלער יידישער טעאַטער, קאָן נישט עקזיסטירן נאָר לשם קונסט. אמת טאַקע, דער קינסטלערישער עלעמענט איז זייער אַ וויכטיקער, אַבער דער פאַקט, וואָס מען שפּילט דוקא אין העברייאיש מוז אויך עפעס מיינען... פאַרוואָס דוקא העברייאיש? פאַרוואָס נישט רוסיש, אָדער יידיש? אַ סך פון דער גרופע האָבן געקאָנט די רוסישע שפראַך און יידיש פולקאָם. און דאָך שפּילט מען בלויז אין העברייאיש. הייסט עס דאָך, אַז די גרופע פאַרבינדט איין גייסט, איין נאַציאָנאַלע אידיע. אין וואָס אַלזאָ באַשטייט די דאָזיקע אי-דייע? ווער זיינען מיר?

די דאָזיקע דיסקוסיעס פלעגן זיך פאַרציען ביזן ווייטן פרימאָרגן. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז עס זיינען פאַראַן אַזויפיל פאַרשיידענע מיינונגען און פאַרפלאַנטערטע פראַבלעמען. עס איז שווער געווען צו קומען צו אַ קלאַרן פונקט אין דער פראַגע — ווער זיינען מיר?

איינער פון דער גרופע, דער וויכטיקסטער צו יענער צייט, האָט אַבער יאָ געוואוסט. דאָס איז געווען דער אָנפירער, צמח. ער האָט געהאַט אַ גרויסע ווירקונג אויף אַלע איבעריקע, און אַלע האָבן געגלויבט אין זיינע אויסגעצייכנטע פּיאַיקייטן אַלס אָנפירער פון דער גרופע; און דערפאַר אַליין פלעגן שוין די דיסקוסיעס זיך פאַרענדיקן מיט אַ באַנייטן גלויבן אין זיך זעלבסט. צמח האָט גערעדט פאַטעטיש וועגן נאַציאָנאַלע פליכטן, וועגן אַ טעאַטער, וואָס זאָל באַלויכטן דעם יידישן וועג, אַ טעאַטער, וואָס זאָל ווערן אַ קאָטעדראַע און אַ מקום-מנוחה פאַר יידישע קינסטלער. די „הבימה“ דאַרף ווערן די היים פון דעם יידישן קינסטלער, וואָס וואַלגערט זיך אַרום אין דער פרעמד. זיין פאַנטאַזיע האָט זיך צעשפּילט, און ער האָט געמאַלן בילדער, ווי די „הבימה“ וועט מיט דער צייט אַרויסברענגען אירע אייגענע קינסטלער, אייגענע מאַלער און אייגענע רעזשיסאָרן. יעדער פון זיי וועט האָבן אַ באַשטימט פנים, אַ באַשטימטן סטיל — אַ „הבימה“-סטיל. און עס וועט נישט זיין בלויז איין טרופע, נאָר אַ סך טרופעס, וואָס וועלן וואַגן-דערן פון לאַנד צו לאַנד, איבער דער גאַרער וועלט.

צמחס רייד פלעגן באַגייסטערן די יונגע חברים, און אַלע ווי איינער האָבן באַשלאָסן, אַז אַזוי דאַרף עס בלייבן, און אַנדערש נישט. מען דאַרף מער נישט פרעגן, ווער מיר זיינען. מיר זיינען קינסטלער מיט אַ מיסיע

צו אונדזער פאלק, און איצט, ווען יידיש בלוט ווערט פארגאסן אין פאָ-
גראַמען, ווען וועלטן ווערן חרוב — איצט דארפן מיר טראַגן אונדזער מיסיע
מיט דער פולסטער אחריות.

אין אוקראַינע ווערן חרוב דורות; שטעט און שטעטלעך ווערן אָפגע-
ווישט; יידישע נעסטן פון הונדערטער דורות ווערן פאַרניכטעט — און
דאָס אַלץ מאַכט גרעסער דעם חוב פון יידישן קינסטלער. דער יידישער
קינסטלער דאַרף פון דער בינע פאַנאַנדערטראַגן דעם יידישן צער און
טרויער איבער דער גאַנצער וועלט. מיר וועלן זוכן אַ משיח. מיר וועלן
אים פאַדערן!

נאָך אַ נאַכט פון גייסטיקע ראַנגלענישן, ווערט באַשלאָסן, אַז די
קומענדיקע פאַרשטעלונג דאַרף טראַגן אַ נאַציאָנאַלן כאַראַקטער, נאָך מער:
אַ נאַציאָנאַלע פראַבלעמע. און די פראַבלעמע דאַרף זיין: „מיר זוכן
משיח!“

מען זוכט אַ פיעסע, וואָס זאָל אויסדריקן אַט די פראַבלעמע, און מען
שטעלט זיך ענדלעך אָפ אויף דוד פינסקיס „דער אייביקער ייד“. די פיעסע
איז געבויט אויף אַ לעגענדע פון מדרש, אַז אין דעם טאָג ווען ירושלים
איז חרוב געוואָרן, איז געבוירן געוואָרן משיח. דוד פינסקי האָט אויפגע-
בויט אַ טראַגעדיע אין איין אַקט, וואָס דערציילט, אַז איינעם אַ פויער אין
פעלד ווערט אַנגעזאָגט דורך נביאות, אַז אין דעם שטעטל בירת-ערבא, נישט
ווייט פון ירושלים, איז געבוירן געוואָרן משיח. גייט דער נביא אַהין, אָבער
פלוצים ברעכט אויס אַ גרויסער שטורעם, דער משיח ווערט פאַרטראַגן
און פאַרשוואונדן, און דעם נביא בלייבט נישט קיין אַנדער בריה, ווי צו
נעמען זיין שטעקן און וואַנדערן איבער דער וועלט, אויפזוכן דעם פאַר-
שוואונדענעם משיח.

די טעמע איז געווען זייער צוגעפאַסט פאַר יענע שרעקלעכע צייטן. אין
פינסקיס פיעסע האָט זיך געלאָזט אַריינטייטשן אַלע סאַציאַלע און נאַציאָנאַלע
געפילן פון יענער צייט. אַז מען וויל, האָט די דאָזיקע פיעסע אַנגעזאָגט די
באַפרייאונג פון רוסלאַנד, אַז די רעוואָלוציע האָט באַדאַרפט ברענגען פריי-
הייט און גלייכהייט דעם יידן, פונקט ווי אַלע אַנדערע מענטשן, וואָס זיינען
שטענדיק געווען דערנידעריקט אין דעם צאַרישן רוסלאַנד. און פונקט אַזוי
האָט די פיעסע סימבאָליזירט די נייע יידישע בהלה, ווען עס האָבן זיך
פלוצים באַוווּן פעטלירעס באַנדעס, און דער ייד האָט ווידער באַדאַרפט
נעמען דעם שטעקן אין האַנט אַריין און גיין — זוכן משיח... .

יא, די טעמע איז געווען פונקט צוגעטראַפן. דאָ האָט מען געקאָנט,
ערשטנס, אויסנוצן היסטאָרישן מאַטעריאַל, ווייזן דעם מזרח און די קאָליר-
פולע מאַסע פון יענער צייט. די גרופע איז פאַרכאַפט געוואָרן פון דעם
אויפגעפאַסטן ספעקטאַקל. דאָס וועט זיין אי יידיש, אי מאַדערן.

מען האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט, דאָס הייסט, צום לייענען און טייטשן. מיר האָבן פאַר זיך געזען אַ טאַפלטע אויפגאַבע: נישט בלויז די קינסטלערישע דערהויבונג, נאָר אויך, און טאַקע, הויפטזעכלעך, די סאַציאַלע און נאַציאָנאַלע קאַנפליקטן פון יענער צייט.

די אַרבעט איז אַנגעקומען גאַנץ שווער. וואַכטאַנגאַוו איז פלוצים קראַנק געוואָרן און געמוזט אַוועקפאַרן אין אַ סאַניטאַריום. האָט מען איינ-געלאָדן אַ רעזשיסטאַר פון דעם מאַסקווער קונסט-טעאַטער — מטשעדעלאָוו, אויך אַן אַרמענער, ווי וואַכטאַנגאַוו. ער פאַראינטערעסירט זיך שטאַרק מיט דער פּיעסע און מיטן קאַלעקטיוו פון דער „הבימה“, און מען טרעט צו צו דער אַרבעט.

מטשעדעלאָוו איז געווען אַ געטרייער שילער פון סטאַניסלאָוסקי. ער האָט אויסגעצייכנט געקאַנט די סטאַניסלאָוסקי-טעאַריע און געוואוסט ווי זי דורכצופירן אין דער פּראַקטיק. אַבער בלויז אויף אַזוי פיל איז ער געווען ענלעך צו וואַכטאַנגאַוו. ביידע האָבן, דאַכט זיך, געשטאַמט פון דער זעל-ביקער זוניקער און טעמפּעראַמענטפולער אַרמעניע, פונדעסטוועגן זיינען זיי געווען פאַרשיידענע מענטשן. וואַכטאַנגאַוו — אַ שנעלער, אַ בליציקער, מיט אַ פייערדיקן טעמפּעראַמענט; און מטשעדעלאָוו — אַ קאַלטבלוטי-קער, אַן אויסגערעכנטער, אַ שטילער, מיט אַ קאַנטראַלירטן טעמפּעראַמענט, אַבער דערפאַר אַ גלענצנדיקער פּעדאַגאָג.

מטשעדעלאָוו האָט געהאַט אַ שווערע אויפגאַבע מיט דער גרופּע. אין פּינסקיס פּיעסע איז נישט געווען אַ פּראַגע פון זוכן בלויז דאָס איבערלעכע, נאָר אויך דאָס אויסערלעכע. מען האָט באַדאַרפט איבערגעבן דעם ספּע-ציפּיש-לאַקאַלן קאַלאָריט, די באַוועגונגען און דעם שטייגער-לעבן פון יענער צייט און פון יענעם יידן מיט צוויי טויזנט יאָר צוריק. מען האָט געזוכט דורך מוויקאַלישע מיטלען דעם ספּעציעלן מזרח-רייטם. מען האָט באַדאַרפט געפינען די רואיקייט אין שפּראַך, דעם ספּעציפּיש-אַריענטאַלישן טאָן פון רעדן, די ברייטע, רונדע באַוועגונגען פון די הענט, וואָס זאָלן זיין אין קאַנטראַסט צו אונדזערע שמאַלע, אַפּגעהאַקטע באַוועגונגען, וואָס זיינען געוויס אַ ירושה פון אונדזער גלות-לעבן...

דאָס אַלץ האָט געגעבן אַ מעגלעכקייט צו באַקענען זיך מיט ריטימיק און באַוועגונגען אויף דער בינע. מען האָט זיך צום ערשטן מאל אַנגע-שטויסן אויף דער גרויסער פּראַבלעם פון דעם גוף אויף דער בינע. ווי וויכ-טיק דער גוף איז אויף דער בינע!

דעם גאַנצן ווינטער האָט מען אַפּגעאַרבעט אויף פּינסקיס פּיעסע. מטשעדעלאָוו האָט טיפּער פאַרפלאַנצט סטאַניסלאָוסקיס שיטה און האָט דערגרייכט געוואַלדיקע רעזולטאַטן. ער האָט אַזוי ליב באַקומען די פּיעסע, אַז ווען מען האָט אים געזאָגט, אַז דער בית-המקדש איז חרוב געוואָרן

און דאָס פּאַלק הויבט אָן וויינען מיט אַ יאַמער, פּלעגט ער זיך אָפּשטעלן אָן איבערראַשטער, ווי עס וואָלט טאַקע דאָן פּאַרגעקומען אויף אָן אמת. דער געוויין איז געווען אַזוי רעאַליסטיש, אַז מענטשן אין גאַס פּלעגן מיין-נען, אַז מען שלאָגט אימיצן. איינמאַל האָט מען אפילו צוגעשיקט אַ מיליציי-אַנער אויסגעפינען וועמען מען שלאָגט, און מען האָט אים געדאַרפט געבן צו פּאַרשטיין, אַז מען שלאָגט קיינעם נישט, אַז מען מאַכט פשוט רעפּעטיציע. — צו וואָס-זשע דאַרף מען וויינען? — פּרעגט דער מיליציאַנער, און טרעפט דוקא אויף אונדזער קאַמיקער, דעם קליינעם ורדי.

— דו פּאַרשטייסט — האָט ורדי אים דערקלערט — דאָס קלאָגט מען ווייל דער בית-המקדש איז חרוב געוואָרן . . .

דער מיליציאַנער הויבט נישט אָן פּאַרשטיין וואָס ורדי מיינט, און עס פּאַרצייט זיך אַ קאַמישע סצענע אויף אַ צען מינוט. מיר אַלע ווערן צעפּלאַצט פון געלעכטער, ביז דער מיליציאַנער ווערט שוין אינגאַנצן צע-טומלט און זאַגט אָן, אַז וואָס עס זאָל נישט חרוב ווערן, דאַרפן מענטשן אַזוי נישט שרייען. מען זאַגט אים צו, און ער גייט זיך אַוועק.

די דעקאָראַציעס פאַר דעם „אייביקן איד“ זיינען זייער איינפאַך געבויט. עס האָט באַדאַרפט פּאַרשטעלן אַ יאַריד אינמיטן מאַרק, מיט אַ ברונעם, מיט שטיינער, אָבער דאָס מאַל האָט מען שוין נישט געשלעפט קיין אמתע שטיינער, נאָר זיי געמאַכט פון האַלץ און דערנאָך זיי אָפּגעפּאַרבט. דאָס זעלביקע האָט מען געטאַן מיט די ביידלעך, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן פון פּאַרביקן לייוונט. די פּאַרשטעלונג האָט געדויערט נישט מער ווי פּערציק מינוט, אָבער דער איינדרוק אויפן עולם איז געווען אָן אומ-פּאַרגעסלעכער. איבערהויפּט האָט זיך אויסגעצייכנט ורדי אין דער ראַל פון דעם הענדלער אבישי, וועלכער האָט געבראַכט די ידיעה, אַז דער בית-המקדש איז חרוב געוואָרן. זיין געוויין, און דאָס מיטוויינען פון די איבע-ריקע שפּילער, האָט גערירט ביז דער טיפעניש פון האַרצן. נ. צמח האָט זיך אויסגעצייכנט אַלס דער נביא און אָן אויסערגעוויינלעכן איינדרוק האָט געמאַכט מיט איר שפּילן ראוינה אַלס מוטער.

די פּאַרשטעלונג איז קודם געוויזן געוואָרן פאַר אַ געקליבענעם עולם. מיר האָבן געהאַט צוויי געהויבענע געסט: סטאַניסלאָווסקי און מאַקסימ גאַרקי. גאַרקי האָט געוויינט באַ דער פּאַרשטעלונג, און שפּעטער האָט ער געדריקט די הענט פון די אַקטיאָרן און שטאַרק געלויבט די פּאַרשטע-לונג און דאָס שפּילן. סטאַניסלאָווסקי האָט אויך געמאַכט קאַמפּלימענטן און דערביי אַ פּאַר וויכטיקע באַמערקונגען. די גרופּע איז זיך צעגאַנגען ווי צופּרידענע קינדער, וואָס האָבן אויסגעהאַלטן דעם עקזאַמען. די אייניקע, וואָס סטאַניסלאָווסקי האָט זיי עפּעס אָנגעוויזן, אַדער אויסגעבעסערט, זיינען געווען די גליקלעכסטע. פּונדעסטוועגן האָט זיך קיינער נישט איבערגע-

נומען און נישט אַרויסגעוויזן קיין גאווה. אַלע האָבן זיך געפילט ווי ברידער מיט דער זעלביקער פאַראַנטוואָרטלעכקייט, מיט דעם זעלביקן ציל.

די פאַרשטעלונג האָט געמאַכט אַזאַ איינדרוק אויף די צושויער, און ספּעציעל אויף די אויסדערוויילטע, אַז די טעאַטראַלע מאַסקווע האָט זיך אָנגעהויבן פאַראַינטערעסירן מיט דער גרופּע. גרויסע רוסישע קינסט-לער זיינען געוואָרן נישט נאָר סימפּאַטיקער, נאָר הייסע פאַרטיידיקער פון דער „הבימה“. זיי האָבן דערזען אַן אַנדער יידישן טעאַטער. ווי זיי האָבן זיך פאַרגעשטעלט, דער פאַטאַס, די אויפריכטיקייט און דער גרויסער ווילן פון דער גרופּע האָט זיי געוואונען אַלס פריינט. מאַקסיס גאַרק, צום ביישפּיל, איז געוואָרן אַ גרויסער פריינט פון דעם טעאַטער, ער האָט געהאַט גאַר אַ גרויסן חלק אין דעם וואָס די „הבימה“ איז געבליבן אין מאַסקווע, ווען עס איז אויפגעקומען די פּראַגע, צי עס דאַרף אַזאַ טעאַטער ווי די „הבימה“ עקזיסטירן אין סאַוועט-רוסלאַנד, ד. ה. אַ טעאַטער אין העברע-איש. אַ דאַנק אים און אויך דעם בילדונגס-קאַמיסאַר אַנאַטאָלי וואַסיל-יעוויטש לונאַטשאַרסקי, פלעגט די „הבימה“ שטענדיק אַרויס די זיגערן.

גאַרקיס ראַל אַלס פאַרטיידיקער פון דער „הבימה“ וועט געוויס פאַר-נעמען גאַר אַ געהעריקן פּלאַץ אין דער געשיכטע פון דער „הבימה“. דער קומענדיקער היסטאָריקער וואָס וועט וועלן זיך דערגרונטעווען צו דעם נס, וואָס האָט מעגלעך געמאַכט די עקזיסטענץ פון דער גרופּע „הבימה“ אין מאַסקווע צו יענער צייט, וועט דאַרפן אָפּגעבן אַן אָנגעזעענעם פּלאַץ נישט נאָר גאַרקין אַליין, נאָר אַ סך, אַ סך גרויסע רוסישע קינסטלער, סאַ-וועטישע קולטור-טוער וואָס האָבן ליב געקראָגן די „הבימה“ און זי פאַר-טיידיקט מיט אַלע כחות.

גאַרקיס איינדרוק פון דעם „אייביקן איד“ וואָס דער לעזער וועט גע-פינען דאָ אין בוך גיט איבער אַמבולטסטן דעם אומגעהויערן איינדרוק וואָס די „הבימה“ האָט געמאַכט, און די גינסטיקע שטימונג וואָס האָט זיך גע-שאַפן אַרום דעם טעאַטער.

הכלל, נאָך אַ ציגל איז צוגעקומען אין דער גרויסער געביידע — נאָך אַן אויפפירונג.

אמת, דער גרופּע האָט זיך נישט איינגעגעבן צו ענטפערן, וואו מען קאָן געפינען משיחו, אָבער מען האָט אים געזוכט... דערווייל האָט מען שוין געהאַט צוויי פיעסן אין רעפּערטואַר, און מען האָט געקאַנט געבן כאַטש אַ שטיקל וואַריאירטן פּראָגראַם. די פּרעסע האָט זיך וואַרעם אָפּגע-רופן, און דער עולם האָט זיך אָנגעהויבן צו מערן, כאַטש ער איז נאָך אַלץ געווען קליין. דער פּרעסטיזש איז געוואָקסן, און די פּאָפּולאַריטעט אויך, אָבער די קאַסירשע אין איר בודקע האָט נאָך אַלץ געהאַט צייט צו פּרירן...

עס איז רעכט געווען, אז באַ אַ שבת־באַנאַכטיקער פאַרשטעלונג, זאָלן זיך נישט צונויפקלייבן מער ווי אַ פינגף, זעקס מענטשן. מען האָט געפילט, אַז די הכנסה דעקט נישט די הוצאה. חוץ דעם האָט עס פשוט אויסגעזען פריקרע ווי די עטלעכע מענטשן אין טעאַטער טוליען זיך צו די ווענט, ווי זיי וואָלטן זיך געשעמט, מען זאָל זיי נישט אַרויסזען. פונדעסטוועגן האָט מען די פאַרשטעלונג נישט אָפגעלייגט. מען האָט אַרויסגעשיקט די פאַרסטודענטן, וואָס זיינען נישט געווען פאַרנומען מיט דער פאַרשטעלונג, און זיי געהיסן זיך אויסזעצן אין טעאַטער, צוזאַמען מיט דעם האָלבן מגין צו־שויער. ערשטנס, וועלן די צושויער זיך פילן אַביסל הימלעכער; צווייטנס, וועלן זיי מיינען, אַז חוץ זיי זיינען געקומען נאָך אַ פאַר משוגעים... די אַלע זאַכן שטערן אַבער נישט, און מען שפילט מיט ענטוויאַזם. מען שטעלט זיך פאַר, אַז דאָס טעאַטער איז געפאַקט, אַז מען שטייט קעפּ אויף קעפּ — און מען וויינט אויף דעם חורבן בית־המקדש. פונדעסטוועגן פילט מען זיך דאָך אַביסל געפאַלן. מען הויבט אָן צווייפלען צי אימיצער דאַרף אַזאַ טעאַטער, צי אימיצער הערט זיך צו... און מיט די־אַ טרויעריקע געדאַנקען לאַזט מען זיך גיין אַהיים צופוס, מילן ווייט. מאַסקווע איז פוסט באַנאַכט, אַבער דער וויסער שניי סקריפעט פריילעך אונטער די פיס. מען גיט אַ קלער, אַז מען האָט נאָך היינט נישט געגעסן, אַבער דער געדאַנק פון דער מאַרגנדיקער פאַרזאַמלונג אין טעאַ־טער, לאַזט נישט זיין אומעטיק. צמח האָט שוין ווידער אַ פלאַן, וואָס ער וועט פאַרלייגן באַ דער מאַרגנדיקער פאַרזאַמלונג. דערוואָרט מען, אַז די פאַרזאַמלונג זאָל זיין אַ שטורעמדיקע, אַן ערנסטע. און זי מוז עס זיין, ווייל... ווייל מען מוז לייזען די אייגענע פראַבלעמע אויך, און נישט נאָר די פראַבלעמע פון יידישן פאַלק...

וואָס טוט מען ווייטער? וואָס וועט ווייטער זיין?...

נייע קאנדידאטן

אויף דער שטורעמדיקער פארזאמל

לונג ווייזט זיך קלאר ארויס, אז די פראבלעמע, וואס מען האט זיך פאר-גענומען צו געפינען דורך פינסקיס פיעסע „דער אייביקער ייד“, איז נישט פארענטפערט געווארן. מען האט בלויז געפונען פאר זיך א קינסטלערישע באפרידיקונג. טייל האבן זיך, א דאנק דער פיעסע, אנטוויקלט און געמאכט א שטיקל רושם אלס שוישפילער מיט גרויסע מעגלעכקייטן. אבער דעם צו-שויער, וועלכער האט אין מיניאטור פארטראגן דאס יידישע פאלק, פאר אים האט מען קיין זאך נישט פארענטפערט.

פארשטייט זיך, וואלט דאס פארגעקומען אין א צייט פון פרידן, וואלטן אזוינע קשיות נישט אויפגעקומען. אבער אין אזא צייט, ווען פון יעדן ווינקל שרייט מיט קאמף, ווען מענטשן שטעלן איין זייערע לעבנס, ווען וועלטן ראנגלען זיך און ווילן איינע די אנדערע פארניכטן — אין אזא צייט קא-נען קינסטלער נישט בלייבן גלייכגילטיק. די צייטונגען מעלדן יעדן טאג וועגן נייע שלאכטן און נייע קרבנות. עס איז דא א שונא וואס לויערט אויף דיר. עס זיינען דא זיגער און באזיגטע. פון יעדער וואנט שרייען אראפ פלאקאטן, וואס מאנען און פאדערן, וואס בעטן, אז דו זאלסט נישט שטיין אן א זייט. דיין הארץ ווערט פארציטערט פון דעם פלאקאט, וואס ווייזט דיר ווי א שלאנג גבעט זיך צו דיין האלדז און וויל דיר אנהייבן שטיקן. א צווייטער פלאקאט ווייזט דיר דעם אויסוועג: זאלסט אנטאפן די שלאנג מיט דיין האנט און זי דערווארגן, איידער עס איז צו שפעט. פלאקאטן מיט אויפרופן און באפעלן: קעמף! קעמף! פלאקאטן, וואס טייטלען אויף דיר מיט די פינגער און פרעגן: בירגער! וואס האסטו אויפגעטאן? בירגער, זיי נישט גלייכגילטיק! אט דער טייטלען מיט די פינגער פארפאלגט דיר אומעטום.

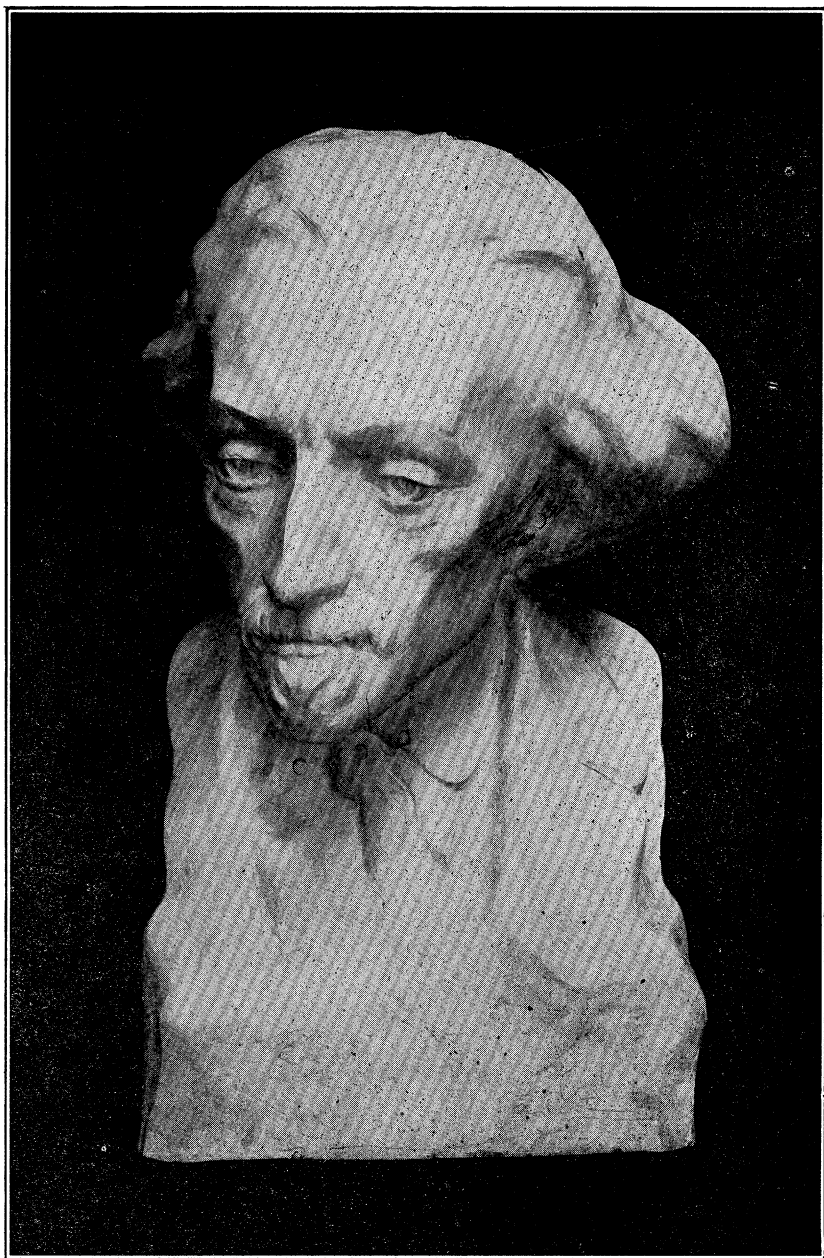
אין אזא העראאישן מאמענט איז נישטא קיין אנדער אויסוועג ווי — אדער פאלגן דעם רוף און גיין מיט א ביקס פארטיידיקן די אידעאלן פאר וועלכע די מענטשהייט קעמפט, אדער קעמפן מיט דער זעלביקער העראאיש-קייט אויף זיין אייגענעם קינסטלערישן געביט. אבער זוכן סימבאלישע פראבלעמען פון א משיח — ווי מאדערן די אויסטייטשונג זאל נישט זיין — איז נישט די אויפגאבע פון קינסטלער אין אזא צייט.

די דאזיקע פראגע איז, אייגנטלעך, אויפגעהויבן געווארן פון דער פרעסע פון גאנצן לאַנד, איבערהויפט אין מאַסקווע. עס זיינען אַנגעגאַנגען לאַנגע דיסקוסיעס, הייסע דעבאַטעס און שאַרפע ווערטער זיינען געזאָגט גע- וואָרן וועגן דער ראַל, וואָס די טעאַטערס שפּילן איצט, אין אַזאַ אַנגע- שטרענגטן מאַמענט. די פראַגע איז געשטעלט געוואָרן איינפאַך, אָבער שאַרף: צי דאַרף דער מאַסקווער קונסט-טעאַטער אין אַזאַ מאַמענט ווייטער שפּילן דעם אַלטן רעפערטואַר, ווי טשעכאַווס „דיאַדיאַ וואַניאַ“, אַסטראַוסקין און גאַגאַלן בכלל און בפרט לויט דער אַלטער רעזשי? צי דאַרף דער מאַסקווער קאַמער-טעאַטער אויפפירן זאַכן, וואָס זיינען אפשר גוט פאַר אַ ספּעקטאַקל, אָבער אַלט אין אינהאַלט און זאָגן גאַרנישט דעם נייעם צושויער — דעם אַרבעטער, דעם טוער און דעם מיטל-קלאַס מענטשן, וואָס האָבן געזוכט לייזן זייערע סאָציאַלע און עקאָנאָ- מישע פראָבלעמען לויט די פאַדערונגען פון דער נייער צייט.

פאַר אונדז איז געשטאַנען אַ גוואַלדיקע פראָבלעמע, ווי אַזוי צו געפינען אַ פאַסיקע, צייטלעכע פּיעסע, וואָס זאָל זיין יידיש אין אינהאַלט און נאַציאָנאַל אין אויסדרוק. מיר האָבן געזוכט, גענישטערט, און קיין שום זאַך נישט געפונען אַריגינעל אין העברייאיש. אפילו נישט אין יידיש.

פונקט אין יענער צייט איז דערשינען אַנסקיס „דיבוק“ אין ביאַליקס גלענצנדיקער העברייאישער איבערזעצונג. וואַכטאַנגאַוו האָט שוין געהאַט אַ רוסישע קאַפּיע פון „דיבוק“. ער איז געווען אַנטציקט פון דער פּיעסע, און מען האָט שוין אפילו אַנגעהויבן ליינען סצענעס פון דער פּיעסע. אָבער באַלד האָט מען זיך געכאַפט, אַז מיט אַ פּערזאָנאַל פון 12 מענטשן קאָן מען זיך נישט אונטערנעמען אויפצופירן אַזאַ ווערק, וואָס האָט מאַסן-סצענעס, חוץ עטלעכע און צוואַנציק זעלבסטשטענדיקע ראַלן. האָט מען דאָס געמוזט אַפּלעגן און זוכן עפעס אַנדערש. דערווייל איז וואַכטאַנגאַוו אַוועקגעפאַרן אין סאַניטאַריום. ער איז שפּעטער צוריקגעקומען אַ דערפרישטער, מיט נייע אידייעס, מיט פרישע קינסטלערישע אַמביציעס — און דער „דיבוק“ איז פאַרט באַשטימט געוואָרן אַלס די קומענדיקע אויפפירונג.

ס'איז כדאי צו דערציילן, ווי אַזוי דער „דיבוק“ איז געקומען צו דער „הבימה“. ווי באַקאַנט, האָט אַנסקי אַנגעשריבן דעם „דיבוק“ אַריגינעל אין רוסיש. זייענדיק אין מאַסקווע, האָט ער באַשלאָסן פאַרצולייגן די פּיעסע פאַר דעם מאַסקווער קונסט-טעאַטער. סטאַניסלאַוסקי און די גאַנצע טרופּע האָבן די פּיעסע פיין אויפגענומען. אָבער סטאַניסלאַוסקי האָט דער- ביי געזאָגט אַנסקי, אַז פיל בעסער וואַלט געווען, ווען אַ יידישע טרופּע פירט אויף אַזאַ פּיעסע. יידישע אַקטיאָרן וואַלטן די אידייע און די טיפּן פיל בעסער אַרויסגעבראַכט. אַנסקי האָט איינגעשטימט מיט סטאַניסלאַוסקי. דעם זעליבן יאָר איז אַנסקי אַוועקגעפאַרן קיין ווילנע, וואו ער האָט

S. ANSKY, *the Author of the "Dybbuk"* "דיבוק" דער מחבר פון
Sculpture by A. GUDELMAN סקולפטור פון א. גודלמאן

חיים-נחמן ביאליק
CHAIM-NACHMON BIALIK

“דובוק” ערשטער אקט — בטלנים סצענע

FIRST ACT OF “DUBBUK”, Batlonim Scene—*Professional Worshipers*

"DYBBUK"

Channan — Miriam Elias

„דיבוק“
חנן — מרים עליאס.

איבערזעצט זיין פיעסע אין יידיש און זי געלאזט אויפפירן פון דער ווילנער טרופע.

סטאניסלאָווסקי האָט דערווייל אויפּמערקזאַם געמאַכט צמחן אויף דער פיעסע, וואָס אַנ-סקי האָט פאַר אים געלייענט, און ווען צמח האָט שפּעטער איבערגעלייענט דעם „דיבוק“, קודם אין יידיש און דערנאָך אין ביאָליקס העברייאישער איבערזעצונג, זיינען די אַקטיאָרן פשוט פאַרליבט געוואָרן אין דער פיעסע. אמת, דער „דיבוק“ איז נישט געווען אַ פיעסע מיט סאַציאַלן אינהאַלט, מיט קאַמף, אָבער דערפאַר איז אין איר געווען אַזויפיל וואונ- דערלעכער פאַלקלאָר. אַ וואונדערלעכע לעגענדע מיט גרויסע מעגלעכקייטן פאַר שפּיל און רעזשי.

עס איז, נאָטירלעך, פאַרשטאַנען געוואָרן, אַז די לעגענדע פון „דיבוק“ קאָן נישט אויפגעפירט ווערן גלאַט אַזוי. עס פאַדערט זיך אַ מייסטער- רעזשיסאָר מיט אַ סך פאַנטאַזיע, וואָס זאָל די פיעסע פאַרוואַנדלען אין אַ מאַנומענט פאַר דער טראַדיציע פון יידישן בית-המדרש; וואָס זאָל פאַר- קערפערן די יידישע נגידיים און קבצנים, דעם שיר-השירים און די צדיקים מיט די חסידים. מען האָט געפילט, אַז די פאַרשטעלונג מוז האָבן אַ לבוש, אַ ספּעציעלע פאַרמע — אַ קינסטלעריש-יידישע געשטאַלטונג. אָבער ווי אַזוי דאָס אַלץ זאָל אַרויסגעבראַכט ווערן, דאָס האָט מען איבערגעלאָזט צום מייסטער, צו וואַכטאַנאַוון, וועלכער איז נאָרוואָס צוריקגעקומען פון סאַניטאָריום.

עס איז געבליבן, אַז קודם-כל זאָל מען צוציען נאָך מענטשן. עס זיינען באַלד געדרוקט געוואָרן מודעות אין רוסיש און העברייאיש, און פאַרלאַנגט נייע מענטשן אין דער „הבימה“-סטודיאָ, וואָס זאָלן זיך גלייך מעלדן פאַר עקזאַמענס. די מודעות זיינען צעקלעפט געוואָרן אין די גאַסן, אויף ווענט, אויף פלויסן, אויף טויערן און פענצטער. זיי האָבן זיך אויס- געמישט מיט די גרויסע קאַמף-פלאַקאַטן פון יענער שטורעמדיקער צייט, און אויף זייער אייגענעם שטייגער, אויך גערופן נאָך הילף...

דערווייל איז אַנגעגאַנגען אַ פיבערדיקע צוגרייטונגס-אַרבעט אין דער פויע פון טעאַטער. עס שטייט אַ סטאַליאַר און אַרום אים מאַסן ברעטער, און באַ דער זייט שטייען פאַרפרוירענע הבימהניקעס און קלייבן אויף די סטרוזשקעס פון דער ערד. זיי קלייבן שפּענדלעך פאַר דעם אייוועלע... אויבן, אין קאַנטאָר, זיצט אַ מיידל און פאַרשרייבט די נעמען פון די נייע קאַנדידאַטן, וואָס קומען זיך רעגיסטרירען פאַר די עקזאַמענס. די „אַלטע גוואַרדיע“, מיט צמחן בראש, זיצן אויסגעזעצט באַ אַ לאַנגן גרינעם טיש, און מען רופט אַריין דעם ערשטן קאַנדידאַט. ער שטעלט פאַר אַ סצענע, וואָס איינער פון די „ריכטער“ האָט צוגעטראַכט אויפן אָרט, און אויף מאַרגן לאָזט מען אים וויסן דעם רעזולטאַט.

צווישן די וואָס האַלטן אָפּ עקזאַמענס, זיינען פאַראַן ווינציקע, וואָס קאָנען העברייאיש, דערלויבט מען זיי צו לייענען אָדער שפּילן די סצענע אין דער שפּראַך, וואָס איז זיי באַקאַנט. דערביי קומען געוויינלעך פאַר קאַמישע מאַמענטן. יעדער קאַנדידאַט וויל פאַרט ווייזן, אַז ער איז נישט אינגאַנצן קיין עס-האַרץ, אַז ער קאַן העברייאיש, און אַז מען פרעגט אים, וואָס ער קאַן דעקלאַמירן, רופט ער גלייך אָן דעם נאַמען ביאַליק. אָבער עס ווייזט זיך אַרויס, אַז ניין פון צען קאָנען די איינע זאָך ביאַליקס — „על השחיטה“. זיי האָבן דעקלאַמירט און דערביי געוואָרפן מיט די הענט און פיס, געשריען, געביילט די פויסטן און ביז הייזעריקייט געפאָדערט: „אַם יש בכח אל!“ איינער איז אַריין אין אַזאַ עקסטאַז, אַז ער האָט זיך אַזש צעבראַכן די ברילן און געמוזט בלייבן שטיין אין מיטן דער דעקלאַמאַציע. פון אים האָט זיך געגאַסן אַ שווייס און ער בעט, אַז מען זאָל אים דאָס מאַל אַפלאַזן, ווייל ער האָט שוין מער קיין כוחות נישט.

פרעגט אים איינער:

— יונגערמאַן, פאַרוואָס קלייבט איר אויס אַזאַ שווערע זאָך?
און דער בחור ענטפערט גאַנץ נאַאיוו:
איך — האָב ליב אַ שווערע האַרעוואַניע.

טייל פון די קאַנדידאַטן זיינען שוין פריער געווען אין אַנדערע דראַ-מאַטישע געזעלשאַפטן, אָבער די מערסטע האָבן נישט געהאַט קיין דער-פאַרונג.

די עקזאַמענס ענדיקן זיך, און די רעזולטאַטן זיינען, פונדעסטוועגן, גלענצנדיקע. מען קלייבט אויס אַ גרופע פון 15 נייע סטודענטן, מען אַנ-גאַזשירט אַ לערער, וואָס זאָל זיי באַקענען מיט די גרונט-אידיען פון סטאַ-ניסלאָווסקיס שיטה, מיט פלאַסטיק, ריטם, גריס, א. א. וו. די צימערן פון דער „הבימה“-סטודיאָ ווערן פאַרהילכט פון דער נייע-צוגעקומענער יוגנט-ענערגיע. יענע, וואָס קאָנען נישט קיין העברייאיש, שטודירן די שפּראַך מיט דעם בעסטן פעדאַגאָג, וואָס די „הבימה“ האָט נאָר געקאַנט קריגן, אַ גרויסער פריינט פון טעאַטער. ער לערנט זיי נישט בלויז די עלעמענטן פון דער העברייאישער שפּראַך, נאָר אויך תנ"ך און די מאָדערנע העברייאישע לי-טעראַטור.

די לערערין (די באַוואוסטע שוישפילערין און רעזשיסאָר פון מאַסקווער קונסט-טעאַטער) ס. בירמאַן האָט געהאַט די אויפגאַבע פון צוגרייטן די נייע סטודענטן פאַר זייער ערשטער באַגעגעניש מיט וואַכטאַנגאָוו. די נייע גרופע פירט איין איר אייגענע דיסציפלין, לויט די מוסטערן פון דער אַלטער גרופע. די אַרבעט ווערט געטאַן פליסיק און סיסטעמאַטיש. איינער ווערט באַשטימט אויפצונעמען די נייע מענטשן און זיי מאַכן פילן באַקוועם. זיין אויפגאַבע איז אויך געווען צו אינפאַרמירן די נייע קאַנדידאַטן מיט אַלע דע-

טאלן פון דער פּאַרשטעלונג. אַנדערע זיינען געשטאַנען באַ דער טיר, אַלס „אַשערס“, און נאָך אַנדערע האָבן באַדאַרפט זיין די „שומרים“ אויף דער בינע, זען אַז אַלץ זאָל זיין אין פּלאַץ און אין צייט.

די נייע קאַנדידאַטן האָבן געוויינלעך בעסער געוואָלט זיין הינטער די קוליסן. דאָרט האָבן זיי זיך געקאַנט צוקוקן ווי מען מאַכט דעם גרים, און אַזוי ווייטער. עס איז דעריבער קיין וואונדער, וואָס די „הינטער קוליסן קאַנדידאַטן“ האָבן זיך באַטראַכט פאַר די גליקלעכסטע. זיי האָבן זיך גע-פילט, אַז זיי שטייען שוין מיט אַ פּוס אין סאַמע קדשי-קדשים...

וואַכטאַנגאַוו האָט גערעדט וועגן דער בינע מיט גרויס יראת-הכבוד. ער פּלעגט זאָגן: — געדענקט, אייער אויפגאַבע אויף דער בינע איז: צו באַ-גייסטערן, לערנען, זאָגן מוסר, און דערפאַר מוז די בינע זיין הייליק פאַר אייך. און טאַמער האָט ער באַמערקט אימיצן דורכשפאַצירן די בינע אין אַ היטל, אין קאַלאַשן, אָדער אַנגעטאַן אין מאַנטל, איז דאָס געווען די גרעסטע באַליידיקונג פאַר אים. ער פּלעגט מיט צאָרן זיך אַרױפּכאַפּן אויף דעם סטודענט, און נישט מיט זידל-ווערטער, נאָר מיט טיפּער ערגערניש פּלעגט ער אים זאָגן, אַז דערמיט באַליידיקט ער זיך אַליין, אַז ער דאַרף האָבן מער אַפּשיי פאַר דער בינע און זיך נישט באַציען צו איר ווי צו אַ שטאַל.

וואַכטאַנגאַוו האָט דערהויבן די גאַנצע אַרומיקע סביבה, און עס איז דערפאַר קיין וואונדער נישט, וואָס יעדער סטודענט איז ממש געווען גליק-לעך ווען מען האָט אים געלאָזט שטיין אויף דער בינע, דערלאַנגען אימיצן אַ גלאַז וואַסער, עפּעס צוגרייטן אָדער צונעמען.

מיטאַמאָל — אַ גרויסער יום-טוב צווישן די „יונגע“. היינט דאַרפן זיי זיך באַגעגענען צום ערשטן מאָל מיט וואַכטאַנגאַוו! ער וועט אויס-קלייבן די, וואָס וועלן אַנטיילנעמען אינם „דיבוק“.

וואַכטאַנגאַוו, אַ הויכער, מיט אַ כאַראַקטעריסטישער אַרמענישער נאָז, מיט אַדלער-אויגן, אַ דאַרן פנים, אַ שלאַנקער, נעט אַנגעטאַן, באַקענט זיך מיט די יונגע, פרעגט זיי אויס, שמייכלט גוטמוטיק און טיילט יעדן אויס אַן אַנדער אויפגאַבע. די יונגע זיצן און קאַנען זיך נאָך אַלץ נישט גלויבן, אַז דאָס קומט טאַקע פאַר אויף אַן אמת. עס קאָן דאָך נישט זיין, אַז וואַכ-טאַנגאַוו אַליין זאָל זיך פאַרנעמען מיט זיי... אָבער וואַכטאַנגאַוו הויבט זיך אויף און זאָגט צו די נייע קאַנדידאַטן, אַז פון היינט אָן און ווייטער גייען זיי אַריין אַפיציעל אין דער „הבימה“-גרופע.

די פרייד פון די יונגע מענטשן איז גאַר נישט איבערצוגעבן. מען האָט זיך געדריקט די הענט און געטאַנצט פון שמחה. דער אַוונט האָט זיך שוין פאַרענדיקט גאַנץ שפּעט, אָבער ווער האָט געקלערט פון שלאַפן? מען האָט בלויז געקלערט פון דער גרויסער געשעעניש, פון דעם נס צו אַרבעטן צו-זאַמען מיט וואַכטאַנגאַוו!

צום ערשטן מאל האָט זיך די גרופע

דערפילט ווי אַ קאַלעקטיוו, ווען עס איז אָפיציעל געוואָרן אויס „יונגע און אַלטע“ (איך זאָג אָפיציעל, ווייל אומאָפיציעל, איז נאָך געבליבן דער אונטער-שייד). די אויפגאַבן פון דער גרופע זיינען געוואָרן אַלגעמיינע, די פאַר-אַנטוואָרטלעכקייטן — קאַלעקטיווע, און ווייל עס האָט זיך דאָ ניט געהאַנדלט אין פאַרדינסטן, פון „מאַכן אַ לעבן“, און ווייל יעדער האָט געאַרבעט אויף אַ רעגירונגס-שטעלע, און אין אַוונט גלייך אין סטודיאָ, אַרבעטנדיק אַמאַל ביזן פרימאַרגן, און ווייל מען פלעגט צוהונגערן אַלע צוזאַמען, — האָט יעדער געפילט נאָך מער די פאַראַנטוואָרטלעכקייט וואָס ליגט אויף אים. צו דער אָפּערווייליקייט פון דעם יחיד צום קאַלעקטיוו איז גאָר קיין גרע-נעץ נישט געווען. עס איז פאַר קיינעם נישט געווען קיין צו שווערע אַר-בעט, אין וואָס די אַרבעט זאָל נישט באַשטיין, סיי טעכניש, סיי קינסטלעריש. אַט אין אַזאַ גייסט איז דערצויגן געוואָרן דער ערשט-באַשאַפּענער קאַלעק-טיוו, און מיט דעם מאַטעריאַל האָט וואַכטאַנגאַוו אָנגעהויבן זיין אַרבעט אויפן „דיבוק“.

ווי איך האָב פריער באַמערקט, איז דער „דיבוק“ אויפגענומען געוואָרן אין רעפּערטואַר נישט ווייל עס איז געווען אַ פּיעסע, וואָס האָט געקאַנט באַפרידיקן דעם גאַנצן קאַלעקטיוו, נאָר גיכער ווי אַ מיטל צום ציל, וואָס האָט געדאַרפט זיין די ערשטע גרויסע פּיעסע, וואָס זאָל אונדז געבן די געלעגנהייט צו לערנען זיך אויף איר, ניט נאָר ווי אַזוי צו אַרבעטן אויף אַ ראַל, נאָר אויך ווי אַזוי צוצוטרעטן צו דער פּיעסע אַליין. און די אַרבעט האָט זיך אָנגעהויבן.

קודם-כל לייענט מען איבער די פּיעסע פאַרן קאַלעקטיוו. דאָס איז דער ערשטער עטאַפּ, אין וועלכן דער קאַלעקטיוו באַקענט זיך מיט אַלע טיפּן, מיט די סיטואַציעס, אומשטענדן, און צום שלום, ווען די פּיעסע ווערט איבער-געלייענט, דאַרפן מיר אויסגעפינען די הויפט-אידיע וואָס דער מחבר וויל אַרויסברענגען אין דער פּיעסע. הויבט זיך אָן אַ דיסקוסיע וואָס מאַכט מעגלעך פאַרן קאַלעקטיוו צו באַקענען זיך מיט די געדאַנקען פון דעם מחבר. אינטערעסאַנט איז צו באַמערקן, אַז זוכנדיק די אידיע פון דער

פיעסע, אדער ווי מען רופט עס אן אויף טעאטער-לשון: „חוט השני“, דער רויטער פאדעם, האבן מיר באשלאסן אנצורופן די פיעסע מיט איר צווייטן נאמען וואס אַנ־סקי האָט געגעבן: „צווישן צוויי וועלטן“. נאָך אַ סך לאַנגע דיסקוסיעס האָבן מיר אויסגעפונען, אַז אַנ־סקי האָט געוואָלט ווייזן די וועלט פון די בטלנים, קבצנים, די וועלט פון די סענדער-גבירים, אַ וועלט פון צדיקים, רבנים, גבאים, חסידים, ווי אויך די וועלט פון חנו, וואָס האָט דורך קבלה געוואָלט געפינען דעם וועג צו ליבע.

בלייבנדיק באַ די צוויי וועלטן זיינען שוין געצויגן געוואָרן פאַראַלעלן צווישן סצענע און סצענע, צווישן בילד און בילד, און דערפאַר זיינען גע- וויינלעך אויך די בעטלער אין צווייטן אַקט געווען אין דער וועלט פון באַ- ליידיקטן חנו.

די צווייטע פּאָזע איז געווען צו לייענען דעם טעקסט און געפינען דעם געדאַנק, וואָס איז באַהאַלטן אונטערן טעקסט; דאָס האָט געהייסן אַז אויב אימיצער לייענט איבער אַ פּראָזע, דאַרף ער אויסגעפינען וואָס דער שרייבער מיינט. „צום ביישפּיל“, פּלעגט זאָגן וואַכטאַנגאַוו, „אויב אימיצער פּרעגט באַ אייך וויפּיל האַלט דער זייגער, קאָן מען דאָך די פּראָגע פּרעגן מיט צענדליקער אינטאַנאַציעס: דער וואָס פּרעגט וויל גישט וויסן באַמת וויפּיל דער זייגער האַלט, נאָר ער וויל אייך, למשל, געבן אַנצוהערענישן, אַז איר האָט זיך פאַרזעסן, אַז עס איז שוין שפּעט; אַדער איר וואַרט אויפן דאַקטאָר און יעדע מינוט איז וויכטיק פאַר אייך. עס קאָן אויסגערעכנט ווערן אַ לאַנגער צעטל מיט ענלעכע אומשטענדן און יעדעס מאָל וועט די אינטאַנאַציע דאַרפן קלינגען אַנדערש. דערפאַר זוכט מען דעם אונטער- טעקסט“.

ווען די אַרבעט פון אונטער-טעקסט ווערט פאַרענדיקט, זוכט מען דעם אינערלעכן פּאָדעם פון יעדן אַקט באַזונדער, פון יעדער סצענע, ביז מען קומט צו צום אַקטיאָר, וואָס דאַרף פּערזאָניפּיצירן דעם געדאַנק. פּלעגט זיך אָנהויבן די אַרבעט אויף עטיודן. די עטיודן זיינען אייגנטלעך געווען וואַכטאַנגאַווס אַן עקספּערימענט אויף אימפּראָוויזאַציע. האָט דער אַקטיאָר באַדאַרפט אַרויפגיין אויף דער בינע און צוזאַמען מיט זיין שותף אימפּראָ- וויזירן אַ געוויסע סצענע פון דער פּיעסע, אַדער, בעסער געזאָגט, אַרום דער פּיעסע. עס פּלעגן גענומען ווערן סיטואַציעס, זייער נאָענטע צו די פון דער פּיעסע, וואָס פּלעגן פאַרפאַסט ווערן פון איינעם פון דער גרופּע. עס ווערט געגעבן אַ טעמע, און די וואָס דאַרפן שפּילן די טעמע, דאַרפן אַנט- וויקלען זי מיט ווערטער, מימיק, פּאַנטאַזיע, פּאַנטאַזימע. דעם גאַנצן עטיוד פּלעגן די שפּילער דאַרפן פּאַנאָדערוויקלען אַליין, זייענדיק אויף דער בינע, אימפּראָוויזירן, און אויך צוטראַכטן אַ שלום.

דאָס האָט אין אַ גרויסער מאָס געהאַלפן דעם שפּילער צו אַנטוויקלען

זיין פאנטאזיע, זיין שוואונג. די שפילער פלעגן זיך ארויסווייזן אין די אימפראוויזאציעס אויף אזוי פיל, אז מען האט בפירוש געקאנט זען פאר זיך ווער פון די שפילער האט פאנטאזיע, פלינקייט, געשיקטקייט, בייגעוודיקייט, און בינע-קלוגשאפט, ווי אויך די אומבאהאלפנקייט פון די וואס, האבן קיין שום פאנטאזיע נישט ארויסגעוויזן, נאר פשוט געפראווט צו ציען פון מוח, צוטראכטן אויף דער בינע זאכן וואס זיינען אפשר געווען לאגיש, אבער בשום אופן נישט קינסטלעריש. מען האט בפרוש געקאנט זען ווי דער שפילער שטייט און טראכט: „נה, וואס טוט מען ווייטער?“ ער פלעגט שוויצן, הארעווען, אבער צו קיין וויכטיקע רעזולטאטן פלעגט ער נישט קומען.

אין דער זעלביקער צייט פלעגן די עטיוודן פון די באגאבטע שפילער זיין אינטערעסאנט. זיי פלעגן פארבאפן, און ניט איינמאל פלעגן אזוינע עטיוודן ווערן איינגעזעט אלס מוסטערן. די ארבעט אויף דער ראָל פלעגט האבן עטלעכע סטאָדיעס. די ערשטע איז געווען: דער איינדרוק וואָס די ראָל האָט געמאַכט אויף אייך בשעת די פּיעסע איז געלייענט געוואָרן. אַט דער מאָמענט איז געווען דער וויכטיקסטער אינם „לעבן“ פון דער ראָל. די צווייטע איז געווען: די אויפגאַבע פון דעם כאַראַקטער אין דער פּיעסע, זיין מיסיע אין דער קייט פון געשעענישן; און די דריטע סטאָדיע איז געווען: „אַרומריידן“ די ראָל. דאָס האָט געהייסן צו „דערגאַנצן“ דאָס לעבן פון דער ראָל. אויב, למשל, אייער לעבן אויף דער בינע האָט זיך געצויגן 30 יאָר, האָט איר מיט אייער פּאַנטאַזיע, און מיט דער הילף פון אייערע מיטשפילער, געדאַרפט דערגאַנצן דאָס לעבן פון דעם מענטשן, כדי מען זאָל פילן ווי אזוי ער איז געוואָקסן, ווי אזוי ער האָט זיך דערצויגן. אזוי אַרום פלעגט אייך און אַלע מיטשפילער ווערן קלאַר, ניט נאָר די פאַרגאַנגענהייט, נאָר אויך די צוקונפֿט, דאָס הייסט, דאָס לעבן פון דעם דאָזיקן מענטשן נאָך דער פאַרשטעלונג.

דורך אַט די עטיוודן פלעגט דער מענטש ווערן אַ גאַנצער, אזוי אז ער האָט געוואוסט „מאין אתה בא ולאן אתה הולך“... עס זיינען געווען, געוויינלעך, סקעפטיקער, אזוינע, וואָס פלעגן קוקן מיט ביטול אויף דער אַרבעט. „צו וואָס דאַרף מען דאָס?“... אַבער זייער ביטול האָט קיין ווערט נישט געהאַט, ווייל יעדער פון אונדו האָט נאָך די עטיוודן, נאָך דער אַרבעט פון „דערגאַנצונג“, געפילט אַ סך לייכטער אַנצוהויבן אַרבעטן אויף דער ראָל. עס פלעגט ברענגען קאַלאַסאַלע רעזולטאַטן.

„דער אַקטיאָר“, האָט וואַכטאַנגאַוו געזאָגט, „מוז ברענגען מיט זיך אויף דער בינע דעם פּריער-דורכגעלעבטן פּעריאָד פון דעם כאַראַקטער, וואָס ער שטעלט פאַר. אַן דעם וועט זיין געשטאַלט נישט זיין פולקאָם, אויב דער אַקטיאָר וועט קאַנען אַרויסרופן אין זיין פּאַנטאַזיע די פאַרגאַנגענהייט

פון דעם געשטאלט. וועט זיך אים דאן איינגעבן צו ווייזן דעם צושויער אַ גאַנץ לעבן. דער אַקטיאָר דאַרף ווייזן דעם תוך פון געשטאַלט, און דאָס וואָס ער וועט שאַפן מיט זיין פּאַנטאַזיע, וועט זיך געוויס אַפּרופּן אויף זיין שפּילן“.

דער גאַנצער טעאַטער איז געוואָרן אַ לאַבאָראַטאָריע. ניט נאָר יעדער צימער, נאָר יעדער ווינקל איז פאַרנומען מיט גרופּן. דאָ מאַכט מען עטיוודן אויף צדיקים, חסידים, דאָרטן זינגען בטלנים, דאָ טאַנצט מען, און אויבן קומט פאַר אַ געשריי און געפילדער, דאָרטן מאַכט מען עטיוודן אויף די בעט-לער. יעדער בעטלער דאַרף דערציילן, זיצנדיק אין הקדש, ווי אַזוי ער איז געקומען צו דער פינצטערער פרנסה, פון וואָנען ער שטאַמט, ווי אַזוי ער איז געוואָרן אַ וויסטער קאַליקע; יעדער האָט געוואָלט אַריבערשטייגן דעם צווייטן אַלס קאַליקע. האָט איינער געוואָלט זיין אַ בלינדער אויף איין אויג, האָט דער צווייטער געוואָלט ווערן אַ בלינדער אויף ביידע אויגן, איז איינער אַ לאַמער, איז דער צווייטער אַזאַ האַרבאַטש, אַז דעם לאַמען פאַרדריסט שוין וואָס אים איז נישט איינגעפאַלן צו זיין אַ האַרבאַטש.

אַזוי אַרום האָט מען געמאַכט הונדערטער עטיוודן מיט די קבצנים. יעדער איינציקער האָט געדאַרפט אין זיין פּאַנטאַזיע דערציילן זיין לעבן, נישט קוקנדיק וואָס דער מחבר האָט אים געגעבן אין גאַנצן צוויי ווערטער צו זאָגן. די חכמה איז באַשטאַנען אין דעם אַז מען זאָל שאַפן אַ גאַנץ לעבן, אַליין און זעלבסטשטענדיק. פלעגן זיי זיך צונויפקלייבן, אַט די אַלע קבצנים, זיצן אין פינצטערן הקדש, און אויסדערציילן זייערע ביטערע הערצער. פלוצים פלעגט קומען אימצער פון דער לאַבאָראַטאָריע, וואו די גבירים פלעגן מאַכן עטיוודן, און מען פלעגט אָנוואַגן אַז סענדער בעט צו זיך אויף מאַלצייט. פלעגט מען זיך לאָזן פון אויבערשטן צימער אונטן, יעדער אין זיין פּאַזע, יעדער אין זיין שטימונג פון דער פינצטערקייט און ביטערקייט פון זיין גורל. ווער עס האָט נישט געזען אַט די וואונדערלעכע סצענעס און טיפּן, ווי אַזוי יעדער איינער פלעגט זיך שלעפּן אויף די טרעפּ, מיט די שמאַטעס, ווי אַזוי מען פלעגט עפענען די טיר פונם באַלויכטענעם צימער וואו סענדער מיט זיין סוויטע זיצן אויבן-אָן, ווי אַזוי מען פלעגט זיי דערלאַנגען שטיקלעך ברויט, און ווי אַזוי די קבצנים פלעגן זיך אַ לאַז טאָן צו עסן דעם ברויט, די האַבן קיין שענערע מאַמענטן אפילו אין פאַר-טיקן „דיבוק“ נישט געזען.

וואָס איז נוגע די שפּילער, איז די וויכטיקסטע אַרבעט געווען אין שאַפן אַ ראָל. מען האָט פּאַנטאַזירט, מען האָט זיך צוגעוואוינט צו פּאַנטאַ-מיס-שפּילן; מימיק איז געווען דער איינציקער מיטל פון אויסדרוק וואָס איז דערלויבט געווען צו נוצן. די אַלע עטיוודן פלעגן צוגעגרייט ווערן פון די חברים זעלבסט אונטער דער אויפזיכט פון איינעם אַדער צוויי עלטערע,

און נאכדעם פלעגן זיי געוויזן ווערן וואכטאנגאון. ער פלעגט מאכן די נוי-טיקע באמערקונגען, און די אַרבעט איבער דער פיעסע פלעגט זיך אָנהויבן צוזאַמען מיט אים.

אויב וואכטאנגאון האָט מיט זיין געניאַלן קינסטלערישן חוש געהאַלפן דער „הבימה“ צו דערגרייכן אזא שטופע, האָט אים אין דעם געהאַלפן דאָס, וואָס ער האָט אָנגעטראָפן וואונדערבאַרן מאַטעריאַל, וואָס האָט אים אינ-ספירירט, דערמוטיקט, אָנגערעגט צו דער אַרבעט. עס איז באַשאַפן געוואָרן אזא אַטמאָספערע, וואָס האָט פשוט געמאַכט דעם קינסטלער פילן, ווי אַ באַפעל: — „שאַף!...“ און עס איז נישט אמת ווען מען זאָגט: „גיט אונדז אַ וואכטאנגאון, ער וואָלט שוין אַליץ אויפגעטאָן!...“ עס איז נישט אמת, אַז דער געניאַלער רעזשיסאָר וואָלט געקאָנט מיט יעדן איינעם מאַכן אַ גרויסע פאַרשטעלונג. דער גרויסער קינסטלער, ווי געניאַל ער זאָל נישט זיין, קאָן נישט שאַפן אַן די נויטיקע באַדינגונגען. ער קאָן נישט שאַפן פון „אַין“, עס מוז זיין אַ „יש“ — די גרופע האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט אַ קאַלעקטיוון קינסטלערישן „יש“, וואָס האָט געוואָרט אויף איר מייסטער.

די אַרבעט פון וואכטאנגאון איז שוין געווען די מער קאָמפליצירטע שטופע. ער האָט שוין עקספערמענטירט, כדי צו קומען צו העכערע שטופן, צו נייע אמתן, ער פלעגט אָנהויבן מאַכן פראַכן לויט די אַלטע סטאַניס-לאַווסקי-מעטאָדן, און פלעגט פלוצלונג זיך דערשלאָגן צו נייע טעאָריעס, נייע אמתן אויף דער בינע, עס איז געווען אַ לאַבאָראַטאָריע, און נישט איינמאַל פלעגן זיך די עקספערמענטן און דיסקוסיעס פאַרציען אַ גאַנצע נאַכט.

פלוצים קומט וואכטאנגאון אַרויס מיט אַ נייער דעקלאַראַציע: „קיין שום אויבערפלעכלעכער רעאַליזם! דער טעאַטער האָט זיין אייגענעם רעאַ-ליזם — זיין אייגענעם טעאַטראַלן אמת! דער טעאַטראַלער אמת געפינט זיך אין דעם אמת פון די געפילן, וואָס ווערן איבערגעגעבן אויף דער בינע מיט דער הילף פון טעאַטראַלע מיליטען. אַלץ דאַרף אַרויסגעבראַכט ווערן פאַר דעם צושויער בלויו מיט טעאַטראַלע מיטלען.“

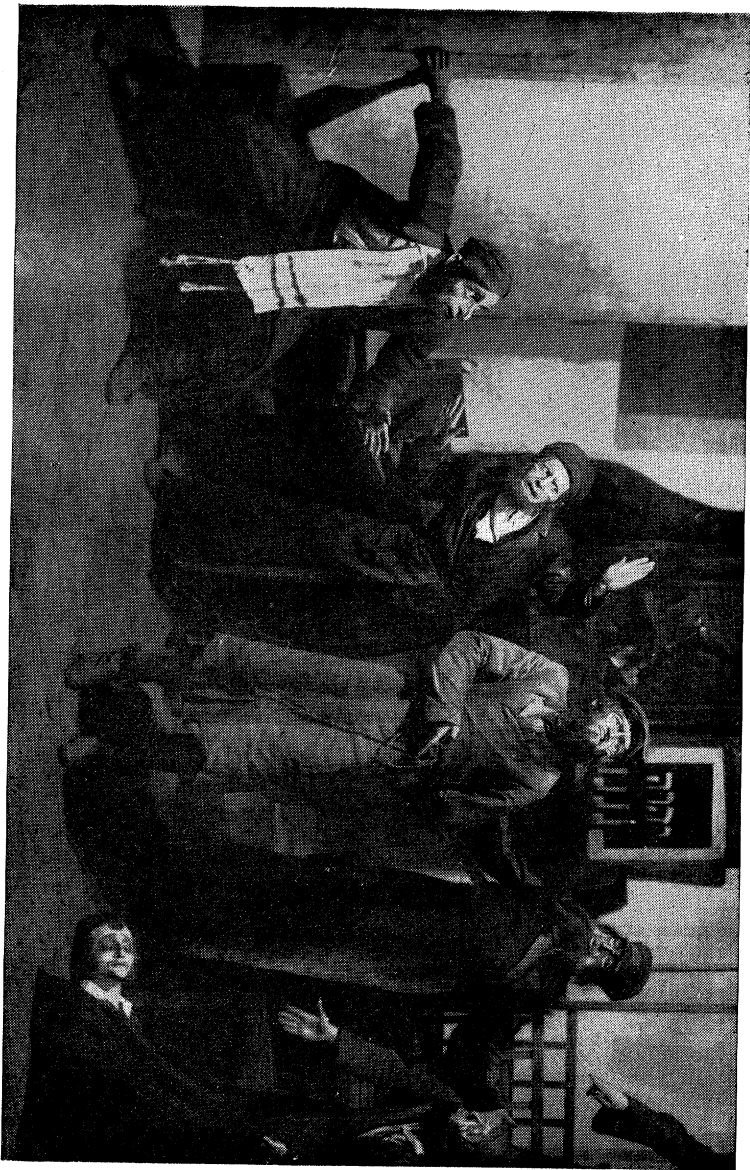
אַט דאָ האָט וואכטאנגאון זיך צעשיידט מיט די וועגן פון מאַסקווער קונסט-טעאַטער, מיט זיין דערציער סטאַניסלאַווסקי, ווייל, האָט ער געזאָגט, דער מאַסקווער קונסט-טעאַטער, וועלנדיק זיך קעגנשטעלן דער טעאַטראַלער קולטורלאַזיקייט, איז געקומען צום נאַטירלעכן, (ניט טעאַטראַלן) אמת אויף דער בינע. וואכטאנגאון האָט אָבער נישט געהאַלטן מיט די „מאַדערנע“ טעאַטערס, וואָס האָבן געוואָלט איינפירן בלויו טעאַטראַלע מיטלען, און אַזוי אַרום פאַרטרייבן אינגאַנצן דעם נויטיקן אמת פון געפילן. וואכטאנגאון איז געווען דער סינטעז צווישן די צוויי — ער האָט שפעטער געפאָדערט פון אונדז דעם אמת פון אונדזערע געפילן, און אין דער זעלביקער צייט אַ

'DYBBUK'

Leah — Channa Rovina

“דיבוק”
לאה — חנה ראוינה

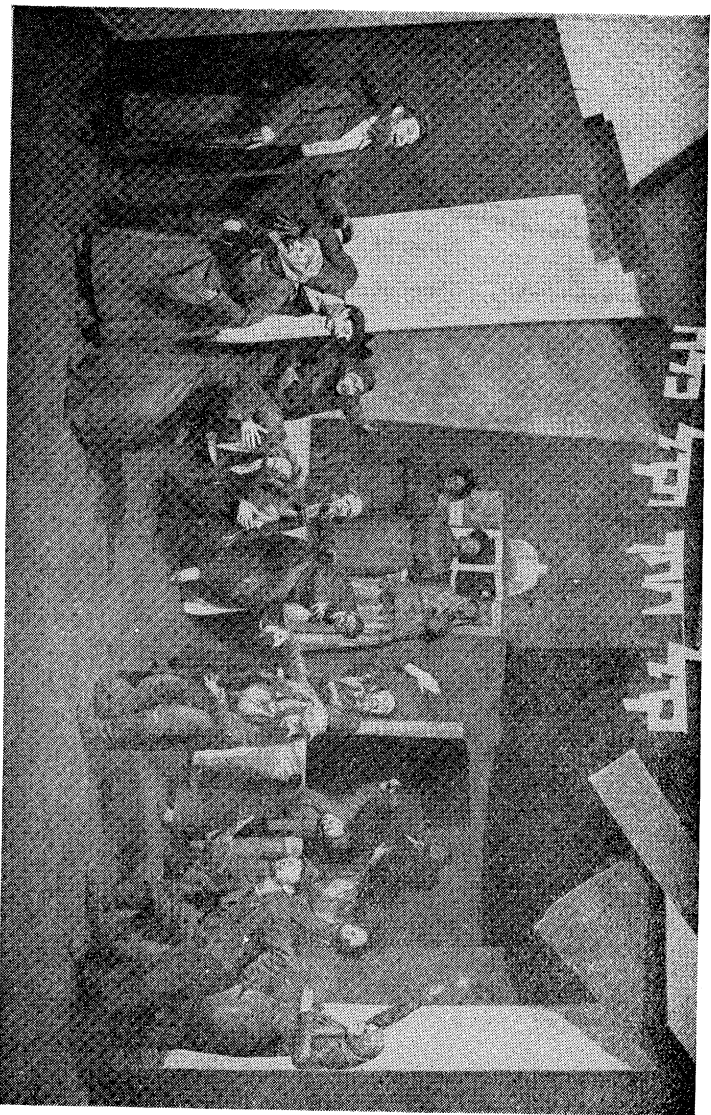
"DYBBUK", First Act
"Channan's Death"

"דיבוק" ערשטער אַקט
משולח : הציץ ופת... .

"DYBBUK"
First Batlan — Ben-Ari
Drawing by N. Kojen

"דיבוק"
ערשטער בטלן — בן-ארי.
צייכונג פון נ. קאזשען

"DYBBUK"—Finale, Second Act
The Beggars Dance

"דיבוק"
דער בייטלער טאנץ — שוליס פון טעאטער אקט

טעאטראלע פארמע אין אונדזערע מיטלען ביים שפילן.
„די געפילן פונם אקטיאָר דאַרפן זיין נאַטירלעכע, אין וואָס פאַר אַ
טעאָטער ער זאָל זיך נישט געפינען, אָבער שפילן דאַרף ער מיט טעאָטראַלע
מיטלען. דער אונטערשייד צווישן די „נאַטוראַליסטישע“ מיטלען און די
„טעאָטראַלע“ איז דער זעלביקער, ווי, למשל, אַז מען דערלאַנגט אַ געבראַ-
טענע קאַטשקע אין דער היים, און די זעלביקע אין רעסטאָראַן. דאַכט
זיך, אַז די קאַטשקע איז די זעלביקע אין רעסטאָראַן און אין דער היים,
אָבער אַז מען דערלאַנגט זי אין רעסטאָראַן ווערט זי פאַרט דערלאַנגט אַזוי
אַז עס איז „טעאָטראַליש“.

עס איז נישט געווען אַ טאַג וואָס וואַכטאַנגאָוו זאָל נישט קומען מיט
נייע אידיען, מיט נייע אמתן פאַרן טעאָטער. עס האָט אין אים געשטורעמט
אַ וואולקאַן מיט ענערגיע און דאַס, וואָס ער האָט אַרויסגעזאַגט, איז געווען
נישט גלאַט טעאָריעס אין דער וועלט אַריין; ער פלעגט באַ די פראַבעס
באַלד אויפן פלאַץ ווייזן ווי אַזוי אין פראַקטיק דורכצופירן זיינע נייע טעאָ-
ריעס. און אַזוי אַרבעטנדיק, איז דער ערשטער אַקט איבערגעאַרבעט גע-
וואָרן עטלעכע מאָל. נאָך אַ לאַנגער צייט פון אַרבעט, פון אַנשטרענגונג,
פלעגט ער פאַרענדיקן דעם גאַנצן אַקט, און מיר פלעגן דענקען אַז מיר
נעמען זיך שוין צום צווייטן אַקט. אָבער ווי איבערראַשט פלעגן מיר
ווערן, ווען ער פלעגט זיך נעמען איבער-אַ-נייס צום אַנהויב, צעברעכן אַלץ
וואָס ער האָט אויפגעטאַן און געשאַפן, און פלעגט אַנהויבן זוכן אַ נייעם
אויסדרוק, אַ נייע פאַרמע. אויב וואַכטאַנגאָוו האָט אין ערשטן אַקט פון
„דיבוק“ זיך נאָך נישט אינגאַנצן איינגעגעבן צו געפינען אַט די טעאָטראַלע
פאַרמע וואָס ער האָט געזוכט, האָט ער זי נאָך לאַנגע מאַנאַטן זוכעניש
געפונען אינם צווייטן אַקט.

די נעכט פון זוכעניש מיט וואַכטאַנגאָוו זיינען געווען די שענסטע,
די וואונדערלעכסטע, וואָס אַן אַקטיאָר האָט זיך געקאַנט ווינטשן. דו האָסט
געזען ווי פאַר דינע אויגן ווערט געשאַפן אַ נייער טעאָטער, אַ נייער אמת
אין טעאָטער. די אויפגאַבן פון די שפילער זיינען געוואָרן מער פאַראַנט-
וואָרטלעך און שווערער; וואַכטאַנגאָוו האָט יעצט געפאָדערט נישט נאָר
צו ווייזן דעם אָדער אַן אַנדערן טיפ, נאָר אויך די באַציאונג צו דעם
טיפ וואָס איר פערזאָניפצירט.

דער געוויכט ווערט געלייגט אויף דער פאַרמע פון אויסדרוק וואָס
דערגרייכט ווירטואַזיטעט, און דאַס גיט שפעטער אַ פאַרמע פאַרן גאַנצן
אַקט. ער האָט דערפירט די טיפן פון די קבצנים צו אַ שטופע פון גראַ-
טעסק. יעדער איינציקער פון זיי איז געווען אַ געשטאַלט פאַר זיך, ער האָט
רעפרעזענטירט אַ גאַנצן קלאַס, מיט זיין פאַרם, און אין דער זעלביקער
צייט האָט יעדער געשטאַלט זיין אינהאַלט, זיין באַציאונג צום אַרומיקן. אָבער

דאָס הייסט נישט, אָן וואַכטאַנגאַוו האָט געוואַלט זיך באַנוצן מיט דעם ערשט דערפונדענעם מעטאָד פון פאַרמע, און נוצן עס אויך אין די שפּע-טערדיקע אַקטן, אָדער אַנדערע פּיעסן. ניין, וואַכטאַנגאַוו האָט געזאָגט אָן יעדע פּיעסע האָט איר אייגענע פאַרמע, יעדער טיפּ אָדער ראָל דאָרף האָבן אַ ספּעציפּישן צוגאַנג.

אין צווייטן אַקט האָט ער נאָר געוואַלט אונטערשטרייכן די פאַרזעעניש, די ביטערקייט, דעם טאַנץ דערפירן צו אַן אַרגיע, צו אַ טראַגיש-פּריילעכן קאַראַקאַד, וואָס זאָל זיין פּול מיט סאַטירע. „מיר דאַרפן ווייזן“, פּלעגט וואַכטאַנגאַוו זאָגן, „אַ קאַליקע אָן אויסערגעוויינלעכן, אַ מוסטער. אמת, אפשר וועט איר אין גאַס אויף יעדן שריט און טריט נישט געפּינען אַזוינע הויקערס, אָבער זאָגט מיר, פאַרוואָס, אָן איר גייט אין גאַס און זעט אַ גע-וויינלעכן אַרעמאַן שטעלט איר זיך נישט אָפּ אפילו, אָבער דערזעט איר נאָר אַן אויסערגעוויינלעכן, באַלד שטעלט איר זיך אָפּ, און אייער פּריינט דאָס זעלביקע, און נאָך הונדערטער, צו זען דעם טשיקאַוון מענטשן. אָבער די מענטשן זיינען ניט קיין אויסגעטראַכטע, זיי זיינען דאָ; האָבן מיר גענומען זיי, צונויפגעקליבן, און אַוועקגעשטעלט אַט דאָ אויף דער בינע.

אַט דערפאַר האָט וואַכטאַנגאַוו איינגעפירט די גראַטעס אין צווייטן אַקט. אַ פאַרמע פון אויסדרוק איז געפונען געוואָרן, וואָס איז נאָך קיינמאַל נישט גענוצט געוואָרן. וואַכטאַנגאַוו איז צופרידן. דער קאַלעקטיוו גייט אַרום ווי אין אַ הינענ-פּלעט, און שלאָפט נישט נעכט. די עקאַנאַמישע לאַגע ווערט אַלץ ערגער און ערגער. דער „פּאַיאַק“ ווערט פאַרקלענערט. דעם טיי, וואָס מען גיט אַרויס, טרינקט מען מיט אַ שטיקעלע צוקער וואָס ווערט איינגעוויקלט אין אַ פאַפּירעלע אַזוי ווי אַ דימענט, און ווערט באַנוצט עטלעכע מאָל. אַרבעטנדיק דורך די נעכט, האָט מען באַדאַרפט מיט עפעס אונטערהאַלטן דאָס האַרץ, האָט מען ערגעץ אויסגעזוכט אַ פונט הירוש, און באַנאַכט קאַכט מען אָפּ אַ גרויסן טאַפּ מיט זופּ, וואו די היר-זשעלעך שווימען אַרום עלנטע און פאַרצווייפלטע...

דריי אַזייער אינדערפרי ווערט איבערגעריסן די פּראָבע. וואַכטאַנ-גאַוו האָט אַ געלעגנהייט זיך צולייגן אַפרוען. זיין מאַגן-קראַנקהייט, פון וועלכער ער האָט זיך אין סאַניטאַריום געהיילט, קערט זיך אום צוביסלעך, און דאָס מאַכט אים נערווען. די איינציקע זאַך, וואָס פאַרלייכטערט אים די שמערצן איז סאָדע, אָבער ווי קאַן מען קויפן סאָדע היינטיקע צייטן אין מאַסקווע? ... און יעדער פון אונדז זוכט און נישטערט אין גאַס. מען ברענגט דאָס ביסל סאָדע אין פאַפּירעלעך, און מען גיט עס דעם מייסטער, וועלכער ליגט איצט אַ מידער אויף אַ באַנק. יעדער איינציקער פון אונדז וואַלט אַוועקגעגעבן אַ שטיק פון זיך צו פאַרלייכטערן וואַכטאַנגאַוון.

מיר ענדיקן פריילעכע, מוטיקע, דעם זופ, די הירושעלעך ווערן ארויס-געכאפט, און דער גלאַק קלינגט שוין איבער דער געביידע. דאָס גייט מען פיר אזייגער פאַרטאָג אויף פּראָבע. ביז וואָנען?... ביז נאָר וואַכ-טאַנגאַוו וועט נישט מיד ווערן, און מיד ווערט ער זייער זעלטן. לאַזט ער זיך נאָר אַריין אין דער אַרבעט, פאַרכאַפט עס אים אַזוי, אַז ער פילט נישט קיין צייט. דער מענטש האָט זיך ווי געאיילט צו אַריינכאַפּן וואָס מער אַרבעט. יעדער מאַמענט איז געווען טייער און וויכטיק פאַר אים, זיצט ער איינגענורעט אין זיין מאַנטל, מיט אַ גלאַז וואָסער באַ דער זייט, און זיין בליק איז געווענדט צו דער בינע. ער בויט, בויט, און צעברעכט עס, און שאַפט ווידער. זיינע איינפאַלן זיינען פאַר זיך דאָס העכסטע אין קונסט.

ליכט הויבט זיך אָן אַריינגבענען אַלץ מער און מער דורך די צוגע-מאַכטע לאַדן. אימיצער עפנט זיי אָפּ, און אַ שטראַם פון ליכט רייסט זיך אַריין אין טעאַטער — „זע“, וואונדערט זיך וואַכטאַנגאַוו, „שוין טאַג?... נו, איר זייט אודאי מיד?... לאַמיר היינט פאַרענדיקן“. אָבער אַהיים גייט מען נישט, מען פאַרזאַמלט זיך אַרום אים, מען לאַכט, מען קאַפּירט די חברים. ער לאַכט האַרציק, און פּלוצלונג גייט ער צו צו דער פּיאַנע, און הויבט אָן שפּילן זיין אַרמענישן ניגון. אַלע זיינען שוין לעבן אים, מען זינגט צוזאַמען מיט אים. דער ניגון איז אַ טרויעריקער, אָבער ער הויבט אים אָן זינגען מיט עקסטאַוו, און אַלע נאָך אים. דאָס געזאַנג טראַגט זיך איבער דעם גאַנצן טעאַטער. וואַכטאַנגאַוו אין מיטן, מיר אַרום אים, ער פילט וואָס פאַר אַ ליבע דער קאַלעקטיוו פילט צו אים. דער קרייז ווערט אַלץ ענגער און ענגער, ביז מען הויבט אים אויף אין דער הויך, אויף אַקסלען און הענט, מען הוידעט אים אין דער לופטן, אין ריטם פון זיין ניגון. ער לאַכט און בעט זיך מען זאָל אים אָפּלאַזן, אָבער מען לאַזט אים נישט אָפּ, מען טראַגט אים אויף די הענט איבערן זאָל, איבער די צימערן, איבער די טרעפּ, ווייט אין פּאַיע, ביז ער רייסט זיך אַרויס און וויל אַוועקגיין. מען גייט מיט אים, מען פירט אים אַהיים.

אין דרויסן איז גרויסער טאַג. די „איזוואַזשיקעס“ שטייען פאַרשלאָ-פענע מיט די אויסגעדאַרטע פּערדלעך אויף די ראַגן. גויעס אין טולופן פאַרקויפן קווערטלעך מילך, ערגעץ גייט דורך אַ שיכורער און זידלט זיך. מאַסקווע לעבט אויף לאַנגזאַם און שטיל. קיין טראַמוויען גייען נישט. די גאַסן זיינען שטיל, רואיק. דער שניי איז טיף.

זאָל מען גיין צופּוס אַהיים, מיילן ווייט, און זיך אַפרוען?... און לויפן באַלד צוריק? עלף אזייגער איז שוין דאָ אין סטודיאָ אַ פּראָבע... גייט מען בעסער צוריק אין טעאַטער. די הרובע איז גרויס, טוליעט מען זיך צו פון אַלע זייטן, מען דעקט זיך איין, און מען כאַפט אַ דרימל.

די „הבימה“ צווישן אַן-סקין און וואַכטאַנגאַוו

די אַרבעט אויפן „דיבוק“, מיט

וואַכטאַנגאַוו, איז אַנגעגאַנגען אינטענסיוו אַ גאַנצן ווינטער. ספּעציעל דורך די נעכט, ווייל באַטאַג האָבן מיר געהאַט פּראָבן אַליין. אַחוץ דעם זיינען געווען אַלערליי שיעורים מיט אַנדערע לערער, ווי מוזיק, גרים, שטימע, פּלאַסטיק, עס זיינען אויך אַנגעפירט געוואָרן אין סטודיאָ אַלערליי אַטלע-טישע איבונגען, ספּעציעל אַקראַבאַטיקע, וואָס איז דעמאָלט געווען זייער אין דער מאַדע. אָבער ווי וויכטיק די אַלע שיעורים זיינען געווען, זיינען זיי אָבער געווען אַ טעכנישע זאַך, אין דער צייט ווען די פּראָבן מיט וואַכ-טאַנגאַוו זיינען געווען שטונדן פון שאַפן, פון גייסטיקן פאַרגעניגן, אויף וועלכע יעדער האָט געוואַרט מיט אומגעדולד. לאָז נאָר וואַכטאַנגאַוו גיבן צו וויסן, אַז ער קומט אויף אַ פּראָבע 12 אַזויגער באַנאַכט, אָדער איינס אַזויגער, נאָך זיין שפּילן, קומט מען און מען וואַרט אויף אים. און לאָז זיך טרעפן אַ סיבה וואָס ער פאַרהאַלט זיך אויף עטלעכע שעה וואַרט די גאַנצע גרופּע געדולדיק, און ווען ער זאָגט ניט אָן דורכן טעלעפּאָן, אַז עפעס וויכטיקס האָט אים פאַרהאַלטן און ער קאָן נישט קומען, וואַלט מען זיך נישט צוגאַנגען ביז פּרימאַרגן — מען וואַלט געוואַרט, און עס וואַלט נישט געווען שווער.

אַ סך מאל האָט טאַקע געטראָפּן, אַז די פּראָבן פלעגן זיך אָנהויבן דריי אַזויגער באַנאַכט. אַן אויסגעמאַטערטער נאָך דער פאַרשטעלונג, פלעגט וואַכטאַנגאַוו אַריינקומען און פלעגט זיך לאָזן גיין גלייך אין טעאַטערל אַריין. ער פלעגט נאָר דאַרפן אַ שמייכל טאָן און זאָגן: — „אַנטשולדיקט, סטאַניסלאָווסקי האָט פאַרהאַלטן“, און אַלע פלעגן זיך צעלאַכן. אַלע האָבן געוואוסט גאַנץ גוט, אַז סטאַניסלאָווסקי האָט אים נישט פאַרהאַלטן, אָבער סטאַניסלאָווסקיס נאָמען פלעגט ער דערמאַנען נאָר צוליב דעם, ער זאל מער נישט דאַרפן זיך פאַרענטפערן. עס האָט געהייסן: — „עס איז געווען אַזוי וויכטיק, ווי סטאַניסלאָווסקי זאל מיך פאַרהאַלטן“... דערפאַר, אַז ער פלעגט שוין אַמאָל פאַרשפּעטיקן אויף אַ פאַר שטונדן, פלעגן מיר זיך אויסשטעלן אין אַ שערענגע און אים מקבל-פנים זיין אויפן שוועל מיט אַ דעקלאַמאַציע: — „אַנטשולדיקט, סטאַניסלאָווסקי האָט פאַרהאַלטן“, ער פלעגט זיך צעלאַכן, און פלעגט שנעל לויפן אין טעאַטערל. איין אויסגעשריי

פון אים: „אויף דער בינע!“ און אלע זיינען שוין געשטאנען גרייטע אויף דער בינע — גרייט צו אַרבעטן און צוהערן זיך צו יעדן וואָרט, וואָס וועט קומען פון דעם, וואָס זיצט איינגענורעט אין זיין פוטער, אין דער קליינער לאָזשע.

דער ערשטער אַקט איז שוין געווען פאַרטיק. דער צווייטער האַלט שוין באַם פאַרענדיקט ווערן, און קיין געלט איז נישטאָ פאַר דעקאַראַ-ציעס, פאַר קאַסטיומען, פאַר גרים, פאַר מוזיקער. עס הויבן זיך אָן פאַר-זאַמלונגען פון דער אַקטיווער גרופע מיט צמחן בראש. די פאַרזאַמלונגען באַ צמחן אין צימער, זיינען געוואָרן אַפטער און געהיימער. מען זעט אַז עפעס איז נישט גלאַט. עס גייען אַרום קלאַנגען אין טעאַטער אַז עס זיינען אַרויסגעשיקט געוואָרן שילוּחים אין אַלע עקן פון מאַסקווע, צו פריינט, פאַרערער פון דער „הבימה“, מען זאָל ראַטעווען, מען זאָל ליען געלט. אָבער נאָך די שטימונגען פון דער איניציאַטיוו-גרופע, איבערהויפט פון צמחן, וואָס האָט געהאַט אַ ספעציעלן חוש אויסצובאַהאַלטן אַזוינע זאַכן פון דער גרופע, האָט מען געקאַנט זען, אַז דערווייל זיינען די רעזולטאַטן זייער קלאַגעדיקע. עפעס האָט מען זיך שוין צו אַפט געשושקעט און אייניקע חברים, וועלכע מען האָט אַרויסגעשיקט פאַר שתדלנים, האָבן שוין צו אַפט אָנגעהויבן אַפּוועזנד זיין פון די פּראָבן. דאָס האָט באַטייט אַז עס גייט צו שווער. אָבער ווי אַ בליץ פאַרשפרייט זיך די נייעס איבערן טעאַטער, אַז אַלטמאַן, דער באַוואוסטער מאַלער, קומט היינט זען אַ פּראָבע, און אַז ער איז דער, וואָס וועט מאַלן דעקאַראַציעס.

דאָס האָט באַדאַרפט הייסן, אַז די פינאַנציעלע שוועריקייטן זיינען שוין ווידער איבערגעקומען געוואָרן. עטלעכע טעג שפעטער האָט מען געבראַכט צופירן אין טעאַטער צוויי פורן מיט געהילף, עס זיינען געקומען סטאַ-ליאַרס, אַלטמאַן האָט זיך אַריבערגעקליבן מיט זיין „האַב און גוטס“ אין אַ צימער פון טעאַטער, און דער טעאַטער האָט זיך פאַרוואַנדלט אין אַ שאַפּ. מען האָט געשניטן, געזעגן, געמאַלט, געקאַלכט, פאַר די אַקטיאָרן, וואָס האָבן געהאַט אייוועלעך, האָט זיך געעפנט אַ נייער קוואַל פון סטרושקעס. אין אַ פרייער צייט פלעגן זיי שטיין מיט די קאַרזינעס אַרום די סטאַליאַרס און אַרויסקוקן אַז די סטרושקעס זאָלן זיך גאַרנישט ענדיקן צו פליען אונטער די העבליעס. אַלע סטודענטן זיינען איינגעטיילט געוואָרן אין גרו-פעס צו העלפן די אַרבעטער. טייל האָבן גענייט, טייל האָבן געשלעפט געהילף אויף דער בינע, טייל האָבן געשמירט די לייזונט מיט פאַרב. יעדער האָט פאַרקאַטשעט די אַרבל און מען האָט זיך פאַרוואַנדלט אין פלייסיקע אַרבעטער.

אין טעאַטער האָט געקאַכט. מען האָט געאַרבעט ווי די בינען, ביז דער ערשטער אַקט איז כמעט אינגאַנצן פאַרטיק געוואָרן. פאַרן צווייטן

אָקט האָט שוין געפעלט געהילף, וואָס-זשע טוט מען? רופט מען אַ פּאַר-זאַמלונג מיט וואַכטאַנגאַוון און מען באַשליסט אויפצופירן דעם ערשטן אָקט פּאַר יחיד-סגולה, פּאַר אַבאַנענטן, און פון דער אייננאַמע זאַל מען מאַכן דעקאָראַציעס פּאַרן צווייטן און דריטן אָקט. אַבער עס ווייזט זיך אַרויס, אַז קיין מיטלען זיינען נישטאַ אפילו פּאַר די פּרימיטיווסטע דעקאָ-ראַציעס, ליכט און קאַסטיומען, צו ווייזן דעם ערשטן אָקט אַלס אַ גאַנצן. וואָס-זשע טוט מען? דאַרף מען איינאַרדענען אַן אַוונט, צו וועלכן עס זאַלן איינגעלאָדן ווערן די פּאַרבלעבענע גבירים פון מאַסקווע, אפשר וועלן זיי קומען צו הילף. צו אַט די אַוונטן פלעגן מיר איינלאָדן גוט-באַקאַנטע כחות פון דער מוזיקאַלישער וועלט. וואַכטאַנגאַו פלעגט איינלאָדן אַקטיאָרן פון אַנדערע רוסישע טעאַטערס, זיינע חברים, און אַליין פלעגט ער קומען שטענדיק מיט זיין בעסטן פּריינט, דעם באַרימטן רוסישן שווישפילער, מי-כאַיל טשעכאַוו, אַ פלימעניק פון דעם גרויסן רוסישן הומאַריסט אַנטאַן טשעכאַוו. און כּדי צו כאַראַקטעריזירן וואַכטאַנגאַווס באַציאונג צו דער „הבימה“, וויל איך דאָ איבערגעבן דעם פּאַלגנדיקן עפיואָד:

ווען די פּראַגראַם פון דעם אַוונט איז כמעט ווי געווען פּאַראַיבער, מען האָט אָפּגעטרונקען דעם טיי מיט די, אַזוי צו זאַגן, זעמעלעך, וואָס האָבן אויסגעקוקט ווי קליינע שמירה-מצהלעך מיט אַ פּאַרחלשטן אויסזען. אמת, קיין טעם גן-עדן האָבן אַט די זעמעלעך נישט געקאַנט האָבן, אַבער דערפאַר זיינען זיי סערווירט געוואָרן מיט אַזויפיל פּאַראַד, אַז דאָס אַליין האָט זיי געגעבן אַ געוויסע חשיבות. ווען דאָס אַלץ איז אויפגעגעסן געוואָרן און מען האָט באַדאַרפט צוטרעטן צו דעם עיקר... איז ווי אַלעמאַל און אומעטום אין אַזוינע פּאַלן, דער עולם זייער פּויל אויף אַזוינע זאַכן, עס איז שטיל אין זאַל, אומעטיק-נודנע — מיר האָבן אונדזער ציל נישט דער-גרייכט. מיר האָבן אומזיסט אַלע געאַרבעט, מיר האָבן נאָר אומזיסט זיך מטריח געווען. אומזיסט זיךן סאַמאַוואָרן, אומזיסט געגעבן זיי טיי אפילו מיט צוקער. אמת, דער צוקער איז געווען צעברעקלט אויף אַזוינע שטיקע-לעך, אַז איבערעסן זיך האָט מען נישט געקאַנט. דאָס איז געטאַן געוואָרן קודם-כל צוליב דעם, אַז זיי זאַלן נישט מאַכן חס וחלילה זיסע טיי און, צווייטנס... איך דענק, אַז קיין צווייטע אורזאַך איז גאַרנישט געווען.

און פּלוצלינג זעען מיר וואַכטאַנגאַוון אָנגעטאַן אין אַ ווייסן פּאַרטוך, מיט אַ ווייסער טיכל אין האַנט, אַלאַ-גאַרסאַן, טראַגט צו יעדן איינציקן טיי. דאָס זעלביקע האָט געטאַן זיין פּריינט טשעכאַוו. קיינער האָט נישט פאַר-שטאַנען וואָס דאָס זאַל הייסען, אַבער אינגיכן איז אַלץ קלאַר געוואָרן: פּאַר יעדן גאַסט פלעגט וואַכטאַנגאַוו אויסטאַן דאָס היטל און בעטן אַריינזאַרפן „נאַטשאַי“, און די זעלביקע זאַך האָט געטאַן טשעכאַוו. און וואונדער איבער וואונדער, עס האָבן זיך אָנגעהויבן שיטן פינפערלעך מיט צענערלעך.

עס איז געווארן אן אנדער שטימונג אין זאל. איינער האָט געוואלט איבער-
שטייגן דעם צווייטן. עפעס אַ קלייניקייט: וואַכטאַנגאַוו מיט טשעכאַוו
טראָגן אונטער טיי. אָבער וואַכטאַנגאַוו, צונויפקלייבנדיק צוויי היטלען מיט
געלט, האָט זיך נישט באַנוגנט. זיין פּאַנטאַזיע האָט געאַרבעט, פאַר אים איז
דאָס שוין געווען אַ שטיקל טעאַטראַלישע יצירה. ער האָט געדאַרפט אויס-
נוצן אַלץ און אַנווענדן אַלע מיטלען, אַז די קעשענעס זאָלן זיך עפענען.
און מיר זעען אַ בילד: וואַכטאַנגאַוו שטייט אויף אַ בענקל און פאַרקויפט
פער אַקציאָן טשעכאַוו, וואָס שטייט לעבן אים מיט אַזאַ רחמנות-פנים, אַז
מ'וואַלט געקאַנט פּלאַצן פון געלעכטער, און עס הויבט זיך אָן אַ „טאַרג“.
די יידן האָבן זיך דערוואַרימט און מען האָט געצאָלט געלט ביזן ווייסן
טאַג אַריין.

מיכאַיל אַ. טשעכאַוו איז „פאַרקויפט“ געוואָרן פאַר זייער אַ פיינעם
פרייז, און דורך דעם וואונדערלעכן איינפאַל פון וואַכטאַנגאַוו און אַ דאַנק
דעם געניאַלן שפּילן פון טשעכאַוו, האָט די „הבימה“ אויף מאָרגן געקויפט
דעם נויטיקן מאַטעריאַל. אין אַ קורצער צייט אַרום האָט מען שוין געשפּילט
דעם גאַנצן ערשטן אַקט פאַר אַ געקליבענעם עולם. דער עקספּערימענט צו
שפּילן איין אַקט האָט זיך איינגעגעבן אַזוי, אַז מיר האָבן עס איבערגע-
חזרט עטלעכע מאַל. און אַזוי, שפּילנדיק, האָט דער עולם צוביסלעך צע-
טראָגן די נייעס וועגן אַ נייעם אַקט וואָס די „הבימה“ שפּילט און מענטשן
האָבן אָנגעהויבן זיך נאַכפּרעגן אויף בילעטן.

אַז דער צווייטער אַקט איז געוואָרן פאַרטיק, האָט מען דאָס זעלבליקע
געטאַן. מען האָט עס געשפּילט אַלס אַ באַזונדערע זאַך, און דער עולם
האָט עס אויפגענומען מיט באַגייסטערונג. איינגטלעך איז דאָך אין דעם
געלעגן די געניאַליטעט פון וואַכטאַנגאַוו און זיין מייסטערהאַפּטער צוגאַנג
צו דער פּיעסע. ער האָט געזאַגט, אַז יעדער אַקט דאַרף זיין אַ קונסטווערק
פאַר זיך אַליין. דער עולם דאַרף נישט זיין פאַראינטערעסירט נאָר אין
דעם אינהאַלט, ער דאַרף נישט זיצן און געניצן באַ אייניקע מאַמענטן פון
דער פּיעסע, און וואַרטן מיט אומגעדולד אויפן „סיפור המעשה“. יעדער
אַקט דאַרף זיין אַ פאַרענדיקטע פאַרשטעלונג, יעדע סצענע דאַרף זיין אַליין
פאַר זיך אינטערעסאַנט, יעדער אויפּטריט פון אַקטיאָר אַדער פון קאַלעק-
טיוו דאַרף זיין שפּאַנענדיק. דער עולם דאַרף פאַרכאַפט ווערן פון דער
שאַפּונגס-קראַפּט פון אַקטיאָר.

דאָס האָט וואַכטאַנגאַוו געזוכט און געפונען. און געפינען האָט ער
עס געקאַנט נאָר דורך טעג און נעכט פון שאַפּן. זיין פּאַנטאַזיע איז געווען
שאַרף ווי אַ בליץ, און אינטערעסאַנט, יעדע נייע מייזאַנסצענע זיינע איז
געווען פול מיט איינפאַלן פון אַ געניאַלן סקולפּטאָר, וואָס האָט געקנאַטן

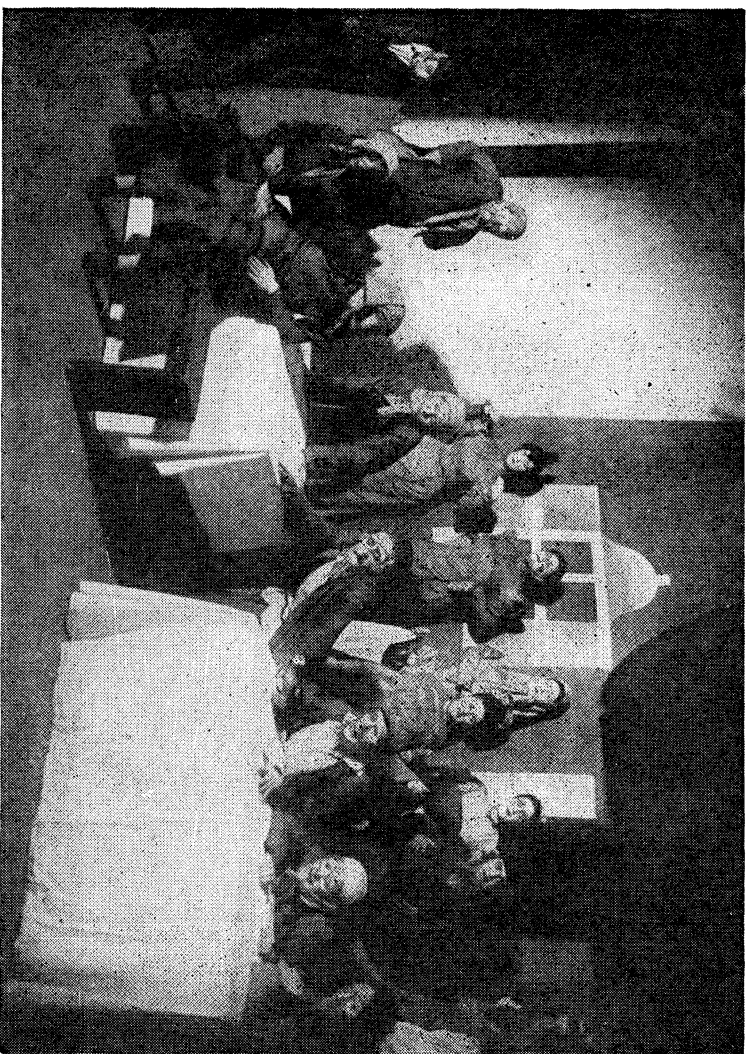
דעם ליים אלץ שארפער און אריגינעלער. עס פלעגן קומען מאמענטן ווען די אקטיארן אויף דער בינע פלעגן מיט באגייסטערונג אנהויבן אפלאדירן זיינע געניאלע איינפאלן. מיר פלעגן שטיין פארכאפט, צוקוקנדיק ווי אזוי בילדער ווערן אין איין מאמענט געביטן, ווי גאנצע מייזאנסצענעס ווערן מיט איין אויגנבליק צעבראכן, און אין איין מאמענט ווערן נייע געשאפן. מיר פלעגן קיינמאל נישט וויסן וואס עס קומט אין דער קומענדיקער פראצע. דאכט זיך, פסיכאלאגיש און טעכניש האט באדארפט פארקומען דאס און דאס, אבער וואכטאנגאוו פלעגט ארויפגיין אויף דער בינע און פלעגט ווייזן אזא „טריק“, אזא קינסטלערישן איינפאל, אז מיר וואלטן זיך קיינמאל אפילו נישט געקאנט צוטראכטן צו דעם. עס איז נישט געווען קיין ראל, וואס וואכטאנגאוו האט נישט געוויזן „ווי צו שפילן“. ער פלעגט ארויפקומען אויף דער בינע א צי טאן זיין העמדל און אזוי ווי א קונצנמאכער, וואס גרייט זיך צו ווייזן א פאקוס, פלעגט ער זיך געבן א שטעל, און אט שפאנט שוין דער טיפ, וואס דער און דער אקטיאר דארף שפילן, און אזוי לייכט, מיט אזויפיל קינסטלערישן געשמאק, געוויינלעך פלעגט ער עס ווייזן נישט צוליב דעם, אז דער אקטיאר זאל קאפירן דעם טיפ, אבער דער אקטיאר פלעגט דארפן כאפן דעם תוך, דעם עקסטרעאקט און אלגעמיינעם שטריך, און שפעטער דורכלייטערן דורך זיך. לייכטקייט אין שפיל, לייכטקייט אין באוועגונגען, לייכטקייט אין זשעסטן, אין אלע בארירונגען: דאס איז געווען זיין שטרענגסטע פאך-דערונג פון אונדז. ער האט זיך בשום אופן נישט געקאנט פארשטעלן ווי קאז מען שפילן „שווער“. נאר דורך לייכטקייט, פלעגט ער זאגן, קאנט איר דערגרייכן פלאסטישקייט און אריגינאלקייט, און דאן וועט איר זיין אויף דער בינע „פריי“. און וואס פאר א שארף אויג ער האט! ער זאגט נאר איין ווארט — און שוין געדענקט ער יעדן איינציקן באזונדער, וואוהיין ער דארף גיין, וואוהיין ער דארף ארויסגיין, און נישט נאר וואוהיין, נאר אויך ווי אזוי. און זאל אימיצער פארפעלן צו טאן דאס וואס ער וויל, איז מען זיכער אז ער וועט אפשטעלן די גאנצע פראבע און באמערקן דעם און דעם אקטיאר, אז ער האט עפעס נישט גוט געטאן.

איך געדענק א מאמענט אין צווייטן אקט. די בעטלער, און איך צווישן זיי, דארפן זיך צעלויפן פון דער בינע, אין ריטם פון מוזיק, און לויפנדיק דארפן זיי זיך באהאלטן אונטערן טיש, וועלכער איז אויף דער בינע. ליגן די קבצנים אונטער די טישן און בענק, און דא דערווייל גייט אן דער המשך פון דער סצענע, ווי אזוי די מחותנים קומען צופארן. די מחותנים-סצענע געדויערט זייער לאנג. וואכטאנגאוו שטעלט איין דעם ריטם פון די טריט, מיט וועלכע זיי קומען אריין, די מוזיק שפילט, און זיי, די מחותנים, שפאך-נען, איז איינער פון זיי נישט גענוג ריטמיש, גייען צוויי אין איין ריטם,

"DYBBUK"
The Grandmother—Tmima Yudelewitch

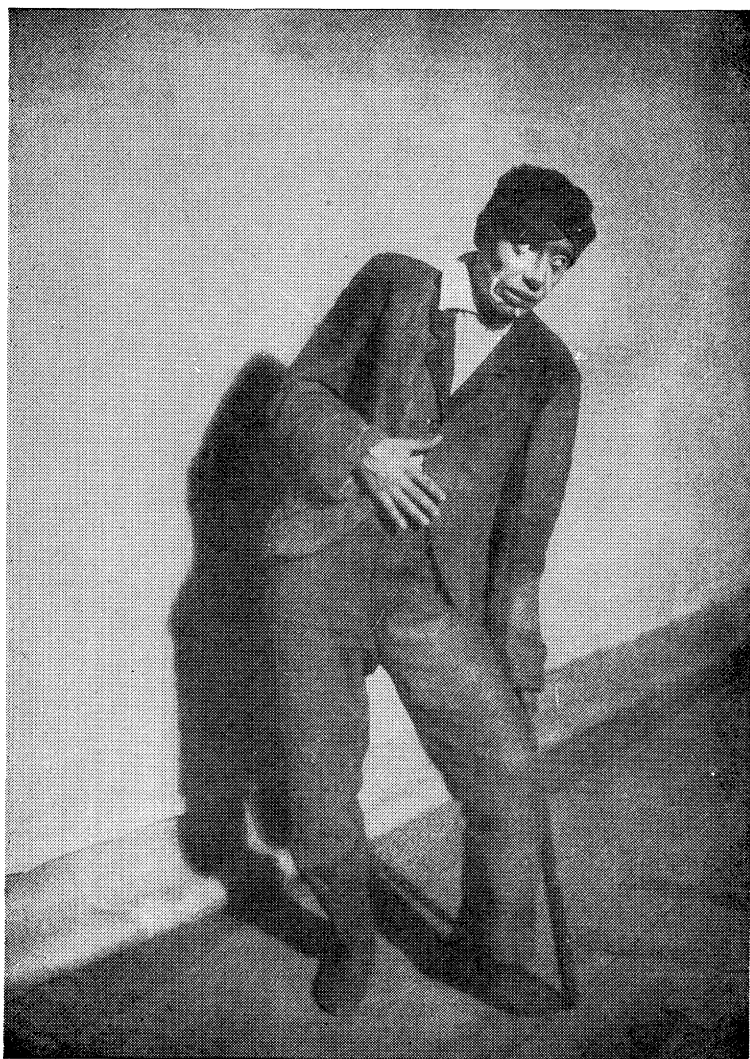
„דיבוק“
די באַבע—תמימה יודעלעוויטש

"DYBBUK"
"The Beggar's Dance"

"דיבוק", צווייטער אקט
דער בעטלער טאנץ

"DYBBUK"
A Beggar — S. Brook

"דיבוק"
א בעטלער — ש. ברוק

"DYBBUK"

A Beggar — N. Gavinskaya

"דיבוק"

א בעטלערין — נ. גאווינסקאָיאַ

און דער דריטער שפּאַנט אין אַן אַנדערן. זיי באַווײַזן זיך אויף דער
בינע און וואַכטאַנגאַוו שרייט אויס: „פון אָנהויב“. לויפן זיי ווידער צוריק,
קומען אַרײַן, און ער שרייט ווידער: „פון אָנפאַנג!“ אַזוי געדויערט די
סצענע מער פון אַ האַלבער שעה, און מיר ליגן אונטער די טישן. די טישן
זײַנען קלײַנע, טוליען מיר זיך צו צוויי, צו דריי, און שוויצן אין גרים און
אין קאַסטיום.

ליג איך אַזוי און טראַכט: — „לאַמיר נאָר אָנהויבן צו רעפּעטירן אונד-
זער סצענע פון אָנפאַנג, וועל איך שוין וויסן וואָס צו טאָן“. ... ווען דער
מאַמענט פון דער סצענע איז איבערגעזחורט געוואָרן, לויף איך שוין אַרויס
מיט די יעניקע, וואָס לויפן הינטער די קוליסן, ערשט, עס דערהערט זיך
אַ געשריי פון זאַל, אַפּצושטעלן די פּראַבע ווייל די סצענע איז נישט ריכטיק.
אַלע שטעקן אַרויס די קעפּ. איך באַווײַז זיך שוין נישט, און טראַכט, אפשר
מײַנט ער פּאַר נישט מיך. ערשט, ער רופּט אויס מיין נאָמען מיט פּאַראַד,
און זאַגט: — „דאַכט זיך, אַז איר זײַט געלעגן אונטערן טיש, בן-אַרי?“...
ענטפּער איך: — „יאַ, יעווגעני באַגראַטיאַנאָוויטש, איך ליג אונטערן טיש,
אַבער ס'איז מיר געוואָרן נישט גוט, בין איך אַרויסגעלאָפּן הינטער די קו-
ליסן“. ענטפּערט ער אויף דעם מיט אַ גאַנצער לעקציע, אַז עס איז גאַר-
נישט קיין קונץ אַוועקצולויפן דאָרטן וואו עס איז באַקוועם, וואַרים היינט
לויף איך אַרויס, מאַרגן — אַ צווייטער, איבערמאַרגן — אַ דריטער, און
אַזוי וועט צום סוף קיין איינציקער נישט בלייבן, און די גאַנצע בילד, אויף
וועלכער מיר האָבן געהאַרעוועט נעכט צו דערגרייכן דאָס בעסטע וועט
פאַרלאָרן גיין. פון דעמאָלט אָן בין איך שוין געלעגן אונטערן טיש...

דאָס איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר וואַכטאַנגאַוו. ער איז געווען
זעלבסט-דיסציפּלינירט און דאָס זעלביקע האָט ער געפּאַדערט פון זײַנע
שילער. „אַ קינסטלער מוז קודם-כל זיין דיסציפּלינירט“, האָט ער נישט
איינמאַל געזאַגט. וואַכטאַנגאַוו האָט געוואַלט דערגרייכן אין צווייטן אַקט
אַן אייניקייט פון זשעסט, ריטם, באַוועגונג, אויסגעהאַלטנקייט. יעדער איינ-
ציקער האָט באַדאַרפט פּילן דעם צווייטן. טאַנצנדיק, האָט מען באַדאַרפט
פּילן און נישט אַנשטויסן זיך אויפן צווייטן. מען האָט זיך באַדאַרפט באַ-
וועגן אין מוזיק פּינקטלעך, קיינע צופּעליקע זאַכן נישט טאָן אויף דער בינע.
אַלץ האָט באַדאַרפט זיין האַרמאָניש און ריטמיש. קיינע זאַכן האָבן נישט
געטאַרט געטאָן ווערן גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַרײַן. אַזוינע זאַכן, למשל,
ווי אַ קראַץ טאָן זיך (זייער אַ נאַטירלעכע זאַך פאַר אַ בעטלער), אַ הוסט
טאָן טאַפּטשען זיך אויף אַ פּלאַץ, מאַכן מיט די הענט, — דאָס, פּלעגט
ער זאָגן, איז אפשר „נאַטירלעך“ אין אמתן לעבן, און איז אפשר גוט פאַר
אַ פאַרשטעלונג וואָס איז געבויט געוואָרן אויף נאַטוראַליסטישע פּרינציפּן,
אַבער פאַר אַ פאַרשטעלונג, וואָס איז געבויט אויף אַ „טעאַטראַלן“ פּרינציפּ.

זיינען אָט די אַלע קלייניקייטן מיסט, וואָס שטערט דאָס שפּילן פון די אַקטיאָרן. זיי נעמען צו די אויפמערקזאַמקייט פון די צושויער פון דעם הויפּט-מאַטיוו, און אין דער זעלביקער צייט זאָגן זיי אים גאַרנישט. און דורכפירנדיק אָט דעם פּרינציפּ, האָט וואַכטאַנגאַוו געפּאָדערט: „קיינער זאל זיך נישט באַוועגן בשעת דער צווייטער רעדט. ווען איינער הויבט אָן רעדן, ווערן אַלע ווי פאַרגליווערט, כדי אפילו מיט אַ קער פון קאַפּ נישט צוציען די אויפמערקזאַמקייט פונם צושויער אויף זיך. אַזאַ פאַר-גליווערונג וועט קיינמאַל זיך נישט אויסווייזן דעם צושויער אַלס אַן „אויס-מיסטנע“, אַ מעכאַנישע, אויב יעדער אַקטיאָר, וואָס נעמט אַנטייל אין דער סצענע, וועט נאָר געפינען די אורזאַך, וואָס איז אַרגאַניש נויטיק פאַר אַזאַ פאַרגליווערונג. דאָס הייסט, די פאַרגליווערונג בלייבט אַן אויסערלעכע, אַבער אינערלעך גייט ווייטער אַן די איבערלעבונג מיט דער זעלביקער דינאַמיק“.

ער האָט אונדז אויפן פּלאַץ געוויזן ביישפּילן, ווי אַזוי די סצענע פון די בעטלער וואָלט אויסגעקוקט ווען אימיצער רעדט, און אין דער זעלביקער צייט וואָלט די איבעריקע געטאַן וואָס זיי ווילן. מען וואָלט זיך געשושקעט, געטרייסלט מיט די פּלייצעס, געשפּייט, געלאַכט — און ווי די זעלביקע סצענע וועט אויסזען, ווען אַלע קבצנים ווערן פאַרגליווערט מיט זייערע קערפּערס צוגעשמידט צו דעם וואָס רעדט.

„אַבער דענקט ניט“, האָט ער געזאָגט, „אַז דעם טעאַטראַלן פּרינציפּ האָב איך אַליין אויסגעטראַכט; דאָס איז נישט קיין קאַפּריז, אָדער אַן אַנט-דעקונג. אויב איר ווילט, קאָנט איר עס זען אין טאַג-טעגלעכן לעבן. קוקט זיך צו צו אַ מענטשן, וואָס טראַגט צו צו זיין מויל אַ לעפל מיט זופּ, פּלוצלונג שטעלט ער אָפּ זיין באַוועגונג, וואָס ער האָט אָנגעהויבן, און ער הערט זיך צו צו וואָס זיין שכן דערציילט אים. ער איז אַזוי פאַראינטערע-סירט אין דעם וואָס דער שכן זאָגט, אַז ער האָלט דעם לעפל די גאַנצע צייט אויפן האַלבן וועג, און באַמיט זיך נישט צו פאַרגיסן קיין טראַפּן. פאַראַן מאַמענטן, ווען גאַנצע גרופּעס ווערן פאַרגליווערט. זאַל גיין אַ גרופּע מענטשן און פּלוצלונג זאַלן זיי דערהערן אַ שרעקלעכן געשריי, וועט איר זען, אַז דעם ערשטן מאַמענט וועלן זיי זיך אַלע צוזאַמען אַ קער טאַן צום פּלאַץ, פון וואָנען דער געשריי טראַגט זיך און אין פאַרשיידענע פּאַזעס פאַרגליווערט ווערן“.

אַזוי איז געשאַפן געוואָרן די פאַרמע פון צווייטן אַקט. מען האָט גע-פונען אַן אויסדרוק פאַרן קומענדיקן ספּעקטאַקל, וואָס האָט באַדאַרפט שאַפן היסטאָריע אין טעאַטער, און ווייל די באַוועגונגען זיינען געווען מאַנומענ-טאַלע, ווייל די פיגורן זיינען געווען גראַטעסקן, ווייל די קבצנים זיינען שוין געוואָרן שדים, וואָס זיינען געקומען מאַנען זייער רעכט, האָבן שוין

די גרימען באדארפט העלפן דעם אקטיאר צו פיקסירן דעם געפונענעם אויסדרוק אויפן פנים, האָט י. זאוואַדסקי, דער לערער פון גרים, (א שילער פון וואַכטאָנגאוון) געזאָגט :

„אויב דער אויסדרוק איז שאַרף, אויב דער קבצן איז שוין נישט אַ געוויינלעכער אַרעמאַנטשיק פון גאַס, נאָר אַ סימבאָלישע פּיגור, וואָס רע-פרעזענטירט טויזנטער קבצנים, קרעציקע, אָפּגעריסענע, — דאַרף דאָך זיין פנים געוויס זיין אַ סימבאָלישער פנים. זיי דאַרפן שוין זיין גראַטעסקן, מאַכן איבערטריבענע העויות, און דערפאַר דאַרפן די מענטשן זיין אייגנט-לעך — מאַסקן. אַט פאַרוואָס די סימבאָלישע גרימען.“

דער צושויער אין מאַסקווע האָט די ערשטע צייט געקנייטשט מיט די פלייצעס, זיך געוואונדערט, און נישט געוואוסט וואָס אַזוינס דאָ קומט פאַר, און וועגן דעם עולם אויף אונדזער טורנע אין איראַפּע, ספּעציעל אין אַמעריקע, איז שוין אָפּגערעדט. אָבער אינטערעסאַנט איז די באַמערקונג פון דעם גוטמוטיקן, גרויסן דיכטער אברהם רייזען. נאָך אַ פאַרשטעלונג אין ניו יאָרק, גייען מיר אין גאַס, און מיט זיינע כאַראַקטעריסטישע באַמער-קונגען וועגן דער פאַרשטעלונג, זאָגט ער : — „כ׳וויל אייך זאָגן, בן-ארי, קיין גרויסער טעאַטראַל בין איך נישט, אָבער איך האָב שוין אויף מיין לעבן געזען טעאַטער. אייער טעאַטער וואַלט געווען גאַנץ פיין, אָבער זאָגט מיר, פאַרוואָס פאַרשמירן זיי אַזוי די פּנימער?...“

אַט די פּראַגע האָבן אונדז געשטעלט אַלע, וואָס זיינען געקומען אָנ-קוקן דעם נייעם טעאַטער. און אַזוי איז געווען מיט די קליידער. מען האָט דאָך געקאַנט אָנקלייבן אַזויפיל רעאַליסטישע קאָלירפולע שמאַטעס פאַר די בעטלער, אַז עס וואַלט געווען אַזוינס און אַזעלכעס — אָבער דער מאַ-לער אַלטמאַן האָט דערפילט דעם רעזשיסאָר. ער האָט פאַרשאַטענע, אַז מיט די קאָלירפולע שמאַטעס קאָן מען אפשר אויף אַ ווייל צוציען די אויפמערקזאַמקייט פונם צושויער, אָבער נישט אויף לאַנג. עס וועט אים גיך דערעסן. האָט ער געפונען אַ פאַרם, אַ טעאַטראַלע פאַרם, פון קאַס-טיום, אין איינקלאַנג מיט די דעקאָראַציעס, באַוועגונגען, גרים און מוזיק. וואָס איז נוגע דער מוזיק, האָט דער „הבימה“ פשוט אָפּגעגילט וואָס מיר האָבן אין דער צייט געהאַט אין מאַסקווע יולי דמיטרעוויטש ענגעל. דאָס איז פשוט געווען אַ נס. שטעלט זיך פאַר ענגעל — דער יעניקער, וואָס איז יאָרן-לאַנג צוזאַמען מיט אַניסקין אַרומגעפאַרן צוניופּזאַמלען אי-דישן פּאָלקלאָר ; דער זעלביקער ענגעל, וואָס האָט צוניופּגעקליבן דעם זעלביקן „דיבוק“, וואָס אַניסקי האָט געפונען אין די קליינע פאַרוואַרפענע שטעטלעך אין אוקראַינע. אַניסקי האָט עס געפונען אין וואַרט, און ענגעל — אין קלאַנג.

ענגעל — ער שטייט מיר פאַר די אויגן — מיט זיין וואונדערבארן

שמיכל, מיט זיינע גוטמוטיקע, שמייכלדיקע אויגן, ווי באַ אַ קינד. אין אַ גויאישן טולופ, מיט וואַלינקעס, אַ וואַרימע היטל אַרבער די אויערן, און אויף דער היטל אַ באַשליק, וואָס זיינע שפיצן הענגען אַראָפּ אויף זיינע ברייטע פלייצעס. כמעט יעדן טאָג פאַרט ער פון מאַלאַכאָוקע קיין מאַסקווע צו דער סטודיאַ. ווען ער קומט אַריין אין פּאַיע, מיט אַ טאַוול אונטערן אַרעם, ווייסן מיר שוין, אַז עפעס איז שוין דאָ נייעס פאַרן ערשטן אַקט. קינדיש-נאַאיוו, האַרציק, דריקט ער יעדן די האַנט און בעט זיך מען זאָל גיין צו דער פּיאַנע, ער האָט עפעס אַזוינס וואָס ער דענקט אַז ס'איז גוט. ער זעצט זיך באַ דער פּיאַנע און הויבט אָן ציען טענער, וואָס פאַרכישופן אונדז, ער האָט נישט קיין שטימע, אָבער ער זינגט אַזוי האַרציק דעם ניגון פון „מפנה מה“. ער זאָגט: „נו, דיעטקי, (קינדערלעך), וומעסטיע“ (צוזאַמען), און עס ווערט אַ געזאַנג איבערן גאַנצן טעאַטערל. נאָך דעם גייען מיר אַרבער צו דעם טאַנץ פון די בטלנים. וואַכטאַנגאַוו הערט זיך איין, און פרייט זיך צוזאַמען מיט אונדז וואָס די מוזיק איז פונקט דאָס וועגן וואָס מיר האָבן געחלומט. „דאָס“, זאָגט וואַכטאַנגאַוו, „איז דער מאַ-טיוו, וואָס איך האָב זיך פאַרגעשטעלט“. ער גייט צו צו ענגעלן און דריקט אים האַרציק די האַנט. פון התפעלות הויבן מיר אים אָן צו אַפּלאַדירן, אָבער ער רוקט זיך אַוועק אין אַ זייט און שאַרט מיט די פיס, ווי ער וואַלט זיך געוואַלט אַרויסדרייען פון די אַלע קאַמפּלימענטן.

וואַכטאַנגאַוו האָט געזאָגט ענגעלן, אַז ער האָט זיך פאַרגעשטעלט פונקט אַזאַ מאַטיוו. אָבער ער זאָגט עס נישט, כדי צו מאַכן אים פילן גוט. וואַכטאַנגאַוו איז נישט געווען פון די, וואָס מאַכן גלאַט קאַמפּלימענטן. ער האָט עס בפרוש געמיינט, ווייל נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס ער איז געווען אַן אַרמענער, וואָס ער האָט קיינמאַל קיין בטלנים נישט געזען, האָט ער פונדעסטוועגן געפילט מיט זיין קינסטלערישן חוש די אַלע בית-מדרש טיפן. ער איז מיט דער צייט געוואָרן אַזוי דורכגעזאַפט קינסטלעריש מיטן „דיבוק“, אַז ער האָט געפילט די פיעסע מער פון אונדז אַלעמען. ער האָט געוויזן ווי בטלנים גייען, ווי זיי שלאָפן, ווי זיי עסן, ווי זיי זאָגן תהילים. אַז ער פלעגט אַרויפגיין אויף דער בינע און ווייזן ווי אַזוי זיי ריידן צווישן זיך, ווי אַזוי זיי קוקן — פלעגן מיר זען פאַר זיך אַ בטלן, אַ חסיד, אַ גביר פון שטעטל, סענדערן, חנען, אַ ישיבה-בחור, אַזוי ווי ער וואַלט אויסגעוואַקסן צוזאַמען מיט זיי. ער פלעגט אַמאַל זאָגן אין אַ שפּאַס, אַז מיר האָבן אים אַזוי פיל „פאַרדיבוקט“, אַז ווען ער קומט אַמאַל צו זיך אין סטודיאַ (דער טעאַטער וואָס טראַגט איצט זיין נאַמען), הויבט ער אָן צו זינגען שיר-השירים, זאָגן תהילים, אַדער גאָר זינגען אַ שער פון דער חתונה. מיט לייב און לעבן, ווי אין אַלץ וואָס ער האָט געטאַן, האָט וואַכטאַנגאַוו זיך איבערגעגעבן צו דער אַטמאָספּער, און ער האָט באַוויזן וואונדער.

די מוזיק איז פון ענגעלן געשאפן געווארן שטופנווייז. יעדע נייע שטיק מוזיק, וואס ער פלעגט ברענגען, פלעגט אויפגעכאפט ווערן מיט ענטוויצאום, און באַלד האָט מען דאָס שוין געוונגען אין יעדער ווינקעלע, אָבער פלעגט ער זיך געפינען אין טעאַטער, פלעגט ער האַלטן אין איין אַרומגיין פון איינעם צום צווייטן און קאַרעגירן די פאַלשע טענער. „גאַלוב-טשיק“, פלעגט ער זאָגן, און אַנרירן אייך באַם אַקסל, ווי ער וואַלט גע-וואַלט זיך אַנטשולדיקן, „ווי וועד נעפראַוילנאַ פאַיאַטע“, (טייערער, איר זינגט דאָך נישט ריכטיק), און פלעגט אים שלעפן צו דער פּיאַנע, צוזאַמען איינחזרן דעם מאַטיוו, איינער פלעגט אַוועקגיין, פלעגט קומען אַ צווייטער. אַזוי פלעגט ער גאַנצע טעג אַרומבלאַנדזשען איבערן טעאַטערל, מיט די וואַלינקעס, מיט זיין וואונדערלעכן קינדישן שמייכל, און קאַרעגירן, זינגען, אויסמעקן און פאַריכטן.

ענגעל, מיט זיין וואונדערלעכער פערזענלעכקייט, האָט אַריינגעטראָגן אין דער „הבימה“ דעם גאַנצן ערנסט, דעם גאַנצן פאַטאָס פון שאַפן. ער האָט זיך זייער געפרייט, וואָס סוף-כל-סוף וועט אַנ'סקיס געזאַמלטער פאַלק-לאָר אַרויסגעבראַכט ווערן אין דער עפנטלעכקייט. אַליין איז ער אויך גע-ווען אַ קוואַל פון יידישע ניגונים, זמירות און טענער. —אומעטיקע און פריי-לעכע. און האָט זיך אים איינגעגעבן צו איינשטודירן קאַרעקט אַ ניגון, און האָט עס געקלונגען אַזוי ווי ער האָט עס געוואַלט. פלעגט ער זיך אויפהויבן פון דער פּיאַנע, און פונם גיכן שאַקלען מיטן קאַפּ, און פרייד פון די אויגן, האָט מען געקאַנט זען, אַז ער איז גרייט אַרומצונעמען יעדן איינציקן און אים דאַנקען. אַ וואונדערלעכע נשמה האָט פאַרמאַגט ענגעל. ער איז געווען דער יעניקער, וואָס האָט אַריינגעבראַכט אין דער „הבימה“ דעם טאַן, ער האָט אַריינגעאַטעמט די מוזיקאַלישע נשמה, און אַריינגע-בלאַזן אינם „דיבוק“ אַט די וואונדערלעכע טענער פון די חסידים, בטלנים און די חתונה-טענין.

די מוזיק האָט אויף אַזוי פיל געהאַלפן דער אויפפירונג, אַז וואַכטאַנגאַוו האָט זיך פשוט פאַרליבט אין די אַלע ניגונים. יעדע זאַך, וואָס ענגעל האָט אַנגעשריבן, האָט ער געוואַלט אויסנוצן, און דערפאַר איז דער „דיבוק“ גע-ווען ווי דורכגעוועבט מיט מוזיק. נישט נאָר האָט ער אויסגענוצט ענגעלס מוזיק, נאָר אפילו דאָס ריידן האָט ער דערפירט צו אַ מוזיקאַלישן טאַן, וואָס זאָל האַרמאָניזירן מיט ענגעלס מוזיק.

ענגעל איז געווען אַ גליקלעכער צופאַל פאַר דער „הבימה“, און נישט אומזיסט זיינען די טענער פון „דיבוק“ אַזוי שנעל פאַרשפרייט געוואָרן אין יעדער יידיש הויז אין רוסלאַנד און שפעטער אויך אין יעדן ווינקל פון אייראָפע און אַמעריקע.

דער רעזשיסאָר, מוזיקער, קאַסטיומער און מאַלער — אַלע האָבן

הארמאניש געארבעט אויף איין גרויס ווערק, און אזוי איז געשאפן געווארן דער ערשטער און צווייטער אַקט. יעצט ווייזט מען שוין ביידע אַקטן, כדי צו אַפּשפּאַרן געלט פּאַרן דריטן. אָבער אַט די אַלע פּאַרשטעלונגען זיינען געגעבן געוואָרן אין אייגענע קרייזן. דער עפּנטלעכער אַרויסטריט דאַרף נאָך קומען, מאַסקווע דאַרף נאָך הערן וועגן אַ נייעם טעאַטער. מאַסק-ווע וועט ערשט הערן וועגן איר נייעם רעזשיסאָר.

מען בויט פּאַמעלעך די דעקאָראַציעס פּאַרן דריטן אַקט. די אַקטיאָרן זיינען מיד פון אַנגעשטרענגטער אַרבעט. וואַכטאַנגאַוו פּילט זיך אַלץ ערגער און ערגער. אַמאַל פּאַרט ער צו מיט אַן איזוואַזשיק צום טעאַטער און עטלעכע חברים דאַרפן אים פירן אונטער די הענט אין טעאַטער אַרין. מיר בעטן זיך באַ אים אַפּצולייגן די פּראַבע, אָבער ער וויל ניט. ער נורעט זיך איין אין זיין טולוף, לייגט זיך אַוועק אויף אַ זייט אין דער לאַזשע און טוט אַ געשריי: — „אַלע אויף דער בינע!“ מיר שטייען גרייט. וואַכטאַנגאַוו רעפּעטירט דעם דריטן אַקט. ער איז מיד און מיר זיינען אויסגעמאַטערט פון נעכט נישט שלאָפן, הונגעריקע, און מיר טראַכטן: וואָס וועט נאָך קומען? ... גוט אַז מען וועט אויפנעמען אונדזער טעאַטער-פּאַרמע, מיט די נייע גרימען, נייע דעקאָראַציעס, קאַסטיומען און באַוועגונג-גען ... און טאַמער נישט? ... וואָס וועט זיין ווייטער? ...

איין וואַכטאַנגאַוו איז זיכער אין זיך. ער גייט אַן מיט זיין אַרבעט. די אַרבעט אויף דעם דריטן אַקט גייט צו לאַנגזאַם. עס איז שוין דריי אַזייגער באַנאַכט, און מיר הויבן ווידער אַן פון געזאַנג, מקבל-פנים זיין דעם רבין. עס זינגט זיך אָבער נישט. פּלוצלונג דערהערן מיר אַ ביזן אויסגעשריי פון לאַזשע: — „אַפּשטעלן די פּראַבע!“ „אַפּשטעלן! ...“ וואַכטאַנגאַוו גייט אַרויף אויף דער בינע אַ בלייכער, מיט אַ סאַרקאַסטישן שמיכל אויף זיין פנים, גיט אַ צי זיין העמד, וואַרפט אַ ביזן קוק אויף אַלעמען, און זאַגט: — „ווי עס ווייזט אויס, דאַרפט איר עס נישט האַבן? ... צוליב וועמען טו איך עס? ... ווער ס'איז מיד, זאָל די מינוט פּאַרלאָזן די בינע און קיינמאַל זיך נישט אומקערן אַהער. ווי אזוי וואַגט איר צו שטיין אויף דער בינע מיט אַזאַ טאַן, מיט אַזוינע באַוועגונגען, מיט אַזאַ געזאַנג? ... אַט אזוי זינגט מען דאָס באַ אייך, ווען איר זייט מקבל-פנים אַ רבין? ... איר ווילט מיר זאָגן, אַז מיט אַזאַ געזאַנג גלויבט מען אין אַ רבין? ... אַט אזוי זינגען חסידים? ... אַט וועל איך אייך ווייזן ווי חסידים זינגען. שטעלט זיך אויס אַלע, און זאָל דער רבי אַריינקומען.“

דער רבי הויבט זיך אַן באַווייזן. וואַכטאַנגאַוו שטייט אויף די טרעפּ און ציט די הענט צום רבין און זינגט. זיינע אויגן זיינען פול מיט עקסטאַז. זיין קול איז דין און פּאַטעטיש. אונדזערע הענט ציען זיך נאָך אים, מיר זיינען צוזאַמען מיט אים ... הענט ציען זיך אַלץ העכער און העכער, די

טענער דערגרייכן אן עקסטאז פון געלייטערטע געפילן, פון באַגייסטערונג, און עס דאַכט זיך אייך, אָו עס ווערט אייך ליכטיק, עס ווערט לייכטער אויף דער נשמה. אייער נשמה ציט זיך צו אַ קוואַל און ווייסט ניט וואו זי איז. מען זינגט אַלץ העכער און העכער. פּלוצלונג טוט ער זיך אַ קער צו די חסידים מיט אויגן פול מיט טרערן און זאָגט גוטמוטיק: — „אַט אַזוי, טייערינקע, זינגען חסידים.“ אַ מינוט זיינען מיר געשטאַנען צעמישט און פאַרשעמט, אָבער באַלד האָבן מיר דערפילט אַז ערשט איז עפעס אַזוינס געשען, וואָס וועט אפשר קיינמאַל מער נישט איבערגעחזרט ווערן.

וואַכטאַנגאַוו איז אָפּגעשלאָפּט און מיד. מען פירט אים צו צו דער לאַזשע און ער זאָגט גאַרנישט. ער בעט מען זאָל שווייגן אַ פאַר מינוט און דאָן ווידער זיך נעמען צו דער אַרבעט. יענע נאַכט האָבן מיר געפונען דעם ריכטיקן טאָן, דעם נויטיקן עקסטאָז און פאַטאַס פאַרן דריטן אַקט. מען האָט געאַרבעט ביזן גרויען טאָג אַריין, אָבער מען האָט אינגאַנצן פאַרענדיקט דעם אַקט. אויף מאַרגן שטעלט איין וואַכטאַנגאַוו די ליכט מיט די קאָסטיומען, דעקאַראַציעס און גרימען. אַלע זיינען נערוועז. עס דאַרף געשען אַ גרויסע זאָך. ענגעל לויפט פון איינעם צום צווייטן, בעט מען זאָל זיך האַלטן אין איין טאָן, שטעלט איין דעם אַרקעסטער. אַלטמאַן האַלט נאָך באַם פאַרשמירן געוויסע זאַכן. די עלעקטריקער אַרבעטן. ווען אַלץ ווערט איינגעשטעלט, ווערט געמאַכט אַ פּראָבע מיט די אַקטיאָרן, אָבער שוין ניט אויף שפּילן, נאָר אויף בייטן די דעקאַראַציעס. די יעניקע, וואָס האָבן געענדיקט אין ערשטן אַקט, בייטן די דעקאַראַציעס פאַרן צווייטן, די יעניקע וואָס ענדיקן אינם צווייטן, שטעלן איין די דעקאַ-ראַציעס פאַרן דריטן.

אין דרויסן איז שוין גרויסער טאָג. היינט האָבן מיר פריי. מאַרגן איז אַ גענעראַל-פּראָבע פאַר די בערן — פאַר דער גאַנצער טעאַטראַלער מאַסקווע, און אין די גאַסן זיינען שוין דאָ אַפּישן וואָס זאָגן אָן דעם עולם, אָו איבער-אַוואָך וועלן מיר ווייזן צום ערשטן מאַל אַ נייע פאַרשטעלונג, וואָס הייסט דער „דיבוק“.

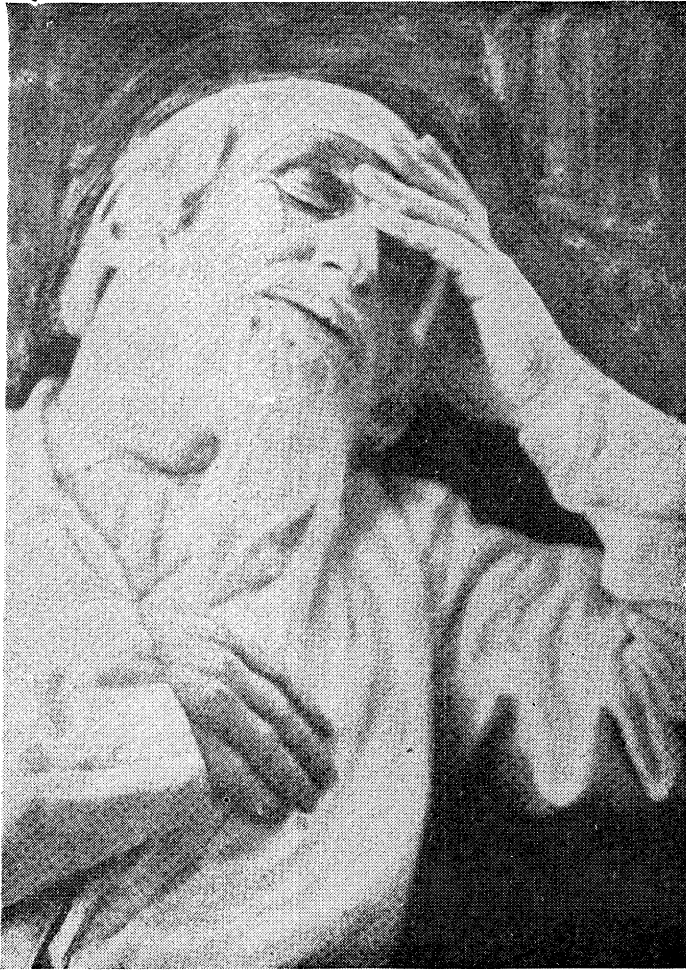
אויסגעהאלטן דעם עקזאמען

היינט איז א גרויסער יום-טוב, א

גרויסע געשעעניש, וואָס טרעפט זייער זעלטן. צום ערשטן מאל וועט גע-
שפילט ווערן דער „דיבוק“ אַלס אַ גאַנצע פּאַרשטעלונג. קיינער וועט נישט
אַפּשטעלן. היינט איז נישט נאָר אַ יום-טוב, נאָר אויך יום-הדין, ווייל עס איז
אַן אויסערגעוויינלעכע פּאַרשטעלונג. היינט, צו דער ערשטער גענעראַלער
פּאַרשטעלונג, זיינען איינגעלאָדן געוואָרן די בערן און די לייבן פון דער
טעאַטראַלער מאַסקווע. היינט קומען סטאַניסלאַווסקי, קאַטשאַלאַוו, מאַסקוויץ,
מייערכאַלד, דער וואַנדערלעכער אַקטיאָר מיכאַאיל טשעכאַוו, פּיאַדאַר שאַ-
ליאַפּין, מאַקסימ גאַרקי, אַלעקסאַנדער גראַנאַווסקי — און די גאַנצע פּרעסע,
און אויב מען זאָל נאָך צורעכענען דאָס צעטל פון סתם באַרימטע פּערזענ-
לעכקייטן, וועט שוין זיין פּאַרשטענדלעך פּאַרוואָס עס הערשט אַזאַ צע-
טראַנגקייט און נערוועזיטעט באַ די אַקטיאָרן.

אין דרויסן איז נאָך האַלבער טאַג, אַבער די שווישפּילער זיצן
שוין און מאַכן גריים, גרייטן צו קאָסטיומען. זיצט מען מיט צעטראַגענע
אויגן באַם שפּיגל, מען פּירט איבערן געזיכט מיט ציטערדיקע פינגער,
און אין קאָפּ מישן זיך: שאַליאַפּין, סטאַניסלאַווסקי, אַלע אַקטיאָרן פון
מאַסקווע, יחידי-סגולה פון די סטודיאָס, אויך וואַכטאַנגאַווס סטודיאָ וועט
היינט דאָ זיין. פּאַר די אויגן שווימען געשטאַלטן אַזוינע וואַנדערלעכע,
אַקטיאָרן מיט וועלט-נעמען, אַזוינע מייסטערס וועלן דיך היינט אַנקוקן,
פּילכסטו זיך אַזוי דערשלאַגן, אַזוי קליין, אַזוי אומבאַהאַלפן. דער קאָפּ
דרייט זיך פון שרעק, פּאַר זיך, פאַרן טעאַטער, פאַר די חברים, און איבער-
הויפט פאַר וואַכטאַנגאַוו. באַ יעדן איז נאָר איין תּפּילה אויף די ליפּן:
ער, וואַכטאַנגאַוו, זאָל נישט פּאַרשעמט ווערן.

עס איז זעקס אַזייגער אין אַוונט, אַבער די צוויי קליינע צימערילעך
זיינען שוין אַנגעפּאַקט מיט אַלע אַנטיילנעמער. מען לויפט אַרום צעטראַ-
גענע פון איין ווינקל צום צווייטן, עס איז דוקא שטיל, אַבער עס פּילט זיך
אַזאַ אַנגעשטרענגטקייט, אַז טאַמער פּאַלט אַ בענקל, טוען זיך אַלע אַ כאָפּ,
אַזוי ווי עפעס זאָל פּלאַצן אויף יענעם אָרט. איינער העלפט דעם צווייטן
גרימירן זיך. די עלטערע זאָגן אונטער און העלפן מיט אַן עצה די יינגערע.

"DYBBUK"

The Zaddik—N. Zemach

"דיבוק"

דער מיראפאָלער צדיק — נחום צמח

"DYBBUK"—3rd Act
Excommunication of the Evil Spirit

"דיבוק",
קריסטל

און זיבן אזייגער זיינען שוין אלע פארגרימירט און אנגעטאן. נ. אלטמאן באקוקט יעדערן און פארריכט דעם גרים. ענגעל שטייט ערגעץ אין א ווינקל מיט א גרופע און חזרט איבער דעם מאטיוו. און אט איז וואכ-טאנגאוו אליין. דערוועט מען אים, ווערט אויפן הארצן גרינגער, ווייל פאר יעדערן האט ער א גוט ווארט. יעדערן באקוקט ער פון קאפ ביז די פיס, און זאל ער זאגן אז אלץ איז אין ארדענונג, ווערטו במילא רואיקער.

וואכטאנגאוו, יום-טובדיק געקליידט, קוקט אויס זייער אנגעשטרענגט, אבער ער ווייסט און פילט ווי מיר זיינען נערוועז, שמייכלט ער און וויצלט זיך... די צייט לויפט, ווי אימיצער וואלט זי געיאגט. אט איז ערשט געווען אכט, און אט איז שוין 15 מינוט אנגעלאפן, אט איז 20, 25 מינוט נאך אכט, אט, אט, נאך פינף מינוט. מיר זיינען שוין אלע אויף דער בינע, דער טעאטער איז אנגעפאקט. די בערן, מיט די לייבן, זיצן שוין אין זאל. דארטן, הינטערן פארהאנג זיצן שוין מענטשן און מען לאכט, מען רעדט הויך. דא, פון דער זייט, קלאפן הערצער און עס איז אזוי שטיל. מען שטייט און מען הערט זיך צו צו וואכטאנגאווס לעצטע באמערקונגען. ער רעדט שטיל, מיט אפגעהאקטע ווערטער: — „קינדער, געדענקט אט די סצענע“... יענער זאל נישט פארגעסן נעמען די ליכט מיט זיך... דער צווייטער זאל, גייענדיק, ניט קלאפן מיטן שטעקן... אלץ איז פארטיק, אלע שטייען, אלע זיינען מיר צוזאמען מיט א פארכאפטן אטעם ארום דעם לערער.

עס קלינגען מיר נאך יעצט זיינע ווערטער: — „איך גיב אייך מיינע לעצטע באמערקונגען. מארגן וועל איך שוין נישט זיין מיט אייך דא, איר וועט אלץ דארפן אליין טאן. געדענקט ווער עס זיצט יעצט אין זאל... קינדער, איך בעט אייך, פארגעסט נישט אז היינט איז א גרויסער טאג, פאר מיר און פאר אייך.“ ער ווערט בלייך און נערוועז, גיט א צייכן, אז די אלע וואס דארפן נישט זיין צום אנהויב, זאלן זיך צעגיין. ער דריקט שטארק אונזערע הענט, ווינטשט אונדז גליק.

אויף דער בינע בלייבן די בטלנים, דער משולח, חנן, הנך... מען ווערט פארגליווערט... עס ווערט געגעבן ליכט אויף דער בינע, און פון זאל ווערט לאנגזאם צוגענומען די ליכט. וואכטאנגאוו צענעמט דעם פארהאנג, שטעלט זיך אוועק פארן עולם מיט א בלייכן געזיכט, אבער מיט אויגן פון אן אדלער וואס ווייסט זיין וועג. ער הויבט אן איבערגעבן אין קורצן דעם אינהאלט, און אויך אין עטלעכע שטריכן די פארמע, אין וועל-כער ער האט אויפגעפירט די פארשטעלונג. דא זיינען זיינע חברים, זיינע שילער, זיינע לערער, פאר וועלכע ער גייט היינט אנטדעקן א גרויסן סוד, א טעאטראלן סוד, וואס דארף באצויבערן, אדער אפשר גאר... ווער ווייסט? ...

דער זאל ווערט פינצטער, אין מיטן זאל זיצט וואכטאנגאוו בא א טישל, מיט א בויגן פאפיר, צו נאטירן באמערקונגען. עס ווערט אזוי שטיל, אז עס דאכט זיך, מען קאן הערן דאס קלאפן פון הערצער. א סעקונדע, צוויי, און פון זאל דערהערט זיך זיין קול: „אנהויבן“. די מוזיק הויבט אן שפילן לאנגזאם „מפני מה“, דער צווייטער ווארט זייער איז: — פאר-האנג... און לאנגזאם הויבט זיך אן פאנאדעררוקן דער פארהאנג...

די בטלנים זינגען, די שול איז פול מיט סוד. מיט מיטטיק. עס דאכט זיך, אז מען זינגט ניט, נאר מען וויינט. און עס וויינען ניט נאר די מוזיק מיט די אקטיארן, נאר אויך די ווענט, די הרובע, די בינע, די שמאטעס אויף די ווענט. דער געזאנג איז פארענדיקט, און מען דארף אנהויבן ריידן, און עס דאכט זיך דיר, אז דיין מויל איז פארקרימט געווארן, אז דער צונג ליגט נישט אויפן רעכטן פלאץ. עס דאכט זיך דיר, אז באַלד וועסטו וועלן אנהויבן ריידן און דער צונג וועט זיך פארקאטשן. און וואס איז דאס מיט די הענט?... עפעס קאנסטו מיט זיי גארנישט ריידן. פאר די אויגן הויבט דיר אן שווינדלען, און אט, א מאמענט, און דאכט זיך חלשסט אוועק. דו זעסט קיינעם פאר זיך נישט, נישט די חברים, נישט די בינע, קיינעם נישט. כל-זמן דער פארהאנג איז נאך געווען פארמאכט. האָט מען גע-טראַכט: — נו, מילא, איך בין נאך פון דער זייט, און יענע זיינען ערגעץ דארטן... אָבער האָט מען פאנאדערגענומען דעם פארהאנג, און קיין מחיצה איז נישט געבליבן, הייסט עס דאך, אז ראטעווען קאן מען זיך מער נישט...

מיר פערזענלעך איז שוין אויסגעקומען צו זיין אין אזא לאגע דאס צווייטע מאָל. צום ערשטן מאָל, געדענק איך, האָט מיין פעטער, א גרויסער שווימער, זיך אונטערגענומען מיך אויסלערנען שווימען. לייגט ער מיך אוועק, און האַלט מיך צו פריער פארן העמדל, נאכדעם פאר א פוס. פאַמעלעך, און איך האָב שוין אָנגעהויבן צוביסלעך שווימען. עס רעדט זיך נאר אזוי, שווימען — איך האָב געמאַכט מיט די הענט און מיט די פיס, און א רעש פלעגט ווערן ווי פון א גרויסער שיף, אָבער אלע מאָל פלעגט מיך דער פעטער צוהאַלטן, אַמאָל מיט א פינגער, אָבער ער פלעגט האַלטן. פלוצלונג נעמט ער מיך אן, טראַגט מיך אַריין טיפער אין וואַסער, לייגט מיך אוועק אויפן בויך, און זאָגט: — „נו, שוויים!...“ בין איך דאָך זיכער, אז ער וועט מיך האַלטן. ערשט, אזוי ווי ער לייגט מיך אוועק, לאַזט ער מיך אינגאַנצן אָפּ. עס איז פאַר מיר אַלץ געוואָרן פינצטער. איך האָב נישט געזען קיין וואַסער, איך האָב נישט געפילט קיין הענט, קיין פיס, און שרייענדיק פון גרויס שרעק, האָב איך זיך אָנגעהויבן אַראַפּלאָזן אין וואַסער אַריין. דער פעטער האָט מיך אָנגעכאַפט פארן העמדל און האָט מיך אַרויסגעשלעפּט פון וואַסער.

פונקט דאָס זעלביקע איז געשען איצט. און נישט נאָר דו אליין, נאָר אויך דיינע חברים זיצן דערשראָקענע, און עס דאַכט זיך, אַז זיי וועלן אויך נישט קאָנען עפענען אַ מויל. אָבער עס געדויערט אייניקע סעקונדן, דיין באַוואוסטזיין קערט זיך צו דיר אום, דו שטרענגסט אָן דיין זכרון און הויבסט אָן צו ריידן מיט אַ ציטערדיק קול, יעדעס וואָרט באַזונדער. די ציין קלאַפן פון קעלט, און אַ קאַלטער שווייס באַדעקט דיין פנים. און אַט, אַ דאַנק גאַט, ביסט שוין דורכגעקומען דיין ערשטע פּראָזע. אַזוי ווי אַ גרויסער שטיין וואַלט אַראַפּגעפאַלן פון דיינע פלייצעס. די נעקסטע פּראָזע איז דעם חברים. קוקסט אים אָן, און ער ציטערט אויך. עטלעכע מינוט גייען דורך, דער שרעק גייט צוביסלעך אַוועק, דער אַקט גייט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, בילדער בייטן זיך איינס נאָך דאָס אַנדערע. און צום סוף, צום טאַנץ פון די בטלנים, האָט דער אַקט זיך צעוואַרעמט, און די אַקטיאָרן האָבן זיך אַפּגעגעבן אינגאַנצן צום גורל פון דער סטיכיע. עס הויבן זיך הענט און פיס, דאָס קול קלינגט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער. עס דערגייט צו אַזאַ עקסטאַז, אַז דער עולם האָט אַנגעהויבן אַפּלאַדירן אין ריטם פון טאַנץ ביז דער פּאַרהאַנג איז געפאַלן, און לאַנג נאָך דעם ווי דער ערשטער אַקט איז פאַריבער.

דער עולם האָט זיך צעטיילט אויף עטלעכע לאַגערן; אייניקע האָבן געזאָגט, אַז עס איז זייער גוט. אַנדערע האָבן געזאָגט, אַז עס איז אין דעם נישטאַ קיין גרויסע זאַכן. וואַכטאַנגאַוו קומט אַריין צו אונדז, לאַכט פון דעם וואָס באַם אַנפאַנג האָט מען זיך דערשראָקן און יעדער איז געוואָרן ווי זאַאיקעוואַטע, האָט מאַנכע געלויבט, און אַנדערע קאַרעגירט. „אָבער“, זאָגט ער, „מיר האָבן זיי אַביסל דערוואַרעמט; יעצט, טייערע מיינע, לאַך-מיר זיי אַנצינדן!... לאַמיר זיי אַרויסריסן פון די פּלעצער!...“ די אויגן זיינע ברענען. ער גיט צו מוט. און דער צווייטער אַקט הויבט זיך אָן.

ווי נאָר דער פּאַרהאַנג האָט זיך געעפנט און די בעטלער האָבן אַנגע-הויבן טאַנצן, האָט דער עולם נישט געוואוסט וואָס צו טאָן. עס האָט זיך אַנגעהויבן אַ שושקעריי; דאָס בילד פון די משונהדיקע העויות און טענץ האָט ווי אַ קלאַפּ געטאָן דעם צושויער איבערן קאַפּ. אָבער מיר לאָזן נישט אָפּ אויף אַ סעקונדע און די טענץ גייען אָן מיט טאַקט, מיט ריטם, מיט מוזיק, און אַט באַווייט זיך לאה אינגאַנצן אין ווייסן, צווישן די מאַדנע קאַליקעס, וואָס זיינען אינגאַנצן אין גרוי. עס הויבט זיך אָן דער טאַנץ מיט לאהן, מיטן קאַראַהאַד. יעדער מאַמענט ווערט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, יעדע מינוט שטייגט די עקזאַלטאַציע. אַלץ באַוועגט זיך אויף דער בינע מיט אַזאַ עקסטאַז, מיט אַזאַ ווילדקייט, און אין דער זעלביקער צייט מיט אַזאַ ריטמישקייט, אַז קומענדיק צום העכסטן מאַמענט, ווען לאה ווערט אויפגעהויבן אויף די הענט פון די בעטלער, און זיי טאַנצן מיט

איר אזוי אין דער לופטן, דאָ האָט שוין דער עולם אָנגעהויבן אינמיטן אזוי אַפּלאַדירן, אַז דער טעאַטער איז פאַרהילכט געוואָרן פּונם קלאַפּעריי און די אויסגעשרייען. דער טאַנץ האָט זיך שוין פאַרענדיקט, אָבער דאָס באַגייס-טערטע קלאַפּעריי האַלט נאָך אָן אין זאַל. מיר האָבן זיך געמוזט אָפּשטעלן אויף אַ פאַר מאַמענטן, כדי דעם עולם צו באַרואיקן. דער צווייטער אַקט איז אַריבער אויף הונדערט פּראָצענט ווי וואַכטאַנגאַוו האָט געהאַפּט.

אַ באַגייסטערטער איז ער אַריינגעלאָפּן צו אונדז אין די גריס-צימערן, האָט יעדערן געדריקט די האַנט, יעדער האָט געשיינט פּון פּרייד. שילוּחים פּון זאַל זיינען צו אונדז נישט צוגעלאָזט געוואָרן, אָבער ידיעות פּון יענער זייט האָט מען פאַרט דורכגעשמוגלט. מען האָט איבערגעגעבן איינער דעם צווייטן, וואָס שאַליאַפּין האָט געזאַגט, וואָס סטאַניסלאָווסקי האָט געזאַגט, וואָס מאַסקוויין האָט געזאַגט, ווי אזוי מייערקאַלד האָט געקוקט בשעת דעם צווייטן אַקט, ווי אזוי גראַנאַווסקי האָט געפאַטשט באַוואַ, וואָס די קריטי-קער ריידן צווישן זיך. און יעדער „מען זאַגט“ פּלעגט זיך צעטראַגן ווי דורך אַ כּישוף פּון איינעם צום צווייטן, פּון די מענער צו די פּרויען, און ביז די בשורה פּלעגט אָנקומען צום לעצטן, איז זי שוין געווען אזוי צע-דרייט, אַז צום סוף האָט קיינער נישט געוואוסט גענוי וואָס מען האָט געזאַגט און ווער עס האָט געזאַגט. אָבער וועמען ליגט עס אין זינען וואָס מען זאַגט, אַז יעדער פּילט אזוי ליכטיק אין האַרצן, אַז יעדער קאָן זען די פּרייד אינם צווייטנס באַוועגונגען, אַז יעדער קאָן ליענען די פּרייד אויף וואַכטאַנגאַווס פּנים, ענגעלס גוטמוטיקע אויגן האָבן געלאַכט און אַלט-מאַן האָט גערויכערט זיין ליולקע, אזוי ווי נישט אים מיינט מען. יעדער האָט שוין געקאַנט פאַרשטיין, אַז וואַכטאַנגאַווס זשעני האָט געזיגט, וואַכטאַנ-גאַוו האָט געשאַפּן אַ נייעם סטיל, אַ נייע עפּאַכע אין טעאַטער...

קיינ סך צייט פאַר דיסקוסיעס איז אָבער נישטאַ. די יעניקע, וואָס האָבן געענדיקט דעם צווייטן אַקט, האַרעווען איצט אויף דער בינע צוצו-גרייטן דעם דריטן. דאָס גלעקל קלינגט ווי אויף אַ שרפה, און רובינשטיין, דער געהילף-רעזשיסאָר, שרייט שוין ניט מיט זיין קול: — „על הבמה!“ „על הבמה!...“ פאַרשוויצטע פאַרהאַרעוועטע, אָבער שוין זיכערער ווי פּריער, גייט מען צום דריטן אַקט.

דער דריטער אַקט הויבט זיך אָן, און להיפּוך צו די ערשטע צוויי „ערדישע“ אַקטן, האָט וואַכטאַנגאַוו געבויט דעם דריטן אַקט אויף רואיקייט, אויף הימלישקייט; דערפאַר די בלויע פּאַסן, דערפאַר אַזאַ לאַנגזאַמקייט פּון ריטם. אָבער אין יעדער רואיקייט באַ וואַכטאַנגאַוו איז געווען אַן אינער-לעכער אימפעט, אַן עקסטאַ, וואָס האָט דעם צושויער געהאַלטן געשאַפּנט די גאַנצע צייט. און אַט איז דער סוף, דער מוזיקאַלישער געשפרעך, וואָס וואַכטאַנגאַוו האָט געפונען במקום דעם מת וואָס דאַרף קומען אויף דער

בינע, ווי אַנ־סקי האָט עס אָנגעשריבן, און ווי די ווילנער, און נאָכדעם אויך אַנדערע טעאָטערס, האָבן עס געשפּילט. וואַכטאַנגאָוו האָט די סצענע פאַר-
ביטן אויף אַ מוזיקאַלישן געשפרעך צווישן לאהן און חננען, וואָס איז געווען
וואונדערלעך פאַרטראַכט און טאַלאַנטפול דורכגעפירט פון ראַווינה. און אַט
איז דער פינאַל. לאה — ראַווינה — שטאַרבט... קיינער וואָלט אפשר
נישט געגלויבט, אַז אַט די סצענע איז רעפּעטירט געוואָרן טעג און נעכט,
ביז ראַווינה האָט געפונען אַ וועג ווי אַזוי צו פאַלן, ווי אַזוי אויסצוציען די
הענט, דעם גוף; דאָס אַלץ האָט באַדאַרפט געטאַן ווערן אין טאַקט פון
מוזיק; און וואָס פאַר אַ וואונדערלעכע סצענע איז ענדלעך באַשאַפן גע-
וואָרן! און אַט ווערט פינצטער. די מוזיק שפּילט ווידער ווי באַם אָנהויב
„מפּני מה“, דער פאַרהאַנג פאַלט אין דער פינצטערניש, אַזוי אַז דער עולם
זעט גאַרנישט. די ליכט אין זאַל גיט מען שוין ווען דער פאַרהאַנג ווערט
אַראָפּגעלאָזט, און עס קומט אויס ווי מען וואָלט דעם עולם אויפגעוועקט
פון אַ זיסן חלום.

ווען די ליכט האָבן זיך אָנגעצונדן, האָט דער עולם געיובלט, מען האָט
דעם פאַרהאַנג „געגעבן“ צענדליקער מאָל. די שווישפּילער, צוזאַמען מיט
צמחן און וואַכטאַנגאָוו, האָבן זיך געפּילט גליקלעך. אַ גרויסע פּרייד האָט
יעדערן אַרומגענומען. יעדער האָט געוואָלט זיין נעענטער צו וואַכטאַנגאָוו
— דעם זיגער. ער איז געווען איבערגליקלעך, האָט געשמייכלט, און ער
האַט, דאַכט זיך, גאַר אינגאַנצן פאַרגעסן זיין ווייטיק, ווען אַלע זיינען זיך
צעגאַנגען, האָבן מיר געהאַט די זכיה צו האָבן אויף דער בינע סטאַניס-
לאָוויסקין, טשעכאַווון און שאַליאַפּינען. מיר האָבן געיובלט, מיר האָבן גע-
טאַנצט פון פּרייד, און ווען סטאַניסלאָוואַסקי האָט זיך צעקוּשט מיט וואַכ-
טאַנגאָוו, אַלס אויסדרוק פון אַנערקענונג, האָט וואַכטאַנגאָוו אַראָפּגעלאָזט
זיין קאַפּ פאַר זיין גרויסן לערער, און האָט זיינע אויגן אַ לאַנגע צייט נישט
אויפּגעהויבן. דאָס איז געווען אַ רירנדיקער מאָמענט. איין מייסטער האָט
אויסגעדריקט באַוואונדערונג צו אַ צווייטן.

מ״ר פֿאַרלירן וואַכטאַנגאַוו

ד׳ געהויבענע געסט זיצן לאַנג מיט אונדז אויף דער בינע. מען רעדט וועגן דער פֿאַרשטעלונג, מען קריטיקירט, מען טיילט זיך מיט די מיינונגען. וואַכטאַנגאַוו באַקומט פון יעדן די העכסטע אָפּשאַצונג. אָבער ווען די געסט גייען אַוועק, בלייבט וואַכטאַנגאַוו אַליין מיט אונדז. מיר אַלע, נאָך אין גרים און אין די קאַסטיומען, גייען אַריין אין זאַל, און דאָ הויבט זיך ערשט אַן אונדזער יום־טוב. די עלטערע זאָגן אַ פֿאַר וואַרעמע ווערטער. צמח גיט איבער אין אַ האַרציקן טאָן אונדזער דאַנק וואַכטאַנגאַוו. ער שמייכלט, און ענטפערט, אַז דאָס איז נאָך גאַרנישט, דאָס איז בלויז אַ פּראַוו; מיר וועלן זיי נאָך ווייזן וואָס מיר קאַנען אויפטאָן. ער האָט באַלד פֿאַר זיי אַן אַנדער „סורפּריזעלע“ — מיינענדיק די פֿאַר־שטעלונג אין זיין אייגענעם טעאַטער — די „פּרינצעס טוראַנדאָט“, וואָס האָט שפּעטער מיט דריי וואַכן באַדאַרפט געוויזן ווערן. מיר זיינען אַלע לעבן אים, מען זינגט, מען טאַנצט, אָבער וואַכטאַנגאַוו איז עפעס נישט פּריילעך. ער איז מיד, ער הויבט זיך אויף און וויל אַוועקגיין — לאָזט מען אים נישט. מיר ווילן, ער זאָל נאָך זיין מיט אונדז, נאָך אַביסל, ווייל אַט גייט ער אַוועק, די פֿאַרשטעלונג איז פֿאַרענדיקט, בלייבן מיר אַליין. מיר בעטן אים, ער זאָל אונדז לכל הפּחות עפעס זאָגן, איידער ער פֿאַרלאָזט אונדז. ער שטעלט זיך אויף און וויל ריידן, אָבער ער קאָן נישט, עס שטיקט אים, ער קאָן נישט איבערגעבן מיט ווערטער וואָס ער פילט איצט. די „הבימה“ איז געוואָרן אַזוי פֿאַרבונדן מיט זיין לעבן, אַז עס איז איצט אַזוי ווי אַן אייגן קינד. אמת, זיין סטודיאָ־גרופּע, וואו ער גיט אַוועק זיין ענערגיע, איז ברוגז אויף אים וואָס ער פֿאַרנאַכלעסיקט זי צוליב אונדז, אָבער דאָס זעלביקע דענקען מיר, מן הסתם, וועגן יענער גרופּע. ער הויבט זיך אָן דערמאַנען זיינע באַגעגענישן, זיינע זוכענישן מיט אונדז, ווי אַזוי ער איז אונדז דאַנקבאַר פֿאַר העלפּן אים אין זיינע זוכענישן. יעדן איינ־ציקן דערמאַנט ער. פֿאַר יעדן האָט ער אַ וואָרט פון טרייסט. נו און איצט, זאָגט ער, דאַרפן מיר זיך צעגליין. ער גיט אונדז אַ בילד מיט אַן אויפּשריפט זיינעם, און שרייבט אַריין אין בוך פון דער „הבימה“ עטלעכע ווערטער, וואָס זיינען אַזוי כאַראַקטעריסטיש פֿאַר אים — לאַקאַניש, און אין דער

זעלביקער צייט אזוי פאטעטיש — ער שרייבט: — „טייערע מינע, וואו זענט איר יעצט? נישט פארגעסט מיך“...

ער לייגט אַוועק די פען, וויל עפעס זאָגן און קאָן נישט. ער קערט אָפּ דעם קאָפּ, מען זאָל נישט זען זיינע אויגן. אַלע וויינען שטילערהייט... אזוי שטייט מען עטלעכע מינוט און מען פילט, אַז אויב די שטימונג זאָל איצט נישט געענדערט ווערן, וועט אויסברעכן אַזאַ יאָמער, אַז מען וועט קוים קאָנען זיך באַרואיקן. אָבער ווער קאָן איצט זאָגן אַ וואָרט? און וואַכטאַנגאַוו, דערפילנדיק דאָס, טוט זיך פּלוצלונג אַ קער, הויבט אָן לאַכן, און אויסלאַכן יעדערן פון אונדז, הויבט זיך אָן וויצלען, און בייזערן זיך פאַר אַזאַ שטימונג. ער זאָגט: „לאַמיר בעסער זען צי איר האָט נאָך נישט פאַרגעסן מיין ניגון“. ער זעצט זיך צו דער פּיאַנאָ, מיר לעבן אים, פאַרציט דעם ניגון, און מיר נאָך אים. די קולות טראָגן זיך איבערן גאַנצן טעאַטער, איבערן גאַנצן פאַרשלאָפענעם „נישני קיסלאָווסקי פּערעאולאַק“. וואַכטאַנגאַוו איז מער נישט מיד און נישט קראַנק, פאַרקערט, עפעס ווי אויף צו להכעיס דער קראַנקהייט, אַלס אַ פּראָטעסט קעגן דער אומפאַרמיידלעכער קאַטאַסטראַפּע, וואָס וועט אַמאָל קומען דורך זיין שווערער קראַנקהייט, זינגט ער נאָך שנעלער; ער פאַלט אַריין אין אַן עקסטאַז, און טאַנצט, מיר נאָך אים, און באַ דעם שיינ פון טאַג, צעהיצטע און דערפרישטע פון דעם פאַטאַס און עקסטאַז, אַנגעוואַרעמטע פון דער פּרייד, מיט וועלכער ער האָט אונדז אַנגעשטעקט, טראָגן מיר אים אויף די הענט איבערן קאַרידאָר, איבער די טרעפּ, איבער אַלע צימערן, ווייטער... ווייטער... אויפן גאַס רייסט ער זיך אַרויס, דריקט יעדערן די האַנט, קושט יעדערן באַזונדער, און גייט פון אונדז אַוועק.

וואַכטאַנגאַוו איז אַוועקגעאַנגען, און קיינער האָט אפילו נישט גע- טראַכט, אַז דאָס האָבן מיר אויף די הענט געטראָגן דעם רבין אונדזערן צום לעצטן מאָל. קיינער האָט נישט געדענקט, אַז ער וועט אזוי פאַרשלאַפט ווערן, אַז ער וועט אפילו נישט קענען זיין באַ זיין צווייטער פאַרשטעלונג, אין זיין איי- גענעם טעאַטער, וועלכן ער אַליין האָט געשאַפן, אַליין אויסגעהאָדעוועט. קיינער האָט זיך נישט פאַרגעשטעלט, אַז מיט אַ קורצער צייט שפעטער וועט דער זשעני אַוועקלייגן זיך און עס וועט אים נישט באַשערט זיין צו זען מיט זיינע אייגענע אויגן דאָס מייסטער-ווערק, וואָס ער האָט באַשאַפן, די פאַרשטע- לונג „פּרינצעסאָ טוראַנדאָט“, וועלכע האָט געשאַפן געשיכטע אין טעאַטער, אַ פאַרשטעלונג, וואָס האָט נאָכאַמאָל באַוויזן זיין געניאַליטעט אַלס רעזשי- סאָר, אַ פאַרשטעלונג, וואָס גייט נאָך ביז יעצט אינם טעאַטער, וואָס טראָגט זיין נאָמען.

פון בעט האָט ער זיך מער נישט אויפגעהויבן. אַרומגערינגלט פון זיינע תלמידים און פאַרערער, פלעגט ער קראַנקערהייט נאָכפּרעגן זיך

אויף יעדן באַזונדער. אונדז פלעגט ער פרעגן ווי עס גייט די פאַרשטעלונג; ער פלעגט זיך נאָכפרעגן אויף אַלע מאַמענטן און סצענעס, האָט געמאַכט באַמערקונגען, האָט נאָך געהאַפּט עס אויסצובעסערן, ווען ער וועט געזונט ווערן. אָבער ער האָט זיך שוין מער פון בעט נישט אויפגעהויבן. די לעצטע טעג האָט ער מיט פרייד אויפגענומען די נייעס וועגן דער פאַר-שטעלונג „פּרינצעסאָ טוראַנדאַט“, וואָס איז אויפגעכאַפּט געוואָרן מיט גרויס באַגייסטערונג; אויך די קריטיק פון גאַנץ מאַסקווע וועגן דעם „דיבוק“, וואָס האָט אים געלויבט אין הימל אַרײַן, און האָט אים פאַרגעזאַגט אַ גרויסע צוקונפּט.

אָבער די מינוטן זיינע זיינען שוין געווען געציילטע. די אויגן, וואָס האָבן ערשט געברענגט מיט פייער, האָבן זיך שוין אָנגעהויבן אויסלעשן. יעדער איינציקער האָט שוין געזען, אַז זיינע בליקן אויף יעדן פון אונדז זיינען די לעצטע. מיט ליבע און וואַרעמקייט זיינען מיר געזעסן ביזן לעצטן מאַמענט, ווען ער האָט אויף אייביק צוגעמאַכט די אויגן!

דאָס צימער האָט זיך אָנגעפילט מיט שטילן געוויין...

דעם 29טן מאַי, 1922, ניין אַזייגער אין אַוונט, איז יעווענע באַגראַטי-אַנאוויטש וואַכטאַנגאַוו געשטאַרבן... אַ גרויסער גייסט, אַ לערער, אַ פי-רער, אַ חבר, און אַ קינסטלער, וועמען גאָט האָט די נשמה אַ קוש געטאָן און האָט זיין האַרץ אָפּגעשטעלט.

* * *

איך האָב דאָ איבערגעגעבן אין קורצן ווי אַזוי דער „דיבוק“ איז אויפ-גענומען געוואָרן, וואָס פאַר אַ ווירקונג ער האָט אויף אונדז געהאַט, און אויך אין עטלעכע שטריכן וואַכטאַנגאַוו'ס טויט. געוויס וואָלט די טעמע באַדאַרפט אויסגעברייטערט ווערן, ווייל די השפּעה, וואָס וואַכטאַנגאַוו האָט געהאַט אויף דער גאַנצער שפּעטערדיקער אַנטוויקלונג פון דער מאַסקווער טעאַטער-וועלט, איז געקומען פון זיין „דיבוק“ און פון זיין „פּרינצעסאָ טוראַנדאַט“.

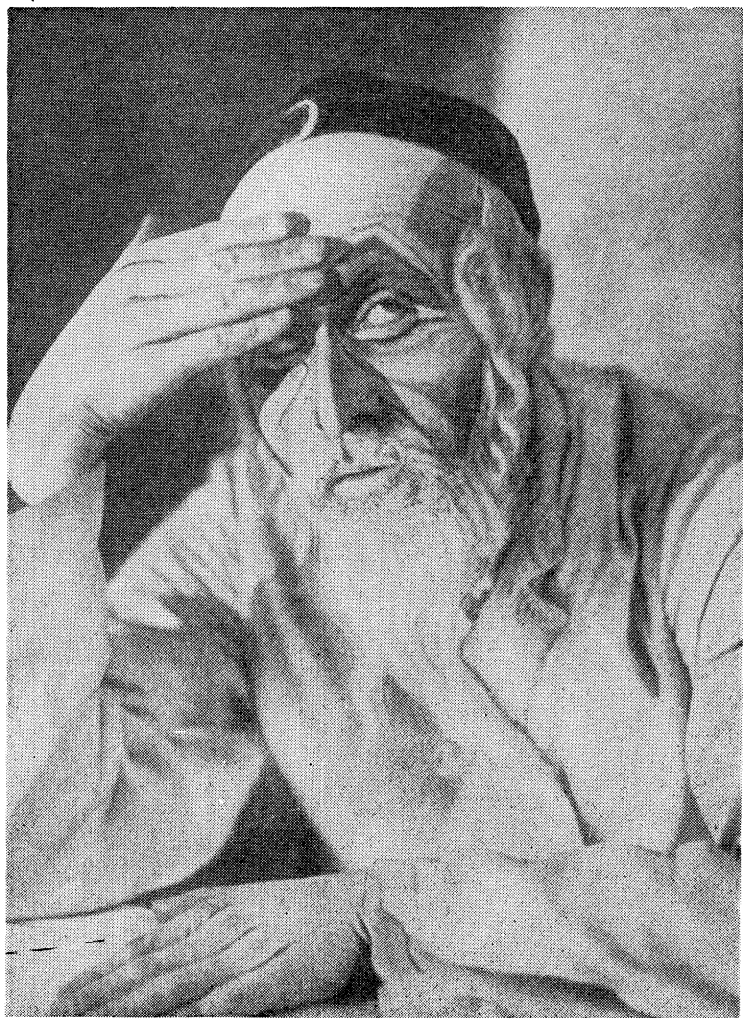
אויך וועגן וואַכטאַנגאַוו'ס טויט וואָלט באַדאַרפט מער געזאַגט ווערן. די טעמע איז אַזוי גרויס, אַז מען וואָלט געקאַנט אַנשרייבן געוויס מער ווי עטלעכע אַרטיקלען. איבער וואַכטאַנגאַוו זיינען שוין געשריבן געוואָרן ביי-כער און וועלן נאָך געשריבן ווערן, ווייל נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס עס איז שוין דער דרייצנטער יאָר נאָך זיין טויט, זעט מען זיך ערשט איצט אַרום, ווער וואַכטאַנגאַוו איז געווען. אָבער אין דעם בוך האָב איך זיך געשטעלט די אויפגאַבע איבערצוגעבן פאַרן ליינער די שטופן פון אַנטוויקלונג פון דער „הבימה“, און אויך אירע לערער, וואָס האָבן מיט זייער שאַפּן געווירקט אויף דעם לעבן פון דער „הבימה“.

"DYBBUK"

The Stranger — A. Prudkin

"דיבוק"
משולח — א. פרודקין

„דיבוק“
דער מיראָפּאָלער צדיק—ב. טשעמעריןסקי

“DYBBUK”
The Zaddik—B. Tchemerinsky

"DYBBUK"

Third Act — Finales

דיבוק — לעצטע סענען

די דער אקט —

י. ב. וואכטאנגאָװ

אין דער ראָלע פֿון פראזער אין דער פּאַרשטעלונג „מבול“

E. B. VACHTANGOFF, as *Fraser* in *Berger's "Deluge"*

וואַכטאַנגאַוו האָט פאַרנומען אַ גרויסן פּלאַץ אין דער „הבימה“ און דערפאַר האָב איך זיך פאַרנומען נאָר מיט זיין אַרבעט און זיין השפּעה. איך האָב בכיוון נישט געוואָלט זיך אָפקערן אין אַ זייט און זיך פאַרנעמען מיט אַנדערע געשעענישן, וואָס זיינען זיך פאַרלאָפּן אין טעאַטער בשעת וואַכטאַנגאַוו'ס אַרבעט, וואָס זיינען אַליין פאַר זיך וויכטיק און אינטערע-סאַנט, און וועגן וועלכע איך וועל געוויס ריידן שפּעטער. אָבער ווי איך האָב שוין געזאָגט, האָב איך עס געטאָן מיט אַ כּוון, ווייל איך האָב קלאָרער געוואָלט אַרויסברענגען וואַכטאַנגאַוו'ן אַלס מענטש, אַלס רעזשיסאָר, זיין שיטה, זיין לעבן און זיין ווירקונג אויף דער „הבימה“...

און איצט, וועלן מיר זיך אומקערן צו דער אַנטוויקלונג פון דער „הבימה“, צו די מענטשן און געשעענישן, וואָס האָבן ווייטער געווירקט אויף דער „הבימה“. דאָ גיב איך נאָך צו די נאָטן פון וואַכטאַנגאַוו'ס באַליבטן אַרמע-נישן ניגון, וואָס האָט אונדז אַוויפּיל באַגייסטערט. זאָל עס דאָ בלייבן ווי אַן אַנדענק, און דערמאָנען אונדז וועגן אונדזערע בעסטע טעג און נעכט מיט אונדזער גרויסן לערער — וואַכטאַנגאַוו...

וואַכטאַנגאַוו'ס אַרמענישער ניגון

Very slowly

poco più vivo

p slower

י. ווינבערג

1936

The Vachtangoff Armenian Tune

inscribed by Jacob Weinberg

סטאַניסלאַווסקי אין דער „הבימה“

עס האָבן זיך שוין לאַנג אַרומגע-

טראָגן קלאַנגען, אַז סטאַניסלאַווסקי איז מסכים געווען צו געבן אַ קורס לעקציעס פאַר דער „הבימה“, נאָר אַזוי ווי דער שדכן איז געווען וואַכטאַנ-גאָוו, האָט עס שוין געהייסן, אַז אויף די לעקציעס דאַרפן זיין אויך די שילער פון וואַכטאַנגאָווס סטודיאָ. דערנאָך האָבן וועגן דעם דערהערט די שילער פון דער אַרמענישער סטודיאָ, לאַטישער סטודיאָ און אנדערע. זיינען זיי אויך געקומען בעטן דערלויבעניש צו אַנוועזנד זיין ביי די לעקציעס. אַזוי אַרום האָבן זיך אויפגעקליבן סטודענטן פון אַלע סטודיאָס, פון אַלערליי נאַציאָנאַלי-טעטן, און עס זיינען פאַרשריבן געוואָרן מער פון הונדערט מענטשן. די לעקציעס זיינען פאַרגעקומען אין אונדזער קליינעם טעאַטער.

עס פילט זיך אַ יום-טובדיקייט. יונגע מענטשן קומען אויסגעפּוצט אין דאָס בעסטע וואָס זיי פאַרמאָגן. באַם טיר מוז יעדערער אונטערשרייבן זיין נאָמען, כדי פרעמדע זאָלן נישט אַריינקומען. און אַט קומט, פונקט צו דער מינוט, סטאַניסלאַווסקי! אַ מאַיעסטעטישע פיגור! ער זעצט זיך אויף דער בינע, און מיט אַ שמייכל וואָס מאַכט אייך פילן פריינטלעך, באַ-קוקט ער דעם אַנגעפּאַקטן זאָל מיט מענטשן, און טרעט באַלד צו צו דער אַרבעט.

אייגנטלעך זיינען דאָס נישט געווען קיין פּראָפעסאָרישע לעקציעס, זיי האָבן געטראָגן מער דעם כאַראַקטער פון געשפרעך פון איינעם אַ דערפאַ-רענעם חבר, אַן עלטערן, וואָס האָט זיך געטיילט מיט זיינע יונגע חברים, און האָט זיי געגעבן עצות ווי אויסצומיידן די דערנער, וואָס שטערן דעם אַקטיאָר זיך אַנטוויקלען. ער האָט אונדז דערציילט, ווי אַזוי ער אַליין האָט אַנגעהויבן, ווי אַזוי ער האָט געבלאַנדזשעט זוכנדיק דעם וועג צו דער נשמה פון דעם קינסטלער; ווי אַזוי ער האָט זיך פון אַנפאַנג אַן פאַרקאָכט אין אַפּערטעקעס; ווי אַזוי ער פלעגט זיך אויספּוצן אין לאַקירטע שטייווע-לעך און פאַרדרייען די וואַנצעס, כדי וואָס שענער אויסזען פון דער בינע; ווי אַזוי ער האָט זיך איינגערעדט, אַז ער איז אַ גרויסער זינגער און נאַכדעם האָט ער זיך איבערציגט, אַז ער האָט גאָר קיין שטימע נישט; ווי אַזוי ער האָט געוואָלט נאָר זיין אַ קאָמיקער און האָט קיין דערפאַלג נישט גע-

האָט; ווי אזוי ער פלעגט זיך נעמען צו די אַלע טראַגישע ראָלן, וואָס עס געפינען זיך אין דעם וועלט־רעפערטואַר; ווי אזוי ער פלעגט קנאַקן די מאַנאַלאָגן אין דער הויך, און האָט אַליין נישט פאַרשטאַנען וואָס ער רעדט. ווייל אַלץ וואָס ער האָט געשפּילט, איז געווען קאַפּירט פון גרויסע שוישפּי־לער; ווי אזוי ער האָט נאָר געזוכט צו טאָן עפּעס אויף דער בינע, צו וואַרפן זיך פון איין פּלאַץ צום צווייטן, כדי נישט שטיין ליידיק, דאָס אַלץ האָט ער באַוויזן מיט אַזויפּיל חן און טאַלאַנט, אַז דו הערסט זיך צו צו יעדן וואָרט. ער גיט איבער אַלע קאַמישע סיטואַציעס, אַזוי אַז דער גע־שפרעך פאַרוואַנדלט זיך אין אַ טעאַטראַלן שפּיל, וואָס רופט אַרויס אַ סך געלעכטער און שפּאַס.

ער דערציילט, ווי אזוי ער האָט צום ערשטן מאַל אין זיין לעבן דער־פּילט אַן אינערלעכע וואַרעמקייט, און האָט אין דער צייט נישט געוואָרפן מיט די הענט, איז ער געווען זייער בייז אויף זיך, ווייל ער איז געווען איבער־צייגט, אַז ער טויג אויף כּפּרות. אַבער ווי דערשטויגט איז ער געוואָרן, ווען דער רעזשיסאָר האָט אים צום ערשטן מאַל פאַר דער גאַנצער צייט געמאַכט אַ קאַמפּלימענט, און ווי אזוי פון דעם מאַמענט אַן האָט ער שוין נישט געריסן די קישקעס אויף צו ריידן, האָט שוין נישט געטופּעט מיט די פּיס, כדי צו מאַכן אַ רעש, נאָר האָט גערעדט נאַטירלעך, מענטשלעך, האָט זיך באַוועגט נאַטירלעך, און וויבאַלד ער קומט צום פּונקט פון נאַ־טירלעכקייט, הויבט ער אַן מאַכן עטיוודן אויף אַלערליי פאַרמען פון „נאַ־טירלעכקייט“.

מען פלעגט אַרױפּקומען אויף דער בינע און דאַרפן דעמאָנסטרירן פאַר זיינע אויגן די „נאַטירלעכקייט“ ניט נאָר אין ריידן, נאָר אויך אין באַוועגן זיך, זעצן זיך, אויפשטיין, געבן די האַנט; דאָס אַלץ האָט זיך געדאַכט אונדז אַלעמען אזוי פּראַסט, אַבער ווי שווער עס איז געווען דאָס צו טאָן אזוי ווי סטאַניסלאַווסקי האָט עס געוואַלט.

מיר האָבן געמאַכט הונדערטער עטיוודן אויף אַזוינע באַקאַנטע מענטש־לעכע געפּילן ווי שרעק, פּרייד, אומעט, שטילקייט, שווייגן, ריידן, לאַכן — דאַכט זיך, אַזוינע געוויינלעכע געפּילן. שרעק — ווער קאָן זיך נישט שרעקן? ... אַדער ווער קאָן נישט שווייגן? ... דאַכט זיך, וואָס־וואָס: שווייגן קאָן יעדער. אַבער שווייגן, שרעקן זיך, פּרייען זיך, לויט די אויפגאַבן פון סטאַניסלאַווסקין, זיינען גרויסע אויפגאַבן. דאָס איז אייגנטלעך דער פּונדאַמענט פון זיין לערע.

ער גיט, למשל, אַזאַ אויפגאַבע: מיר זיינען אַלע אין אַ צימער, פאַר־שפּאַרט, קיינער קאָן פון צימער נישט אַרויס, און פּלוצלונג הויבן אַן די ווענט שפּאַלטן זיך. איין וואַנט פּאַלט איין, נאָך אַ וואַנט, אַט נאָך אַ מאַ־מענט און די סטעליע וועט זיך אַראַפּלאָזן אויף די פאַרזאַמלטע און וועט

זיי דערשטיקן. אן ערך הונדערט מענטשן מאכן דעם עטיווד. ווער עס האָט נישט געהערט דעם שטייגן פון דער גאַמע פון שטימען, ווער עס האָט נישט געזען דאָס טוליען זיך איינער צום צווייטן, דעם אויסדרוק אויף די פנימער און דעם פאַרצווייפלטן אויסגעשריי פון אַלעמענס הערצער ווען די סטעליע „פאַלט אַרונטער“, דער האָט קיין אויסערגעוויינלעכן ספעקטאַקל נישט גע- זען. עס איז געווען מוזיק, ריטם, באַוועגונג, און אַ פאַרגליווערונג, אַ סקולפּ- טור פון מאַסן גופים, הענט, פיס, און אַלע אין פאַרשיידענע פאַזן. געווען אַזעלכע, געוויינלעך אין זייער אַ גרויסער צאַל, וואָס האָבן גאַרנישט ניט געפילט, און פלעגן גלאַט אין דער וועלט אַריין שרייען. די האָבן דעם גע- ניטן קוק פון סטאַניסלאַוסקיס אויגן נישט אויסגעמידן. ער פלעגט זיי אַרויסרופן באַזונדער און טאַקע אויפן פלאַץ באַווייזן זייערע פעלערן. אַפּנאַרן איז געווען אוממעגלעך, ווייל קיים האָט ער נאָר אַ קוק געגעבן אויף אייך, האָט ער שוין געוואוסט וואָס עס קומט פאַר אין אייער נשמה.

וואַכטאַנגאַוו שרייבט אין זיין טאַג-בוך וועגן סטאַניסלאַוסקין: „סטאַ- ניסלאַוסקי קאַן פערפעקט דעם אַקטיאָר פון קאַפּ ביז די פיס, פון די קיש- קעס ביז דער הויט, פון געדאַנק ביז דער נשמה“. און דאָס איז קיין האָר נישט איבערגעטריבן.

די שווערסטע אויפגאַבע איז געווען דורכפירן די עטיוודן פון שווייגן. יעדער איינציקער האָט באַדאַרפט צוטראַכטן אַן עטיווד באַ זיך אין מוח און מיט דעם באַרעכטיקן זיין איצטיקן מאַמענט פון שווייגן. אין זאל איז שטיל. מען הערט נאָר דאָס אַטעמען פון די פילע מענטשן. סטאַניסלאַוסקי גייט דורך פאַרביי די סטודענטן און קוקט זיי אַריין אין די אויגן. ער כאַפט אַן איינעם און ווייזט אַן אויף אים, אַז לויט דעם אויסדרוק פון זיינע אויגן, ווייסט ער פאַרוואָס ער שווייגט. ער זאַגט, אַז ער איז נישט קיין נביא צו טרעפן, און ער וויל נישט טרעפן פינקטלעך, נאָר לויט זיין אויסדרוק דאַרף באַ דעם סטודענט זיין אַזאַ און אַזאַ געפיל. נאָכדעם ווענדט ער זיך צו די איבעריקע און פרעגט זייער מיינונג. געוויינלעך זיינען דאָ פאַר- שידענע מיינונגען. פאַראַן אַזוינע, וואָס זיינען ניט איינפאַרשטאַנען מיט אים, און אַזוינע, וואָס גיבן צו דאָס זעלביקע. הויבט זיך אַן אַ דיסקוסיע. יעדער באַזונדער זאַגט אַרויס זיין מיינונג, און עס קומט צו היציקע דעבאַטעס אויף דער טעמע. דאָס איז אייגנטלעך געווען די אויפגאַבע פון סטאַניס- לאַוסקיס לערע — צו אויפרעגן, אַרויסרופן אַט די דיסקוסיעס וועגן דעם לעבן.

די גרינגערע עטיוודן זיינען געווען די פון ריידן, נישט מיט ווערטער, נאָר גלאַט אַזוי פלאַפּלען. מענטשן האָבן זיך פאַרזאַמלט אין אַ צימער און גערעדט צווישן זיך. עס זיינען דאָ פאַרשיידענע אויפגאַבן, אַדער איבערגאַנגען. אַט ריידן די מענטשן אויף אַ שמחה, וואו יעדער איז פריילעך,

און אפשר אויך שיכורלעך. איינער וויל איבערשרייען דעם צווייטן. פאראן א מאמענט ווען די זעליקע מענטשן שטייען אין א צימער און ווארטן, אז פון צווייטן צימער זאלן זיך באווייזן וויכטיקע געסט. דא ווערט מען אנגעצויגענער און מען שרייט שוין נישט, נאָר יעדער רעדט צום צווייטן מיט האַלבע ווערטער, ווייל די גאַנצע אויפמערקזאַמקייט איז איצט געווענדט צו דער טיר, פון וואַנען די געסט דאַרפן אַריינקומען. נאָך אַ מאָמענט איז פאַראַן, ווען עס דאַרף הייסן, אז די זעליקע מענטשן האָבן זיך פאַרזאַמלט אין אַ שפיטאַל, און אין צווייטן צימער ליגט אַ קראַנקער, אויף וועלכן מען מאַכט אַן אַפּעראַציע און די אַפּעראַציע איז זייער אַ געפּערלעכע. דאָ ריידן שוין די מענטשן גאָר אַנדערש. עס הערשט אין צימער אַן אַנשטרענגונג, און ריידן רעדט מען מיט אַפּגעהאַקטע פּראָזן, און שטיל. און טוט ער בכיון אַ ריר דעם טיש, טוען זיך אַ קער צו אים הונדערטער בליקן. שפּילט שוין סטאַניסלאָוסקי ווייטער מיט אונדז דעם עטיוד. ער קומט אַרויס נעענטער צו אונדז, מיר נעמען אים אויף אַלס הויפט־דאַקטאָר, וואָס דאַרף אַנזאָגן דעם רעזולטאַט פון דער אַפּעראַציע. רוקט מען זיך צו צו אים נעענטער, און מיט בליקן פול מיט האַפּענונג, פּרעגט מען אים וואָס עס הערט זיך. ער שטייט אַ ווייל און זאָגט גאַרנישט, נאָכדעם לאַזט ער אַראָפּ דעם קאַפּ, גיט אַ מאַך מיט די הענט, און גיט איבער מיט פּאַנאַטימימע די שלעכטע בשורה. עס ווערט אַ גערודער. יעדער וויל וויסן די נייעס, מען גלויבט נישט, אימיער וויינט. מען שפּאַרט זיך צו דער טיר — אַ קלאַפּ אין טיש, און דער עטיוד איז פאַרענדיקט.

אַזוינע עטיודן זיינען דורכגעפירט געוואָרן אין די הונדערטער, און שטופּנווייז פּלעגן מיר איבערגיין פון איין געפּיל צום צווייטן. אָבער אינ-טערעסאַנטער פון אַלע זיינען געווען די שעורים פון ריטם. די מוזיק שפּילט אַ געוויינלעכן וואַלץ און מיר דאַרפן זיך באַוועגן צום טאַקט פון דער מוזיק. מיר דאַרפן זיך זעצן און אויפהויבן אין טאַקט. מיר דאַרפן אַנטאָן די הוט און מאַנטל אין זעליקן ריטם. און אַט שפּילט די מוזיק אין אַ פּעסטערן טעמפּאָ, באַוועגט מען זיך שנעלער. די מוזיק בייט דעם טעמפּאָ אַזוי שנעל ווי מעגלעך און מיר באַוועגן זיך לויט דער מוזיק. סטאַניסלאָוסקי קוקט יעדן אויף די פּיס און שטעלט אָפּ דעם וואָס גייט נישט ריכטיק.

און אַט נעמט ער אַ טיכל אין האַנט און הויבט עס אָן דרייען אין ריטם פון מוזיק. און דאָס שטיקל מאַטעריאַל אין זיינע הענט הויבט זיך אָן דרייען ווי אַ שלאַנג אין די הענט פון אַ כּישוף־מאַכער. אַט ציט זיך עס אויס אין דער לענג און נעמט זיך איין צוזאַמען מיט דעם ריטם פון זיינע הענט. אַט ווייזט זיך דיר אויס אַז דער מאַטעריאַל ציט זיך אַזוי לאַנג און וועט זיך קיינמאַל נישט ענדיקן... מיר האָבן אויך געפּראַווט דאָס צו טאָן, אָבער אומזיסט די מי. עס איז אַרויסגעקומען אומגעלומפּערט.

אין אונדזערע הענט אין דער מאטעריאל געווען נאָר אַ טיכל, וואָס מען קאָן מיט דעם ווינציק וואָס אויפטאָן. קיינער האָט זיך, נאָטירלעך, נישט געריכט צו מאַכן עס אַזוי ווי סטאַניסלאָוסקי. יעדער האָט מן הסתם גע-טראַכט: „וואָלט איך נאָר געהאַט זיין פיגור, זיינע הענט, זיינע באַוועגונג-גען, וואָלט איך שוין אויך געקאָנט עפעס אויפטאָן. אָבער גיי מאַך כישוף מיט אַ טיכל, און פאַרמעסט זיך מיט אַזאַ גיגאַנט“.

אמת, די שעורים פון ריטם האָבן אין אייך אַנטוויקלט אַ מוזיקאַלישן ריטם, וואָס האָט זיך אָנגעזען אפילו אין אייער פּריוואַטן לעבן, און דאָס האָט אונדז זייער אַ סך אַרויסגעהאַלפן שפעטער, באַם אַרבעטן אויף אַ ראָל. די עטיודן פלעגן זיך פאַרציען ביז שפעט, ווייל קומען פלעגט סטאַ-ניסלאָוסקי נאָר אויף דריי שטונדן, באַטאַג. אין אַוונט האָבן מיר גע-שפּילט.

די אומאַפיציעלע געשפרעכן האָבן זיך אַמאָל פאַרצויגן מער וויפּיל די אַפיציעלע, און פלעגט סטאַניסלאָוסקי נאָר פאַראַינטערעסירט ווערן אין אַ זאַך, האָט ער עס געוואָלט קלאָר מאַכן ביזן סוף. באַ די ניט-אַפיציעלע געשפרעכן פלעגט ער דערציילן אַ סך קאָמישע עפיזאָדן פון זיין קאַריערע, וועלכע זיינען שפעטער דערמאָנט געוואָרן אין זיין בוך „מיין לעבן אין קונסט“. מיר פלעגן האַרציק לאַכן פון זיינע דערציילונגען. די עפיזאָדן פון זיין לעבן זיינען געווען אַזוי אינטערעסאַנט, אַז מיר פלעגן זיי הערן מיט אַ פאַראַכאַפּטן אַטעם. יעדער איינציקער האָט געקוקט אויף דעם ריז און געטראַכט: — „וועט אימיצן פון אונדז אַמאָל באַשערט זיין צו איבערלעבן אַזוינע וואַנדערלעכע מאַמענטן? ...“ אין דער פאַנטאַזיע האָט זיך פאַר-געשטעלט אַ ליכטיקער וועג, פול מיט בלומען, אָבער דער וועג איז אַזוי ווייט, אַזוי לאַנג! ווער ווייסט צי וועט מען אים אַמאָל דערגרייכן ...

אָבער זאָל זיין, אַז אַ סך פון די וועלן גאָר קיינמאָל נישט זען די ברע-טער פון אַ בינע; זאָל זיין, אַז דער גורל וועט אַוועקטראַגן אַ סך פון די אויף גאָר אַנדערע געביטן, וואָס וועלן ווייניק וואָס האָבן צו טאָן מיט קונסט. — אָבער עס איז דאָך זיכער, אַז אַט די שטונדן האָבן געהאַט אַ גרויסע דערציאונגס-קראַפט אויף יעדן איינציקן פון אונדז. עס איז זיכער, אַז זיי האָבן שטאַרק געווירקט אויף דער פּסיכיק, אויף די באַציאונגען פון מענטש צו מענטש. דער וואָס איז שעמעוודיק און באַשיידן — באַקומט מער פּרייהייט, מער זיכערקייט, און די, וואָס זיינען גראַב און נישט דערצויגן, ווערן איידעלער. דער כאַראַקטערלאַזער באַקומט איבערציאונגס-קראַפט, די פּחדנים הויבן אָן צו שמיכלען. די קונסט, די אמתע קראַפט פון קונסט, איז אַ רפואה וואָס היילט דיר. עס גיט דיר אַ באַפּרידיקונג אין לעבן, עס פּילט אָן דיין האַרץ מיט מוזיק, ריטם, קלאַנגען. עס עפנט פאַר דיר אַ וועג צו די טיפענישן פון צווייטן, וועמען דו קאַנסט נישט, און עס ווערט דיר

לייכטער אויף דער נשמה. סטאַניסלאָווסקי און זיין שילער וואַכטאַנגאָוו האָבן געהאַט דעם שליסל צו מענטשלעכע נשמות.

כדי צו געבן אַ מעגלעכקייט אין דער פראַקטיק אויסצופרוּבירן אונד-זערע כחות און דערווייזן, אָז די אַרבעט מיט סטאַניסלאָווסקין קאָן איצט דורכגעפירט ווערן אין לעבן, דאַרף מען נעמען אַ פּיעסע, אין וועלכער עס זאָלן קאָנען אַנטיילנעמען אַ סך שוישפילער. מען דאַרף, פאַרשטייט זיך, אויסקלייבן אַזאַ פּיעסע, וואָס זאָל זיין באַקאַנט די רוסן, די יידן, אַר-מענער לאַטישן. דאָ קאָן מען שוין נישט נעמען קיין פּיעסע, וואָס זאָל האָבן צו טאָן מיט לאַקאַלע אידייען, און אויך נישט קיין נאַציאָנאַלע. דאַרף מען נעמען אַ זאך פונם וועלט־רעפערטואַר, און סטאַניסלאָווסקי באַשליסט צו נעמען אַן אַקט פון „שיילאַק“, און דעם אַקט דורכפירן אַזוי, אַז יעדע גרופע זאָל דאָס רעפּעטירן אין איר אייגענער שפראַך און נאָכדעם זאָל מען עס יעדע וואָך שפּילן אויף די שפראַכן פון אַלע גרופּן. עס איז געווען אַ וואונדערלעכע אידייע.

מען האָט אָנגעהויבן אַרבעטן און מען האָט זיך פאַרגעשטעלט ווי אַזוי מען שפּילט „שיילאַק“ אין פינף פאַרשיידענע שפראַכן, ווי אַזוי די אַרמענער קומען זען שפּילן די „הבימה“ אין העברייאיש, די „הבימה“ גייט זען די לאַטישן, א. א. וו. עס איז געווען אַן אידייע, וואָס האָט גערייצט די פאַנ-טאַזיע, און אין דעם גייסט האָבן מיר געאַרבעט. אין איין אַוונט פלעגן מיר אַמאָל רעפּעטירן עטלעכע „שיילאַקס“ און „אַנטאַניאַס“ אויף פאַרשיידענע שפראַכן. האָט עס געשפּילט אַ רוס, איז געווען די אויסטייטשונג אַן אַנ-דערע, אַן אַרמענער — ווידער אַן אַנדערע. האָט עס געשפּילט איינער פון אונדז, האָט עס געקלונגען אודאי און אודאי אַנדערש. עס איז גאָר אַן אַנדער מענטש, מיט אַנדערע געפילן, און מיר דאַכט זיך, ווען איך הער זיך צו איצט צו די קלאַנגען, אַז די ווערטער מיטן אויסגעשריי פון שיילאַקן „מיין טאַכטער, מיינע דוקאַטן?“ האָבן געקלונגען אויפריכטיקער און פאַר-שטענדלעכער באַ אונדז, ווי דער קלאַנג פון די זעלביקע ווערטער באַ די איבעריקע.

באַם צוגרייטן זיך צו אַזאַ פראַבע, פלעגן מיר אַלעמאָל זאָגן צווישן זיך, אַז „שיילאַק“ איז נאָך נישט געשפּילט געוואָרן פון יידישע אַקטיאָרן, עס איז נאָך נישט אויפגעפירט געוואָרן. מיר האָבן געמיינט צו זאָגן, אַז נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס „שיילאַק“ איז טאַקע געשפּילט געוואָרן אין אַלע טעאַטערס פון דער וועלט, און פון יידן אויך, וועט דער „שיילאַק“ פון דער „הבימה“ זיין אַן אַנדער „שיילאַק“. עס דאַרף געשאַפן ווערן אַרום „שיילאַקן“ אַן אַנדער אַטמאָספּער, אַן אַטמאָספּער פון געטאָ, פון פאַרפאַלגונגען. מען דאַרף ווייזן ווי אַזוי די ווענעציאַנער שפּיען אויף שיילאַקן, ווי אַזוי די קליינע ווענעציאַנערלעך לויפן נאָך נאָך שיילאַקן און

שרייען אים נאך: „זשיד, חזיר“, א. א. וו. דאן וועט פארשטענדלעך ווערן דער שפאס, וואס שיילאק האט געמאכט מיטן פונט פלייש, דאן וועט פארשטענדלעך ווערן דאס ביסל נקמה, וואס ער האט געוואלט נעמען פון „גערעכטיקייט“. און אויסרעכענדיק און אויסטייטשנדיק אזוי שיילאקן, וועט פארשטענדלעך ווערן פארוואס די ווערטער האבן געקלונגען מער אויפריכטיק אין מויל פון די „הבימה“-שפילער.

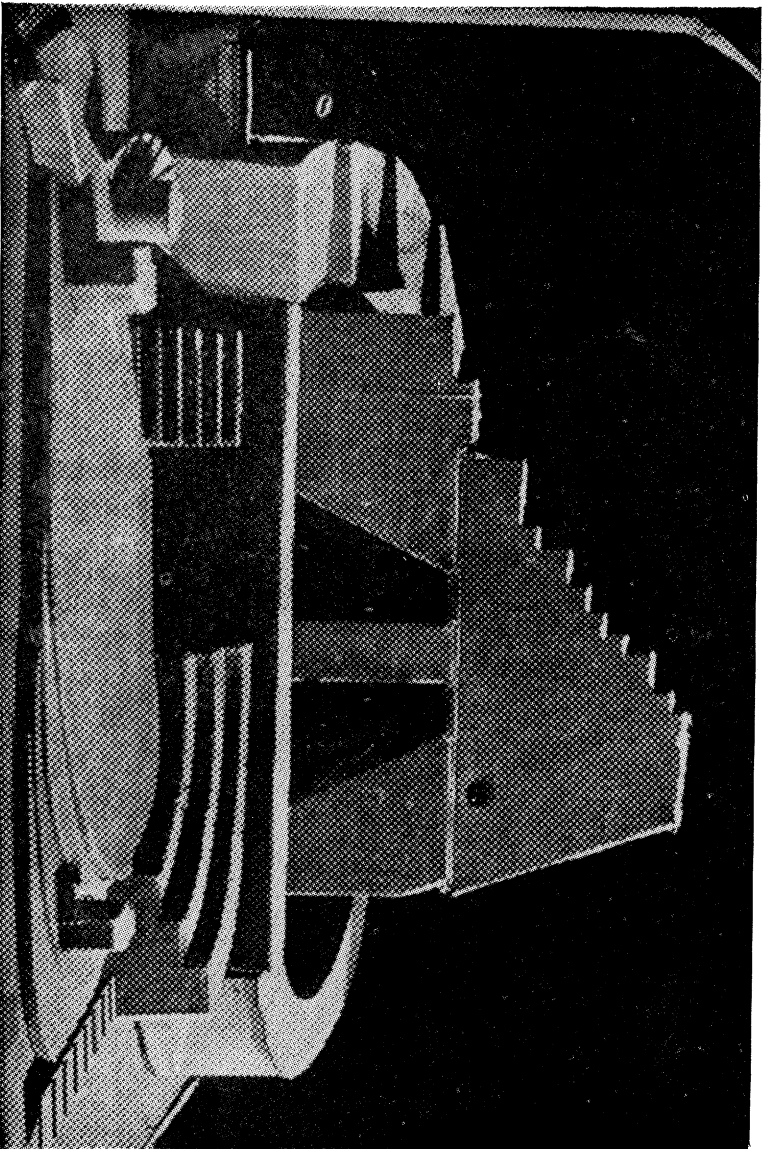
געוויינלעך איז פארשטאנען געווארן, אז יעדע פארשטעלונג פונם אקט, אדער פון דער גאנצער פיעסע, דארף אויפגעפירט ווערן פון סטאניסלאוסקין אליין, לויט דער פארשטענדיקונג פון יעדער גרופע באזונדער. מען קאן גאר איצט נישט אפשאצן די קאלאסאלע ארבעט און די גרויסע נוצן, וואס אט די ארבעט האט געבראכט פאר יעדן פון אונדז. אחוץ דעם, וואס עס זיינען אנגעפירט געווארן דיסקוסיעס וועגן דער פיעסע בכלל, האט דאס אונדז אויך געגעבן א מעגלעכקייט צו מאכן פראבע אויף מענטשן און געפילן פון יענער עפאכע, וואס האט געפירט צו געלאסנקייט אין ריידן און באוועגונג. מיר האבן שטודירט די מנהגים פון יענע צייטן אין ווענע-ציע, מיר האבן א סך פאנטאזירט אויף דער טעמע, און א סך עטיידן זיינען געמאכט געווארן ארום דער פארשטעלונג.

עס זיינען, למשל, שטודירט געווארן די באוועגונגען, דער גאנג, ווי אזוי צו טראגן דעם קערפער, און ווי אזוי אומצוגיין מיט די טישטעכער און די ליילעכער, וואס האבן געדינט במקום מאנטיליעס אויף אונדזערע פלייצעס. מיר האבן באדארפט זיך לערנען ווי צו פעכטן זיך. עס איז אפילו אנגאזשירט געווארן א לערער פאר פעכטן, און עס האבן זיך אנגע-הויבן שיעורים פון פעכטאזאניע מיט שפיון, מיט הענטשיקעס, מיט דרא-טענע היטלען. מאנכע פון אונדז זיינען אזוי אריינגעטאן געווארן אינם פעכטן, אז בא דער ערשטער געלעגנהייט פלעגן זיי אנטאן דאס היטל און א פערטשאטקע, מיטן שפיון, און פלעגן אונטערשפרינגנדיק אטאקירן און שטעכן וואס עס איז נאר געקומען אונטערן האנט.

נאכדעם האט מען באדארפט מאכן עלאסטיש דעם גוף, כדי צו טראגן אים מיט דער ווירדע פון אן אמתן ווענעציאנער. דארף מען שטודירן אקראבאטיק — און דער גאנצער טעאטער טוט זיך אן אין קורצע הייזלעך און מען ווערט ליידנשאפטלעכע אקראבאטן. מען קוליעט זיך, מען דרייט איינער דעם אנדערן די הענט. מען דארף האבן א גוטע שטימע און א ריכטיקע דיקציע פאר די ווענעציאנער — עפעס דארפן זיי דאך ריידן אזוי, אז מען זאל פארשטיין יעדן ווארט — דארף מען ריידן פון ברוסט, מיט א קלארער שטימע, נישט פון בויך, ווי מיר זיינען געוואוינט געווארן. לאדט מען איין דעם בעסטן און דערפאלגרייכסטן אויף דעם געביט אין מאסקווע, דעם בארימטן פראפעסאר פיאטניצקי, א הויכער, גוטמוטיקער קריסט פון

דוד פינסקי, דער מחבר פון „איביקן איד“
DAVID PINSKY, Author of the “Eternal Jew”

"THE ETERNAL JEW"

Setting by George B. Yankuloff

"דער אייביקער איד"
קאמפאזירט ווי דערקלערט פון געאָרדזש ב. יאַנקולאָף

טיף-רוסלאַנד, — וואָס רעדט אויף „אַ“, און די „הבימה“ ווערט פאַר-
וואַנדלט אין אַ לאַבאָראַטאָריע פון פאַרריכטן שטימעס.

עס הויבט זיך אָן אַ געשיכטע מיט דיאפראגמעס, מיטן אַטעם, מען ציט
אַריין דעם אַטעם זייער שנעל און מען לאָזט אים אַרויס לאַנגזאַם. איינער
פאַרריכט דעם צווייטן, און ווייסט אַליין נישט וואָס מען דאַרף טאָן. אָבער עס
איז אוועקגעגאַנגען אַ סדרה דיאפראגמעס. יעדער האָט געזוכט באַם צווייטן
די דיאפראגמע און האָט זי בשום אופן נישט געקאַנט געפינען, ביז דער
לערער פלעגט קומען צו דער פּראָבע. פלעגן מיר זיך אויסשטעלן אין
אַ ריי, עפענען די מיילער, אַריינציען דעם אַטעם, און אַרויסלאָזן, אַרייני-
נעמען די דיאפראגמע און אַרויסשטעלן די ברוסט. נאָכדעם פלעגט מען
דאַרפן אויסשרייען ווערטער, און פּיאַטניצקין האָט זיך דוקא געוואַלט, מיר
זאָלן שרייען אין העברייאיש. שרייען מיר „אדני“. דאָס וואָרט „אדני“ גע-
פעלט אים דוקא, שרייען מיר שוין אַלע צוזאַמען „אדני“. וויל ער נאָך
ווערטער, אָבער וויפיל ער האָט זיי נישט געלערנט, האָט ער זיך פאַרט נישט
געקאַנט אויסלערנען. האָט ער ענדלעך באַשלאָסן, עס זאָל שוין זיין רוסישע
ווערטער, אָבער אַזוינע, וואָס זאָלן זיך פאַסן פאַר אַן אויסגעשריין. כאַפט
ער אַן צוויי ווערטער: „קראַדיאַט יאַבלאַקי!“ (גנבעט עפל). שרייען מיר
שוין אַלע דריי ווערטער און אין טעאַטער שטייט אַ געשריי: „אדני (גאַט),
גנבעט עפל!...“

איז מען אַרומגעגאַנגען וואַכן-לאַנג מיטן געשריי. און טאַמער וויל
אימיצער אַרויסרופן אַ געלעכטער אויף אַ פּראָבע, דאַרף ער נאָר עפענען
דאָס מויל און אויסשרייען די דריי ווערטער. דאָן הויבט מען זיך אָן האַלטן
פאַר די זייטן פון געלעכטער.

עס זיינען געווען גענוג קאַמישע סיטואַציעס און גענוג שפּאַסן מיט
די פאַרברענטע „שטימע-פרעסער“ ווי אייניקע האָבן עס אָנגערופן, מיט די
פעכטאַוואַלשטיקעס, אַקראַבאַטן, א. א. וו. אָבער פון דעם שפּאַס האָט
מען זייער פיל געלערנט.

די אַרבעט אויף דער פּיעסע „שיילאַק“, מיט סטאַניסלאַווסקי, איז
אַנגעגאַנגען זייער אינטענסיוו. יעדע פּראָבע פלעגט זיך פאַרציען אויף
שטונדן לאַנג, און נאָך יעדער פּראָבע פלעגט ער ווידער דערציילן פון
זיינע פּערזענלעכע דערפאַרונגען אויפן טעאַטראַלן געביט. די אַלע גע-
שפרעכן פלעגן פאַרשריבן ווערן פון אַ סטענאָגראַפּיסטקע, און זיי געפינען
זיך נאָך היינט אין אַרכיוו פון דער „הבימה“. אַמאָל, ווען זיי וועלן פון
אימיצן אָפּגעדרוקט ווערן, וועט עס געוויס האָבן אַ גרויסע ווערט.

מען האָט געאַרבעט שווער און ענערגיש, אָבער צום סוף סעזאָן האָבן
זיך די לימודים אָפּגעשטעלט איבער געוויסע סיבות. די קורסן האָבן זיך
איבערגעהאַקט, און די אידיע אויפצופירן „שיילאַק“ איז נישט דערפילט

געוואָרן. אַ שאַד! ווען די פּיעסע וואָלט אויפגעפירט געוואָרן, וואָלט עס געוויס געווען אַ גרויסע געשעעניש פאַר דער טעאָטראַלער מאַסקווע בכלל, און פאַר דער „הבימה“ בפרט. אָבער סיי-ווי איז דאָך די פאַרשטעלונג נישט געווען דער ציל, עס איז נאָר געווען אַ מיטל צו לערנען מיט דעם גרויסן לערער — צו טרינקען וואַסער פון ערשטן קוואַל, און דאָס האָט זיך אונדז איינגעגעבן אויף הונדערט פּראָצענט. מיר זיינען דורכגעגאַנגען די סיסטעם פון דעם באַשאַפער אַליין.

דאָס האָט אונדז, פאַרשטייט זיך, נישט געגעבן קיין רעכט צו זאָגן: „איך קאָן שוין!“ עס איז נאָר אַוועקגעלייגט געוואָרן דער פונדאַמענט. עס איז אָפּגערייניקט געוואָרן די מיסט, וועגן וועלכן וואַכטאַנגאַוו האָט צו אונדז גערעדט, און איצט איז דער וועג געוואָרן פרייער פאַר דער נשמה פון קינסטלער. איצט קומט די פּראַקטיק, וואָס דאַרף פאַרשטאַרקן דעם גלויבן אין זיך, וואָס דאַרף אַרויסשיילן דיין טאַלאַנט און אים ברענגען צום לעבן. דאָס האָט געטאָן פאַר אונדז דער גרויסער לערער סטאַניסלאַווסקי.

די „הבימה“־סטודיאָ ווערט אַ מלוכה־טעאַטער

ווען דער „דיבוק“ איז פאַרענדיקט

געוואָרן און האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַר אַ גרויסן דערפאַלג. האָט שוין במילא די „קאַזנאַ“ אָדער די „הקופּה“ אָפּגעלעבט. עס האָבן אָנגעהויבן קומען פון אַלע עקן שטאַט יידן, און אויך ניט־יידן, אַזוי אַז די קאַסירשע, וואָס פּלעגט עפּענען דאָס פּענצטערל ניין אַזייגער אינדערפרי, האָט שוין געטראָפּן מענטשן וואָס האָבן געוואָרט אויף איר. ביז צום סוף וואָך פּלעגן אַלע בילעטן ווערן אויספאַרקויפט, אַזוי אַז פּילע פון די, וואָס זיינען געקומען שבת און זונטיק, פּלעגן נישט קריגן קיין בילעטן. דאָס האָט פּסיכאָלאָגיש געוויקט צו פאַר־שפּרייטן דעם קלאַנג, אַז אין דער „הבימה“ גייען מענטשן צוריק, אַז אַלע בילעטן ווערן אויסגעפאַרקויפט וואָסן פאַרויס. פּלעגן שוין מענטשן קומען וואָס פּריער אום צו פאַרכאַפּן אַ פּלאַץ, אַזוי אַז מאַנטיק פּרי האָט איר געקאַנט זען אַ לאַנגע ריי מענטשן, ספּעציעל סטודענטן, שטייענדיק באַם פּענצטערל און אַרויסקוקנדיק אַז מען זאָל נאָך קאַנען פאַרכאַפּן אַ בילעט. די „אַטשערעדן“, וואָס האָבן זיך מיט יעדער וואָך פאַרלענגערט, האָבן אַ סך בייגעטראָגן צום דערפאַלג פּונם „דיבוק“. עס איז געוואָרן אַ געלאַף, און די בילעטן פּלעגן טאַקע ווערן אויספאַרקויפט אויף וואָסן פאַרויס.

עס פאַרשטייט זיך, אַז אויפן האַרצן איז געוואָרן פּריילעכער. קיין מענטשן האָבן שוין אין זאָל נישט געפּעלט, מען דאַרף שוין נישט אַרויס־שיקן קיין סטודענטן אָפּזיצן דעם אַוונט אין טעאַטער, מען לויפט שוין נישט קוקען אויף אַ קונה ווי אויף אַ בייזוואונדער. אָבער דאָס הייסט נאָך נישט, אַז די מאַטעריעלע לאַגע איז דורכדעם פאַרבעסערט געוואָרן. מיט דעם געלט, וואָס קומט אַריין, דאַרף מען צאָלן פאַר האַלץ, פאַר עלעק־טרישע ליכט, און דעם חוב, וואָס איז געליען געוואָרן פאַר דער אויפּפירונג פון „דיבוק“, אַזוי אַז די לאַגע פון די אַקטיאָרן, ספּעציעל פון די, וואָס האָבן געמוזט פאַרלאָזן זייערע פּריערדיקע שטעלעס, איז געוואָרן וואָס אַ טאַג ערגער. מען שפּילט שוין דריי און אַמאַל פיר מאָל אַ וואָך, און די אַקטיאָרן גייען אַרום און הונגערן, אַזוי אַז דער געשפּרעך וואָס די בטלנים פירן אַז אין ערשטן אַקט, אַז איינער האָט נאָך היינט נישט פאַר־זוכט קיין כּוּת, איז שוין ניט געווען קיין טעאַטער־געשפּרעך, נאָר אַן

אמת... עס איז געווען גאנץ נאטוראליסטיש געשפילט. אמת, עס איז דא א האפענונג, אז דער קאמיסאריאט פאר בילדונג, וואס האט גענומען אלע טעאטערס אונטער זיין שוץ, און אויך געמאכט א סך סטודיאס פאר רעגירונגס-אנשטאלטן, זאל אננעמען אונדזער בקשה און איינשליסן אונדזער סטודיא אין די מלוכהשע טעאטערס, אבער גיי ווארט אויף דעם. עס זיינען שוין דורכגעגאנגען מאנאטן און מען הערט נישט קיין ווארט, און דא האבן מיר נאך צרות פון דער יידישער סעקציע, וואס רופט אונדז אן „א ציו-ניסטישע נעסט“.

די פרעסע האט אנגעהויבן אטאקירן אפטער. עס איז אפילו דער-גאנגען צו דעם, אז מען האט דערלאנגט א בקשה, טאקע צו דעם זעלביקן קאמיסאריאט פון בילדונג, אז מען זאל דעם טעאטער, די „נעסט פון קאנטר-רעוואלוציע“, צומאכן, און עס האט שוין געהאלטן בא דעם, אבער עס האט זיך אנגעהויבן א סדרה פון פארטיידיקונגען. עס ווערט איינגעארדנט א גרויסע דיסקוסיע איבער דער פראגע, צי אזא גרופע ווי די „הבימה“ האט א רעכט צו עקזיסטירן, און עס קומען מאסן מענטשן. עס זיינען פאראן קעגנער אויך, אבער מערסטן טייל איז דער עולם אויפן צד פון דער „הבימה“. עס טרעטן ארויס פאר די רעכט פון דער „הבימה“ די מוטיקסטע און בא-רימטסטע טעאטער-פערזענלעכקייטן פון מאסקווע. עס ווערן אנגענומען רעזאלוציעס, עס ווערן געקליבן אונטערשריפטן, מען זאל לאזן די „הבימה“ ארבעטן אזוי ווי פריער, ווייל די גרופע באשטייט נישט פון בורזשאזע יונגעלייט, און איז נישט א נעסט פון שאוויניסטן, וואס ווילן דוקא שפילן העברייאיש, די שפראך פון ציוניסטן, ווי עס האט זיך דעמאלט אויסגעדריקט דער „עמעס“, נאר עס איז א גרופע פון פראלעטארישע יונגעלייט, א גרופע וואס וויל שאפן א נאציאנאלן טעאטער אויף העברייאיש. פארוואס עפעס העברייאיש? פארוואס נישט. אוקראיניש, לעטיש, עסטאניש, גרויניש, טער-קיש — יא, און העברייאיש — נישט? ... פארוואס שאפן טעאטער אויף לשונות, וואס זיינען כמעט אפגעשטארבן, אדער וואס האבן נאך ניט דער-לעבט צו אנטוויקלען זיך, לשונות פון פעלקער, פאר וועלכע מען שאפט ערשט אן אלף-בית, און פאר א קולטור, וואס האט הינטער אירע פלייצעס טויזנט יאר טראדיציע, מיט וואונדערלעכע פאעטן — פארוואס זאל מען אזא קולטור דארפן איגנאירן?

די שפראך, האט געטענהט צמת, אונדזער אנפירער, איז נישט קיין ציל, נאר א מיטל. מיר ווילן נישט שפילן טעאטער, ווייל עס איז דא א העברייאישע שפראך, נאר מיר ווילן שפילן אין העברייאיש, ווייל עס איז דא טעאטער. און טעאטער איז אינטערנאציאנאל — עס קאן אויסגעדריקט ווערן אין אלערליי שפראכן. די העברייאישע שפראך, האבן מיר געווענהט, האט איר ריטם, האט איר ספעציפישן קלאנג, און עס זיינען דא פיעסן, וואס

ווען זיי ווערן אויפגעפירט אין העברייאיש, קלינגען זיי אנדערש. די שפראך גיט צו אַ ספעציפישן קאלאָריט. מיט איין וואָרט, עס איז דאָ באַ אַ פּאַלק אַ קולטור, אַ שפּראַך, אַ ליטעראַטור, אַ ספעציפיש-נאַציאָנאַלע, און מיר ווילן שפּילן אויף דער נאַציאָנאַלער שפּראַך. מיר זיינען באַרעכטיקט צו דעם פּונקט ווי אַלע אַנדערע. מיר האָבן נאַכפּאַלער, מיר האָבן צושויער, די קריטיק לויבט אונדז. פאַרוואָס זאָלן מיר באַרױבט ווערן פון אונדזער רעכט? ...

די אַלע דעבאַטעס האָבן געהאַט אַ צווייענדיקע באַדייטונג פאַר דער „הבימה“. ערשטנס, האָט זיך פאַר אונדז אַליין אויסגעקריסטאַליזירט דער וועג און ציל פון אונדזער טעאַטער; צווייטנס, האָבן די דעבאַטעס געמאַכט נאָך מער פּאַפּולער אונדזער טעאַטער. די אַפּישן וועגן די דעבאַטעס האָבן שטענדיק צוגעצויגן אַ גרויסן עולם, וועלכער פּלעגט אַריינגעצויגן ווערן אין דער פּראַגע. עס האָט זיך אַזוי פּיל געטומלט מיט „יאַ, הבימה, נישט הבימה“, אַז עס איז ניט געווען קיין טעאַטראַלער זשורנאַל, וואָס זאָל ניט אַרויסזאָגן זיין מיינונג, און מיט דעם איז געוואָקסן די פּאַפּולאַריטעט פון דער גרופּע.

מען האָט שוין אָנגעהויבן ריידן וועגן אונדז ווי וועגן מאַרטירער. אייניקע האָבן שוין דערציילט מער ווי עס איז געווען אין דער אמתן. דער סוף איז געווען, אַז מען האָט געשיקט אַ ספעציעלע בקשה צום „סאַ-וועט פון פּאַלקס קאָמיסאַרן“, אַז דער ראַט זאָל זיך אָננעמען פאַר אונדז און זאָל באַשליסן צי האָבן מיר גערעכטע טענות פאַר אונדזער עקזיסטענץ, צי נישט, און אויב דער ראַט פון קאָמיסאַרן וועט באַשליסן אַז יא, בעטן מיר, אַז מיר זאָלן אַוועקגעשטעלט ווערן אויף דעם זעלביקן צעטל מיט אַלע סטודיאָס פון נאַציאָנאַלע מינדערהייטן, וואָס קריגן שטיצע פון דער רעגירונג. עס הייסט פשוט, אַז מיר האָבן געבעטן מען זאָל אונדז מאַכן פאַר אַ מלוכה-טעאַטער.

אין אַ פאַר וואָכן אַרום איז אָנגענומען געוואָרן אַ רעזאָלוציע און אונדז איז צוגעשיקט געוואָרן אַ פּאַפּיר, וואָס געפינט זיך ביז יעצט אין די אַרכיוון פון דער „הבימה“, אונטערגעשריבן פון לענינען. עטלעכע פשוטע ווערטער: „דערלויבן דעם טעאַטער „הבימה“ צו עקזיסטירן און אַריינגערעכנט ווערן צווישן די מלוכהשע טעאַטערס“. אַט די עטלעכע ווערטער האָבן באַשטימט דעם ווייטערדיקן גורל פון „הבימה“.

איך געדענק אַן אַונט אין טעאַטער: מיר זיצן און וואַרטן אויף צמחן. עס איז איצט אַ פּראַגע פון טעג. דער קאַמף איז געווען אַ פאַרביטערטער — זאָל מען אונדז אַפּזאָגן פון שטיצע, הייסט עס נישט נאָר ווערן אָפּגע-זאָגט פון מאַטעריעלער שטיצע, נאָר אויך פון מאַראַלישער, וואָס דאָס איז אַ סך ערגער, ווילן דאָן הייסט עס אַ פריוואַטע גרופּע, נישט קיין אַנער-

קענטע פון דער רעגירונג, אַ גרופע וואָס מאַכט אירע פריוואַטע געשעפטן, און עס הייסט אויך, אַז די רעגירונג איז מסכים מיט אונדזערע קעגנער. דאָס וואָלט פשוט געמיינט — אונטערגאַנג. יעדער איינציקער האָט עס געפילט און געוואוסט. זאָל קומען צמח און זאָגן, אַז מען האָט אָפגעזאָגט, הייסט עס, אַז מיר דאַרפן פאַרמאַכן דאָס טעאַטער, איבערלאָזן אַלץ, וואָס איז צונויפגעקליבן געוואָרן מיט אַזויפיל מי און ענערגיע, און מיט אַזויפיל ליבשאַפט.

מיט אַזוינע מחשבות וועט פאַרשטענדלעך זיין אונדזער געמיט. מיר זיצן און שווייגן. עפנט זיך די טיר, לויפן מיר אַנטקעגן יעדן איינעם. און אַט גייט ער, צמח. עפעס גייט ער מיט פעסטע טריט, עפעס שמייכלט ער. ווייזט אויס, ער האָט גוטע נייעס פאַר אונדז. מיר רינגלען אים אַרום, און באַ יעדן פון אונדז זיינען שוין גרייט הונדערטער פראַגעס. אָבער ווען ער נעמט אַרויס דאָס פאַפיר און לייענט עס איבער, ווערט אַזאַ פרייד, מיט אַזאַ טאַנצן, אַז די ווענט טרייסלען זיך. באַלד ווערן אַנגעצונדן די ליכט, מען רינגלט אַרום דעם גרינעם טיש, און עס ווערן געמאַכט פלענער, — פלענער איינער גרעסער פונם צווייטן. די שמועסן פאַרציען זיך ביז שפעט אין דער נאַכט, און אַז מען גייט אַוועק, באַגריסט מען זיך: — „שלום לך, אַקטיאָר פון מלוכהשן טעאַטער „הבימה“... מען ווייסט נאָך נישט וואָס פאַר אַ נוצן דער טיטול וועט ברענגען. וועט מען אויפהערן אונטערהונגען? אָבער עס קלינגט אַזוי שייך, אַז נאָר איבער-חזרנדיק דאָס וואָרט, קאָן מען שוין, דאַכט זיך, זאָט ווערן אויף עטלעכע טעג. שטעלט אייך פאַר: ווערן מלוכהשע אַקטיאָרן!... אַנגעשטעלטע פון דער סאַווער-רעגירונג צו שפילן העברייאישן טעאַטער!... איז דאָס אַ חלום, אָדער איז דאָס טאַקע אמת? ...

ניין, עס איז נישט קיין חלום. מיט אַ געדורקטן שטעמפל „מלוכהשער טעאַטער הבימה“, קאָן מען גיין אין מלוכהשע אַנשטאַלטן און פאַדערן קאַרט-לעך פאַר אַ „פאַיאַק“, פאַר יעדן איינציקן פון אונדז. מען גיט שוין אַרויס אַלערליי פראַדוקטן, קאָן מען שוין קריגן האַלץ און עלעקטריק, קאַנען מיר שוין האָבן אונדזערע צימערן און ניט ציטערן, אַז מען קאָן עס ביי דיר יעדן טאַג קאַנפּסיקירן. ווערסטו שוין אויטאָמאַטיש אַ מיטגליד פון דער „יוניאָן“. מיט אַזאַ מיטגליד-קאַרטל ווערסטו שוין אַ גלייכבאַרעכטיקטער מיט אַלע אַרבעטער און נישט נאָר סתם אַרבעטער, נאָר טאַקע מיט דער ערשטער קאַטעגאָריע, מיט די אַרבעטער פון די זאַוואַדן. אויב אַזוי, קאַנען מיר שוין אַרגאַנזירן אַז אייגענעם קאַפּעראַטיוו, אַ קאַפּעראַטיווע קיד. ווערן טאַקע אַלע פראַדוקטן צונויפגעקליבן אין סקלאַד פון דער „הבימה“, און עס ווערט אַרגאַנזירט אין קעלער אַ קיד. יעדער קאָן עסן אומויסט מיטאַג יעדן טאַג. דער מיטאַג באַשטייט פון באַרשט און בולבע-קאַטלעטן, וואָס ווערן אַזוי גוט

איינגעפרעגלט, אז זיי שמעקן כמעט ווי פלייש... ברויט ווערט אויסגע-
טיילט מיט א מאס, מען זאל זיך נישט איבערעסן. קומט זיבן אייגער, ווערט
דער קעלער פארוואנדלט אין א קלוב. די שמוציקע ווענט ווערן קונציק
באדעקט מיט פארב פון אונדזערן אן אייגענעם אקטיאר און מאלער, בענא
שניידער, אזוי אז דער פלאץ ווערט „באהעמיש“, און עס איז א סך אנגענע-
מענער צו שטיין אין „אטשערעד“ פאר א טעלער סופ, ווען די ווענט זיינען
דעקארירט.

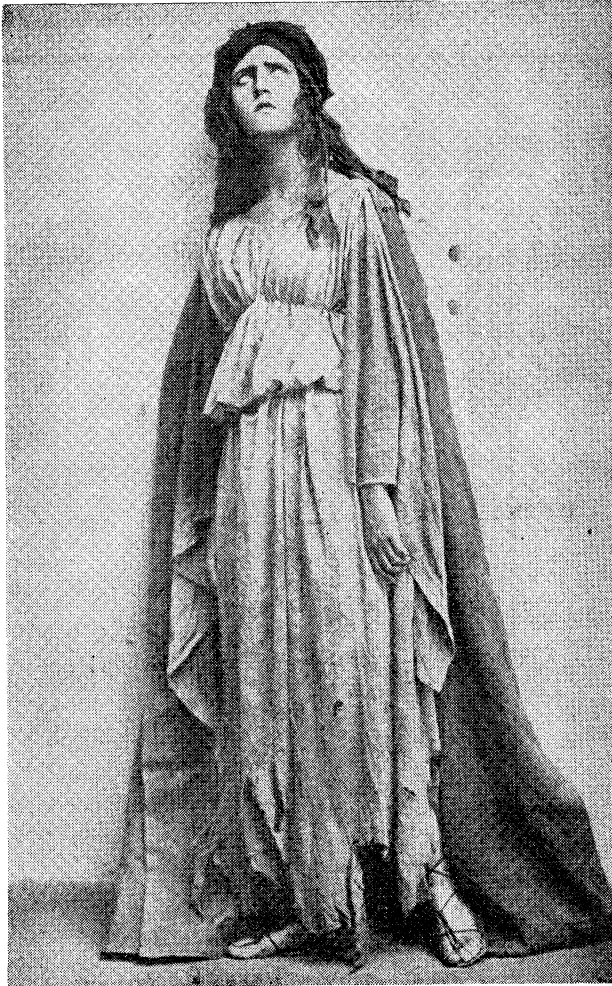
נאכן עסן פלעגן מיר דארטן פארברענגען אביסל, און באלד גיין שפילן.
אמת, זאט זיינען מיר קיינמאל נישט געווען פון דעם מיטאג, אבער דערפאר
פלעגן מיר זיך שוין פילן מעשה גרויסע פארדינער. דו האסט שוין געקראגן
א באליונג פאר דיין ארבעט, און דערצו ביסטו דאך אן אנגעשטעלטער
בא דער מלוכה. אזוי אז אין דעם פרט האט זיך די לאגע פארבעסערט.
הונגעריק זיינען מיר שוין נישט געווען, און ספעציעל דעם ווינטער פון
1922, ווען די געבענטשטע אמעריקאנער „ארא“ האט נאך צוגעשיקט דער
„הבימה“ עטלעכע קעסטלעך מיט פראדוקטן, האט שוין יעדער געקאנט
אויסבייטן דעם שאקאלאד און טיי מיט די קאקאא אויף אנדערע זאכן, איז
שוין גאר געווען פריילעך — דער עולם האט, לכל הפחות, אויפגעהערט
הונגערן.

מיט די פארלייכטערונגען זיינען געקומען אויך שוועריקייטן מצד
דער רעגירונג. מיר האבן, צום ביישפיל, באדארפט אויסטיילן בילעטן
צו פארשטעלונגען, צו אלע יוניאנס, וואס זאלן צעטיילט ווערן צווישן
זייערע מיטגלידער אומזיסט, אזוי אז א שטיק צייט האבן מיר געשפילט פאר
אן עולם וואס מיר האבן גארניט געקענט. די יוניאן האט צוגעשיקט צו
אונדז א דעלעגאט, וואס האט אונדז צונויפגערופן און געהאלטן א רעדע,
אז מיר זאלן זיך ארגאניזירן; אז מיר זיינען איצט ארבעטער מיט אלעמען
גלייך, אז מיר דארפן זען דעם באלעבאס נישט נאכגעבן, מיר זאלן ארבעטן
נאר אזויפיל און אזויפיל שטונדן, און אויב מיר שפילן מער שטונדן א
וואך ווי מיר דארפן, זאלן מיר קריגן עקסטערע באצאלט. געוויינלעך, האבן
מיר זיך ארגאניזירט, אבער ווי פארוואנדערט איז געווארן דער דעלעגאט, ווען
ער האט זיך דערוואוסט, אז מיר זיינען שוין לאנג א קאאפעראטיוו, אז
בא אונדז זיינען נישטא קיין באלעבאטים צו וועמען מען זאל האבן טענות,
אז מיר באקומען אלע גלייך פונם קלענסטן ביזן גרעסטן, אויב עס איז נאר
דא וואס צו באקומען. „אויב אזוי“, זאגט ער, „האב איך דאך ניט וואס
צו ארגאניזירן אייך“. פונדעסטוועגן איז אויסגעקליבן געווארן א קאמיטעט
פון דריי אויפצונעמען די טענות, וואס קאנען אויפקומען פון אייניקע
חברים און פארברענגען זיי פאר דער יוניאן.

דער יוניאן-דעלעגאט איז אינפארמירט געווארן אבסאלוט ריכטיק,

ווייל מיר האָבן נישט געהאַט קיין באַלעבאַס צו וועמען האָבן טענות. צמח איז געווען אייגנטלעך דער פּאַקטישער פּאַרזאָרגער. ער פּלעגט גיין, ברענ-גען געלט, געבן געלט, ער האָט געהאַט דעם אַבסאָלוטן צוטרוי פון דער גאַנצער גרופּע, און מיר האָבן אים געגלויבט אין אַלץ. און אויב עס איז אַרױפגעשוואומען אַזאַ פּראַגע, ווי אויסקלייבן עטלעכע חברים צו צמח, איז עס געווען פשוט דערפאַר, ווייל די גרופּע, וואָס האָט שוין איצט געציילט אין אירע רייען 35 מענטשן, האָט אים געוואָלט פּאַרלייכטערן די אַרבעט. קיין איינציקער פון אונדז האָט נישט געוואוסט, וואו און באַ וועמען צמח קריגט דאָס געלט, וועמען ער גיט עס, וויפיל געלט מען נעמט אַרױף. און זאָל צמח דאַרפן ערגעץ אַוועקפאַרן, אָדער ווערן נישט געזונט, ווערט די גרופּע אַפּגעשניטן, און ווייסט ניט וואוהיין זיך צו ווענדן. אַ צווייטער מאַטיוו איז געווען טאַקע דאָס, וואָס ער האָט מיט זיין האַנדלונג אינגאַרירט אַ גרופּע מענטשן, וואָס איז אויסגעוואָקסן נישט נאָר קינסטלעריש, נאָר אויך געזעל-שאַפטלעך.

יעדער איינציקער פון אונדז האָט זיך שוין נישט געפילט ווי אַ סטור-דענט, וואָס ווייסט נאָך נישט צי ער פּאַרבלייבט אין דעם בנין, און ער האָט נישט געוואָלט אינגאַרירט ווערן. אמת, יעדער האָט געוואוסט, אַז צמח טוט אַלץ צום בעסטן פאַרן טעאַטער, אָבער ער איז דאָך נאָך אַלעמען נאָר אַ מענטש, ער קאָן דאָך האָבן אַ טעות אויך, איז נישט מער ווי רעכט, ער זאָל זיך באַראַטן מיט די חברים וועגן אַלע ענינים, וואָס קומען פאַר אין טעאַטער, נישט קוקנדיק אויף דעם וואָס אין קאָנטאַר איז געזעסן כלומרשט אַ בוכהאַלטער, אָבער דער בוכהאַלטער האָט קיינעם קיין רעכע-נונג נישט געגעבן אַ הויך צמח, און צמח אַליין, האָט, דאַכט זיך, אויך קיין רעכענונג נישט גענומען. אַלץ איז געגאַנגען אַזוי ווי אין אַ פּריוואַטער אינסטיטוציע. אָבער באַשולדיקן צמחן האָבן מיר נישט געקאַנט, ווייל מיר האָבן געוואוסט, אַז עס איז פשוט אַ געוואוינהייט פון יענע טעג, ווען עס זיינען געווען איינצליגע מענטשן, און די מעטאָדן, וואָס זיינען אַנגעווענדט געוואָרן איצט, זיינען געווען די זעלביקע וואָס דאָן, ווען מען האָט נאָר געחלומט וועגן דעם טעאַטער. צמח אָבער האָט עס אַנגענומען אַלס אַ באַ-ליידיקונג פאַר אים. עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז מען וויל אים מינערן זיינע רעכט אַלס אַן אַנפירער, אַז מען גלויבט אים ניט. האָט זיך אַנגעהויבן אַ סדרה פון אַלגעמיינע פּאַרזאַמלונגען, פון צמחן מיט דער גאַנצער גרופּע. צמח פּלעגט האַלטן טראַגישע רעדעס. ער פּלעגט אויסרעכענען אַלץ וואָס ער האָט אויפגעטאַן פאַר דער „הבימה“, און די גרופּע האָט צוגעגעבן אַז אַלץ איז ריכטיק, אָבער מיר ווילן האָבן פאַרשטייער צוליב זיין טובה וועגן, און אויך צוליב אונדז. עס הויבן זיך אַן לאַנגע רעדעס, היציקע דיסקוסיעס וועגן דעם, ווי אַזוי דער טעאַטער ווערט געפירט, און ווי אַזוי ער דאַרף

„היהודי הנצחי“
די מוטער — חנה ראוינה

“ETERNAL JEW,” *The Mother—Channa Rovina*

"ETERNAL JEW"
The Prophet—N. Zemach

„היהודי הנצחי“
דער נביא—נחום צמח

געפירט ווערן. יעדער האָט קריוודעס, יעדער פאַרשטייט אַז עס דאַרף גע-
פירט ווערן אַנדערש, ווי עס איז ביז איצט אָנגעפירט געוואָרן. צמח ענט-
פערט אַלעמען, און אַז אין דרויסן הויבט שוין אַן טאַגן, צעגייט מען זיך,
נישט פאַרענדיקנדיק די פשוטע און דאָך זייער שווערע פראַבלעם.

מיר, אויף איין זייט, פאַרשטייען נישט, פאַרוואָס צמח זאָל זיך אָפּ-
זאָגן צו קאַאָפּערירן מיט דער קאַמיטע פון דריי, פון וועלכער ער דאַרף
זיין דער יושב-ראש, און אויפנעמען אַלע פראַגן וואָס זיינען נוגע
דעם טעאַטער, און צמח, אויף דער אַנדערער זייט, קאָן נישט פאַרשטיין,
ווי אַזוי ער וועט עס דאַרפן קומען פרעגן עצות און באַראַטן זיך מיט מענטשן,
וואָס זיינען ערשט געווען סטודענטן, וואָס האָבן קיין שום דעה, נישט געהאַט
פריער. הייסט עס טאַקע, אַז מען וויל אים צויםען, אָדער, ווי ער פלעגט
טענהן, אַז מען וויל אים אונטערהאַקן די פליגלעך, „לקצוץ את הכנפים“. און
אַזוי, פון איין פאַרוואַמלונג ביז דער צווייטער, ווערט אויפגעשטעלט אַ
וואַנט צווישן דער גאַנצער גרופּע און צמח, אָבער סוף-כל-סוף איז ער
מסכים, נישט מיטן האַרצן, נאָר מיט דער לאַגיק, און עס ווערט אויסגע-
קליבן אַ ראַט פון דריי מענטשן. מיט זיי דאַרף ער זיך נישט נאָר באַראַטן,
נאָר דאַרף אויך אָננעמען פאַרשלאַגן, וועלכע זיי וועלן מאַכן, און אַז זיי קאָן
ער גאַרנישט טאָן. און אויב עס קומט אויף זייער אַ וויכטיקע פראַגע, דאַרף
מען רופן אַן אלגעמיינע פאַרוואַמלונג פון אַלע חברים.

אָבער, ווי איך האָב שוין געזאָגט, האָט צמח מיטן האַרצן נישט אָנגע-
נומען דעם באַשלוס פון די חברים. ער פלעגט אָפט טאָן זאַכן אַליין, און
אפשר אייניקע זאַכן, וואָס זיינען נישט געפעלן געוואָרן די חברים, און די
וואַנט איז געוואַקסן אַלץ העכער און העכער, ביז עס האָט אויסגעבראַכן אַ
שטילע מלחמה צווישן ביידע זייטן, וואָס האָט געפירט צו צענדליקער
און אפשר הונדערטער אַלגעמיינע פאַרוואַמלונגען, וואו די פראַגע איז ווידער
פאַרהאַנדלט געוואָרן. צמח האָט שוין געקוקט מיט חשד, ספעציעל אויף
די, וואָס האָבן אויפגעקלערט די חברים. שפעטער זיינען שוין אייניקע
געוואָרן אָנהענגער פון צמח, גלויבנדיק אַז אַ „מועצה“, (ווי
מיר האָבן גערופן די גרופּע, וואָס האָט באַדאַרפט צוזאַמען מיט צמחן
אַנפירן די אַרבעט) וועט שטערן דעם טעאַטער. האָט זיך שוין די גרופּע
צעטיילט אויף צוויי לאַגערן, און דער גלויבן איז אָפגעשוואַכט געוואָרן.
אָבער ווי נאָר די צאַנקערייען זיינען אַביסל איינגעשטילט געוואָרן, פלעגט
אונז אַלעמען עפעס ווידער פאַראייניקן, די גרופּע פלעגט ווידער אויפלעבן,
די פנימער פלעגן שיינען, אַ פריילעכקייט פלעגט אָנפילן אַלע ווינקעלעך,
מען פלעגט לערנען, שפילן, עס פלעגן אָפט איינגעאַרדנט ווערן אַוונטן,
וואו מיר פלעגן צוזאַמען פאַרברענגען, זיך מאַכן לוסטיק, זינגען לידער ביזן
טאַג אַריין, און קוקן מיט האַפענונג אויף דער צוקונפט.

אַן אַוונט מיט ביאָליקן

אַױף די אַלגעמיינע פאַרזאַמלונגען, וואָס פלעגן פאַרקומען כמעט יעדע וואָך און אַמאָל צוויי מאל אַ וואָך, און וואָס פלעגן זיך ציען גאַנצע נעכט, פלעגן זיך אָפּשפּילן העכסט דראַמאַטישע מאַ-מענטן, וואָס קאָנען קיין מאל ניט פאַרגעסן ווערן. איך בין זיכער, אַז יעדער איינציקער פון אונדז, וואָס האָט בייגעוואוינט אַט די דאָזיקע נעכט, איז גליקלעך וואָס ער האָט זיי דורכגעלעבט. איך קאָן זיך נישט פאַרשטעלן, אַז אַן אַנדער גרופּע שווישפּילער אין דער וועלט, זאָל אויסקומען צו איבער-לעבן אַזוינע מאַמענטן. יעצט, אַז דו דערמאָנסט זיך וועגן זיי, טראַכסטו: וואָס פאַר אַ וואונדערלעכע נעכט דאָס זיינען געווען!... עס דאַכט זיך דיר, אַז נאָר דורך אַזוינע אַלגעמיינע פאַרזאַמלונגען האָט זיך געקאָנט אויסקריסטאָליזירן די באַציאונג פון חבר צו חבר, פון מענטש צו מענטש, — פון שווישפּילער, וואָס האָבן אַוועקגעגעבן זייער גאַנצע נשמה, זייער לייב און לעבן, אויף דער זאַך וואָס איז זיי געווען טייערער ווי דאָס לעבן. יעדער איינציקער האָט געפּילט, אַז אַט די נעכט פון דיסקוסיעס האָבן אפשר צום ערשטן מאל אַוועקגעשטעלט די פּראַגע פאַר אונדז: — ווער זיינען מיר? . . . וואָס טוען מיר אין דער געביידע? . . . וואָס זיינען אונדזערע אינטערעסן? . . . אין אַט די נעכט האָט יעדערער געקענט און באַדאַרפט הויך און אָפּן אַרויסזאָגן זיין „אני מאמין“, זיין באַציאונג צום טעאַטער בכלל, און צו דער „הבימה“ בפרט, זיינע אידעאַלן וועגן דעם צוקונפטיקן בנין, אַט דעם אידעאַלן טעאַטער, וועגן וועלכן ער האָט געהלומט. און יעדערער האָט געהאַט וואָס צו זאָגן. קיינער האָט נישט גע-האַלטן קיין רעדעס, אָבער יעדערער האָט אַרויסגעזאָגט וואָס עס האָט אים געדריקט אויפן האַרצן.

עס זיינען געווען מאַמענטן, ווען עס האָט זיך דיר געדאַכט, אַז אַט וועט צמח אויפשטיין, וועט זאָגן אַ פאַר טרייסט-ווערטער, אַז אים גייט ניט אָן ווער עס וועט האָבן די „וועטאַ“ אין טעאַטער, ווער עס וועט זיין אין קאָמיטעט פון דער „מועצה“, ווייל טיף אין האַרצן ווייסט ער, אַז מיר גלויבן אים, אַז די „מועצה“ וועט סיי ווי גאָר ניט טאָן אָן אים. און וואָלט ער אַזוי געטאָן, וואָלט מען דאָך געזען, אַז אים גייט אין לעבן נאָר

דער וואוילזיין פון טעאטער. וואלט ער אזוי געטאן, וואלט יעדערן ארומ-
געכאפט א פרייד, וואלט יעדערער צוגעלאפן צו אים און אים געדריקט די
הענט, מען וואלט אים אויף די הענט געטראגן.

אבער צמה פלעגט זיצן אראפגעלאזט דעם קאפ, פלעגט אלץ אויסהערן
און פלעגט טענהן, ריידן, מאנען, און גאנץ פרי, ווען אלע זיינען שוין
געווען מיד און צובראכן, פלעגט ער אוועקגיין מיט אן אולטימאטום,
אז אזוי און אזוי וויל ער עס זאל זיין, און ווידער פלעגט בלייבן אפן די
פראגע וועגן דער „וועטא“, וועגן דער „מועצה“ און וועגן דעם אז
מען „האקט אים אונטער די פליגלען“, א. א. וו. אזוי וואך איין און וואך
אויס . . .

מען האט אנגעהויבן זוכן די סיבות, וואס האבן געפירט צו די פארזאמ-
לונגען, וואס פלעגן פארנעמען אזויפיל צייט, — א צייט, וואס איז אפ-
געגעבן גאר ניט פאר קינסטלערישע ארבעט. ווען מען גיט אפ די צייט פאר
שטודירן א פיעסע, וואלט מען דאך זייער א סך אויפגעטאן.

אבער די צרה איז געווען, וואס קיין ארבעט איז ניט געווען און
האט ניט געקענט זיין, ווייל וויפיל מאל מען פלעגט זיך זעצן קלייבן א
פיעסע און א רעזשיסאר, האט זיך עס אונדז בשום אופן ניט איינגעגעבן
צו געפינען. דא וויל איך אין עטלעכע ווערטער דערציילן די סיבה, פאר-
וואס עס איז געגאנגען אזוי שווער פאר דער טרופע צו געפינען נייע
ארבעט: —

דער רעזשיסער, וואכטאנגאוו, איז געווען א גרויסער גליק פאר דער
„הבימה“ גרופע, און אין דער זעלבער צייט אן אומגליק, וואס ער איז
געקומען צו פרי. ער האט באדארפט קומען אביסל שפעטער, אדער די
גרופע האט באדארפט דורכמאכן אליין אביסל מער ביו וואכטאנגאוו איז
געקומען. ווייל, שטעלט זיך פאר, עס קומט א געניאלער מענטש צו א
רויער גרופע מענטשן, א סך פון זיי ניט-דערפארענע, א סך זייענדיק צום
ערשטן מאל אויף דער בינע. ער נעמט זיי ארויף אויף א לייטער, און
מאכט זיי, אז זיי זאלן ארויפקלעטערן ביזן שפיץ. זיי דערגרייכן דאס
העכסטע שטאפל, און ער לאזט זיי דארט איבער און ווערט אנטרונען. זיצט
די גרופע אויפן לייטער און ווארט אויף א וואכטאנגאוו, וואס זאל זיי פירן
פון דעם לייטער צו א צווייטן, ווייל דער עולם אפלאדירט שוין ניט אייער
בראווקייט — ער זאגט: „א קונץ ארויפקריכן אויפן לייטער, קריכט
ווייטער, אויף העכערע, דאן וועלן מיר זען“ . . .

גיי דערצייל זיי, אז עס איז ניטא דערווייל קיין אנדערער, גיי גיב
זיי צו פארשטיין, אז מיר אליין קענען נאך ניט גוט אפשטאצן און פאר-
שטיין די געניאליטעט פון אזא וואכטאנגאוו, אז אזא לערער און פירער
ווערט געבוירן איין מאל אין א יובל. דער עולם וויל פון דעם ניט וויסן,

די טעאטראלע וועלט ארדאי ניט, און מיר אליין זיינען געווען אומבאהאלפן, ווייל צו וועמען פון די רעזשיסארן אין מאַסקווע מיר זאלן זיך ניט צורירן, האָט ער אונדז ניט געקענט צופרידנשטעלן, סיידן מייערכאַלד, וואָס האָט דאָן געשטורעמט גאַנץ מאַסקווע מיט זיינע אויפפירונגען. פון מייער-כאַלדן האָט וואַכטאַנגאַוו געהאַלטן אַ וועלט, ער האָט זיך אפילו געהאַלטן פאַר אַ נאַכפאלגער פון מייערכאַלדן, אויף וויפיל וואַכטאַנגאַוו האָט גע- האַלטן פון מייערכאַלדן קען מען זען פון זיינע באַמערקונגען אין זיין טאַג-בוך. ער שרייבט וועגן אים: — „איך טראַכט וועגן מייערכאַלדן, וואָס פאַר אַ געניאַלער רעזשיסער ער איז. יעדע פאַרשטעלונג זיינע — איז אַ נייער טעאַטער, יעדע אויפפירונג זיינע קען געבן אַ באַזונדער ריכ- טונג.“ און ווייטער — „מייערכאַלד איז אַריגינעל — ער זוכט ניט קיין אויטאָריטעטן אין די ביכער, נאָר ער פילט מיט זיין אינטואַיציע די פאַרמען פון טעאַטער. אַלע צוקונפטיקע טעאַטערס וועלן זיך בויען אויף דעם וואָס מייערכאַלד האָט פאַראַויסגעזאָגט. מייערכאַלד האָט געגעבן וואַרצלען דעם צוקונפטיקן טעאַטער — די צוקונפט וועט אים אויך באַלוינען“ . . .

אַבער ניט קוקנדיק אויף דעם וואָס וואַכטאַנגאַוו האָט אַזוי געטראַכט וועגן מייערכאַלדן, האָט ער אים אַבער קיינמאַל ניט קאַפּירט, ער האָט זיך געהאַט זיין אייגענעם וועג מיט זיין אייגענער אינטואַיציע מיט זיין אייגענער געניאַליטעט — ער האָט געפונען זיין וועג . . . דער וועג פון וואַכטאַנגאַוו, אליין. מיט זיין מי, מיט זיין ענערגיע, האָט ער געפונען דעם ריטם, די טעאַטראַלע פּלאַסטיק, די ספּעציפישע „סצענישקייט“, באַוועגונג, טע- אַטראַלישקייט, וואָס זיינען נאָר כאַראַקטעריסטיש פאַר וואַכטאַנגאַוו, וואַכטאַנגאַוו איז געווען אַנדערש פון מייערכאַלדן מיט זיין צוגאַנג צום אַקטיאָר; ער האָט געזאָגט וועגן מייערכאַלדן, אַז ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס ער איז אַ געניאַלער רעזשיסער, קען ער אַבער ניט דעם אַק- טיאָר. ער קען אים ניט אין דעם זין, ווי עס קען אים סטאַניסלאַווסקי. „סטאַניסלאַווסקי“, האָט ער געזאָגט, „איז אינהאַלט, מייערכאַלד איז — פאַרמע.“ סטאַניסלאַווסקי האָט פאַרקערפערט אינעם אַקטיאָר דעם איי- ביקן פונדאַמענט פון טעאַטער-קונסט, זיינע אינערלעכסטע געפילן, וואָס באַ- לאַנגען צו יעדן אַקטיאָר, צו וועלכער שול ער זאל נישט געהערן. דאָס איז דער פונדאַמענט.

מייערכאַלד האָט פאַרקערפערט די פאַרם, די טעאַטראַלישקייט, און וואַכטאַנגאַווס אויפגאַבע איז געווען צו געפינען דעם סינטעז צווישן די צוויי, צו פאַרווירקלעכן אַט די צוויי זאַכן אונטער איין דאָך. ער איז געווען איבערציגט, אַז די צוויי שולעס מוזן גיין צוזאַמען.

מייערכאַלד האָט געשאַפן טעאַטראַלע עפאַכע אין מאַסקווע, און ער איז געווען דער פאַסיקסטער קאַנדידאַט פאַר דער נעקסטער אויפפירונג

פון דער „הבימה“. ער האָט טאַקע אַ סך מאָל געזאָגט, אָז ער וועט מיט פאַרגעניגן אָננעמען אויפצופירן אַ פאַרשטעלונג מיט דער „הבימה“, אָבער ער האָט קיין צייט ניט געהאַט.

סטאַניסלאָוואַסקי האָט אויך יענעם סעזאָן נישט געקאַנט אַוועקגעבן קיין צייט. אַזוי אַז די טרופּע איז דערווייל געזעסן און געשפּילט דעם „דיבוק“, און אויך אַמאָל דעם „אייביקן איד“. אַזוי פּלעגן אַוועקגיין מאָנאַטן. מען האָט דערווייל געפרוּאוּט זוכן אַ פּיעסע, צוגרייטן ביז דעם קומען פון מייערכאָלדן. האָט מען געזוכט, גענישטערט, אָבער די פּראָבלעם פון אַ פּיעסע איז איצט געשטאַנען נאָך שאַרפּער ווי פּריער. איצט איז נאָך שאַרפּער געוואָרן די פּראָגע: וואוּהין גייען מיר? . . . וואָס זוכן מיר? . . . גייען מיר אויפן וועג פון „דיבוק“, פאַרברייבן מיר אויף דער פּאַזיציע פון זעלבסט-בילדונג, פון קונסט לשם קונסט, — אָדער מיר דאַרפן געפינען אונדזער אייגענעם אויסדרוק פון רעפּערטואַר. צי אפשר דאַרפן מיר זיך אומקערן צו פאַרווירקלעכן אונדזער חלום פון שפּילן היסטאָרישע פּיעסן, דערציילן אונדזער געשיכטע, וואָס איז, דאַכט זיך, אַזוי טעאַטראַליש און אין דער זעלבער צייט אַזוי דראַמאַטיש און אפילו טראַגיש. ווער-זשע וועט אונדז פאַרט געבן אַן ענטפּער אויף דעם? . . .

אָבער קיינער האָט ניט געקענט געפינען דעם ענטפּער, ווייל קיין פּיעסן זיינען ניט געווען. ניט פון גלות און ניט פון עבר, און אַלע אונדזערע זוכענישן האָבן קיין רעזולטאַטן נישט געבראַכט. חוץ דעם איז קיין רע-זשיסער אויך ניט געווען.

מיר האָבן געוואַרט אין פאַרצווייפּלונג אויף אַ משיח, וואָס זאָל אונדז אַרויספירן פון אַזאַ פאַרלעגנהייט.

מיט איין וואַרט, עס איז אויפגעשוואומען דער פּעריאָד פון פאַרצווייפּ-לונג, פון אַ טופּיק, וואָס איז געוואָרן אַלץ שווערער און שווערער אַרויס-צוקריכן פון אים. אין יענער צייט האָבן מיר געהערט, אַז חיים נחמן ביאַליק קומט קיין מאַסקווע. עס איז שוין דאָן לאַנג געווען דער חלום פון יעדן פון אונדז צו באַגעגענען זיך מיט דעם נאַציאָנאַלן דיכטער, וועלכער האָט גערייצט די פּאַנטאַזיע פון קינדווייז אָן. ווי אַ בליץ האָט זיך צע-טראָגן די נייעס איבערן טעאַטער, אַז ביאַליק איז שוין דאָ אין מאַסקווע. יעדער איז, דאַכט זיך, געוואָרן פּריילעכער און, דאַכט זיך, אויך האַרציקער. עס איז געווען אַ גוטע סיבה דערפאַר, וואָרים יעדער האָט זיך אַרומגע-טראָגן מיטן באַהאַלטענעם געדאַנק, אַז ביאַליק קאָן אונדז צוריק-ברענגען דעם פאַרלירענעם צוטרוי צו די חברים, צו צמחן. ער וועט געוויס, האָבן מיר געטראַכט, געפינען אַן אויסוועג.

און אַט איז געקומען דער אָונט, ווען ביאַליק איז געקומען אין טעאַ-טער. די חברים, פאַרפּוצטע, ווידער פּריינטלעכע איינער צום אַנדערן. מען

האָט אָנגעצונדן אַלע ליכט אין זאָל און אין טעאַטערל, מ'האָט איינגעלאָדן געסט, צווישן זיי אויך די רוסישע פּאָעטעסע אלישבע, וועלכע האָט ערשט געמאַכט איר קאַריערע אין העברייאיש, און באַוואוסטע קינסטלער, וועלכע וועלן אַנטיילנעמען אין פּראָגראַם, און — דער אַוונט הויבט זיך אָן. ביאַליק, מיט זיין פשוטקייט אין באַנעמען זיך און פּריינטלעכקייט, מיט זיינע פּאָלקסטימלעכע ווערטלעך און וויצן, מיט זיין צאַפּלדיקן געזונטן הר-מאַר, — האָט געמאַכט אַזאַ איינדרוק, אַז דער אָפיציעלער קבלת-פנים פאַר אים האָט זיך פּאַרוואַנדלט אין אַן אמתן יום-טוב פון פּרייד. געוויינלעך האָט יעדער געוואָלט זיין נעענטער צו ביאַליקן, איז מען אים נאָכגעגאַנגען פון איין פּלאַץ צום צווייטן, פון איין צימער אין דעם אַנדערן. שטעלט ער זיך ערגעץ אָפּ מיט אַ פאַר מענטשן, הויבט מען אָן איינציקווייז צו עמי-גריין צו יענעם פּלאַץ, אַזוי איינציקווייז, ביז דער עולם שטייט שוין צו-זאַמען. מען האָט אַרומגערינגלט דעם פּאָעט און מען הערט זיך צו ווי חסידים צו אַ רבין.

ביאַליק רעדט וועגן קונסט, פּאָעזיע, ליטעראַטור, וועגן מאַלעריי. זיינע באַמערקונגען זיינען אַזוי אַריגינעל, און מיר קוקן זיך איבער איינער מיטן צווייטן. ער רעדט וועגן טעאַטער, אַזוי ווי ער וואָלט דורכגעמאַכט אַלע שיטות: פון סטאַניסלאַווסקי, מייערכאָלד, וואַסטאַנגאָוו. ער רעדט ניט, ער מאַכט קורצע באַמערקונגען, וואָס מיר האָבן נישט איינמאַל שפּעטער אין אונדזער אַרבעט ציטירט, און וועלכע האָבן אונדז אַ סך הילף געבראַכט. דער אַוונט איז געווען אַ העכסט געלונגענער. מיר האָבן געטרונקען אפילו טיי מיט צוקער (נישט זיסן נאָר צובייסן), און דאָס אַליין האָט געהייסן, אַז דער יום-טוב איז אַן אויסערגעוויינלעכער. מען האָט געזונגען לידער. ענגעל האָט געשפּילט זיין מוזיק צו ביאַליקס ווערטער. מיר האָבן געשפּילט אַ סצענע פון „דבוק“ פאַר אים. ורדי האָט קאָפּירט ביאַליקן אויף אַן אויסגעצייכנטן אופן, פון וואָס ביאַליק האָט זייער האַרציק געלאַכט. און מיט דעם האָט זיך כמעט דער אָפיציעלער טייל פונם אַוונט געענדיקט. אַבער ווען אַלע אָפיציעלע געסט זיינען זיך צעגאַנגען איז ביאַליק פאַרבליבן אַליין מיט אונדז. ער, אינמיטן זאָל אויף אַ בענקל, זיצט פאַר-טראַכט; מיר — אַרום אים אויפן דיל. אַ מינוט שווייגן מיר. ביאַליק, ווייזט אויס, איז אינפאַרמירט געוואָרן וועגן אונדזערע זאָרגן. הויבט ער אַן דעם שמועס וועגן אונדזערע פּראַבלעמען פון טעאַטער. און האָט ער אָנגעהויבן דעם שמועס, איז שוין געוואָרן לייכטער צו ריידן. חברים הויבן אָן צו ריידן וועגן די שווערע פּראַבלעמען פון דעם טעאַטער. און דער סוף פון שמועסן איז, אַז מיר דאַרפן האָבן אַ פּיעסע; אַז די איינציקע זאָך, וואָס קאָן אונדז ראַטעווען, איז אַ פּיעסע פון אַן אייגענעם קוואַל. עפעס אַזעלכעס, וואָס זאָל זיין אַזוי ברענענדיק, אַזוי פּריש, עס זאָל אַזוי אַנציינדן

ווי זיינע פאָעמען. אַ חבר רעדט אַלץ מיט מער ברען, אַ צווייטער האַלט אונטער. צמח הויבט שוין אָן זיין פייערדיקע רעדע מיט אַ טענה, מיט אַן אויסרוף צום פאָעט, וועלכער זיצט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ די גאַנצע צייט. צמח פאַרענדיקט זיין רעדע מיט די ווערטער: „חווה, תן לנו מחזה!“ — נביא, גיב אונדז אַ פאַרשטעלונג!

די דאָזיקע ווערטער האָבן יעדן פון אונדז ווי אַנגעצונדן. דער געדאַנק האָט אַלעמען פאַראייניקט. אין איין מאַמענט זיינען אַלע אויפגעשפרונגען פון דיל, און ציענדיק די הענט, האָבן מיר אויסגעשריען צמחס ווערטער. דער אויסגעשריי איז געקומען אַזוי פּלוצלינג און האָט געהאַט אַ קאַלאַ-סאַלן עפעקט ניט נאָר אויפן פאָעט, נאָר אויך אויף יעדן איינציקן פון אונדז. יעדער איז אַזוי פאַרכאַפט געוואָרן פונם געדאַנק, אַז מיר דאַרפן מאַנען באַ ביאָליקן אַ פיעסע, און אַז ער איז דער איינציקער, וועלכער קאָן אונדז העלפן, אַז דער אויסגעשריי האָט זיך פאַרשטאַרקט מיט יעדן מאַמענט. מיר האָבן, ווי ווילדע, זיך אַרומגעדרייט אַרום און אַרום דעם בענקל. מיר האָבן מיט הענט און מיט טרערן אין די אויגן געבעטן, געמאַנט: „חווה, תן לנו מחזה!... חווה, תן לנו מחזה!“...!

דער געשריי וואַלט נאָך לאַנג געדויערט, ווען דעם פאָעטס מאַסיווע פיגור און זיין קאָפּ זאָלן זיך נישט אָנהויבן באַוועגן. ער האָט זיך אויפֿ-געהויבן פונם בענקל, דאָס פנים פאַרכמורעט, די אויגן אַנגעפילט מיט גרויס רחמנות. ווי אַ מאַנעט ציט ער צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון אַלעמען. עס ווערט שטיל. מיר זעצן זיך אַוועק שטילערהייט. ביאָליק שטייט אינמיטן זאַל עטלעכע מינוט, רייבט דעם שטערן, קוקט זיך אַרום — ער איז ווידער אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן. ער פילט זיך נישט באַקוועם. ער הויבט אָן מיט אַ נערוועזן טאַן צו ריידן. ער זאַגט, אַז ער האָט גאָר נישט געוואַלט ריידן, אַז אַט דאָס אַלץ איז איבעריק. זיין שטימע ווערט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער. און אַט שטורעמט ער שוין מיט אַ טענה צו אונדז — פאַרוואָס מאַנט מען באַ אים... פאַרוואָס פאַדערט מען אין אַ צייט, ווען ער איז שטום... זיין שטימע קלינגט אַזוי, אַז מיר פילן, אַז מיר האָבן אַריבערגעכאַפט די מאַס. ביאָליק קוקט ניט אויף אונדז. די אויגן האַלט ער אַראָפּגעלאָזט. מען קאָן זען, אַז דער געניאַלער פאָעט לעבט איצט דורך פיינלעכע מאַמענטן. דער קאַראַהאַד אַרום אים מיט די אויס-געשרייען „חווה, תן לנו מחזה!“ איז אים געווען שטאַרק דערווידער, ספּעציעל דער טיטל „חווה“. ער האָט גערעדט וועגן דעם מיט פאַרדרוס. און כאַראַקטעריסטיש איז דאָס ליד זיינס „אונטער אייער משא“... וואָס ער האָט אַ קורצע צייט נאָך דעם אינצידענט אַנגעשריבן אין דייטשלאַנד. דאָס ליד האָט ער צוגעשיקט צו אַ גרויסער פייערונג, וואָס איז איינגע-אַרדנט געוואָרן לכבוד זיין 50 יאָריקן יוביליי. אַליין האָט ער בשום אופן

נישט געוואָלט קומען כדי אויסצומיידן די זעלביקע טענות און די זעלביקע
לויב-געזאַנגען, וואָס מיר האָבן אים צוגעטיילט דאָ. זיין ליד (איבערזעצט
פון י. י. שוואַרץ) הויבט זיך אָן אזוי :

פון משא פון אייער גרויס ליבשאַפט
שטיי איך געבויגן — פאַרלאָרן ;
וויי מיר, וואָס איך בין אַ גראַשן
ביי אייך אין דער פושקע געוואָרן.

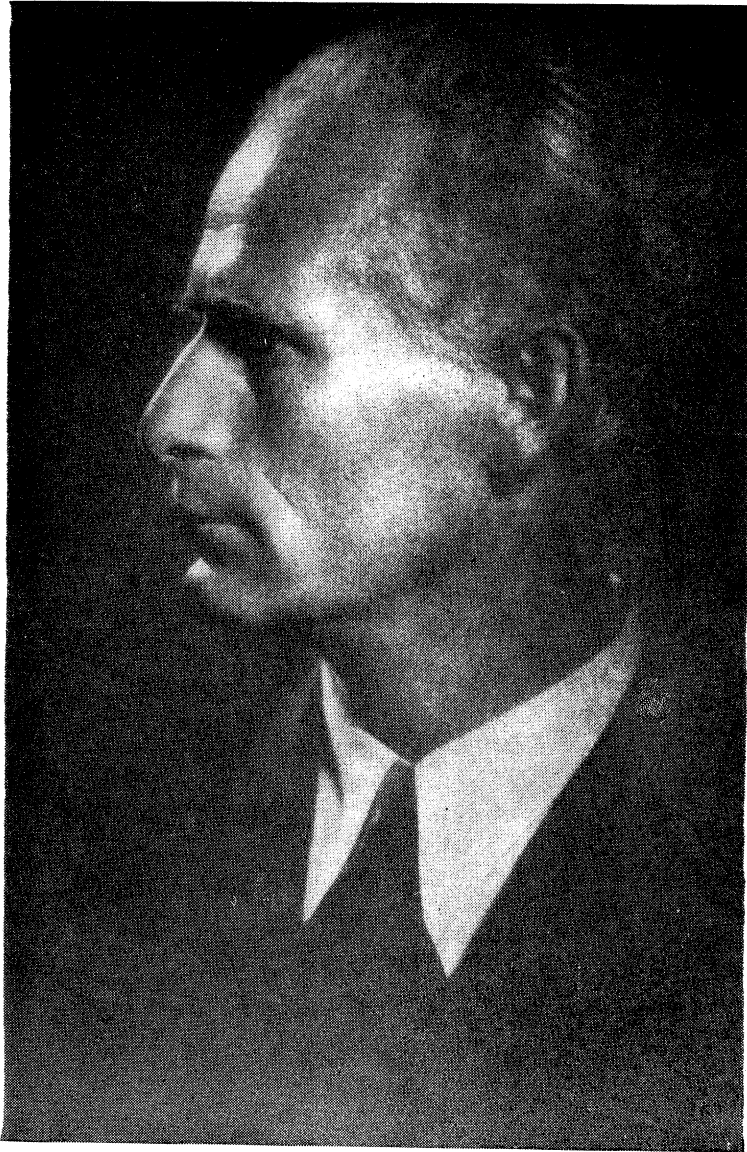
וואָס זייט איר מיין הויז מיר באַפאַלן ?
קיין טאַדל, קיין כבוד פאַרדין איך —
נישט דיכטער בין איך און נישט נביא —
אַ פשוטער האַלצהעקער בין איך.

די האַק איז מיין חבר מיין טרייער,
אין אַרבעט אַ טאַג אַפגעפטרט ;
ס'ווערט אַוונט, די האַנט איז פאַרזלשט,
און טעמפ רוט מיין האַק, ווי פאַרמאַטערט.

פאַרדינגען מיין טאַג איז דער קורצער,
אַ פועל אין אייערע ערטער ;
איר האַט נישט פאַרוואָס היינט צו יובלען,
און איך האָב קיין צייט נישט פאַר ווערטער.

ווי קאַנען מיר ווייזן דעם פנים,
וואָס קאַנען דעם מאַרגן מיר געבן ?
זאָל יעדערער גיין צו זיין משא,
צום חשבון פון אייגענעם לעבן !

איך האָב דאָ ציטירט דאָס ליד אינגאַנצן, ווייל עס איז כמעט געווען
דער תמצית פון זיינע ווערטער, וואָס ער האַט גערעדט צו אונדז. יעדע
פראַזע איז ווי אַ דונער געפאַלן. מיר האָבן דערפילט ביאָליקן, דעם דיכטער
פון צער און צאַרן. עס האַט זיך געדאַכט, אַז צו זיין אויפרעגונג, וועט
קיין ענדע נישט זיין — אַבער וואָס ווייטער, ווערט ער אַלץ
מער געלאָסן. ער ווייסט, זאָגט ער, אַז מיר דאַרפן זייער נויטיק אַ
פיעסע. ער פאַרשטייט עס גוט און ער האַפט, אַז די העברייאישע ליטע-
ראַטור, וואָס וואַקסט און אַנטוויקלט זיך, וועט איצט, אַז די „הבימה“ איז

ה. ליוויק — דער מחבר פון „גולם“
H. LEVICK, the Author of the "Golem"

באָריס אילאײטש ווערשילאָוו — דער רעזשיסאָר פֿון „גולם“
BORIS ILYITCH VERSHILOFF, *Director of the "Golem"*

דא, שאפן גרויסע פיעסן, מאַנומענטאַלע ווערק, און ער פאַרענדיקט גוט-
מוטיק מיט אַ צוזאַג, אַז אויב ער וועט יאָ אַמאַל אַנשרייבן אַ פיעסע, זאָלן
מיר וויסן, אַז ער וועט זי געבן אונדז, דער „הבימה“.

אַזאָ שטורמישן אַפלאַזו האָבן נאָך די ווענט פון דער „הבימה“ נישט
געהערט, ווי נאָך ביאָליקס רעדע. מיר זיינען געווען אַזוי צופרידן מיט דעם,
וואָס ער האָט אַזוי גוטמוטיק פאַרגעבן אונדזער נישט טאַקטישע פאַדערונג,
אַז מיר האָבן געוואָלט אים אויפהויבן אויף די אַקסלען. אָבער קיים האָבן
מיר זיך צו אים דערנענטערט, האָט ער אַנגעהויבן זיך בעטן, מען זאָל
זינגען דעם ניגון פון „דבוק“. חברה האָט זיך אַ נעם געטאָן פאַר די הענט,
אַריינגענומען ביאָליקן אינמיטן, און באַם גרויסן טאָג האָט זיך נאָך געהערט
דאָס טופען מיט די פיס, דער געזאַנג און די ניגונים, וואָס האָבן זיך
געטראָגן פון דעם ניוזניקיטלעווסקי פערעאולאַק, לכבוד דעם באַרימטן
פאַעט, און צוזאַמען מיט אים.

דעם אַוונט קאָן מען נישט פאַרגעסן. די „הבימהניקעס“ קאָנען אַב-
צילן זייער ווינציק אַזוינע אַוונטן, ווי דער אַוונט פון עקסטאַז און פאַטאַס,
פון פאַרערן דעם גרעסטן דיכטער פון אונדזער צייט.

דער יום-טוב איז געווען אַזוי גרויס, אַזוי אומגעריכט, ווייל
קיינעם פון אונדז האָט זיך אודאי נישט געחלומט, אַז אים וועט
אויסקומען צו טרעפן זיך מיט ביאָליקן אַזוי נאַענט, און טרעפן אַזאָ האַר-
ציקייט און אַזאָ וואַרימקייט. דער אַוונט קאָן נישט פאַרגעסן ווערן אויך
דערפאַר, ווייל ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן שפּעטער, האָט אונדז דער
אַוונט פאַראַייניקט און ווידער פאַרברידערט. אומבאַוואוסטערהייט, האָט
יעדער באַ זיך געפילט, אַז אויב יעדער איינער וועט נישט נעמען אויף
זיך די פאַראַנטוואַרטלעכקייט, אויב יעדער וועט זיך נישט אומקערן צו
זעלבסט-דיסציפלין, אויב די באַציאונגען פון חבר צו חבר וועלן גלייך נישט
פאַרבעסערט ווערן, אויב יעדע רכילות וועט נישט אויסגעוואַרצלט ווערן
און אַלע קלייזלעך פאַרמאַכט ווערן — מעגן מיר זיך געזעגענען מיט דעם,
וואָס יעדער האַלט באַ זיך אין האַרצן אַזוי טייער.

און דער נס איז געקומען אויף אַן אויסערגעוויינלעכער פאַרזאַמלונג,
וואָס איז ספּעציעל פאַררופן געוואָרן. די פאַרזאַמלונג האָט זיך אויך פאַר-
צויגן אַ גאַנצע נאַכט. מען האָט זיך געשוואַרן און צוגעזאַגט, אַז אַלץ
מוז צוריקגעבראַכט ווערן, אַ קאַמיטע מיט צמחן בראש ווערט אויסדער-
וויילט און זיי קריגן אויסערגעוויינלעכע באַפולמענטיקונג. עס ווערט באַ-
שלאָסן צו געבן שווערע שטראַפן די יעניקע, וועלכע וועלן זיך נישט וועלן
אונטערגעבן דער דיסציפלין. עס ווערט אויך פאַרשטאַנען, אַז אַן אַרבעט,
אין וואָס זי זאָל נישט באַשטיין, זאָל באַלד אַרגאַניזירט ווערן, כדי צו
געבן די חברים אַ מעגלעכקייט צו זיין שעפּעריש און פראָדוקטיוו. עס ווערן

איינגעפירט שטראָפן פאַר די, וועלכע קומען שפעט, פאַר פאַרפעלן אַ
רעפעטיציע, פאַר די אלע זאַכן, וואָס קאַנען שטערן דאָס צוריקברענגען
די דיסציפלין. אָבער מער פון אַלץ אָפעלירט מען צום געוויסן פון
יעדן איינעם, און ווידער ווערט דאָס האַרץ אָנגעפילט מיט פרייד. ווידער
אַרבעט!... ווידער שאַפן!... ווידער זוכן!... ווייטער... צום זיג! צו
ווייטערע דערגרייכונגען, מיט נייע כחות אינם קאַלקטיוו און אין זיך
זעלבסט.

מטשעדעלאָוו באַנייט פּינסקיס „היהודי הנצחיי“

דער אָוונט מיט דעם גרויסן דיכטער,

זיין פּאָעטישע רעדע, זיין האַרציקייט און זיין טאַנצן אין קאַראַהאַד צוזאַמען מיט אונדז, האָט אונדז ווי געלייטערט. עס איז ווידער געוואָרן אַ זעלבסט־דיסציפּלין. די חברשע און פּריינטלעכע באַציאונגען האָבן ווידער פאַרבייטן די רכילות און שושקען זיך, און צו דעם האָט נאָך געהאַלפּן דאָס, וואָס עס איז אַנגענומען געוואָרן אַ באַשלוס, אַז מען זאָל איבעראַרבעטן אויף אַ נייעם שטייגער דעם זעלביקן „אייביקער ייד“, וואָס מיר האָבן געהאַלטן אין שפּילן.

מען דאַרף צוגעבן, אַז דער באַשלוס איז געווען אַ צו איילנדער און נישט קיין אויסגערעכנטער. דער באַשלוס איז פשוט אַנגענומען געוואָרן נאָר צוליב דעם, כדי מען זאָל זיך ווידער נעמען צו דער אַרבעט. אמת, באַם באַשלוס האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז ווען די טעמע ווערט פאַרגרעסערט, ווען פון דעם איין אַקט ווערט געמאַכט, לכל הפחות, צוויי, וואָלט מען געקאַנט צוציען אַ נייעם רעזשיסאָר. מען וואָלט געביטן די קאַסטיומען, דעקאָראַציעס א. אָנ. וו. אָבער באַ דער אַרבעט האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער איינאַקטער, וועלכער איז אַנגעשריבן געוואָרן פון דוד פּינסקי, איז שוין גענוג צעצויגן געוואָרן באַ דער ערשטער אויפפאַסונג, און ציען דאָס ווייטער, וואָלט קיין זין נישט געהאַט. אָבער יעדער איז געווען אַזוי אויסגעהונגערט נאָך אַרבעט, נאָך אמתער, שעפּערישער אַרבעט, אַז עס האָט לאַנג נישט געדויערט, און די טראַגעדיע אין איין אַקט האָט זיך פאַרט פאַרוואַנדלט אין צוויי גרויסע אַקטן. עס זיינען געפונען געוואָרן מאַמענטן פון מוזיק, עס זיינען געווען אין פאַנטאַזיע ספּעציעלע קליידער און דעקאָראַציעס, עס זיינען צוגעגעבן געוואָרן ווערטער, אַריינגעפירט געוואָרן נייע פּערזאָנען. דער רעזשיסאָר איז איינגעלאָדן געוואָרן. דער זעלביקער, וואָס האָט גע־שטעלט מיט אונדז דעם איינאַקטער — מטשעדעלאָוו. די מוזיק שרייבן האָבן מיר איינגעלאָדן אַלעקסאַנדער קריין און פאַר די דעקאָראַציעס איז איינגעלאָדן געוואָרן דער באַוואוסטער דעקאָראַטאָר פון מאַדערנע אויפֿ־פּירונגען — גרעגאָרי יאַקאָלאָוו.

די ערשטע סצענע, מיט דעם מאַרק, איז פאַרברייטערט געוואָרן. קריין האָט געשאַפּן וואונדערלעכע מוזיק פאַר דעם מאַרק. די סצענע, ווען

מען הויבט זיך אָן פאַרזאַמלען אויפן מאַרק, און דער אויסרופן פון די סחורות, די פאַרשיידענע קולות פון די קונים האָבן זיך אויסגעמישט מיט דער אַרענטאַלישער מוזיק, געשפילט פון אַרקעסטער, און עס איז באמת געשאַפן געוואָרן אן אימפּאַזאַנטע סצענע פונם אַרענט. די קאַסטיומען און דעקאָראַציעס, געמאַלן פון יאַקולאַוו, האָבן צוגעגעבן קאַליר און פּראַכט. עס איז אויסגעבויט געוואָרן אַ קאַנסטרוקציע אויף דער בינע, וואָס האָט סימבאָליזירט דעם מאַרק אין דער שטאַט בירת-ערבא. די קאַנסטרוקציע איז באַשטאַנען פון אַ קיילעכדיקן רינג פון ברעטער. באַ די זייטן לאַנגע סטעזשקעס, וואָס האָבן געפירט צום פּלאַץ און אינמיטן איז אויפגעבויט געוואָרן אַ פּיראַמידע, וואָס האָט געהאַט פון ביידע זייטן טרעפּ. די קאַנסטרוקציע איז געווען וואונדערלעך פאַרטראַכט. ווען אַלץ איז געוואָרן פאַרטיק און די קאַנסטרוקציע איז אָפּגעפאַרט געוואָרן אין די נויטיקע קאַלירן און עס זיינען געפונען געוואָרן די ספּעציעלע ליכט-עפּעקטן, האָט מען ערשט דאָן איינגעזען, אַז די קאַסטיומען פון די אַקטיאָרן האָבן פּראַכטפול האַרמאָניזירט מיט די פאַרבן פון דער קאַנסטרוקציע.

ווען די נויטיקע גרימען זיינען געפונען געוואָרן און די אַקטיאָרן האָבן זיך אָנגעהויבן באַוועגן אויף די ערשט נישט-לאַנג טויטע ברעטער, האָט זיך די סצענע ווי אין אַ כּישוף פאַרוואַנדלט אין אַ האַרמאָניע פון ליכט, קאַליר, קלאַנג, ריטם, באַוועגונג; עס האָט זיך דיר געדאַכט, אַז אַנדערש קאָן מען שוין נישט שפּילן די פאַרשטעלונג. די קאַנסטרוקציע האָט זיך איצט פאַרוואַנדלט אין אַ לעבעדיקער, צאַפּלידיקער זאַך. יעדעס ברעטל האָט געלעבט, יעדע סטעזשקע האָט געאַטעמט מיט שטויב פון מדבר, און די פּיראַמידן האָבן נאָך אונטערגעשטראַכן דעם עבר. זיי האָבן דערמאָנט אַן חרובע וועלטן, וועלטן פון צער און טרויער.

די קאַנסטרוקציע האָט נישט געשטערט נאָר געהאַלפן דעם שווישפּילער צו באַוועגן זיך. עס האָט געהאַלפן דעם רעזשיסאָר אַרויסצוברענגען די נויטיקע מאַסן-סצענעס.

די מוזיק, וואָס קרייט האָט געשאַפן, איז געווען פול מיט אַזעלכע קלאַנגען, וואָס האָבן דעם אַקטיאָר ווי פאַרכישופט. קריינען האָט זיך איינגעגעבן צו שאַפן אַזוינס, וואָס האָט דער פאַרשטעלונג געגעבן דעם נויטיקן קלאַנג-ריט און קלאַנג. עס האָט געקלונגען אין דער מוזיק אַ מאַטיוו פון „איכה“, אַ קלאַנג וואָס האָט זיך געגרעניצט מיט אַ טריאָמף, אַן אויסגעשריי. יעדער קלאַנג האָט דיך באַצויבערט מיט זיין טאָן פון מזרח, און אין דער זעלבדיקער צייט — האָט עס געקלונגען אַזוי וועלטלעך, אַזוי אַניווערסאַל. עס איז באַשאַפן געוואָרן אַ מאַנאָמענטאַל ווערק פון אַ גרויסן קינסטלער, וואָס וועט געוויס אַמאַל אָפּגעשאַצט ווערן פון דער מוזיקאַלישער וועלט אַלס איינע פון די בעסטע זאַכן וואָס אַלעקסאַנדער קרייט האָט געשאַפן. די אַווער-

טיורעס, וואָס דער אַרקעסטער פון 18 מענטשן האָט געשפּילט. האָט גע-
 האָלפן אונדז און דעם רעזשיסאָר צו פּאַנאָדערציען די פּאַרשטעלונג. און
 מען מוז צוגעבן, אָז נאָר די וואונדערלעכע מוזיק, די אימפּאַ-
 זאַנטע דעקאָראַציעס און קאָסטיומען, די טענץ און באַוועגונגען, וואָס זיינען
 אַריינגעפירט געוואָרן אין די נייע צוויי אַקטן, האָבן געמאַכט
 די פּאַרשטעלונג פּאַר א דערפּאָלג, אָבער בשום אופן נישט דער נייער אופן פון
 שפּילן, אָדער די ניי-צוגעקומענע ראָלן. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז
 אונדזער פּאַנטאַזיע האָט נישט געקאַנט אַרויסשלעפּן פון איין אַקטיאָר מער
 וויפּיל עס איז אָנגעשריבן געוואָרן. עס האָט פשוט געפּעלט מאַטעריאַל.
 עס איז פּאַרט געבליבן אַ שפּיל פון אַ מאַסע, מיט 2-3 העלדן. קיין ראָלן
 זיינען ניט געווען. די מאַסע איז באַ פּינסקין אפילו נאַמענלאָז, אַזוי אַז
 מיר האָבן באַדאַרפט אַליין צוטראַכטן נעמען, כדי, לכל הפחות, צו שאַפן אַן
 אינדיווידיום; און צו דעם נאָך האָט די מאַסע אינם איינאַקטער אַבסאָלוט
 נישט געהאַט וואָס צו טאָן. איך מיינ, אַז זי האָט נישט געהאַט קיין
 אויסערלעכע באַוועגונגען, זי האָט נישט געהאַט וואוהין צו גיין און פון
 וואַנען צו קומען. זי האָט אפילו געהאַט באַגרעניצטע אינערלעכע איבער-
 לעבונגען. די איינציקע איבערלעבונגען זיינען באַשטאַנען אין דעם, וואָס
 מען וויינט אויפן חורבן בית-המקדש און מען בייזערט זיך אויף דעם
 „אורח“, וועלכער זאָגט אָן, אַז דער בית-המקדש איז חרוב געוואָרן. דאָס
 זיינען עמאַציעס וואָס קומען פון איין און דעם זעלביקן מענטשלעכן קוואַל.
 אמת, מיר האָבן געפרוּאוּט פּריער, און אַזוי אויך איצט, צו פּאַרברייטערן
 די אויפגאַבע פון דער מאַסע, מיר האָבן אפילו איינגעפירט אַ כאַר, אַזוי
 ווי עס האָט עקזיסטירט אין גריכישן טעאַטער. דער כאַר איז באַשטאַנען
 פון 12 מענטשן און איז געווען אָנגעטאָן אין שוואַרצן. זיי האָבן
 באַדאַרפט קומען נישט באַמערקטערהייט און פּאַרשווינדן, זאָגנדיק אין כאַר
 זייער מיינונג וועגן דעם וואָס דאָ קומט פּאַר. עס האָט באַדאַרפט הייסן,
 אַז זיי זיינען „גאַטס אויג“, דער געוויסן, וואָס רעדט אַרויס פון אַט די
 זינדיקע מענטשן אין בירת-ערבא.

זיי פלעגן דאַרפן דערשיינען עטלעכע מאַל דורכן אַקט, און אויס-
 וואַקסנדיק אויף די טרעפּ, אין דער הויך, אָנהויבן ריידן צוזאַמען, און מיר,
 אונטן, האָבן אין די מאַמענטן באַדאַרפט פּאַרגליווערט ווערן און זיך נישט
 רירן פון אַרט. אָבער אויב דער געדאַנק איז געווען אַן אַריגינעלער פון
 אונדזער רעזשיסאָר, האָט אים פּאַרט געפּעלט אַ ניצוץ פון געניאַליטעט,
 דער ניצוץ, מיט וועלכן וואַכטאַנגאַוו האָט אָנגעצונדן הערצער און פּאַנטאַ-
 זיעס. וואַכטאַנגאַוו האָט געקאַנט נישט נאָר געבן אַן אידייע, נאָר אויך
 דורכפירן זי ביזן סוף. אָבער מטשעדעלאָוו האָט געבאַרן אַ געדאַנק און
 האָט נישט געהאַט די מעגלעכקייט צו גיין ווייטער; איז טאַקע אויסגע-

קומען און די כאריסטן, וואס האבן זיך אנגעטאן אין לאנגע שווארצע כא-
לאטן, פלעגן זיך אנהויבן דראפען אויף די לייטערס, און אזוי ווי די כאלאטן
זיינען געווען לאנג, פלעגט מען זיך פארטשעפען איינער אינם אנדערן,
אנטרעטן אויף די פיס, און ביז וואנען זיי פלעגן ארויפקריכן אויפן שפיץ
פיראמידע, פלעגט דאס געדויערן מינוטן לאנג. און אונדז, וואס האבן בא-
דארפט „פארגליווערט“ ווערן, האבן די מינוטן זיך אויסגעדאכט
ווי שטונדן. אזא באגריף פון צייט אויף דער בינע איז, אגב, גוט באקאנט
יעדן אקטיאר.

די זעלביקע זאך איז פארגעקומען באם אוועקגיין. פלעגן מיר שוין
אנהויבן פארלירן דאס געדולד, און נישט וויסנדיק גענוי וואס צו טאן,
וואס דאס איז זייער געפערלעך אויף א בינע, פלעגן אייניקע אנהויבן נאכ-
קוקן דעם „געוויסן“ אונדזערן. פלעגט שוין איינער וועלן זאגן א „חכמה“,
זאגט ער זיך אונטערן נאך צום צווייטן: „דו זעסט, דאס איז דיין געוויסן,
וואס האט זיך פארגלאנטערט“. אין אזא מאמענט, ווען אלע שטייען אויף
דער בינע און מען ווייט נישט וואס צו טאן, איז אזא חכמהלע געפערלעך,
ווייל עס איז גענוג פשוט אימיצן ווייזן א פינגער, און יענער זאל זיך און
א פארוואס צעלאכן, נאך אים און אנדערער, און אזוי ווייטער. דארטן שרייט
דער רעזשיסאר מען זאל אנהויבן, און דא שטייען אלע ווי איינער און מען
שטיקט זיך פון געלעכטער. און דער כאר, דער „געוויסן“ אונדזערער,
פלעגט שוין וויסן אז מיר לאכן דא, און דראפנדיק זיך אויפן ליי-
טער, אויך אנהויבן לאכן און א פארוואס. און אז זיי פלעגן אנקומען אויפן
פלאץ און נאך דארפן עפענען דאס מויל, פלעגט אויסשיסן א געלעכטער
פון די „זינדיקע“ מיט די „געוויסנס“ צוזאמען. אזוי האט עס אנגעהאלטן
א לאנגע צייט, און וואס אמאל פלעגט ווערן ערגער.

דער רעזשיסאר פלעגט זיך ביזערן, די עלטערע און צמח פלעגן
שטארק ברוגו זיין, אבער מען האט זיך נישט געקאנט העלפן. מען האט
געביסן די הענט נישט צו לאכן, אבער דאס האט נישט געהאלפן. מען
האט געמוזט דעם „געוויסן“ אונדזערן צונעמען פון דער בינע. און אזוי איז
די צווייטע וואריאציע פונם „איביקן ייד“ פארבליבן און דער אידייע צו שאפן
א כאר.

וועמעס שולד איז דאס געווען? אונדזערע? אין א געוויסער מאס,
יא. מען קאן זיך איינהאלטן און נישט לאכן אויף דער בינע. עס איז
א שרעקלעכער פארברעכן, אבער פארוואס האבן אזוינע מאמענטן געטראפן
זעלטן אויף פראבן מיט וואכטאנגאווין אדער מיט סטאניסלאווסקין? איך
זאג נישט, אז עס האט קיינמאל נישט געטראפן קיין קאמישע סיטואציע
אויך בא דער ארבעט מיט וואכטאנגאווין, אבער דאס פלעגט טרעפן מערסטנס
פון זייטיקע זאכן, פון זאכן, וואס האבן גארנישט געהאט צו טאן מיט דער

ארבעט. אין מאַמענטן פון שאַפן האָט עס קיינמאָל נישט פאַסירט. הייסט עס, אַז באַשולדיקן דאָרף מען מער פון אַלעמען דעם רעזשיסאָר אַליין, וועלכער האָט געהאַט פּאַנטאָזיע, אַבער האָט נישט געהאַט דעם ניצן, וואָס זאָל האַלטן די אַנטיילנעמער אמת געשפּאַנט. עס האָט נישט געקאָנט פּאַראַינ-טערעסירן די שווישפילער אַזוי, אַז זיי זאָלן אים העלפן דורכפירן זיין אידייע. און אפילו שפעטער, ווען די פּאַרשטעלונג איז אויפגעפירט געוואָרן אָן דעם כאַר, האָט זיך עס געשלעפט. עס איז נישט געווען קיין גרויסע פּאַראַינטערעסירונג אינם אינהאַלט. קיין טעאַטראַלישקייט איז אין דעם אויך נישט געווען. ס'איז נאָר געווען אַ גליק, וואָס די מוזיק איז געווען וואונ-דערלעך, וואָס די קאָנסטרוקציע מיט די קאָסטיומען, די ליכט-עפעקטן און מאַסן-סצענעס האָבן געראַטעוועט די פּאַרשטעלונג פון אַ פּולשטענדיקן דורכ-פאַל. אַבער אויך די פּאַרשטעלונג איז אויפגענומען געוואָרן מיט אַסך לויב-געזאַנג פון דער מאַסקווער פרעסע.

מען האָט געלויבט די פּאַרשטעלונג, געלויבט די אַנטיילנעמער, איבערהויפט ראַווינה, אין דער ראַל פון דער מוטער פון משיח. די ראַל איז פריער אויך געשפילט געוואָרן פון ראַווינה מיט טאַלאַנט, אַבער דאָ, אין דער נייער אויפפירונג, איז איר פיגור אויסגעוואַקסן צו אַזאַ מדרגה, וואָס האָט פּאַרטונקלט אַלעמען, ספעציעל אין דעם מאַמענט ווען ראַווינה שטעלט זיך באַ דער וואַנט און הויבט אָן באַוויינען דעם חורבן בית-המקדש, ווען אירע ווייסע הענט מיט די לאַנגע פינגער נעמען אַרום די ווענט פון די פּיראַמידן, ווי זי וואַלט אַרומגענומען די ווענט פון בית-המקדש, און זי וויינט טאַקע מיט אמתע טרערן, וואָס רינען פון די אויגן, איבער די באַקן, איבערן האַלדז און פאַלן אויף די ברעטער, בשעת די שטימע אירע צעטראַגט זיך מיט טרויער איבערן גאַנצן זאַל. דאָס האָט געמוזט אַריינדרינגען טיף אין דער נשמה אַריין יעדן איינציקן, און אַ סך, וואָס האָבן מיטגעוויינט אין זאַל, זיינען נישט געווען קיין אויסנאַם, ווייל אייניקע פון די וואָס זיינען געווען הינטער די קוליסן און האָבן געוואַרט אויף זייער אויפטריט, האָבן אויך נישט איינמאַל געוויינט. אפילו דער שרייבער פון די שורות האָט אויך אַפּטמאַל געווישט די אויגן און מיט באַוואונדערונג געקוקט אויף ראַווינה, דער געבענטשטער קינסטלערין, אמת, איך, שפּילנדיק אבישי, איינע פון די פּאַראַנטוואַרטלעכסטע ראַלען, וואָס איז מיר שפעטער פּאַר-טרויט געוואָרן, האָב באַדאַרפט קומען און אַנזאַגן אַז דער בית-המקדש איז הרוב געוואָרן. אבישי דאָרף קומען מיט אַ געוויין, ער וויינט פון דער ווייטן, קומט אַלץ נעענטער און נעענטער, און ווען ער קומט אָן מיט אַ גרויסן געוויין אויף דער בינע, ווערט אַ יללה פון אַלעמען. עס האָט געהייסן, אַז איך האָב געהאַט אַ גרויסע סצענע צו שפּילן, אַבער אַזוי ווי מיין אויפטריט איז געווען באַלד נאָך ראַווינה, האָט שוין מיין געוויין קיין גרויסן רושם נישט גע-

מאכט. פלעג איך זיך, געוויינלעך, בלאזן די ערשטע צייט, אַז ראוינה האָט מיך פשוט „געקוילעט אַז אַ מעסער“, אָבער טיף אין האַרצן האָב איך פאַרט געפילט, אַז זי טוט עס בעסער פון מיר, אַז זי טוט עס מיט גרויס טאַלאַנט. האָב איך זיך אונטערגעגעבן און האָב זיך פאַרשוואַרן קיינמאַל מער נישט באַקלאַנגן זיך אויף מיין גורל, און ראוינהן געוויס קיינמאַל נישט זאָגן וועגן דעם. אָבער גאַר אינגאַנצן אויסרייסן פון זיך דאָס געפיל האָב איך נישט געקאָנט ביזן לעצטן טאָג פון מיין שפּילן מיט איר אין „הנצח“.

ווי נאָר מיין באַוואַנדערונג פאַר איר שפּילן איז פאַראַיבער, פלעג איך איבערציען מיין מאַנטל איבערן קאָפּ און אָנהויבן בורטשען מיין געוויין, און טאָן פלעג איך דאָס שוין אַן דעם ברען און ווילן, מיט וועלכן איך האָב אַמאַל אָנגעהויבן שפּילן די ראַל. פלעג איך זיך קומען צושלעפּן אויף דער בינע און נישט קוקן אויף איר, צופאַלן צו צמחס (דעם נביאס) פיס און אַנט-שוויגן ווערן. אין דער צייט איז באַ מיר געווען אַ געפיל ווי אימיצער זיצט אין מיר און טענהט: „וואָס וועסטו וויינען, וואָס? ... גלאַט אין דער וועלט אַריין! ... שוין, מען האָט שוין געהערט בעסערע באַוויינערס פון דיר“ ...

דער נייער „הנצח“ איז נישט אויפגעפירט געוואָרן אויף אונדזער בינע אין דעם „הבימה“-טעאַטערל, ווייל עס איז דאָרט נישט געווען קיין פּלאַץ צו בויען די דעקאָראַציעס. האָט מען געפּוועלט באַ דער פאַרוואַלטונג פון „ר-סישן קאָמער טעאַטער“, וואָס איז דעמאָלט געווען אויף אַ טורנע אין אייראָפּע, אַז מען זאָל אונדז געבן דעם טעאַטער פאַר דער אויפפירונג. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס מיר האָבן אויפגעטראָטן אויף אַזאַ גרויסער בינע, מיט אַזאַ גרויסן זאַל, אַנזאָנדיק מיט גרויסע אַפישן וועגן אונדזער פרעמיערע פון דעם באַנייטן „הנצח“. גייענדיק אויף פּראָבעס צום קאָמער טעאַטער, און זעענדיק די גרויסע אַפישן פון דער „הבימה“ אויס-געקלעפט אויף די ווענט, פלעגט דיין האַרץ זיך אָנפילן מיט שטאַלץ. אין רעפּערטואַר קומט צו נאָך אַ פאַרשטעלונג, אַן אמתע פאַרשטעלונג, אָדער ווי דער אַרמענער רעזשיסאָר, מטשעדעלאָוו, פלעגט זאָגן: „אין אייער רעפּערטואַר קומט צו נאָך אַ „גאַ“ (אין רוסיש ווערט אַ „ה“ אַרויסגערעדט ווי אַ „גימל“). דער ערשטער „גאַ“, זאָגט ער, איז „גאַבימה“, דער צוויי-טער „גאַ“ איז „גאַדיבוק“, און דער דריטער וועט זיין „גאַניצח“ ...

אויף דער גרויסער בינע האָבן זיך די אַקטיאָרן דאָס ערשטע מאָל ווי פאַרלאָרן. איין ברעג איז אַזוי ווייט פונם צווייטן, אַ מהלך, און די סטעליע איז אַזוי הויך און די טיפענישן פון דער בינע האָבן אונדז אויסגעקוקט זייער מאַדנע. אויך דאָס וואָס די בינע איז אויפגעהויבן פון פאַרטער איז געווען נישט גוט. עס האָט זיך געדאַכט, אַז עס טיילט דיך אַפּ אַ מחיצה פונם צושויער, עס ווערט פאַרפאַלן די אינטימקייט צווישן דיר און דעם צושויער.

"GOLEM"
The Golem—A. Meskin

„גולם“
דער גולם — אהרן מסקין

„דער גולם“ — פראָלאָג

משיח און אליהו הנביא; משיח—ח. ראוינה, אליהו הנביא—טשעטשיקאפרותי

“GOLEM,” PROLOGUE — *Messia and Elijah*
Messia—Ch. Rovina; Elijah—T. Efroti

עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַלץ איז איבעריק. אָבער נאָך לאַנגע פּראָבן אויף דער נייער בינע מיט די נייע דעקאָראַציעס, זיינען מיר מער און מער אַרײַנגעצויגן געוואָרן. האָבן מיר זיך צוגעוואוינט צו דער נייער אַטמאָספּער, און עס האָט אונדו שוין גאַרנישט געשטערט. די אַרבעט און צוגרייטונג זיינען אָנגעגאַנגען גאַנצע טעג. מען האָט גענייט קאַסטיומען, געגרייט פּאַרוקן און בערד און די אַרבעט האָט פּאַרכאַפט יעדן איינציקן. עס זיינען פּאַרגעסן געוואָרן אַלע קרײודעס; די אַרבעט האָט אונדו פּאַראַיי-ניקט. יעדער האָט זיך געפרייט מיט די אויפטוען פּאַרן טעאַטער, און אין האַרצן האָט יעדער אויפגעהערט צו טראַכטן אפילו וועגן דעם צי עס איז נויטיק געווען אויסקלייבן דוקא אַט די אויפפירונג און נישט קיין נייע, וואָס וואַלט געקאָסט דאָס זעלביקע געלט און וואַלט געבראַכט מער נוצן פאַר די אַק-טיאָרן פון קאַלעקטיוו. עס איז גענוג געווען אַט די באַפרידיקונג וואָס די אַרבעט האָט ווידער צוזאַמענגענומען די כחות און ווידער געשאַפן אַ קינסטלערישע אַטמאָספּער.

די באַנייטע פּאַרשטעלונג איז אויפגעפירט געוואָרן און געוויזן גע-וואָרן דער פּרעסע, דער טעאַטראַלער מאַסקווע, און איז זייער פּיין אויפ-גענומען געוואָרן. אמת, די אַקטיאָרן האָט עס נישט באַפרידיקט, נישט אַלס יחידים, ווייל קיין אַקטיאָרן זיינען נישט אַרויסגעבראַכט געוואָרן און אויך נישט אַלס קאַלעקטיוו, ווייל אין די מאַסן-סצענעס זיינען אויך קיין גרעסערע זאַכן ווי אינם „דיבוק“ נישט באַשאַפן געוואָרן. בכלל איז די פּאַרשטעלונג נישט געווען קיין דערהויבונג נאָכן „דיבוק“, אָבער אויך, צום גליק, נישט קיין גרויסע אַראַפּנידערונג. עס איז געשאַפן געוואָרן פּראַכטפולע מוזיק, ווי איך האָב שוין באַמערקט, עס זיינען געשאַפן געוואָרן דעקאָ-ראַציעס און קאַסטיומען, וואָס האָבן געהאַט אַ ספּעציפּישן „הבימה“-סטיל, און דאָס האָט געמאַכט די פּאַרשטעלונג אויף אַזויפיל אינטערעסאַנט און פּאַר-כאַפּנדיק, אַז עס האָט זיך געלוינט צו אַרבעטן צוליב דעם אַליין. די פּרעסע האָט אונדו געלויבט, געוויינלעך, נישט פאַר דער טעמע.

אַזאַ, די „הבימה האָט שוין אַ רעפּערטואַר פון דריי אָונטן. פּאַר-שטעלונגען, מיט וועלכע יעדער טעאַטער קאָן שטאַלצירן, ווייל יעדע איינ-ציקע פון זיי האָט איר באַשטימטע פּאַרם, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש נאָר פאַר דער „הבימה“. עס זיינען שוין צוגעקומען נייע טעאַטערס, וועלכע האָבן אָנגעהויבן נאָכמאַכן דער „הבימה“ און די פּרעסע פלעגט באלד אַרויס-קומען און זאָגן אָפּ, אַז דעם „סטיל“ האָבן זיי שוין געזען באַ דער „הבימה“. דאָס האָט אונדו געפרייט, צוגעגעבן מוט, ווייל עס האָט דאָך געהייסן, אַז מיר האָבן געפונען דאָס וואָס מיר האָבן געזוכט פון אַנפאַנג, נאָך דאָרטן, אויף דעם „קאַמעני מאַסט“, אַרום דעם אייוועלע...

עס קומען שוין אָן ידיעות, אַז אין אייניקע שטעט אין רוסלאַנד און אין אוקראַינע, וויל מען מיר זאָלן קומען שפּילן. עס איז אמת, און מיר זיינען געוואָרן פּאָפּולער און יעדער ייד וואָס קומט אויף אַ באַזוך אין מאַסקווע פּאַרפעלט נישט צו זען די „הבימה“ און צעטראַגט עס נאָכדעם איבער די שטעט און שטעטלעך, אָבער פאַרן קאָלעקטיוו, דעם לעבעדיקן אַרגאַניזם, מיט צמחן בראש, און אויך פאַר דער „מועצה“, וואָס האָט זיך שוין איינגעבירגערט אין טעאַטער, איז ווידער געשטאַנען די פּראַגע: — „דער סעזאָן פאַרענדיקט זיך, דער זומער דערנענטערט זיך, די חברים וועלן ווידער באַקומען אורלויב אויף צוויי מאַנאַטן; זיי וועלן דורכלויפן ווי אַ בליק, און מיט וואָס וועלן די חברים אַוועקפאַרן, און ווי אַזוי וועלן זיי קומען? ... וואָס וועט זיין מיטן רעפּערטואַר? ... מיט דער געביידע, וואָס איז צו קליין סיי פאַר אויפפירונגען און סיי פאַר שפּילן? ...“

אזעלכע פּראַבלעמען שטייען ווידער פאַרן טעאַטער, פּראַבלעמען, וואָס רירן אָן זיין גאַנצע עקזיסטענץ, וואָלט נאָך די באַנייטע פאַרשטעלונג באַ- רעכטיקט מאַטעריעל, וואָלט מען, לכל הפּחות, געקאַנט שפּילן אין מאַסקווע ביז סוף סעזאָן און דאָן אויסטיילן די פאַראויסגעזעענע פאַרדינסטן צו די חברים. אָבער צום באַדויערן האָט די פאַרשטעלונג נאָך נישט אומגעקערט אפילו אַ פּערטל פון דעם, וואָס איז אַריינגעלייגט געוואָרן אין איר, און די חברים האָבן שוין קיין געהאַלט נישט געקראָגן אַזוי לאַנג, אַז זיי געדענקען שוין נישט ווען זיי האָבן עס יאָ געקראָגן. און פונקט אַזוי האָט קיין געהאַלט נישט באַקומען דער גאַנצער סטעף אונדזערער, וואָס איז באַשטאַנען פון אַ קריסט באַ דער טיר, וואָס פּלעגט היטן די מאַנטלעך, און וואָס האָט זיך אויסגעלערנט ריידן אַביסל העברייאיש. די קעכן מיט אירע זעקס קינדער, אויך אַ יונגער שייגעץ פון דאַרף, וואָס האָט געהאַלפן אויף דער בינע.

ער פּלעגט זיך אַלעמאַל באַקלאַגן, וואָס ער באַקומט נישט קיין גע- האַלט. מילא, פּלעגט ער זאָגן, איגנאַט אַנדרעיעוויטש באַקומט נישט, קאָן ער, לכל הפּחות, אַביסל העברייאיש, אָבער איך קאָן דאָך אפילו קיין צוויי ווערטער נישט, פאַרוואָס קומט עס מיר? “ פּלעגן אייניקע פון אונדז שטעלן זיך אויסטענהן מיט אים: — “יאַקאָוו, אַט זעסט דאָך, מיר, די אַקטיאָרן, באַקומען אויך נישט קיין געהאַלט, דו וויסט דאָך ... “ “יע... טענהט ער ווייטער, “קאַנט איר דאָך גאָר גוט העברייאיש... ווי-זשע“, זאָגט ער, “דרעווינע יעוורייסיקע אַקטיאָרן... (אויף דעם זייט איר דאָך העבריי- אישע אַקטיאָרן!) ...“

איז ער דאָך גערעכט, און מיר זיינען אויך גערעכט, און איגנאַט איז אויך גערעכט, און די קעכן איז אודאי גערעכט, ווייל, זאָגט זי, אויב מען וועט איר נישט געבן קיין דריי רובל מיט 75 קאָפּיקעס וועלן שוין מאַרגן די אַקטיאָרן נישט האָבן נישט נאָר קאַרטאַפל מיט זופ, נאָר עס וועט שוין

זיין, זאגט זי, זופ אן גארנישט... אלאז, די זוכענישן פון משיחן האבן אונדז אריינגעבראכט אין א פיינער מערכה.

אין דרויסן איז אפרייל. דער זון איז גוט, זי קייקלט זיך איבערן הימל און פרעגלט זיך פון נחת. דא, אונטן, ווארימען זיך די שטיינער, פארשפעטיקטע וואסערלעך לויפן ערגעץ און ברומען שטילערהייט. די בוימער שטייען אויסגעצוואגענע, גרייט אַנצוטאָן זיך אין שבתדיקע קליידער. מיט איין וואָרט, אין דער לופט איז ערב פסח... און באַ דער „הבימה“ איז אַ זאָרג וועגן מצה, ווייל עס איז שוין אַ חזקה, אַז איין סדר פראַווען מיר אַלע צוזאַמען. עס איז שוין אַ טראַדיציע באַ דער „הבימה“, אַז אין דעם אַוונט מוזן אַלע קומען אַהער, אין גרויסן זאַל, וואו ס'איז צוגעגרייט מצה און וויין, און דאָ פאַרברענגען ביזן טאָג אַריין. די סדרים-נעכט וועלן אויך קיין מאָל נישט פאַרגעסן ווערן. עס האָט זיך אונדז געוואַלט אויפהאַלטן די טראַ-דיציע פון דורות, און אין דער זעלביקער צייט שאַפן עפעס נייעס, באַשטיי-נען דאָס מיט טעאַטראַלישקייט, מיט ניגונים. אָבער קוים רירט מען זיך צו צו די פסח-טראַדיציעס, זיינען זיי אַנגעפילט מיט אַזויפיל טעאַטראַליש-קייט, אַז מען דאַרף שוין מער נישט זוכן, זיי קומען אַליין אַרויס, און ברענגען גענוג פרייד.

אויך היינטיקס יאָר שיקט אונדז די מאַסקווער קהילה אַריין וויין און אַ גאַנצע קאַרזינע מיט מצות. אַלע קלייבן זיך צוזאַמען, עס ווערן איינגעלאָדן נאַענטע קרובים און געסט און עס הויבט זיך אָן דער סדר, מיט די קשיות, און ווער עס קאָן לייענען צווישן טעקסט, דער וואַלט געקאָנט פרעגן גאָר אַנדערע קשיות, און נישט קיין פיר, נאָר אַ סך מער. אָבער היינט איז אַ יום-טוב, היינט האָט מען זיך נישט פאַרזאַמלט צו דיסקוטירן די פראַ-בלעמען, וואָס ליגן אויף יעדן איינציקן.

ווי קינדער פון איין גרויסער משפחה, זיצט מען און מען זאָגט די „הגדה“ הויך, אויף אַ קול, און מיט אַלערליי נוסחאות. עס זיינען דאָ חסידים און מתנגדים, ליטוואַקעס, אוקראַינער און רוסישע, און יעדער זאָגט אויף זיין שטייגער. וויין מעסט מען יעדן מיט טיילעפעלעך און פון דעם דאַרף מען נאָך אַפּגיסן אַזויפיל מכות... אָבער מען גיט זיך אָן עצה, מען גיסט אַריין די מכות צוריק אין גלעזעלעך און מיר זיינען זיך מחייה... אויף איינעם פון די סדרים האָט מען מכבד געווען וואַכ-טאַנגאַוון מיט פרעגן די „קשיות“, און אַזוי ווי יעדע זאָך, האָט וואַכטאַנגאַוון אויך דעם מאַמענט פאַרוואַנדלט אין אַ העכסט אינטערעסאַנטן טעאַטראַלן עטיוד. מיט אַ טיפער ערנסטקייט האָט ער זיך אויפגעשטעלט, גענומען די הגדה אין האַנט און האָט אַנגעהויבן זאָגן די ווערטער „מה נשתנה“. עס איז עפעס אַרויסגעקומען באַ אים אַ מישמאַש פון רוסישע, העברייאישע,

ארמענישע ווערטער; ער האָט גענוג געשוויצט און מיר האָבן געלאָכט
 ווי קיינמאָל פריער, ביז ער האָט פאַרענדיקט.

נאָך דעם סדר ווערן צוגענומען די טישן און עס ווערט איינגעאַרדנט
 אַ טאַנץ מיט אַ קאַנצערט פון אייגענע כחות. אין קאַנצערט נעמען אַנטייל
 אַלע, ווער עס האָט נאָר אַ שטיקל טאַלאַנט צו „פאַראַדירן“, נאָכקרימען,
 נאָכמאַכן די חברים, — אין לעבן, און אויף דער בינע. עס ווערן צונויפֿ-
 געשטעלט אַקטן, צוזאַמענגעשטעלט פון אַלערליי פיעסן און צונויפמישנדיק
 זיי, פלעגן אַרויסקומען פראַכטפולע פאַראַדיעס, וואָס פלעגן דעם עולם מאַכן
 לאַכן ביז טרערן. נאָכדעם פלעגט מען טאַנצן ביזן טאַג אַריין.

אַט די פסחדיקע נעכט פלעגן אַלע מאָל זיין אַ דערפרישונג פאַר דער
 גרופע. מען פלעגט וואַרטן אויף זיי ווי אויף טעג פון גאולה. אָבער היינט
 טיקער פסח איז אַן אויסערגעוויינלעכער. ער גיט צו אַזוי פיל האַפּענונגען.
 ער וועט מאַכן ברייטער אונדזער האַריזאָנט.

עס איז באַקאַנט געוואָרן, אַז מיר האָבן אַנגענומען די באַדינגונגען צו
 פאַרן אויף גאַסטראָלן אין לענינגראַד באַלד נאָך פסח. יעדער איינער האָט
 געוואוסט, אַז אַ קאַנטראַקט איז אונטערגעשריבן געוואָרן, און פונדעסט-
 וועגן האָט מען זיך נישט געגלויבט.

אונדזערע פּערספּעקטיוון ווערן ברייטער... הייסט עס, אַז מיר פאַרן
 ווייזן זיך אין לענינגראַד? ... יעדער האָט געקוקט דעם צווייטן אין די
 אויגן און האָט געשיינט פון גרויס פרייד. אַ וויכטיקער עטאַפּ אין לעבן
 פון טעאַטער, אַ וויכטיקער פאַר יעדן איינציקן פון אונדז.

מיר גאסטראָלירן אין לענינגראָד

צום ערשטן מאָל האָט זיך די „הבימה“

אַריינגעזעצט אין באָן, אין אַ באַזונדערן וואַגאַן, צו געבן גאַסטראָל-פאַר-
שטעלונגען אין אַ פּרעמדער שטאַט. יעדער איינער איז געווען גערוועזן און
אַנגעשטרענגט. יעדער איז געזעסן באַם פענצטער, נאַקקונדיק די אַנקור
מענדיקע און שנעל פאַרביילויפנדיקע בוימער, הייזלעך, דעכער און קוי-
מעס און יעדן איינציקן האָט געקלאַפט דאָס האַרץ, טראַכטנדיק וועגן די
פאַרשטעלונגען אין לענינגראָד. עס איז דאָך אַ גרויסע געשעעניש פאַר
דער טרופּע.

צום ערשטן מאָל פאַרן מיר אַרויס זיך באַווייזן. צום ערשטן מאָל
וועט לענינגראָד זען אַ העברייאישע טרופּע שפּילן. און לענינגראָד איז דאָך
די צווייטע שטאַט אין דער טעאַטער-וועלט. זי האָט דאָך אַזוינע פּראַכט-
פולע טעאַטערס מיט אַזעלכע וואונדערבאַרע שוישפּילער. ווי אַזוי וועט
מען אונדז אויפנעמען? ... און ווי אַזוי וועט די פּרעסע זיך אַפּרופּן אויף
אונדזער שפּילן? ... און ווער איז אונדזער עולם אין לענינגראָד? זיינען
דאָרטן, לכל הפּחות, פאַראַן יידן וואָס פאַרשטייען העברייאיש? ...

אַט די אַלע פּראַגעס האָבן געעגבערט דעם מוח און דערפאַר דער
טיפּער שווייגן אין וואַגאַן. אָבער ווען מיר זיינען שוין געווען געענטער
צו לענינגראָד איז פאַרופּן געוואָרן אַ ספּאַנטאַנע אסיפה וועגן דער דיסציפּ-
לין אין אַ פּרעמדער שטאַט און אין אַ פּרעמדן טעאַטער: ווי אַזוי מיר
זאָלן זיך אויפּפירן, וואָס מען מעג ענטפּערן די צייטונגס-לייט, (אויב זיי
וועלן קומען), און וואָס מען טאָר נישט. עס ווערן שוין אין וואַגאַן איינגע-
טיילט די צימערן פון האַטעל, — ווער מיט וועמען זאָל שטיין צוזאַמען. עס
ווערט שוין אויך איבערגעגעבן די שטונדע און פּלאַץ פון דער פּראַכע.

און אַט איז שוין לענינגראָד! די וואונדער שטאַט, וואָס איז אויפגע-
בויט געוואָרן פון פּיאַטער דעם גרויסן דורך אַזויפּיל מענטשלעכע קרבנות;
די שטאַט פון אַמאַליקן רוסישן דעספּאָטיזם, דער ציטאַדעל פון אייזערנעם
אַבסאָלוטיזם און מאַנאַרכיזם.

שוין אַרום וואַקזאַל קאַנט איר זען אַ גרויסן מאַנומענט, וואָס סימ-
באָליזירט דעם אַמאַליקן צאַריזם. דער מאַנומענט שטעלט פאַר ווי אַזוי

אלעקסאנדער דער דריטער, אָנגעטאָן אין שטיוול, זיצט רייטנדיק אויף אַ פּערד. אין איין האַנט האַלט ער אַ נאַגייקע, מיט דער צווייטער—די לייצעס פּונם פּערד. דאָס פּערד איז פּונקט אַזוי דיק ווי דער רייטער. דעם מאַנומענט האָט מען נישט אַראָפּגענומען. מען האָט נאָר אויפּגע- שריבן אַן אַנדער אויפּשריפט, פּאַרפּאַסט פּונם באַקאַנטן פּאַעט דעמיאַן בעדני. אין עטלעכע פּערזן גיט ער איבער די גאַנצע געשיכטע פּון דעם מאַנומענט. ער זאָגט: — „דו זיצסט אַלס אַ סטראַשידלע פּאַרן רוד- סישן פּאַלק“... נאָכדעם גייט דער יחוס זיינער; ווער זיין טאַטע איז געווען, אַז אים אַליין האָט מען דערשאַסן, און מיט זיין זון האָט דאָס רוסישע פּאַלק שוין אויך זיך אָפּגערעכנט. דער מאַנומענט איז אַ געלונגענע זעלבסט- קאַריקאַטור, וואָס נאָר די צאַרישע רוסלאַנד האָט געקאַנט צוטראַכטן אום צו פּאַראַייביקן זיך. עס איז אַזוי סימבאָליש: די נאַגייקע און דעם קיי- סערס גראַבער הינטן, זיצנדיק אויף דעם דיקן אָנגעברוגטן פּערד, וואָס סימ- באַליזירט דאָס רוסישע פּאַלק.

פּון יעדן ווינקל דאָ, אין לענינגראַד, שפּאַרט אַרויס די ערשט ניט- לאַנג הערשנדיקע טיראַניי. אַ וואונדערלעכע שטאַט, וואָס ניט נאָר האָבן מיר קיינמאַל נישט געהלומט אַמאַל צו שפּילן אין איר, נאָר אין וועלכער אונדזערע טאַטעס האָבן אפּילו קיין רעכט נישט געהאַט אַריינצו- טרעטן מיט אַ פּוס. איצט שטייען מיר דאָ, פּרייע מענטשן, וואָס זיינען געקומען ווייזן וואָס הייסט יידישע קונסט. מיר דאַרפן איבערצייגן די צווייטע טעאַטראַלע מעקאַ אין אונדזער גערעכטיקייט, אַז עס איז דאָ אַזאַ זאָך ווי יידישע קונסט, יידישע מוזיק, יידישע טענץ. עס איז דאָ אַ קוואַל, וואָס איז געווען ביז איצט פּאַרשפּאַרט, און איצט הויבט אַן דער קוואַל צו ווערן שפּרודלדיק — און דוקא אין דעם סאַנקט-פּעטערבורג פּון אַמאַל, די אַמאַליקע סטראַשידלע פּון מיליאָנען רעכטלאָזע מענטשן.

דער האַטעל וואו מיר שטייען אין, איז אַן אַלטער, אַריסטאָקראַטישער, מיט אַ פּראַכטפולן רעסטאָראַן. דאָס עסן באַשטייט, געוויינלעך, פּון זייער אַ באַגרעניצטן אויסוואַל, מערסטנטייל פּון אייער, געמאַכט אין פּאַרשיידענע קאַמבינאַציעס. דערפּאַר אָבער איז נאָך פּאַרבליבן אַ רעשטל פּון אַן אַר- קעסטער, וואָס באַשטייט פּון דריי פּערזאָנען וואָס זעען אויס ווי איינ- געמאַרינירטע פּופּן. אַ טשעליסט, הויך און דאַר, מיט פּאַרחלומטע אויגן, שטעלט זיך אַוועק אין מיין ווינקל און נאָר פּון דער באַוועגונג פּון זיינע הענט קאָן מען זען, אַז ער לעבט און אַטעמט. דער פּידלער איז אַ קורצער, מיט אַ פּאַר שיטערע האָר אויפן קאַפּ. ער פּירט מיטן סמיטשיק היין און צוריק און די אויגן זיינע קוקן אויף אַ פּינטל אין דער סטעליע. דער פּיאַ- נע-שפּילער וואַלט געוואַלט, דאַכט זיך, אַ קלאַפּ טאָן העכער און פּריי- לעכער מיט אַ טאָן, אָבער אים פּאַסט נישט צו איבערייסן די שטימונג.

גייט ער נאך נאך זיינע קאלעגן מיטן זעלביקן ריטם, און פון דעם אָר-קעסטער, וואָס ער זאָל נישט שפּילן, באַקומט מען דעם איינדרוק, אַז ער שפּילט אַ טרויער-מאַרש, — אַ מאַרש פון דער טרויעריקער פּאַרגאַנגענהייט. אַז דו גייסט אַרויס פון די פּאַרשטיקטע, כאַטש פּיין מעבעלירטע, חדרים, און דו פּאַרלאַזסט די טיר, באַ וועלכער עס שטייט אַ באַדינער, וואָס יעדעס מאַל, ווען דו רירסט זיך צו צו דער טיר, הויבט ער אויף זיין היטל און באַגריסט דיך, — אַז דיר גיט זיך איין אַרויסרייסן זיך פון דער אַטמאָספּערע אין דרויסן אַרויס, ווערט דיר לייכטער אויפן האַרצן. אַ ניי לעבן שטראָמט פון אַלע זייטן. די גאַסן זיינען געפּאַקט מיט מענטשן. אמת, מען שמייכלט דאָ נישט אַזויפּיל ווי אין מאַסקווע. די פּנימער זיינען מער פּאַרזאָרגט, פּאַרצויגן מיט אַ וואַלקן, אָבער דאָס איז אפשר דערפּאַר, ווייל דער וועטער איז דאָ תּמיד ווי פּאַרצויגן מיט אַ נעפל, אַ שטענדיקער טומאַן, וואָס קומט פון דעם נעוואַ-טייך.

אין אַוונט איז אונדזער פּאַרשטעלונג. די שטאַט איז פּאַרפּליצט מיט אונדזערע אַפּישן, וואו מען טוט זיך נאָר אַ קער, אויף די ווענט און אויף די טראַמוויען, זעט מען די אַפּישן; און אַלע צייטונגען זיינען פול מיט אונדזער אַנקומען. די טעאַטער-זשורנאַלן געבן אונדז דעם אויבן-אָן. מיר האָבן שוין געהאַט עטלעכע פּראַבעס אויף דער בינע. דער טעאַטער איז אַזוי שוין און אַנגענעם. די בינע איז אַזוי גרויס, אַז אונדזערע דעקאָראַ-ציעס, וואָס מיר האָבן מיט זיך געבראַכט, סיי פּאַר דעם „אייביקן ייד“ און סיי פּאַר „דיבוק“, זעען אויס ווי שפּיללעך. אָבער נישט קוקנדיק אויף דער גרויסקייט פון טעאַטער און פון דער בינע, ווערט פּאַרט דאָ געשאַפן אַן אַטמאָספּערע פון אינטימקייט.

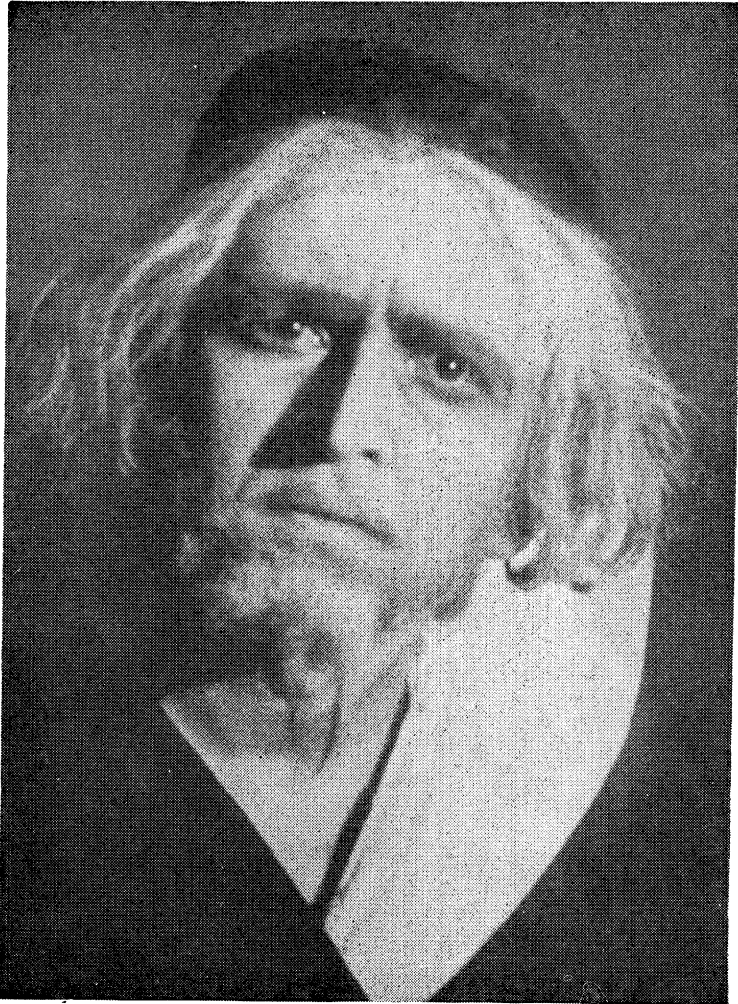
אין אַוונט, ווען דער טעאַטער ווערט געפּאַקט פון אויבן ביז אַראָפּ, ווען די גאַנצע פּרעסע און טעאַטראַלע לענינגראַד איז פּאַרזאַמלט, און עס הערשט אַ שטילקייט, וואָס פּאַרכאַפט דעם אַטעם, הויבן מיר אַן שפּילן דעם „דיבוק“. באַם ערשטן מאַמענט האָבן מיר דערהערט אַ שושקעריי צווישן עולם. דאָס זיינען אַ סך געקומען מיט פּריינט און באַקאַנטע, וואָס האָבן באַדאַרפט זיין די איבערזעצער. טייל זיינען געקומען מיטן בוך און טייל זיינען אפילו געקומען מיט ווערטער-ביכער, וואָס האָבן באַדאַרפט זיי העלפן צו פּאַרשטיין די שפּראַך. אָבער אַזוי ווי דער איבערזעצער איז געווען איינער אויף אַ גרופּע פון צען און יעדער האָט געוואַלט אים הערן וואָס דייטלעכער, האָט זיך אַנגעהויבן אַ הויכע שושקעריי מיט אַ בלעטערן פון ביכער. מיר האָבן אין אַנהויב נישט פּאַרשטאַנען וואָס דאָס באַטייט. שפעטער האָט זיך איינגעשטילט די שושקעריי, מען האָט, ווייזט אויס, איינגעזען, אַז דער איבערזעצער און די ביכער וועלן ווייניק וואָס העלפן, און מען האָט זיך פּאַרלאַזט אויף גאַטס באַראַט.

דער אינטערעס איז געשטיגן פון סצענע צו סצענע. נאָכן ערשטן אַקט האָט דער טעאַטער געשטורעמט און באָם צווייטן אַקט, באַ די טעניץ, האָבן אויסגעבראַכן אַפּלאַדיסמענטן אין סאַמע מיטן טאַניץ. נאָכן דריטן אַקט זיינען די לענינגראַדער נאָך געשטאַנען אַ לאַנגע צייט אַרום דער בינע און האָבן אַפּלאַדירט.

דאָס האָט פאַרזיכערט אונדזער דערפּאָלג אין לענינגראַד. די צייטונג-גען און זשורנאַלן האָבן אונדז גראַטולירט מיט אונדזער דערפּאָלג, און מענטשן האָבן אָנגעהויבן שטראַמען אין טעאַטער אַרײַן. עס זיינען באַלד אויספאַרקויפט געוואָרן די בילעטן פאַר עטלעכע וואָכן אין פאַראַויס. גע-קומען זיינען אויך אַ סך קריסטן זען די פאַרשטעלונג. דערביי פּלעגן פאַרקומען קאַמישע סצענעס. עס פּלעגט אַמאַל פאַרבלאַנדזשען צו אונדז אין טעאַטער אַ פּשוטער רוסישער אַרבעטער מיט זײַן פאַמיליע, פּלעגן זיי אַפּזיצן אָן אַקט און גאַרנישט פאַרשטיין; דערנאָך פּלעגן זיי לויפן צו דער קאַסע מיט אַ טענה, פאַרוואָס דער מאַסקווער טעאַטער רעדט אַ לשון, וואָס זיי האָבן קיינמאַל נישט געהערט. פּלעגט מען זיי געבן צופאַרשטיין, אַז עס איז אַזאַ מין יידישער לשון. אָבער דער רוס פּלעגט טענהן, אַז ער האָט שוין אַמאַל געהערט ריידן יידיש. נאָר אַזאַ מאַדנעם לשון האָט ער נאָך קיינמאַל נישט געהערט. און מען פּלעגט אים דאַרפן אומקערן דאָס געלט.

אָבער צו דער קאַסע פּלעגן קומען מיט טענות נישט בלויז קריסטן, נאָר אויך יידן. זיי פּלעגן קומען מיט אַ טענה פאַרוואָס מען רעדט אַזאַ העבריי-איש, וואָס זיי פאַרשטייען נישט. זיי רעכענען זיך פאַר העברייער, זיי קאַנען גוט לעזן און שרייבן העברייאיש, אָבער אַט זיצן זיי אין טעאַטער און הויבן נישט אָן צו פאַרשטיין אַ וואָרט. איז איינס פון די ביידע — אַדער מען זאָל ריידן ווי מענטשן, אַדער מען זאָל אומקערן דאָס געלט. און אַז מען פּלעגט איינעם אומקערן זיין געלט, פּלעגט ער זיך אַרויסלאָזן פון טעאַטער אַ ברוגזער, מיט אַ שטאַך-וואָרט: „נאָדיר גאָר אַזאַ טעאַטער, מיט אַזאַ שפּראַך!“ קוריאָזן זיינען נישט געווען זעלטן, אָבער געוויינלעך זיי-נען זיי געווען איינצלנע פּאַלן. די מערסטע פון די, וואָס האָבן נישט פאַר-שטאַנען די שפּראַך, האָבן אָבער צוגעגעבן, אַז זי קלינגט שייך, און אַז די שפּראַך שטערט נישט צו פאַרשטיין דעם אינהאַלט. פאַרקערט, עס העלפט אַ סך אַרויס צו פאַרשטיין די קינסטלערישע עפעקטן פון דעם שפּילן, פון רעזשי, פון אויפפאַסונג, און אַזוי ווייטער.

אָבער מערקווירדיק איז געווען דאָס, וואָס דוקא אין לענינגראַד האָט „דער אייביקער ייד“ געהאַט מער דערפּאָלג. געוויס איז דער „דיבוק“ אַלס אַ מיסטערווערק פון רעזשי געווען גענוג אַפּגעשאַצט, אָבער אַלס אַן אויס-דרוק פון אַ נאַציאָנאַלער פאַרם, אַלס אַ באַזיס פון אַ נאַציאָנאַלן יידישן

"GOLEM"
The Maharal—Rabbi of Prague
A. Prudkin

"דער גולם"
מהרל — א. פרודקין

גולם, א. א. גנסקין; מחרל, א. א. פודוקין; זיביטשע, רביצין, נ. ווינאר
"גולם" — FIRST ACT
The Maharal Leads the Golem Into the House

טעאטער, האָט מען אָנגעוווּזן מערסטנס אויף דער טראַגעדיע פון „איביקער ייד“.

אין אַ סך פּרטים זיינען זיי געווען גערעכט. ערגעץ־וואו איז אין דעם געווען אַ גרויסער אמת. נישט אומזיסט האָבן מיר געזוכט משיח, דעם קינסטלערישן משיח, דורך דער טראַגעדיע פון „איביקער ייד“, און נישט אומזיסט האָט דער גרעסטער לענינגראַדער קריטיקער פון יענער צייט, א. ל. וואַלינסקי, אָנגערופן די „הבימה“, דער וואַנדערנדיקער טעאטער. ער האָט מיט באַגייסטערונג געשריבן וועגן דער „הבימה“ אַלס אַ טעאטער פון נאַציאָנאַלן אויסדרוק, אַ טעאטער, וואָס האָט קיין היים נישט, וואָס זיין גורל איז אַרומצואוואַנדערן פון איין שטאָט צו דער צווייטער, און טראַגן מיט זיך דעם שטראַל פון ליכט צו אַלע פאַרוואַגלטע און צעזייטע ברידער אין דער גאַנצער וועלט.

וואַלינסקי — אַ דאַרער, מיט טיפע שוואַרצע אויגן, מיט אַ טיפיש יידישן טרויער אויף זיין צעקנייטשטן פנים, שטרענג, אַסקעטיש, פונקט אזוי אין אַנטאָן ווי אין אויסזען; וואַלינסקי, דער ייד, וואָס האָט זיך גע-שאַפן אַ וועלט־נאַמען מיט זיין בוך וועגן „לעאַנאַרדאָ דא ווינטשי“; וואַלינסקי, דער וועלט־אַנערקענטער קריטיקער און דער גרעסטער אויטאָריטעט אין טאַנץ־קונסט, וועמענס נאַמען עס ווערט אַרויסגערעדט אין לענינגראַד מיט אזוי פיל אַכטונג; וואַלינסקי, דער ייד, וואָס האָט זיך קיינמאַל נישט פאַרנומען מיט נאַציאָנאַלע פראַבלעמען, ספּעציעל יידישע, — דער דאָזיקער וואַלינסקי זיצט יעצט אין זיין צימער און רעדט צו אונדז מיט באַגייסטערונג וועגן יידישער קונסט. ער שרייבט באַגייסטערטע אַרטיקלען וועגן דער „הבימה“, וועלכע געבן אונדז אַזויפיל מוט און גלויבן אין דער ווייטער-דיקער אַרבעט.

דאָס אַליין באַרעכטיקט דאָך אונדזער עקזיסטענץ. זאָל זיין אַז מיר וועלן נישט דערגרייכן דעם העכסטן שטאַפל צו וועלכן מיר שטרעבן, אָבער אויב אונדז וועט זיך איינגעבן צו איבערצייגן אַט די ווייטע, אַפגעפרעמדטע וואַלינסקיס, וואו זיי זאָלן נישט זיין, אין אונדזער ציל, וועט דאָס אַליין זיך שוין האָבן געלוינט. אונדזער אויפגאַבע איז צו אויפוועקן אַט די פאַר-שלאַפענע כחות, וואָס העלפן שאַפן פרעמדע קונסט און ווערן אַלס אייגענע קיינמאַל ניט אַנערקענט, וועקן זיי און ווייזן, אַז עס איז דאָ אַן אייגן פעלד, אמת, נאָך ניט קיין אויסגעאַקערט, אָבער אַ גרייט פעלד פאַר זייען.

אונדזערע גאַסטראַלן אין לענינגראַד האָבן געדויערט לענגער ווי מיר האָבן דערוואַרט. די טרופע האָט אַביסל אַפגערוט. עס פלעגן איינגעאַרדנט ווערן עקסקורסיעס אין די פראַכטפולע צאַרישע פאַלאַצן, וואָס זיינען איצט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין מוזייען. אַלע היסטאָרישע און אינטערעסאַנטע

פלעצער זיינען באזוכט געוואָרן פון דער טרופע. די וואונדערלעכע ווייסע נעכט זיינען געווען אזוי שיין און באַצויבערנדיק, אַז דיר האָט זיך געדאַכט, אַז אַלץ קומט פאַר אין חלום. געוויינלעך, פאַרגעסט מען אויך נישט צו האָבן אַלגעמיינע פאַרזאַמלונגען, צו באַשטימען אונדזערע ווייטערדיקע טריט. מיר מוזן וויסן, וואָס וועלן מיר טאָן אין עטלעכע טעג אַרום, ווען דער „חלום“ פון די גאַסטראָלן וועט אַריבער ...

אין דרויסן איז שוין זייער הייס און שטיקנדיק. שפּילן מער קאָן מען נישט, הייסט עס, אַז מען דאַרף זיך צעפאַרן אויף וואַקאַציע. אָבער מיט וואָס פאַרט מען? ... די מאַטעריעלע פּראַגע איז פאַרענטפּערט געוואָרן נאָר אַביסל. די גאַסטראָלן האָבן אונדז געגעבן אַ מעגלעכקייט אויסצוטילן אַ קליינע סומע צו די חברים אויף אַוועקצופאַרן, און ווי-עס-איז דורכשטופן דעם זומער, אָבער דאָס איז דאָך נישט אַלץ. עס שטייט נאָך די פּראַגע: מיט וואָס פאַר אַ האַפּענונגען פאַרט יעדער איינציקער פון אונדז אַוועק? מיט וואָס פאַר אַ פּערספּעקטיוון וועט ער לעבן? ווייסן מיר דען, וואָס פאַר אַ פּיעסע עס איז אַנגענומען געוואָרן צום רעפּערטואַר? ווייסן מיר דען וואָס פאַר אַ ראַל יעדער איינער וועט שפּילן, כדי אין דער פּרייער צייט צו חלומען וועגן איר? ... ניין, מיר ווייסן דאָס נישט. מיר ווייסן אפילו נישט ווער עס איז דער, וואָס וועט צוגעצויגן ווערן אַלס רעזשיסאָר צו דער „הבימה“. זיצן מיר ווידער גאַנצע נעכט אין לענינגראַד. די פאַרזאַמלונגען זיינען שטורעמדיקע. די חברים האָבן שוין איצט טענות צו דער אויסדערוויילטער „מועצה“, און ווידער צו צמחן, פאַרוואָס זיי טוען נישט קיין ממשותדיקע אַרבעט, פאַרוואָס זיי פאַרלאָזן זיך אַלץ אויף נסים, פאַרוואָס זיי קלייבן נישט אויס קיין רעפּערט-טואַר, פאַרוואָס זיי זעען זיך נישט מיט רעזשיסאָרן. זיי ענטפּערן, און עס צייגט זיך אַרויס, אַז זיי קאַנען בשום אופן זיך נישט צונויפלעכן מיט צמחן, אַז ער אינגאַרירט זיי. און צמח האַלט שוין ווידער אַ לאַנגע רעדע און באַקלאַגט זיך, אַז ער וואַלט אַ סך מער אויפגעטאָן, ווען נישט די חברים פון דער „מועצה“, וואָס העלפן אים נישט, נאָר שטערן אים, און ווידער שווימט אַרויף די פּראַגע וועגן דער „מועצה“ און צמחן. דאָס ציט שוין אַריין אין אַ סך פאַרזאַמלונגען וואָס פירן צו אַ סך רייד, צו הייס בלוט, אָבער, פונקט ווי די פּריערדיקע פאַרזאַמלונגען פון דעם סאַרט, ברענגען זיי נישט קיין רעזולטאַטן. מען זיצט נאָר אינם גרויסן צימער פונם האַטעל, די פענצטער זיינען אָפן, די נעכט זיינען וואונדערלעך ווייס, ווי אין העלן טאָג, און מיר שוויצן, ריידן, דיסקוטירן, מידע, צעבראַכענע, און מיר זעען גאַרנישט קיין סוף צו דעם. דערווייל ענדיקן זיך די גאַסטראָלן, מיר פאַקן איין די זאַכן און קומען צוריק קיין מאַסקווע. און קיין רעזולטאַטן זיינען נאָך נישטאַ פאַר די חברים.

מען גייט אַרום ווי אין אַ הינער-פּלעט. די טעג ציען זיך. עס איז שרעקלעך הייס. אין מאַסקווע זיצן איז אוממעגלעך. און עס איז דאָך צייט צו פּאַנאַנדערלאָזן די חברים. עס ווערט אַראַנזשירט אַ פּאַרזאַמלונג, אויף וועלכער מען באַשליסט צו געבן די חברים אורלויב ביז דעם ערשטן סעפּ-טעמבער, און די „מועצה“ מיט צמחן דאַרפן פאַר דער צייט צוגרייטן אַ פּיעסע, אָדער עטלעכע, וואָס דאַרפן פּאַרגעשלאָגן ווערן פאַר די חברים באַם צוריקקומען. עס ווערן אויסגעקליבן אַלערליי קאָמיטעטן, וואָס דאַרפן זיך פּאַרנעמען דורך די וואָכן פון וואַקאַציע מיט פּאַרשיידענע אַרגאַניזאַציען פּראָג, און מען צעפּאַרט זיך פון מאַסקווע.

דאָס טעאַטערל ווערט פּוסט אויף די זומערדיקע מאַנאַטן. עס הערן זיך שוין מער נישט די הילכיקע קולות פון די אַרומלויפנדיקע חברים. אָבער איינער פּאַרבלייבט, וואָס גייט אַרום פון חדר צו חדר, זעט אַז אַלץ זאָל צונויפגעלייגט ווערן אין אַרדענונג, אַז אַלץ זאָל צוגעדעקט ווערן. מיט ליבע און אויסערגעוויינלעכער געטריישאַפט שאַרט ער אַליין אַפּ דעם שטויב פון די טישן, דעקט זיי צו, קלייבט צונויף די קאָסטיומען. אַליין זיצט ער באַם טיש אין קאַנטאַר און ברענגט אין אַרדענונג די ביכער פון טעאַטער. דאָס איז אונדזער פּאַרוואַלטער, משה הררי. דער מענטש האָט שטיל, באַשיידן, אויפגעטאָן זייער אַ סך פאַר דער „הבימה“ פון יענער צייט. ער האָט עס געטאָן נישט פאַר געלט; ער האָט עס נישט באַדאַרפט. אָבער דער מענטש איז געווען אַזוי איבערגעגעבן צו דער גרופּע, צום טעאַטער, אַז ער האָט פּאַרבונדן זיין גאַנצן לעבן מיטן טעאַטער. ווען איר זאָלט נישט אַריינקומען אין זאָל, באַטאָג אָדער באַנאַכט, פּלעגט הררי זיין פּאַרטאָן.

איינמאַל, אין מיטן ווינטער, אין אַ שנייענדיקן, פּראַסטיקן טאָג, טרעף איך אים, אינמיטן גאַס, זיצנדיק אויף אַ גרויסן בענדיג, אַנגעלאָדן מיט בענקלעך, אַ שפיגל, אַ שאַפּע; ער זיצט סאַמע אויבן-אָן אויף אַ בענקל און שמייכלט. שריי איך צו אים אַרויף: „הררי, וועמעס איז דאָס? “ „וואָס הייסט“, שרייט ער, „עס איז אונדזערס! עס איז פאַר דער הבימה!“ די אַלע זאַכן האָט ער ערגעץ, אין אַ רעגירונגס-פּלאַץ, אויסגעוויקט פאַר דער „הבימה“ און צו זיין פּרייד איז קיין גרעניץ נישט געווען. ער איז געווען אַזוי שטאַלץ וואָס צו דער „הבימהס“ פּאַרמעגן וועלן צוקומען נאָך אַ פאַר בענקלעך.

הררי פּלעגט זיצן מיט דער גאַנצער טרופּע ווען מיר האָבן רעפּעטירט. די טרופּע האָט געמעגט רעפּעטירן ביז אינדערפרי, איז ער געזעסן און נישט מיד געוואָרן. אמת, מען האָט געמורמלט אויף אים, אַז ערגעץ טיף איז האַרצן האָט ער זיך אַרומגעטראָגן מיט אַ באַהאַלטענעם געדאַנק, אַז ער אַליין וואַלט אויך געקאַנט שפּילן אויף דער בינע. אַמאַל, אין די גאַר יונגע יאַרן, האָט ער טאַקע געשפּילט, אָבער איצט רעדט ער קיינמאַל נישט וועגן דעם...

ער זיצט אין א ווינקל פון טעאטער, און לאזט זיינע אויגן נישט אראפ פון דער בינע...

הררי איז געווען א געטרייער מיטגליד פון דער משפחה. ער האט זיך געפרייט צוזאמען מיט יעדן איינציקן פון אונדז, ווען עס איז געווען פרייד, און געטרויערט צוזאמען מיט אונדז, אין מאמענט פון צער. די „הבימה“, קאן מען זאגן, איז געווען זיין לעבן, און גוטמוטיק איז ער געווען, מיט א וואונדערלעכער נשמה. ער האט קיינמאל נישט געקאנט אפזאגן א חבר, ווען די חברים זיינען ארומגעגאנגען און געזוכט א מענטשן בא וועמען צו לייען א גמילת-חסד, האט מען שוין געוואוסט, אז אויב מען וועט בעטן בא הררי, וועט ער נישט אפזאגן. האט ער נאר געהאט אין קעשענע, פלעגט ער ארויסנעמען און געבן דעם חבר.

ער האט די „הבימה“ נישט פארלאזט ביזן לעצטן מאמענט. ער איז געפארן מיט אונדז אין איראפע. אין אמעריקע איז ער אויך געווען, האט געשריבן וועגן דער „הבימה“ עטלעכע ארטיקלען אין דער טעגלעכער פרעסע. שפעטער, האב איך געהערט, אז ער איז אוועקגעפארן קיין ארץ-ישראל, וואוהין ס'האט אים געצויגן זיין גאנצן לעבן; און דארטן, בשעת דעם פאגראם פון די אראבער אין 1929, איז ער ברואטאל דערמארדעט גע-ווארן, פארטיידיקנדיק מיט א ביקס אין האנט דאס, וואס איז געווען זיין אידעאל.

הררי האט בלי שום ספק געהאט א קינסטלערישע נשמה. נאר אזא מענטש, ווי ער, האט געקאנט אזויפיל מקריב זיין פאר דעם טעאטער און גארנישט דערווארטן פאר זיך. נאר הררי, מיט זיין קינסטלערישן חוש, האט געקאנט זיין אזוי אויסגעהאלטן, ביז זיין לעצטן מאמענט.

די וואכן פון וואקאציע זיינען שנעל דורכגעלאפן, און אט קומט אן א בריוו פון הררי, און דוקא אן אפיציעלער, וואו מען לאדט אונדז איין צוריקקומען אין מאסקווע, ווייל די ערשטע פארזאמלונג וועט זיין אין דעם און דעם טאג. אפילו די שטונדע איז אנגעגעבן געווארן, און צום סוף, א צושריפט, וואס איז שוין באקאנט פון פריערדיקע, ענלעכע בריוו, אז מן-הסתם האבן מיר נישט אויף הוצאות אויף צוריק, זאל מען אפילו נישט דערוועגן זיך שרייבן וועגן דעם אין אפיס, ווייל אזוינע בריוו זיינען שוין באקומען געווארן פון ראוינה, פון וויניאר, און אנדערע חברים, און מען קאן זיי גאר נישט העלפן; מען האט זיי בפירוש געענטפערט, אז מען קאן גאר נישט טאן פאר זיי. זיי מוזן קומען, אויב זיי זאלן אפילו דארפן גיין צופוס. דעריבער זאלן מיר זיך נישט מאכן נאריש און קומען אין צייט אן קיין שום בריוו און טענות.

דארף מען זיך קלייבן אין וועג אריין און זוכן קאמבינאציעס, אזוי אז מען זאל טאקע קומען אין צייט. עס ציט דיך שוין אהין. פונקט אזוי ווי

דיך האָט געצויגן באַם סוף סעזאָן אַוועקפאַרן, איבערלאָזן אַלי, און פאַר-
בלייבן אַליין, אַזוי ציט עס דיך איצט צוריק צום קאַלעקטיוו. עס וואָלט
זיך זען יעדן איינציקן; און דער חבר, וואָס דו דענקסט, אַז ער איז דיר
נישט אַזוי צום האַרצן, ווערט דיר אויך איצט טייערער ווי שטענדיק. עס
וויילט זיך דיר וויסן די רעזולטאַטן פון דער „מועצה“. מען וויל וויסן, וואָס
הערט זיך מיט צמחן: האָט ער שוין אפשר געזען אימיצן פון די רעזשיסאָרן?
און דאָ שרייבט מען דיר, אַז הלוי איז געקומען פון אויסלאַנד און האָט
געבראַכט אַ נייע פיעסע פאַר אונדו, וואָס וועט שטאַרק געפעלן ווערן. איז
נישט קיין וואונדער, וואָס אַלע לויפן וואָס גיכער קיין מאַסקווע.

גלייך פון וואַקזאַל לויפסטו אויף „ניזשני-קיסלאַווקאַ“ צו זען אימיצן
פון די אַנגעקומענע חברים, לויפסט אַריין אין קאַנטאַר, באַגעגענסטו
הרין, וועלכער באַגריסט דיך מיט אַ ברוך-הבא. און באלד טאַקע, איינער
נאָכן אַנדערן, הויבן אָן צו קומען חברים — פאַרברענטע, אַפגעסמאַליעטע,
מוטיקע, אַבער גרעסערע קבצנים ווי פריער. דערזענדיק זיך, האַלדזט מען
זיך און מען קושט זיך ווי ברידער און שוועסטער, און די פרייד איז זייער
גרויס. עס דאַכט זיך דיר, אַז ווען דו ביסט אַליין, ביסטו אַזוי עלבט, אַז
ווען דו האָסט נישט די מעגלעכקייט צו זען און טרעפן זיך מיט די חברים,
וואָלט דיין לעבן געווען אַזוי פוסט.

די אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג ווערט פאַררופן, און דער קאַלעקטיוו פאַר-
זאַמלט זיך אויסצוהערן די נייע פיעסע און אויסצואַרבעטן פלענער פאַרן
קומענדיקן סעזאָן.

מיר רעפעטירן לייוויקס „גולט“

אייגנטלעך איז פארן קאלעקטיוו

אויך היינטיקס מאָל, ווי שטענדיק, אויף אַלע פּאַרזאַמלונגען, געשטאַנען איין גרויסע פּראָבלעם צו פּאַרענטפּערן, און דאָס איז: די פּראָבלעם פון דעם רעפּערטואַר.

די פּראָגע איז געווען די וויכטיקסטע אין טעאַטער. זאָל מען געפינען דעם ריכטיקן רעפּערטואַר, וועלן פּאַרשווינדן אַלע איבעריקע זאַכן. וואָלט מען געפונען אַן אַריגינעלע העברייאישע דראַמע, קאָמעדיע, טראַגעדיע, געשריבן אין אַ מאָדערנעם העברייאישן סטיל, וועגן מאָדערנע פּראָבלעמען, אָדער אַ היסטאָרישן מאָטיוו, וואָלט דאָך ממילא צונישט געוואָרן די טענה פון די, וואָס זאָגן: — „צו וואָס שפּילן טעאַטער אין העברייאיש, אָן אַלץ צו וואָס די „הבימה“ נעמט זיך, מוז ערשט איבערזעצט ווערן?“ אפילו דער „איביקער ייד“ האָט באַדאַרפט איבערזעצט ווערן פון יידיש. וואָלט געשאַפן געוואָרן אַ רעפּערטואַר, אַרבעט פאַר די חברים, וואָלטן אפשר אויפגעהערט די קריגערייען צווישן דעם קאלעקטיוו און צמחן. אָבער וואו נעמט מען אַזאַ אַרגינעלן רעפּערטואַר?

מיר האָבן געזוכט ווי מיט ליכט און נישט געפונען. מיר האָבן זיך אפילו שוין געווענדט צו שנאורן, טשערניכאָווסקי, מיט אַ בקשה, אָז זיי זאָלן אַליין עפּעס שאַפן, אָדער געפינען עפּעס פאַר אונדז, אָבער מיר האָבן קיין ענטפּער נישט באַקומען. אמת, טשערניכאָווסקי האָט יאָ געשאַפן אַן אַריגינעלע דראַמע „ברכבא“. ער האָט זי צוגעשיקט צו אונדז אַקטנווייז; מיר האָבן זי געלעזן און די טעמע איז אונדז שטאַרק געפעלן געוואָרן, אָבער עס האָט גענומען לאַנג פון איין אַקט ביזן צווייטן, און דאָ לויפט די צייט — און מיר מוזן זיך שאַפן אַ רעפּערטואַר. דאָס איז די וויכטיקסטע פּראָגע, וואָס פאַרנעמט די היינטיקע אסיפה. און אַט זיצט הלוי, אַ חבר פון דער „מועצה“, וואָס האָט געבראַכט מיט זיך אַ דראַמאַטישע פּאַעמע, מיטן נאָמען: „דער גולם“.

מיר זיצן מיט א פּאַרכאַפּטן אַטעם און הערן זיך צו צו יעדן וואָרט. דער אינטערעס וואַקסט פון בילד צו בילד, און כדי נישט צו איבעררייסן די אילוזיע, די גאַנצקייט פון דער פּאַעמע, באַשליסן מיר זיך נישט רירן פון אַרט ביז מיר וועלן נישט פּאַרענדיקן. ווען מיר האָבן פּאַרענדיקט די

פּאָעמע, איז שוין געווען גאַנץ שפּעט. אָבער נישט קוקנדיק אויף דער מידיקייט, זיינען נאָך לאַנג נאָך דעם פּאַרגעקומען הייסע דיסקוסיעס וועגן דער נייער פּיעסע, עס זיינען אַנגעוויזן געוואָרן חסרונות און מעלות. מען דאַרף צוגעבן, אַז די חסרונות, וואָס די חברים האָבן געפונען, האָבן איבערגעוואויגן די מעלות, ווייל קודם-כל, האָבן די חברים געטענהט מיט רעכט, איז דאָס נאָר אַ פּאָעמע און כדי צו פּאַרוואַנדלען זי אין אַ דראַמע, וואָס זאָל זיין צוגעפּאַסט פּאַר דער בינע, דאַרף מען האָבן אַ גרויסן דיכטער, וואָס זאָל, לכל הפחות, זיין נישט קלענער פונם פּאַרפּאַסער. צווייטנס האָבן מיר נאָך נישט אַזוינע אַקטיאָרן, וואָס זאָלן קאָנען פּערזאָניפּיצירן אַזוינע פּי-גורן ווי דער „גולם“, דער „מהרל“, „תנחום“, א. א. וו. און דריטנס, די ערגסטע קלאַגע פון די קעגנער איז געווען דאָס, וואָס מען קאָן בשום אופן נישט פּאַנאָדערקלייבן זיך וואָס דער אויטאָר האָט געוואַלט זאָגן מיט זיין פּאָעמע. די אידייע פון דער פּאָעמע איז אונדז נישט געווען קלאָר. אַט, זאָגט איינער פון די קעגנער, לעזט איבער דעם געשפּרעך, וועט זיך אייך דאַכטן, אַז דער אויטאָר איז פאַר פיזישן כּח, און אַט לעזט דאָ, וועט איר שוין זען, אַז ער איז קעגן. היינט ווער איז דער גולם? ... אַ נביא, אַ רואה ואינו נראה, מאַטעריע, אַדער גייסט? איז תנחום משוגע אַדער קלאָר? ווער זיינען דער אַלטער און דער יונגער בעטלער? ווער זיינען די רוחות?

דאָס זיינען געווען גערעכטע טענות, אָבער אַט הויבן אָן צו רייזן די יעניקע, וואָס זיינען פאַר דער פּאָעמע, און ווייזן אָן, אַז דער אויטאָר האָט אַנגעוויזן אויף עטלעכע אידייעס און לאַזט עס איבער צו אונדז אויסצור-קלייבן דאָס בעסטע. ווילן מיר, קאָנען מיר אויסטייטשן, אַז די פיזישע קראַפט איז די איינציקע, וואָס קאָן זיך קעגנשטעלן פיזישער קראַפט; ווילן מיר, קאָנען מיר זאָגן, אַז נישט דער מהרל, נישט דער יונגער בעטלער, (משיח), און נישט דער מאַן מיטן קרייך, (יעזוס), וועט ברענגען אויסלייזונג, און דערפאַר דער שטענדיקער אויסגעשריי פון תנחומען: „ווער וועט ראַטעווען? ...“ און אויב מיר ווילן, קאָנען מיר דאָך שאַפן אַ טראַגעדיע פון דעם באַשעפּער, פון מייסטער, פון מהרל. אָבער דאָס ערשטע איז נישט אַנגענומען געוואָרן, ווייל דער סוף האָט צונישט געמאַכט די טעאָריע פון פיזישער קראַפט. דאָס דריטע איז נישט אַנגענומען געוואָרן, ווייל עס וואַלט דאָן נאָר געוויזן פּערזענלעכע איבערלעבונגען, און עס וואַלט געוואָרן נאָר אַ פּראַבלעם פון יחיד, פון קינסטלער צו זיין שאַפן. אמת, מיר האָבן אפילו פּאַרגלייכט די טראַגעדיע פון דעם רבּנר-של-עולם מיטן מענטשן און אַלץ וואָס ער האָט באַשאַפן, אָבער עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אפילו דער אויבערשטער אַליין איז נאָר אַ יחיד, וועמענס איבערלעבונגען, ווי טראַגיש זיי זאָלן נישט זיין, זיינען אַלץ איבערלעבונגען פון אַ יחיד, און נישט פון כלל. דעריבער האָבן מיר באַשלאָסן, אַז דער צווייטער אַרגומענט

איז דער פאָסקסטער. מיר זאָלן לאָזן אָפן פאַר דעם עולם, פאַר דער וועלט, תנחומס אויסגעשריי: „ווער וועט ראַטעווען?“ זאָל די וועלט אונדז ענטפערן. אָבער דער גאַנצער קאָלעקטיוו האָט געהאַט בלויז איין מיינונג וועגן דעם „גולם“ און דאָס איז געווען, אַז די פאַרשטעלונג דאַרף און מוז אויפגעפירט ווערן פון דער „הבימה“, אַז די טעמע איז אַן אַריגינעלע. דאָ האָבן מיר געהאַט וואונדערלעכן מאַטעריאַל צו פאַנאַדערוויקלען. אַ שטיק יידיש לעבן דורך אַ לעגענדע, וואָס איז אַזוי פאַנ-טאַסטיש און באַצויבערנדיק. די מיסטיק און די פאַנטאַסטישע בילדער אין הייל און פינפטן טורעם, האָבן גערייצט די פאַנטאַזיע פון די שוישפּיל-לער. צו דעם האָט דער „גולם“ געהאַט די מעלה וואָס ער האָט פאַרשפּראַכן אַזויפיל שוישפּילער די מעגלעכקייט צו ווייזן זייערע כחות, און אויף וויפיל די שפּילער זיינען שוין געווען אויסגעהונגערט נאָך אַרבעט קאָן מען זען פון דעם, וואָס אויף יעדער ראָל האָבן זיך פאַרשריבן צו עטלעכע מענטשן. מיר האָבן נאָך לאַנג געוואויגן און געמאַסטן. אַ סך היציקע דעבאַטעס זיינען נאָך פאַרגעקומען, ביז דער „גולם“ איז געוואָרן דער ציל, צו וועלכן דער גאַנצער קאָלעקטיוו האָט געשטרעבט.

דאָס ערשטע וואָס דער קאָלעקטיוו האָט באַדאַרפט טאָן איז געווען, דורכצופירן אַן אַפּעראַציע איבערן „גולם“. דאָס הייסט, פאַרוואַנדלען עס אין אַ פּיעסע. ווי באַלד מיר האָבן נישט געקאַנט געפינען אַ פאַסיקן פרעמדן פאַר דער אַרבעט, האָבן דאָס געמוזט טאָן די שוישפּילער אַליין. דאָס איז געווען אַ דעליקאַטע אַפּעראַציע, ווייל מיר האָבן געמוזט איבער-שטעלן גאַנצע בילדער און סצענעס, און איבערהויפט צו שניידן דעם טעקסט, ווייל די פּאַעמע אַנטהאַלט וואונדערלעכע געדאַנקען, אָבער קומט איר אויף דער בינע און ווילט אַרויסזאָגן די זעליקע געדאַנקען, ווערט עס מאַנאַטאָן, לאַנגווייליק און נישט אינטערעסאַנט. דאַרף מען קאַמבינירן אַזוי, אַז מען זאָל שניידן דעם טעקסט וויפיל נאָר עס לאָזט זיך און אין דער זעליקער צייט, געוויינלעך, נישט פאַרלירן דעם הויפט-געדאַנק. מען מוז יעדע שורה אַזוי דורכזיפן און דורכטראַכטן, אַז דאָס באַזייטיקטע זאָל נישט זיין קיין שום שטערונג פאַר דער פּיעסע.

זיצט מען, ווי כירורגן, מיטן מעסער און מען שניידט; און נאָך פּיינ-לעכער קומט אַן דעם אַקטיאָר צו שניידן זיין אייגענע ראָל, ווייל יעדער דענקט, אַז דוקא אַט די ווערטער, וועלכע מען שניידט אויס, זיינען די וויכטיקסטע, און טאַמער פאַרלירט ער די ווערטער, ווערט זיין ראָל בלאַס. יעדער וויל מען זאָל שניידן באַם צווייטן.

ווי ווערן פאַרטיילט די ראָלן אין אַזאַ קאָלעקטיוו ווי די „הבימה“? עס איז געווען פאַרשטענדלעך, אַז די חברים, וואָס האָבן געהאַט אַ געלעגנ-הייט צו שפּילן אין די פּריערדיקע פאַרשטעלונגען, האָבן באַדאַרפט וואַרטן

"GOLEM"

*Dvorele and Grand Mother:
P. Lubitch and N. Viniar*

„דער גולם“

דבורהלע און די רבצין :
פ. ליוביטש און נ. וויניאר

"GOLEM"

Tanchum the Lunatic—Ben-Ari

„דער גולם“
תנחום — בן-ארי

בין די ראָלן זיינען צעטיילט געוואָרן צווישן די, וואָס האָבן נאָך נישט געהאַט די געלעגנהייט צו שפּילן. און אויב זיי האָבן יאָ געשפּילט אין די מאַסן-סצענעס, האָבן זיי געהאַט די רעכט צו פרובירן אַ גרעסערע ראָל אין דער פּאַרשטעלונג. און די, וואָס האָבן פּריער געשפּילט גרעסערע ראָלן, זיינען איצט מחויב געווען צו שפּילן אין די מאַסן-סצענעס. אָבער דאָס הייסט נישט, אַז איינער האָט נישט געהאַט קיין רעכט צו פּאַרשרייבן זיך פּאַר דער זעלביקער ראָל, וואָס זיין חבר פּרואווט צום ערשטן מאָל. נישט נאָר איר אַליין, נאָר אויך אַנדערע האָבן געקאַנט קאַנדידירן פּאַר אַ ראָל בין עס זיינען געווען דריי אַדער פּיר קאַנדידאַטן. נישט מער, דער רעזשיסאָר האָט באַדאַרפט קודם פּרואוון פּאַר דער ראָל דעם, וואָס האָט נאָך נישט געהאַט קיין געלעגנהייט צו שפּילן.

אַזוי, למשל, זיינען פּאַר דער ראָל פון מהר"ל פּאַרשריבן געוואָרן צוויי חברים. פּאַר דער ראָל פון תּנחום פּיר. פּאַר טאַדעאוושן צוויי, א. א. וו. דער רעזשיסאָר האָט געהאַט די דעה, נאָך אַ געוויסע צאָל רעפּעטיציעס קאָן ער אויספרובירן אַ צווייטן, אויב דער ערשטער געפּעלט אים נישט; און אויב דער צווייטער געפּעלט אים אויך נישט, קאָן ער פרובירן אַ דריטן. אויב דער ערשטער איז צופּרידנשטעלנדיק, קאָן אַ צווייטער אויך פרובירן די זעלביקע ראָל, אָבער די פּריווילעגיע און איינזעעניש האָט אַלעמאָל געקראָגן דער, וואָס האָט אָנגעהויבן. דער רעזשיסאָר זאָגט צו דעם קאָלעקטיוו, אַז ער וועט אַרבעטן מיטן ערשטן, אַזוי לאַנג בין ער וועט אים דערפּירן צו אַ צופּרידנשטעלנדיקער מדרגה.

דאָס זיינען אַלץ געווען נישט קיין געשריבענע תקנות, נישט קיין יוניאַן-געזעצן, אָבער דאָס זיינען קאָלעקטיווע געזעצן, וואָס אַרבעטן זיך אויס צווישן זיך. דאָס פּלעגט אַלעמאָל באַשרענקען די מעגלעכקייט צו פּלאַדיען סטאַרלעך, קליינע און גרויסע, אין קאָלעקטיוו. דאָס האָט אָבער נישט געהייסן, אַז דער טאַלאַנטפּולער, דער פּיאַיקער, האָט נישט געהאַט די מעגלעכקייט צו ווייזן זיך. פּאַרקערט, ער האָט אַלעמאָל געהאַט אַ געלעגנהייט צו ווייזן, אַז ער איז פּיאַיקער פון צווייטן. ער האָט געהאַט אַזאַ געלעגנהייט, ווייל סוף-כל-סוף, אויב מען האָט באַדאַרפט זיין הילף, פּלעגט מען צו אים אָנקומען. אָבער דער קאָלעקטיוו האָט פּשוט געוואָלט פּאַרמיידן די מעטאָדן פון פּראַפּעסיאָנעלן טעאַטער, וואו עס איז שוין פּאַראַויס באַשטימט, אַז דער אַקטיאָר שפּילט די און די ראָל, אַז דער איז דער אַפּיזיציעלער קאָמיקער, דער איז דער געשוואַרענער טראַגיקער; און טאָר מער איז פּאַראַן אַ יונגער מענטש אין טעאַטער, קאָן ער אָפּלעבן זיינע יאָרן און נישט צוקומען צו דער בינע. דערפּאַר האָט דער קאָלעקטיוו גע-זאָגט: — „דער און דער האָט זיך טאַקע אַרויסגעוויזן פּאַר אַ טאַלאַנטפּולן קאָמיקער, אָבער עס איז נאָך דאָ איינער אין קאָלעקטיוו, וואָס איז אויך

א טאלאנטפולער מענטש. די אויפגאבע פונם קאלעקטיוו איז געווען נישט צו ארויסברענגען פראפעסיאנעלע אקטיארן, נאר ארויסברענגען יעדן איינ-ציקן, וואָס האָט טאלאַנט.

דער רעזשיסאָר באַריס איליטש ווערשילאָוו, וואָס ווערט איינגעלאָדן צו רעזשיסירן דעם „גולם“, איז אַן אָנגעזעענער מענטש אין מאַסקווער קונסט-טע-אַטער, אַן איבערגעגעבענער שילער פון סטאַניסלאָווסקין, און אויך אַ שילער און אַ פאַרערער פון וואַכטאַנגאַוו. ווערשילאָוו איז אַ ייד פון קעשעניעוו, אָבער ווייט פון יידישקייט, אַסימילירט, אַזוי אַז פאַר אים איז די לעגענדע געווען גאַר אינגאַנצן ניי. ער פילט אָבער די פיעסע, ווייל ערגעץ ליגט פאַרט דאָס פּינטעלע, וואָס מאַכט אים נאָענט אַזאַ בילד. ווערשילאָוו איז אַן אויסגע-צייכנטער פּעדאַגאָג, ווייסט די טעאָריע און די פּראַקטיק פון דעם טעאַטער, לויט אַלע דינים פון סטאַניסלאָווסקין. דאָס איז פאַר אונדז זייער וויכטיק. קודם-כל, האָבן מיר דאָך די געלעגנהייט צו דורכגיין נאָכאַמאָל סטאַניס-לאָווסקיס סיסטעם, פאַרשטאַרקן זי אין דער פּראַקטיק; און צווייטנס, וועלן מיר דאָך ריידן איין און די זעלביקע טעאַטער-שפּראַך. אַ חוץ דעם, איז ער אַ טאלאַנטפולער מענטש, און מיט זיין הילף וועט דער קאלעקטיוו געוויס געפינען אַ פאַרמע פאַר דער צוקונפטיקער פאַרשטעלונג פון דעם „גולם“.

איינלאַדנדיק ווערשילאָוו רעזשיסירן דעם „גולם“, האָט דער קאלעק-טיוו געהאַט אַ גרויסע געלעגנהייט אַ סך פון אים צו לערנען. איצט האָט יעדער איינציקער געקאַנט פאַרזיכטיק אַנאַליזירן די געדאַנקען, די געניאַלע איינפאַלן פון וואַכטאַנגאַוו. דאָס וואָס איז פריער ספאַנטאַן פאַר-זייט געוואָרן אין זיין נשמה, האָט ער איצט געקאַנט דורכטראַכטן, אויספּר-ו-בירן און טאַקע אַרויסברענגען אויף דער בינע. אין ווערשילאָוו האָט ער געפונען אַ וואונדערבאַרן לערער און חבר, וואָס האָט אים געהאַלפן פאַנגאַ-דערקלייבן זיך אין זיינע פאַרפלאַנטערטע געדאַנקען און געפילן.

דאָס טעאַטערל האָט זיך ווידער פאַרוואַנדלט אין אַ לאַבאָראַטאָריע פון עקספּערימענטן און עטיודן. יעדער ווינקל איז ווידער אָפּגעלעכט גע-וואָרן. דאָ האָט דער מהר"ל געקנאַטן די ליים, שאַפנדיק דעם גולם; דאָ האָבן די בעטלער געזונגען זייער טרויער-ניגון אין פינפטן טורעם; דאָ האָט מען געאַרבעט אויף די רוחות אין הייל, וואָס האָבן געטאַנצט אַ פאַנ-טאַסטישן טאַנץ אַרום דעם גולם, און דאָ האָט טאַדעאָוש זיך געצלמט מיטן יונגן מאַנאָך. קודם-כל, האָט דער רעזשיסאָר געזוכט דעם טעמפּ; געפינען דעם טעמפּ, דעם ריטם פון דער סצענע, פלעגט זאָגן וואַכטאַנגאַוו, הייסט געפינען די נשמה פון דער סצענע, און אפשר פון דעם גאַנצן בילד. און אַמאָל, געפינענדיק דעם ריטם און טעמפּ פון איין קליינער סצענע, געפינט מען אויך דעם טעמפּ פון דעם גאַנצן אַקט.

נעמט, צום ביישפיל, די סצענע ווען דער מהר"ל שטייט באגינען אין פֿעלד און קנעט די ליים. מען האָט געאַרבעט וואָכן לאַנג ביז וואָנען מען האָט געפונען דעם נויטיקן ריטם. מען האָט פֿרובירט טאַג־אײן, טאַג־אױס און מען האָט בשום אופן נישט געקאַנט באַשטימען, ווי אַזוי קלעפט דער מהר"ל ליים צו שאַפן פון דעם אַ מענטשן. עס האָבן זיך געצויגן די ווער־טער, דאָס קנעטן איז געווען לאַנגווייליק, אומגלויבלעך, ניט־נאַטירלעך. נישט דער אַקטיאָר האָט געגלויבט, אַז ער קנעט ליים, פון וועלכן עס ווײן זיך סמנים פון אַ לעבן אונטער זיינע הענט, און מיר, די צושיער, האָבן עס געוויס נישט געגלויבט. עס ציען זיך דיסקוסיעס אויף שטונדן לאַנג. מען זוכט ביישפילן פון לעבן, פון לעגענדעס, מען זוכט דעם נויטיקן געפיל, ביז מען געפינט, אַז דער מהר"ל איז ניט קיין סקולפּטאָר, וואָס שטייט באַ זיך אין סטודיאָ, האָט גענוג צייט צו טראַכטן און אַרומקוקן זיין צוקונפטיקע שאַפונג — ניין, דער מהר"ל שאַפט אויף דעם מאַמענט, ער טראַכט נישט, ער קלעפט גאַנצע שטיקער ליים, איינע אויף די אַנדערע; ער ווייסט נאָך אַליין נישט די פאַרם פון דער צוקונפטיקער באַשעפעניש; אַלץ איז רוי. ער קלעפט זיין געדאַנק, זיין ווילן, און אויב דער מהר"ל וועט דאָס אַלץ נעמען אין אַנבאַטראַכט, און וועט אינזינען האָבן, אַז יעדע מינוט איז טייער, — דאָן וועט דער ריטם זיין גאָר אַן אַנדערער. און מערקווירדיק: ווי נאָר די שטיקער ליים האָבן אַנגעהויבן פליען פון אונטער זיינע פינגער, איז דאָס קנעטן גאָר געוואָרן אַן אַנדערער. צוזאַמען מיט דעם, איז שוין אויך גע־פונען געוואָרען דער ריטם פון געשפרעך צווישן אים און דעם גולם, און די גאַנצע סצענע פון פּראָלאָג איז שוין געגאַנגען נאָך דעם ריטם פון דעם מהר"ל. אָבער די שווערסטע זאַך איז געווען צו געפינען אַ מענטש־לעכע שפּראַך־פאַרמע פאַר דעם גולם, און אין דער זעלביקער צייט זאָל אין אים פאַרבלייבן דאָס פּרימיטיווע — דער ליימענער גולם.

דאָ איז אונדז זייער גוט צונויץ געקומען סטאַניסלאָוסקיס סיסטעם פון פאַרווירקלעכן אַ כאַראַקטער אויף דער בינע. סטאַניסלאָוסקי האָט אונדז געלערנט, און ער חזרט עס איבער אין זיין בוך „מיין לעבן און קונסט“, — אַז אויב מען וויל ריכטיק שפילן אַ שלעכטן מענטשן, דאַרף מען זוכן די מאַמענטן אין זיין לעבן, ווען ער איז גוט; און אויב מען וויל ריכטיק אַרויסברענגען אַ גוטן מענטשן — דאַרף מען זוכן, וואו ער איז שלעכט. ווען איר שפילט, למשל, אַ קריפל, דאַרף מען זען באַמיען זיך צו פאַרגעסן אַז ער איז אַ קריפל. פאַרקערט, איר דאַרפט זיין זיכער, אַז ער האָט נישט קיין מום, וואָרים עס איז דאָך אַזוי פאַרשטענדלעך, אַז דער האַרבאַטער, לאַמיר זאָגן, גייט נישט שטענדיק אַרום אין לעבן און שרייט: „זעט, איך בין אַ האַרבאַטער!“ פאַרקערט, ער האָט אַ געפיל ווי צו באַהאַלטן דעם האַרב. דאָס הייסט פשוט, אַז די סיסטעם האָט אייך גע־

לערנט, אז כדי צו שפילן ריכטיק א קריפל — דארפט איר זוכן א מענטשן
אז א מום; א שלעכטער דארף זוכן די גוטסקייט, א. אז. וו.

דאס איז געווען סטאניסלאָווסקיס סיסטעם. אין די געוויינלעכע טעאָ-
טערס פלעגט מען טאָן פונקט פאַרקערט. דאָרט, אַז אַן אַקטיאָר האָט
געשפּילט אַ שלעכטן מענטשן, איז ער געווען שוין איינמאָל שלעכט. ער
פלעגט מאַלן דעם מענטשן מיט איין פאַרב — מיט שוואַרצער פאַרב. דער
שטערן איז געווען שטענדיק פאַרקנייטשט, די אויגן און די ברעמען —
פאַרכמורעט. ער פלעגט נישט ריידן, נאָר שרייען, און אַפט ביזן סוף פון
זיין קאַריערע. צום באַדויערן דאָרף מען זאָגן, אַז נאָך ביז איצט זיינען
פאַרבליבן די אַמפּלאַ-מאַסקעס אויף דער יידישער בינע.

דער צוקונפטיקער קאַלעקטיווער טעאָטער וועט נישט וויסן פון אַזוינע
מאַסקעס, וואָס מאַכן טעמפּ און פאַראַליזירן דעם שאַפונגס-ווילן אין דעם
אַקטיאָר. סטאניסלאָווסקיס סיסטעם האָט פאַרן קאַלעקטיוון טעאָטער גע-
עפנט אַ נייעם קוואַל. ער האָט אים אַנגעוויזן נייע וועגן ווי אַזוי צו באַפרייען
זיך פון דעם אַנגענומענעם מעטאָד צו פערזאָנליכער געוויסע כאַראַקטערן.
ער האָט אַנגעוויזן אויף זיינע פעלערן; ער האָט אים אַריינגעלייגט אין
דער נשמה אַ סך קאַלירן פון פאַרבן, מיט וועלכע ער דאָרף מאַלן זיינע
העלדן. דער בעסטער מוסטער פון דער נייער סיסטעם איז דער אַקטיאָר
טשעכאָוו. אַן אַקטיאָר אָן אַ פיגור, אָן אַ שטימע, אָבער מיט אויסערגע-
וויינלעכע פיזיקייטן. ער האָט, למשל, היינט געשפּילט האַמלעטן אַזוי,
אַז מען פלעגט זיצן מיט אַ פאַרכאַפטן אַטעם, צוקוקנדיק זיך צו די געניאַלע
אינפאַלן, צו דער אויסערגעוויינלעכער גראַציע, פּלאַסטישקייט און אַריגי-
נאַליטעט אין אויסטייטשונג, און אויף מאַרגן האָט ער געשפּילט נישט מיט
ווינציקער טאַלאַנט דעם אַלטיטשקן קאלעב אין טשאַרלס דיקענס', „דער גרייל
אויפן אויוון“.

מען קאָן ברענגען הונדערטער ביישפּילן פון אויסגעוואַקסענע וואונדער-
לעכע אַקטיאָרן, אויפגעהאָדעוועטע אויף דער דאָזיקער סיסטעם, אָבער,
ווי איך האָב פריער באַמערקט, אַזאָ זאָך קאָן נאָר פאַסירן אין אַ קאַלעק-
טיוון טעאָטער, וואו דער יחיד ווערט אַרויסגעבראַכט דורכן קאַלעקטיוון.
אַזאָ אַקטיאָר, אַז ער רוקט זיך אַרויס, איז דאָס נישט דערפאַר, ווייל ער
איז דער סטאַר-דירעקטאָר, פאַרוואַלטער, רעזשיסאָר אָדער גלאַט אַזוי אַ
מענטש, וואָס האָט אַריינגעלייגט געלט אין די „ביזנעס“. ניין, אין אַ קאַ-
לעקטיוון טעאָטער קאָן דאָס נישט פאַסירן. דער קאַלעקטיוון איז דער
שאַפנדיקער כח, און דער הויפּט-ראַליסט איז נאָר דער, וועמען עס איז
פאַרטרויט געוואָרן אַ מער פאַראַנטוואַרטלעכע ראַלע. דערפאַר, צום ביי-
שפּיל, האָט באַ אונדז מעסקין געשפּילט היינט די הויפּט-ראַלע פון „גולם“,

און אויף מאַרגן האָט ער געשפּילט אַ ראָל, וואָס האָט כמעט קיין ווערטער
נישט — אַ בעטלער אין „דיבוק“.

די ראָל פון גולם איז געגעבן געוואָרן צו מעסקינען, בעת ער איז
נאָך געווען אינגאַנצן אַן אומדערפאַרענער שוישפּילער. איז דאָך פאַר-
שטענדלעך געווען, אַז אַן דער הילף פון אַזאַ פּעדאַגאָג און רעזשיסאָר ווי
ווערשילאַוו, און אַן דער הילף פון דעם גאַנצן קאָלעקטיוו, וואָלט מעסקין
קיינמאַל נישט געווען דערהויבן זיך צו דעם, וואָס ער האָט דערגרייכט
מיט זיין שפּילן דעם „גולם“.

אַט דערפאַר זיינען מיר געזעסן מיט ווערשילאַוו גאַנצע טעג און
נעכט, דיסקוטירנדיג נישט נאָר דאָס שפּילן, נאָר אויך דעם אויסזען פונם
גולם. צום אַלעם ערשטן האָט מען געזוכט, וואו ליגט דער מענטש אין
דעם גולם? וואו איז ער ליכטיק אין זיין טעמפּקייט? וואו איז ער
גוטמוטיק אין זיין בייזקייט? און נאָך לאַנגע דעבאַטעס האָט זיך אַרויס-
געוויזן, אַז דער גולם איז אַ קינד, אַן ערשט-געבוירענער גיגאַנט, וואָס
האַט אַ קאַלאָסאַלן פיזישן כח, אָבער וואָס קאָן נישט גיין אויף זיינע אייגענע
פיס. ער איז נאַאיוו און שמייכלט קינדיש, אַן אומשולדיקייט אין זיינע
אויגן. און אַזוי אַרום טראַט באַ טראַט, איז געשאַפן געוואָרן די פיגור
פון גולם, אין וועלכער דער אַקטיאָר מעסקין האָט געמאַכט זיין קאַריערע.

די זעלביקע זאַך איז געווען מיטן משוגענעם תּנחומען, וואָס איז דאָן
פאַרטרויט געוואָרן מיר. עס איז, דאַכט זיך, אַזוי לייכט צו שפּילן אַ
משוגענעם: מען צערייסט אויף זיך די קליידער, מען טוט אַן אַ צעשווי-
בערטן פאַרוק, מען פאַרגלאַצט די אויגן, מען לאַכט אַביסל אונטער, און
דיין ראָל איז פּיקס און פאַרטיק. אָבער ווי-זשע מאַכט מען, אַז דער משוגע-
נער תּנחום זאָל נישט זיין ענלעך צו אַלע אַנדערע משוגעים, וואָס מען
האַט שוין געזען אויף דער בינע מששת ימי בראשית? ווי מאַכט מען אים
אייגנאַרטיק? איבערהויפּט נאָך, אַז לייוויק האָט אים געגעבן ווערטער צו
ריידן, וואָס עס פאַסט זיך פאַר אַ פּילאַזאָף, אַ נביא.

זיצט מען און מען טראַכט, און דיר ווילט זיך אַזוי אַרויסשפּרינגען
און אָנהויבן וואַרפן מיט די הענט און מיט די פּיס, גלאַצן מיט די אויגן
און שלינגען ווערטער. איך טראַכט: ווען מען גיט מיר אַט די געלעגנהייט,
וואָלט איך שוין באַוויזן! און איך בעט דעם רעזשיסאָר ווערשילאַוו, ער
זאָל מיר געבן אַ מעגעלעכקייט צו ווייזן ווי אַזוי איך שטעל מיר פאַר תּנחומען.
ער דערלויבט מיר. איך לויף אַרויס, איך הויב אָן צו שפּרינגען פון איין
אַרט צום צווייטן, פאַל אויפן דיל, הויב זיך אויף און שפּרינג אין דער
לופטן, מאַך מיט די הענט, שאַקל מיטן קאַפּ, און פּילן פּיל איך אַבסאַלוט
גאַרנישט. אינעווייניק איז פּוסט ווי אין אַ פאַס. איך פּיל, אַז אַ קאַלטער
שווייס האָט מיך באַדעקט, און מיד בין איך ווי נאָך אַ טאַג שווערער אַר-

בעט. איך פאַרענדיק און גיי מיט אַ טריאומף צום טיש, זוכנדיק באַ דעם רעזשיסאָר און באַ די חברים אין די אויגן דעם איינדרוק, וואָס איך האָב געמאַכט. איך בין געווען זיכער, אַז זיי דאַרפן זיין באַגייסטערט, ווייל איך האָב דאָך אַזוי שווער געאַרבעט און געשרייען. אָבער צוקומענדיק צום טיש, האָב איך עפעס נישט געפונען קיין גרויסע באַגייסטערונג. די חברים זיינען געזעסן און געקוקט איינע אויף די אַנדערע. דער רעזשיסאָר האָט לאַנג געקוקט אויף מיר און האָט אויך קיין וואָרט נישט געזאָגט, וואָס דאָס האָט געמיינט — „בעסער זאָלן מיר שווייגן“.

מאַנאַטן לאַנג האָבן מיר געאַרבעט אויף דער ראַל. מען האָט שוין געאַר- בעט מיטן צווייטן קאַנדידאַט פאַר דער זעלביקער ראַל, וואָס האָט פרובירט צוזאַמען מיט מיר, און איך האָב נאָך אַליץ באַ די עטיודן און פראַבן געמאַכט מיט די דזענט און געשוויצט. נאָך מער : מיר איז איינגעפאַלן צוצוגעבן צו מיין משוגענעם עפעס אַזאַ ספּע- ציעלע באַוועגונג מיטן האַלדן, אַזוי אַז צו מייע אַלע חסרונות, אַדער, ווי מיר האָט זיך געדאַכט, מעלות, איז צוגעקומען אַ מאַדנער שאַקלען מיטן קאַפּ. דאָס חבדל האָט שוין ווערשילאָוו גאַרנישט געקאַנט פאַרטראַגן, און האָט מיר שוין אפילו אויפגעהערט צו געבן רעפּעטירן. דער געדאַנק, אַז מען וועט באַ מיר אינגאַנצן צונעמען די ראַל, וואָס איז מיר אַזוי שטאַרק געפעלן געוואָרן, האָט מיך פשוט קראַנק געמאַכט. איך בין נעכט נישט געשלאָפן. גייענדיק שפּעט באַנאַכט אַהיים פון פראַבע, פלעג איך זיך אינמיטן גאַס אַוועקשטעלן ריידן תנחומס ווערטער. אַרום מיר פלעגן זיך פאַרזאַמלען אַ פאַר דורכגייער, פלעג איך זיך דערמאַנען וואו איך בין און גיין ווייטער. זיצנדיק אין אַ ווינקל, ערגעץ פאַרשפאַרט אין טעאַטערל, פלעג איך נישט איינמאַל שטילערהייט וויינען, ביז ווערשילאָוו פלעגט קומען און אָנהויבן רעפּעטירן.

אָבער וויפיל מיר האָבן נישט רעפּעטירט, וויפיל ער האָט מיט מיר נישט געטענהט, האָב איך נישט געקאַנט כאַפן דעם טאַן און נישט פאַר- שטאַנען ווער תנחום איז. וויפיל ער האָט מיך נישט געבעטן לאָזן צורו די אַלע אויסערלעכע משוגענע העויות, האָב איך בשום אופן נישט געקאַנט זיך אַפּזאָגן פון זיי, ביז ווערשילאָוו נעמט מיך פאַר אַ שפּאַציר און האָט מיט מיר אַן אינטימען געשפרעך. איך בעט זיך באַ אים, ער זאָל מיר געבן נאָך אַ געלעגנהייט, נאָך איינמאַל, אפשר וועל איך פאַרט קאַנען עפעס געפינען.

מיינע געבעטן ווירקן אויף אים. ער גיט מיר נאָך אַ געלעגנהייט. איך גיי אַהיים און טראַכט : „פאַרוואָס איז דאָס נישט גוט ? אַט געדענק איך נאָך ווי איצט דעם משוגענעם פון אונדזער שטעטל. ער איז דאָך געווען אמת משוגע, אז ער האָט אויך געוואָרפן מיט די הענט און געשאַקלט

מיטן קאפ ווען ער האט גערעדט. איך מאך דאס נאך בעסער פון אים. טא פארוואס טויג עס נישט? און אפשר זאל איך נישט מאכן אזוי שטארק, אפשר וועט עס דאן יא ווירקן?"

קומענדיק אהיים, האב איך זיך פארשפארט אין חדר און האב אנגע-
הויבן רעפעטירן אן די ווארפענישן. מיר האט זיך געדאכט, אז אן דעם
וועט עס טויגן אויף כפרות, אבער לאמיר פרובירן ווייזן ווערשילאוו,
וואס איך קאן. אויף מארגן שפיל איך מיין סצענע און מאך נישט די
העויות. ווערשילאוו געפעלט דאס בעסער, אבער ער בעט אינגאנצן אפ-
זאגן זיך פון די אלע ארומלויפענישן און געשרייען, נאר ריידן פשוטע רייד,
מענטשלעך. „געדענקט, זאגט ער, דער רעזולטאט דארף זיין, אז איר
זענט א משוגענער, אבער ביים ריידן און באוועגן זיך זענט איר ק ל א ר,
ק ל א ר, ק ל א ר. געדענקט עס“. איך פרוביר די סצענע צענדליקער
מאל; עס ווערט שפעט; אלע פארזאמלען זיך. עס איז אפילו אינגעלאדן גע-
ווארן דער דעקאראטאר ניווינסקי. איך קום ארויף אויף דער בינע אזוי ווי אויף
קידוש-השם. איך הויב אן צו ריידן צום מהר"ל, פשוטע רייד, מענטשלעך, און
איך פיל אן אינערלעכע ווארימקייט. מיך באפאלט א געפיל פון א פאר-
ווייטיקטן מענטשן. דער דיאלאג ווערט אלץ ווארימער און ווא-
רימער. צום סוף ווערט ער אזוי עכט, אז ווען תנחום הויבט זיך אויף
און מיט סארקאזם פרעגט ער דעם מהר"ל: „ווער וועט ראטעווען?“ רייסט
זיך בא מיר ארויס עפעס א ניגון און איך לויף ארויס מיט דעם ניגון פון
דער בינע. די אפלאדיסמענטן פון די חברים, דעם ווארימען ארומנעמען מיך
פון דעם מאלער ניווינסקי, און דעם בליק פון ווערשילאוו פיל איך נאך,
דאכט זיך, איצט. עס איז געווארן א טומל פון די חברים. אייניקע זיינען
צוגעלאפן און געדריקט מיינע הענט; אייניקע האבן געטאנצט פון בא-
גייסטערונג.

איך בין געשטאנען א צעטומלטער און נישט פארשטאנען וואס דא
קומט פאר. נאר איין זאך איז געווען פארשטענדלעך, אז עפעס אויסער-
געוויינלעכס האט ערשט פאסירט. דער גורל מיינער צו שפילן תנחומען
איז איצט באשטימט געווארן.

שפעטער, אנאליזירנדיק מיט ווערשילאוו פארוואס איך האב אזא לאנגע
צייט נישט געקאנט צוקומען צום מקור, האט זיך ארויסגעוויזן גאר א
פשוטע זאך: איך האב פונם ערשטן מאמענט נאכגעמאכט דעם משוגענעם
פון מיין שטעטל, און זיך בשום אופן נישט געקאנט באפרייען פון דעם
אויסערלעכען געשטאלט, וואס מיין זכרון האט געדענקט. אבער אזוי ווי דעם
געפיל פון יענעם מענטשן, האב איך נישט געקאנט וויסן, האב איך געכאפט
דעם אויסערלעכען אויסזען, און בא דעם בין איך געבליבן. דערפאר האט
עס נישט געטויגט.

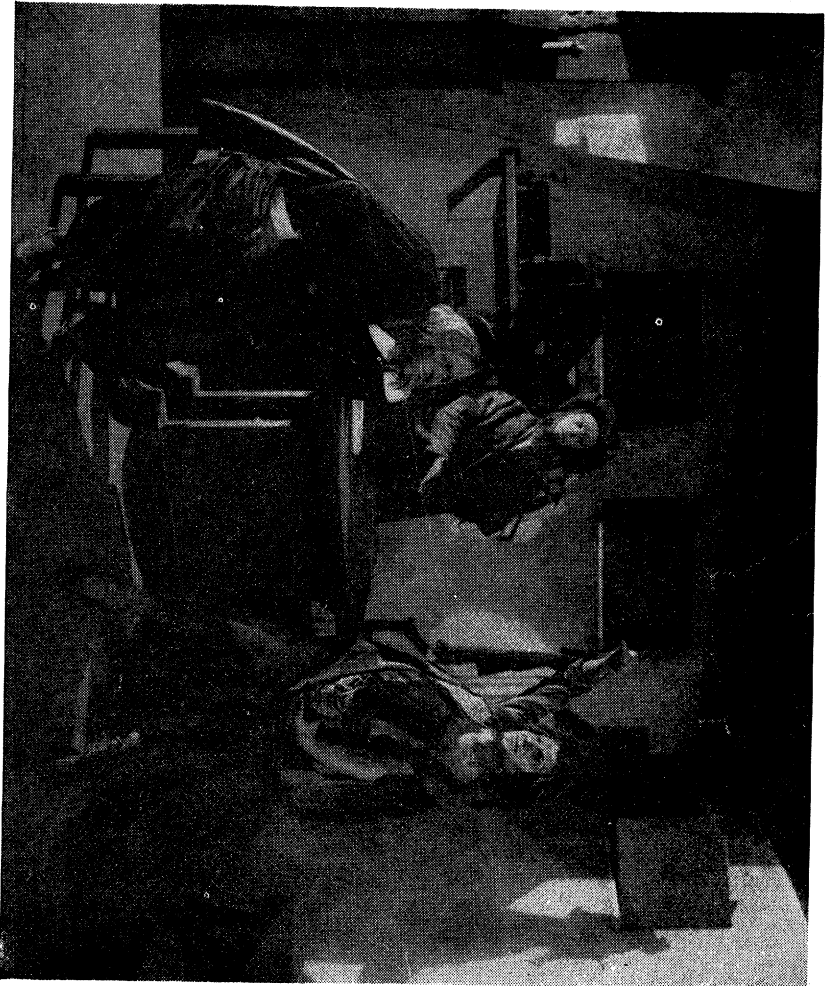
די דערמאנטע עפיוואָדן וועלן מאַכן מער בולט, פאַרוואָס מיר האָבן זיך אזוי שטאַרק גענויטיקט אין אַזאַ לערער ווי ווערשילאָוו, וועלכער זאַל נאָכאַמאַל דורכגיין מיט אונדז די סיסטעם פון סטאַניסלוואַסקין. ווען די אַרבעט מיט די אַקטיאָרן איז פאַרענדיקט געוואָרן, איז מען געקומען צו דער צווייטער סטאַדיע: איינלאָדן אַ קאַמפּאָזיטאָר און אַ דעקאָראַטאָר. די אַרבעט פון דעם רעזשיסאָר איז איצט אַנגעווענדט מער אויף דער גאַנצער פאַרשטעלונג, ווי אויף די איינצלנע אַקטיאָרן. די אינ-טערעסאַנטע אַרבעט הויבט זיך ערשט אָן.

"GOLEM"

A Beggar — A. Baratz

"דער גולם"
אָ בעטלער — א. באַראַץ

"GOLEM" — FIRST ACT
TANCHUM IN MAHARAL'S HOUSE
Tanchum — Ben-Ari
Maharal — A. Prudkin
Servant — Sh. Brook

"דער גולם" — ערשטער אַקט
תַּנְחוּם — בִּיאָרִי
מַהְרַל — א. פּרוּדקיין
סַמְט — ש. ברוך

דער „גולם“ — אַ גרויסער דערפאלג

דײַ פראַבן פאַרן „גולם“ ווערן אַריבער-

געטראָגן אויף דער בינע. עס ווערט איינגעלאָדן דער באַוואוסטער מאַלער ניווינסקי, (דער זעליקער ניווינסקי, וואָס האָט געמאַכט אַזאַ גרויסן רושם מיט זיין קאַנסטרוקציע פאַר דער פאַרשטעלונג פון וואַכטאַנגאַוס אויב-פירונג „פרינצעסאָ טוראַנדאַט“); עס ווערט אויך איינגעלאָדן דער קאַמפאַ-זיטאַר מילנער, פון לענינגראַד, צו שאַפן מוזיק. אָבער די בינעלע פון „ניזשניקיסלאָוואַ“ איז צו קליין. זוכט מען ווידער אַ טעאַטער.

מען געפינט ערגעץ אַ טעאַטער אויף „אַרמיאַנסקי פּערעאַולאַק“, אָבער עס איז פאַרלאָזן און נישט צוגעפאַסט. אַזוי אַז מען מוז מאַכן אַ גרינטלעכן רעמאַנט כדי עס זאָל זיין מעגלעך אַריינצוקלייבן זיך אַהין און אָנהויבן די אַרבעט; און צו דעם דאַרף מען האָבן געלט. גיט מען זיך אָן עצה אויך דאָ. מען פאַרדינגט דעם איבעריקן טייל פון דער געביידע צו אַן אַרגאַניזאַציע און מען צאָלט נאָך אונדז צו אַ היפשע סומע. ווערט שוין ווידער לעבעדיק.

קויפט מען געהילף, מען דינגט אַרבעטער און מען בויט איבער דאָס טעאַטערל אויף אַרמיאַנסקי אַזוי, אַז מען קאָן עס קוים דערקענען: מיט אַ גרויסער בינע, מיט אַ זאָל פון 600 פּלעצער, מיט אַ הויף, מיט אַ גרויסן זאָל צו רעפּעטירן. רייסט מען שוין ווידער אַראָפּ די צוויי בלעטלעך מיטן אויפשריפט „הבימה“, מען פאַקעוועט איין די זאַכן מיט די צוויי סאַמאָוואַרן, וואָס מיר פאַרמאַגן. דאָס גאַנצע פאַרמעגן ווערט אַרויפגעלייגט אויף איין וואַגן און מיר קלייבן זיך אַריבער.

עס איז שווער צו באַשרייבן דעם לעצטן אַוונט אונדזערן אין אונדזער טעאַטערל אויף „ניזשניקיסלאָוואַ“. יעדער האָט אַרומגעבלאַנדזשעט איבער די זאָלן, איבער דער בינע, מען האָט געגלעט די פּלעצער אינם טעאַטערל, ווי מען זאָל זיך געזעגענען אויף שטענדיק מיט יעדן ווינקעלע, וואָס איז געווען אַזוי טייער. די בינע איז געווען אָנגעוואַרפן מיט רעקוויזיט, די ווענט פון דער בינע זיינען שוין געשטאַנען הוילע. אויף די ווענט זיינען געווען אויסגעמאַלן אַלערליי פאַנטאַסטישע צייכענונגען פון אונדזערע פּיעסן, ווי מאַסקעס, נעזער, הענט, און אינמיטן איז, ווי אַ סימבאָל, געווען אויס-

געמאלן דער וואַנדערער, שפּאַנענדיק איבער הייזער, טאָלן און דעכער. דאָס טעאַטערל איז קוים געווען באַלויכטן; אין דער טונקליקייט זיינען געזעסן די „הבימה“־שווישפּילער און געשוויגן. פון אייניקע ווינקלעך האָט זיך גע־הערט אַ כליפּן און אַ זיפּן. דאָס האָבן זיך די „הבימה“־שפּילער געזעגנט מיט דער קליינער געביידע, אין וועלכער עס איז אַריינגעלייגט געוואָרן אַזויפיל ליבע. די געביידע, וואָס האָט געזען אַזויפיל פּרייד און זאָרג פון די אַנפאַנגער.

ווען די געביידע אויפן „אַרמענישן פּערעאולאַק“ איז פאַרטיק געוואָרן, איז די אַרבעט פון ווערשילאָוון אַריבערגעטראָגן געוואָרן אויף דער בינע, און די אַרבעט פון דעם רעזשיסאָר האָט זיך ערשט איצט אָנגעהויבן. איי־ניקע סצענעס, וואָס האָבן זיך פּריער אויסגעדאַכט זייער אינטערעסאַנט און פאַרכאַפּנדיק, האָבן אויף דער בינע קיין שום רושם נישט געמאַכט, און האָבן געמוזט אַרויסגעוואָרפן ווערן; און פאַרקערט — סצענעס, אָדער מיזאַנ־סצענעס, וואָס האָבן פּריער אויסגעקוקט בלאַס, פלעגן מאַנכעסמאַל אָפּלעבן אויף דער בינע. אַזוי, למשל, האָט די סצענע פון מהר"ל אינם פּראָלאָג, קנעטנדיק די ליים, אויסגעקוקט נישט אינטערעסאַנט אין צימער, אָבער זייער אינטערעסאַנט שפּעטער, ווען די זעליקע סצענע איז אַריבערגעטראָגן געוואָרן אויף דער קאַנסטרוקציע מיט דעם וועג, וואָס האָט זיך גע־צויגן איבער דער גאַנצער בינע און אויבן, אויף דער פּלאַטפּאָרמע, וואו דער מהר"ל איז געשטאַנען אַ האַלב־באַלויכטענער, זיינגעוויקלט אין מיס־טערעזע שאַטנס.

די שווערסטע זאַך פאַרן רעזשיסאָר איז געווען צו געפינען אַ פאַרם פאַר די צוויי בעטלער, דעם יונגן און דעם אַלטן, (וואָס האָבן סימבאָלי־זירט משיחן און אליהו הנביא). דאָס זיינען געווען פיגורן, וואָס קומען אָן צום סוף פאַרשטעלונג אין שמאַטעס; אָבער ווי אַזוי מאַכט מען, אָן די לעגענדאַרע פיגורן, וואָס זיינען פאַרבונדן מער מיט דער פאַנטאַזיע פונם פּאָלק ווי מיט דער ווירקלעכקייט, זאָלן פאַרבייבן פאַנטאַסטישע פיגורן? ... דאַרף מען זיי אָפּטיילן פון דער ערד ... ווי־זשע מאַכט מען דאָס אויף דער בינע, און נאָך מיט די זייער באַגרעניצטע מיטלען, וואָס אונדזער בינע פאַרמאַגט?

מען פרובירט אַלערליי מיטלען, ביז מען געפינט אויס, אַז אויב אויבן, אויף דער סטעליע, זאָל אויפגעהאַנגען ווערן אַזאַ וועגעלע, וואָס זאָל דורכגעפירט ווערן דורך דער לענג פון דער בינע, בשעת זיי קומען אָן, און דערביי זאָל שפּילן מוזיק, וועט עס מאַכן דעם איינדרוק, אַז דאָס קומט פאַר ערגעץ אין דער לופטן, אָדער אין הימל. אָבער אויפבויענדיק שוין דאָס „וויגעלע“, (ווי מיר האָבן עס גערופּן), האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די שטריק קאַנען אַמאַל נישט אויסהאַלטן און עס קאָן נאָך פאַסירן אָן

אומגליק. האָט מען זיך באַדאַרפט אַפּזאָגן פּון דעם עפּעקט, און זיך באַ-
נוגענען מיט דעם, וואָס דאָס „וויגעלע“ איז געהאַנגען אין אַ ווינקל און אַ
רעפּלעקטאָר האָט באַלויכטן נאָר די צוויי אַקטיאָרן, וואָס זיינען געזעסן
דאָרטן און האָבן זיך געהיידעט. אָבער אפילו דער מיטל איז אויך געווען
רייזקאַליש פאַר די אַקטיאָרן (אפּרתי און ראַווינה), וואָס האָבן זיך באַדאַרפט
אַרויפּדראַפּען אויף דעם „וויגעלע“, פּלעגן זיי מיט אַ שפּאַס גיין פּון צימער
צו צימער און זיך געזעגענען: „זייט געזונט, ברידער און שוועסטער,
מיר גייען אויף קידוש-השם“. עס איז געווען בלויז אַ שפּאַס, אָבער עס
איז אויך געווען אַ סך אמת אין די ווערטער. מיט איין וואָרט, דאָס „וויגעלע“
האָט אונדז גענוג צרות געגעבן. אָבער דער סוף איז געווען, אַז דאָס
„וויגעלע“ האָט מען באַדאַרפט נאָר אינגאַנצן אַראַפּנעמען. אַ שאַד, ווייל
עס האָט געמאַכט זייער אַ שיינעם איינדרוק.

נאָר אינטערעסאַנט איז געווען פאַרטראַכט פּון דעם רעזשיסאָר די
סצענע מיט די רוחות אין הייל. דאָ איז שוין געקומען צו הילף דער
דעקאָראַטאָר און דער קאָמפּאָזיטאָר. פאַר דעם רעזשיסאָר איז געשטאַנען
זייער אַן ערנסטע פּראַבלעם: זאָלן די שדים און די רוחות געמאַכט ווערן
אין דעם שאַבלאַנעם, אויסגעטראַטענעם וועג, ווי שדים ווערן בכלל געוויזן
אויף דער בינע; אַנטאָן די אַקטיאָרן אין רויע טריקאָ מיט הערנער
און צוטשעפען אַן עק; אַרויסלאָזן זיי אויף דער בינע מיט אַ פּייפּעריי
און אַ געלעכטערל, — אַדער ווייזן די רוחות אַזוי, אַז עס זאָל זיין עפּעס
אַריגינעלעס.

דאָ דאַרף געזאָגט ווערן, אַז ווערשילאָוו האָט טאַקע שווער געאַרבעט,
אָבער ער האָט די סצענע פאַרטראַכט און דורכגעפירט אויף זייער אַן
אַריגינעלן אופן. קודם-כל די רוחות אַליין. זיי האָבן באַדאַרפט זיין מאַסקעס
נישט פּון קיין שדים, נאָר גילגולים פּון פאַרשיידענע חיות און מענטשן.
אַזוי זיינען דאַרט געווען מאַסקעס פּון פּויגלען, אַלערליי חיות; עס איז
געווען אַ פּראַכטפולע מאַסקע פּון אַ מענטש-סקעלעט, אַנגעטאַן אין תּפּילין;
עס איז אויך געווען אַ געשטאַלט פּון אַ פּרוי, וואָס האָט געטאַנצט צוזאַמען
מיט אַלע מאַסקעס, און טאַנצנדיק, פּלעגט איר אַראַפּפּאַלן דער פאַרוק
און זי פּלעגט בלייבן מיט אַ נאַקעטן קאַפּ. דאָס פּלעגט מאַכן
אַן אויסערגעוויינלעכן עפּעקט.

די מאַסקעס, וואָס זיינען זייער געלונגען געמאַלט געוואָרן פּון ניווינסקין,
און אויך די קאַסטיומען און די מוזיק פּון מילנערן, האָבן צוזאַמען דערפירט
די סצענע פּון רעזשיסאָר צו אַ סימפּאָניע פּון קלאַנג און באַוועגונג. עס
זיינען נאָך געפונען געוואָרן פּון רעזשיסאָר מאַמענטן, וואָס האָבן פאַרכאַפט
דעם צושויער. סצענע נאָך סצענע ווערט פּרובירט, פּיקסירט אויף דער

בינע, עס ווערן באשטימט די אָנפאַנגען און די סופן פון די אַקטן, עס ווערט צוגעפאַסט די מוזיק און די קאָנסטרוקציע ווערט געפאַרברט.

דער טעאַטער אין אַזוינע טעג אַרבעט ווי אַ פאַבריק, טאָג און נאַכט. די אַקטיאָרן אַרבעטן ביז אינדערפרי, זיינען נערווען און אומגעדולדיק, מען לויפט צום דעקאָראַטאָר און צום קאָסטיומער, און ספּעציעל האָט מען טענות צום מאַלער און מען באַקלאַגט זיך אויף די קאָסטיומען. איינעם דאַכט זיך, אַז זיין קאָסטיום פעלט עפעס, נאָר ער ווייסט אַליין נישט וואָס. איינע שרייט, אַז איר קלייד איז נישט אָפּגעפאַרברט אינם ריכטיקן קאַליר. אַבער מער פון אַלעמען איז אויפּגערעגט מילנער. ער גייט אַרום אַ בליי-כער, אַ נערוועזער. ער וויל נישט רייזן און אַז מען פרעגט אים וואָס איז געשען, טוט ער אַ מאַך מיט די הענט און שרייט, מען זאָל אים לאָזן צורן. ער קאָן זיך בשום אופן נישט באַראַויקן פון דעם, וואָס מען פאַרקירצט טיילן פון זיין מוזיק, און אייניקע זאַכן האָט מען גאָר אינגאַנצן אַרויסגע-נומען. אַבער דאָס איז נישט געווען דערפאַר, ווייל זיין מוזיק האָט נישט געטויגט, פאַרקערט, זיין מוזיק פאַרן „גולם“ איז געווען אַריגינעל, פאַלקס-טימלעך, פאַרכאַפּנדיק, און זייער גוט צוגעפאַסט צו יעדן מאַמענט. אַבער עס זיינען געווען סצענעס, וואָס האָבן זיך אַרויסגעוויזן צו מאַנאַטאָן, אַדער אַזוינע בילדער, וואָס האָבן פאַרהאַלטן דעם טעמפּ און גאַנג פון דער פּיעסע. האָט זיי דער רעזשיסאָר, בשעת פּראָבע, אַרויסגעוואָרפּן. איז שוין במילא צוזאַמען מיט דער סצענע אויך פאַרקירצט געוואָרן די מוזיק. האָט דאָס מילנערן יעדעס מאָל שטאַרק פאַרדראָסן. „גאַלובטשיקי“, (פלעגט ער טענהן אין רוסיש), „אויב איר טוט מיט מיין מוזיק וואָס איר ווילט, טאָ צו וואָס דאַרפט איר מיד האָבן? איך פאַר אַוועק נאָך היינט צוריק אין לענין-גראַד!“ און ער פּלעגט טאַקע נישט קומען אויף פּראָבן אַ פאַר טעג.

אַבער אין עטלעכע טעג אַרום פּלעגט ער ווידער זיצן ערגעץ אין אַ ווינקל און זיך צוהערן צו דעם געזאַנג; און ווי באַלד נאָר ער פּלעגט דערהערן אַ פאַלשן טאָן, פּלעגט ער זיך אויפכאַפּן און אָנהויבן מאַכן מיט די הענט: „גאַלובטשיקי! דאָס איז דאָך נישט וואָס איך האָב געשריבן. וואָס איז דאָס פאַר אַ מוזיק? פון וואָנען האָט איר דאָס גענומען?“ פּלעגן מיר שוין וויסן, אַז מיר דאַרפן שווייגן און פאַלגן וואָס נאָר ער וועט הייסן, וואָרים טאַמער הויבן מיר אָן אַרגומענטירן און באַווייזן, אַז מיר זיינען גערעכט, פאַרלירן מיר אים ווידער אויף עטלעכע טעג. דאָס וואַלט געווען אַ שאַד. מיר פּלעגן זיך פּילן אַ סך זיכערער, ווען דער בלייכער מילנער פּלעגט זיצן מיט אונדז. עס איז געווען אַ פאַרגעניגן צוקוקן ווי אַ קינסטלער מיט אַזויפיל טאַלאַנט היט אָפּ אַ נאַטע, אַ ניואַנס, וואָס אָן דעם, האָט זיך געדאַכט. האָט די גאַנצע מוזיק זיינע קיין שום ווערט נישט. דער ליבער, טייערער מילנער! ווי דאַנקבאַר די שפּילער דאַרפן אים זיין פאַר דעם,

וואס ער האָט אונדז געלערנט די קונסט פון ערנסטקייט און אויפריכטיקייט.
ער האָט אונדז געוויון ווי אזוי אָן אמתער קינסטלער פון גאָר אַ גרויסן
פאַרנעם באַציט זיך צו זיין שאַפן.

די פראָבן אויף דער בינע ווערן פאַרענדיקט. איצט פאַרבייבט נאָר
איינצושטעלן די נויטיקע ליכט־עפעקטן. מען גרייט צו די מכשירים פאַר
דעם רעגן, בליץ, ווינט און אַנדערע זאַכן. עס ווערט איינגעאַרדנט אַ
גענעראַל־פראָבע. יעדער איינציקער איז אויף זיין פּאַסטן. די גענעראַל־
פראָבע איז אייגנטלעך דער ערשטער עפנטלעכער אַרויסטריט פון דער נייער
פּיעסע. ניט, געוויינלעך, פאַר פּריוואַטע מענטשן, נאָר יחידי־סגולה, און
היינטיקס מאָל דאַרפן מיר איינלאָדן אַ קאַמיסיע, וואָס קוקט דורך דעם
רעפערטואַר. דאָס איז אַ רעגירונגס־צענזור, וואָס קוקט דורך די פּיעסן
איידער זיי ווערן עפנטלעך געשפּילט ...

דער טעאַטער אויף אַרמיאַנסקי איז געפאַקט מיט אייגענע מענטשן,
ווי אויך פאַרשטייער פון דער רעגירונג. די שווישפּילער זיינען נערוועז.
ווערשילאַוו, דער רעזשיסאָר, מאַכט די לעצטע צוגרייטונגען הינטער די
קוליסן און אָט שטייען מיר ווידער מיט אַ נייער פּיעסע. אַ נייע פּיעסע,
אַ סך נייע שווישפּילער, וואָס זיינען צום ערשטן מאָל אויף דער בינע,
אַ נייע פאַרמע, טאָ ווי וועט מען דאָס אַלץ אויפנעמען? ... וועלן מיר
זיגן? ... מיר מוזן זיגן! מיר מוזן האָבן דערפאַלג! ...

און אונדזערע האַפענונגען האָבן זיך פאַרווירקלעכט. דער עולם, וואָס
איז געווען אין טעאַטער, איז געזעסן מיט אַ פאַרכאַפּטן אָטעם. אין אייניקע
פלעצער האָט מען אַפּלאַדירט, אין אייניקע האָט מען געלאַכט, אַלץ איז
דורכגעגאַנגען גלאַט. נאָך דער פאַרשטעלונג האָט מען שטאַרק אַפּלאַדירט,
אַבער ווי גרויס איז געווען אונדזער איבעראַשונג, ווען די קאַמיסיע האָט
אונדז פאַרווערט שפּילן דעם „גולם“. עס האָט זיך אַרויסגעוויון, און דער
קאַמיסיע איז זייער שטאַרק געפעלן געוואָרן דאָס שפּילן און די אויפפירונג,
אַבער נישט די טעמע פון אַ גולם, מיט אַ רבין, מיט אַ יעזוס, מיט משיחן...
אַבער דאָס וואָלט נאָך אַלץ געווען צו דערליידן, ווען נישט דער אַקט
פון די שדים און רוחות. דאָס, זאַגן זיי, איז גאָר אַ פינצטערע זאַך, וואָס
מיט דעם איז גוט צו שרעקן קינדער, אַבער האַדעווען איצט דעם עולם
מיט שדים־טענן, מיט שדים־קאַראַהאַדן, דאָס איז גאָר נישט נויטיק.

האָבן זיך אָנגעהויבן אונטערהאַנדלונגען מיט דער קאַמיסיע. מיר
האָבן געוואָלט זיי געבן צו פאַרשטיין, און דאָס זיינען דאָך אייגנטלעך נישט
קיין שדים, דאָס זיינען גלגולים, מאַסקעס. — אַבער קיין טענות האָבן
נישט געהאַלפן. דעם גאַנצן אַקט מיט די רוחות האָבן מיר געדאַרפט
אַראַפּנעמען. עס איז געגאַנגען לאיבד אַזויפיל מי און ענערגיע, און אויך
אַ סך געלט פאַר די קאַסטיומען און די איבעריקע דעקאָראַציעס. אַבער

ווי עס האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן, איז דאָס גראַד געווען אַ גרויסע טובה פאַר דער גאַנצער פּאַרשטעלונג, ווייל דער אַקט פון די רוחות, כאַטש אַן און פאַר זיך אַ אינטערעסאַנטער, איז ער אָבער פאַרט געווען בלויז אַ סאַלאַ-אַקט, אַ קאַנצערט-נומער, און קיין גרויסע פאַרבינדונג מיטן אינהאַלט האָט ער נישט געהאַט. אדרבא, ווען דער אַקט איז אַראָפּגענומען געוואָרן, האָט זיך די גאַנצע האַנדלונג פאַרשנעלערט און די פּאַרשטעלונג האָט פון דעם געוואונען זייער אַ סך.

ווען די פּאַרשטעלונג איז געוויזן געוואָרן דער זעליקער קאַמיסיע צום צווייטן מאַל, האָט זי איינגעווייליגט דורכצולאָזן די פּיעסע און אייניקע פון דער קאַמיסיע, קריטיקער פון מאַסקווער זשורנאַלן, האָבן אפילו געשריבן זייער גוטע קריטיקן.

דער גולם האָט געהאַט אַ גרויסן דערפאַלג באַם אַלגעמיינעם עולם. דער טעאַטער האָט ווידער אָפּגעלעבט. דער דערפאַלג האָט ווידער צונויפֿ-געבונדן אונדז אַלעמען. עס האָט אונדז נאַכאַמאַל איבערצייגט אין אונדזער דערפאַלג אַלס אַ קאַלעקטיווער טעאַטער.

נאָר עס מוז דאָ באַמערקט ווערן, אַז אויב דער „גולם“ האָט יאָ גע-האַט אַ גרויסן דערפאַלג, איז דאָס געווען צו פאַרדאַנקען נישט בלויז דעם גרויסן אויפטו פון ווערשילאַוו אַלס רעזשיסאָר, ווייל אַלס אַן אויפפירונג האָט עס קיין גרויסע זאַכן נישט געהאַט. צום „דיבוק“ האָט עס אודאי נישט געקענט פאַרגליכן ווערן. עס איז געווען אַ פּיינע אויפפירונג. מיט וועלכער ווערשילאַוו האָט געקאַנט שטאַלצירן, ער האָט אַריינגעלייגט אַ סך ענערגיע און ליבע אין דעם און דאָס האָט מען געקאַנט זען, אָבער דאָס וואָס ווערשילאַוו האָט דערגרייכט אין „גולם“ איז געווען: אַרויסצו-פירן אַקטיאָרן, בפרט אַזעלכע, וואָס האָבן צום ערשטן מאַל געשפּילט פאַר-אַנטוואָרטלעכע ראָלן.

אַ דאַנק ווערשילאַוו פּעדאַגאָגישן טאַלאַנט, זיינען אין „גולם“ אויס-געוואַקסן אַקטיאָרן, וואָס האָבן געטראָגן אויף זיך די פּאַרשטעלונג מיט זייער שפּילן. זיי זיינען אויסגעוואַקסן צו דער שטופּע פון גרויסע קינסטלער. מעסקין אין דער ראָל פּונם „גולם“, טשעמערינסקי און פּרודקין — ביידע אַלס דער מהר"ל. ראָווינאַ, ווידער, האָט געשיינט אַלס משיח, טשעטשיק, אפרתי, — אַלס אליהו הנביא, בערטאַנאָוו אַלס טאַדעאָוש. אַ סך לויבגע-זאַנגען, סיי פון די חברים און סיי פון דער פרעסע, איז אויך אַנגעקומען אויף מיין חלק אין דער ראָל פון תּנחום דעם משוגענעם.

אונדזער מאַראַלישער דערפאַלג איז פאַר אונדז געווען זייער וויכטיק, ספּעציעל ווען דעם קאַלעקטיוו האָבן פאַרלאָזן ורדי מיט זיין פּרוי יואליה, און ורדי האָט פאַרנומען זייער אַ חשובן פּלאַץ אין דער גרופּע. עס האָט געהייסן, אַז ער פאַרט אין אייראַפּע נאָר אויפן זומער, אָדער פאַר אַ שטיקל צייט.

און נאכדעם קומט ער צוריק, אָבער ווי עס ווייזט אויס, האָט ער געוואָלט פאַרווכן דעם טעם פון דער גרויסער וועלט, מיט זיינע קאָנצערטן. אַ פּייר איקער מענטש איז ער, און אַנקומענדיק אין אַמעריקע, האָט ער שוין צוריק פאַרגעסן קומען.

אין דעם זעלביקן סעזאָן איז אויך אַוועקגעפאַרן איינער, וואָס האָט פאַרנומען גאָר אַ געהויבענעם פּלאַץ, אַלס מענטש און חבר און אויך אַלס אַקטיאָר, און דאָס איז מ. גנסי. אינמיטן פון דער אַרבעט אויפן „גולם“ איז אויך אַוועקגעפאַרן פון אונדז הלוי. דאָס זיינען אַלץ געווען חברים, וואָס האָבן פאַרנומען פּירנדיקע ראָלן, חברים פון דער „מועצה“, ספּעציעל הלוי, וועלכער האָט אָנגעהויבן אַרויסווייזן רעזשיסאָרישע פּייר-איקייטן און וועמען עס איז שוין פאַרטרויט געוואָרן צו זיין אַ מיטהעלפּער אין דער אויפפירונג פון דעם „גולם“. הלוי האָט אַרויסגעצייגט אַ באַ-זונדערן טאַלאַנט צו רעזשיסירן און אויך אַלס פּעדאָגאָג. ער האָט אויס-געצייכנט געקאָנט אַרבעטן מיט אַ חבר אויף אַ ראָל. איך פּערזענלעך האָב אים אַ סך צו פאַרדאַנקען פאַר זיין מיטהילף און זיינע עצות, ווען ער האָט געאַרבעט מיט מיר איבער דער ראָל פון תּנחום. געוויסע פּערזענלעכע סיבות, און אויך טעאַטראַלע אַמביציע, האָבן אים געטריבן צו פאַרלאָזן דעם קאָלעקטיוו און אַוועקפאַרן אין ארץ-ישראל, וואו ער האָט טאַקע דערגרייכט דעם פאַרדינטן פּלאַץ אַלס רעזשיסאָר און אַנפירער פון דער גרופּע, וואָס טראַגט דעם נאָמען „אוהל“.

אַ חוץ אַט די חברים, האָבן אויך פאַרלאָזן די גרופּע אַזוינע טאַלאַנט-פּולע מענטשן, ווי שושנה אביבית, צבי און מרים עליאַס, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט אין דער ראָל פון „חנן“.

די אַלע חברים און חברות זיינען געשטאַנען באַם רודער, פון אָנהויב-אָן, געליטן צוזאַמען, געהונגערט צוזאַמען, און זייער אַוועקגיין, ספּעציעל איצט, ווען זיי הויבן אָן אַרויסווייזן פּיאיקייטן, אין וועלכע דער קאָלעקטיוו נויטיקט זיך, — דאָס האָט געמאַכט אַ פּיינלעכן איינדרוק, עס האָט אויס-געקוקט, אַז די שיף זינקט און יעדער לויפט זיך ראַטעווען.

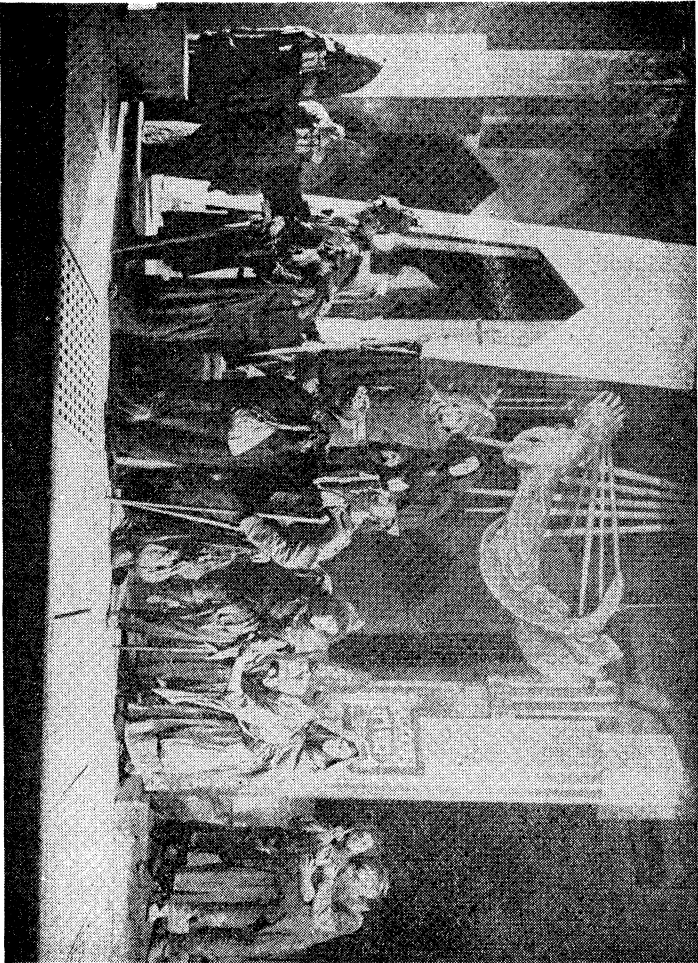
מען האָט זיך אָנגעהויבן פאַרלירן. יעדער האָט געקוקט אויפן צווייטן ווי אויף אַ קאַנדידאַט צו פאַרלאָזן דעם קאָלעקטיוו. עס איז פאַרלאָרן געאַנגען דער גלויבן אין צווייטן. עס האָבן זיך ווידער אָנגעהויבן אסיפות, נעכט און נעכט מיט ריידן, איינריידן און איינטענהן... יעדער האָט געוואָלט איבערצייגן דעם צווייטן, אַז ערשט איצט דאַרפן מיר, די איבער-געבליבענע, זיך שטאַרקער פאַרבינדן. מיט טרערן אין די אויגן האָט מען איבערצייגט, אַז דער קאָלעקטיוו מוז און דאַרף לעבן, אַז דער אידעאַל, צוליב וועלכן מיר האָבן ביז איצט געליטן און וועלן ווייטער ליידן, טאַר נישט אונטערגיין. אויפריכטיקע ווערטער, אויגן, וואָס האָבן עדות געזאַגט,

אז יעדער איינציקער רעדט מיט האַרץ, מיט דער נשמה. און ווען עס פלעגט שוין טאָגן, פלעגט מען נאָך אַלץ זיצן און זוכן אַ וועג צו ווידער-אויפלעבונג.

און גערעכט זיינען געווען די, וואָס האָבן געזאָגט: אַט, לאַמיר זיך נאָר צעגייין, וועט דער קאַלעקטיוו, וואָס איז אויסגעוואַקסן מיט אַזויפיל מסירת-נפש, אונטערגיין, עס וועט פון אים קיין זכר נישט בלייבן. און וועמענס שולד וועט דאָס זיין? אונדזערע... ווייל מיר האָבן נישט פאַרמאָגט דעם נויטיקן מוט, די אַפערדיקייט פאַר דעם אידעאַל, וואָס דאַרף זיין הייליקער און טייערער פון אַלע פּריוואַטע קריודעס; און זאָל דער בנין צעשטערט ווערן, וועט אונדזער נשמה בלייבן אָן אַ תּיקוּה, אָן אַ קינסטלערישן תּיקוּה. מיר מוזן זיך אויפהויבן העכער פון אונדזערע קליינע טענות, מיר מוזן ראַטעווען דעם בנין און זיך אַליין.

אינדערפרי, ווען מיר צעגייען זיך, ווערט גרינגער אויפן האַרצן. דו פילסט, אַז דיין גורל איז געבונדן מיט טויזנטער פעדים צו יעדן איינציקן פון דעם קאַלעקטיוו. אַט פאַרוואָס עס הערשט אַזאַ גרויסער יום-טוב באַ די איבערגעבליבענע. מיר פילן, אַז דער קאַלעקטיוו האָט זיך געשטאַרקט, האָט אַראַפּגעוואַרפן פון זיך דעם צווייפל און יאוש און ווידער געוואָרן אַ טעאַטער-קאַלעקטיוו, מיט אַ סך ענערגיע, גלויבן, דיסציפלין, און איבער-הויפט איצט, ווען אַזויפיל קרעפטיקע שוישפילער האָבן זיך באַוויזן, האָבן מיר דאָך אַ וועלט פאַר זיך, אַ גאַנצע וועלט!...

אַט די ענערגיע איז פון דעם קאַלעקטיוו אויסגענוצט געוואָרן ווי גע-העריק. מיר האָבן געזאָגט, ווי באַלד עס זיינען נאָך דאָ אַ סך שוישפילער, וואָס האָבן נישט געקראָגן קיין אַרבעט אין „גולם“, לאַמיר נעמען נאָך אַ פּיעסע, אויף וועלכער מען זאָל אַרבעטן אין דער זעלביקער צייט. מען דאַרף נישט זיצן און וואַרטן ביז מען וועט פאַרענדיקן איין פּיעסע און ערשט דאָן זוכן אַ פּיעסע פאַר אַ צווייטער גרופע. פאַרקערט, לאַמיר נעמען צוויי אַדער דריי מיטאַמאַל. אויב מען וועט אַרבעטן מיט ענערגיע, וועט מען שוין נישט דאַרפן וואַרטן לאַנגע מאָנאַטן אויף אַן אויפפירונג. איצט, ווען די חברים האָבן שוין די געהעריקע טעכניק פון טעאַטער, קאָן מען שוין צוגיין שנעלער צו אַ פּיעסע. די חברים, וואָס האָבן די פיזיקייט צו אַרבעטן אויף אַ ראָל מיט אַ צווייטן חבּר, זאָלן איצט באַקומען די געלעגנהייט. מען נעמט זוכן אַ פּיעסע פאַר דער צווייטער גרופע. צמח און אַנדערע חברים האַלטן, אַז די „הבימה“ דאַרף שפּילן פּיעסן פון ביבלישן, העראַאישן רעפערטואַר, איז דאָס ניט ריכטיק, ווייל אַזוי אַרום קאָן זיך דער טעאַטער פאַרוואַנדלען אין אַ טעאַטער פון היסטאָריע, אַדער, היסטאָרישע לעגענדעס. עס איז אמת, אַז די „הבימה“ איז נישט קיין טעאַטער פון „שטייגער“, נאָר האָט אַ געוויסע מיסיע, אַבער דאָס הייסט דאָך נישט, אַז דער טעאַטער דאַרף נאָר

"GOLEM," SECOND ACT
The Expulsion of the Jews
from the "Fifth Tower"

דער גולם, צווייטער אקט
די פּינפטע טורם סענענ

"ETERNAL JEW"
Avishai—Ben-Ari

"היהודי הנצחי"
אבישי—בן־ארי

לעבן אויף לעגענדעס. לאַמיר נעמען צייטיקע פּראַבלעמען. מען קאַן גאַנץ פּיין אויפּפירן אַ פּיעסע פּון איצטיקן יידישן לעבן און עס זאָל זיין נישט ווינציקער העראַיאיש. זיינען אַ סך מסכים געווען.

באַ די געשפּרעכען פּלעגט שוין אַרויפשווימען די פּראַגע פּון שפּראַך. עס זיינען געווען אַזעלכע, וואָס האָבן געזאָגט, אַז מען וואָלט באַדאַרפט אַמאָל פּונדעסטוועגן פּרובירן צו שפּילן אין יידיש אויך. פּאַרוואָס זאָל מען דאָס נישט טאָן? קודם־כל וואָלט מען דאָך אונדז געקאָנט פּאַרשטיין. עס וואָלטן געקומען מער מענטשן און מיר וואָלטן טאַקע געוואָרן גרויסע מיוחסים באַ דער יידישער סעקציע. מיר וואָלטן דאָך דאָן געוואָרן דער ערשטער יידישער מלוכה־טעאַטער! אַבער עס זיינען אויך געווען אַזוינע, וואָס האָבן געזאָגט, און מיט רעכט, אַז קיין שום קאָמפּראַמיסן קאָנען נישט זיין. אַט די צוויי־שפּראַכיקייט — צו שפּילן היינט אין העברייאיש און מאַרגן יידיש, וואָלט אַזוי צעטומלט די אַקטיאָרן, אַז זיי וואָלטן נישט געוואוסט אויף וועלכער וועלט זיי זיינען. מיר דאַרפן שפּילן נאָר אויף איין שפּראַך: העברייאיש אַדער יידיש.

די פּראַגע פּון שפּראַך איז ווידער איינגעשטילט געוואָרן אויף אַ לאַנגער צייט. אַבער קיין רעפּערטואַר איז סיי אין יידיש און סיי אין העברייאיש נישט געווען, ספּעציעל אַזאַ פּיעסע, ווי צמח האָט געוואָלט פאַר דער גרופּע. ער האָט געזוכט אַ פּיעסע, וואָס זאָל זיין ביבליש, ווי אויך מאַדערן; עס זאָל האָבן אַן אידיע, אַ וועלט־אידיע. אַבער אַלעמאָל, ווען די „הבימה“ פּלעגט זיך צורירן צו אַ וועלט־פּראַבלעם, איז דאָס געווען וועלט־שמערץ. דערפאַר פּלעגט אפילו דער הומאָר באַ דער „הבימה“ זיין דורכגעוועכט מיט טרויער. צמח, מיט דער גרופּע, האָט לאַנג געזוכט אַ פּאַסיקע פּיעסע, און האָט זי, ווייזט אויס, געפונען. ווידער אַ לעגענדע, אַ שיינע לעגענדע, פּראַכטפול אַנגעשריבן. עס איז שוין, ווייזט אויס, אַזאַ גורל געווען. אַבער וואָס טוט מען פאַרט, אַז קיין צייטיקע דראַמע איז נאָך פאַרט נישט אַנגעשריבן געוואָרן? „וואָרט צו“, פּלעגט צמח זאָגן, „דאָס נייע יידישע לעבן בויט זיך ערשט; אַט וועט קומען איינער מיט טאַלאַנט, און וועט אונדז געבן אַ דראַמע פּון ברויזנ־דיקן לעבן אין ארץ־ישׂראל, אַדער פּון דעם נייעם, איבערגעבויטן לעבן אין סאָוועט־רוסלאַנד. דאָן וועלן מיר האָבן אַ רעפּערטואַר“. יא, האָבן מיר גע־טראַכט, די „הבימה“ וועט עס דעמאָלט געוויס שפּילן, אַבער איצט וואָס טוט מען? ... און מיר באַשליסן אויפצופירן די ביבלישע דראַמאַטישע לעגענדע „יעקבס חלום“, פּון ריכאַרד בער האַפּמאַן.

„יעקבס חלום“ אונטער סטאַניסלאָווסקיס רעזשי

נאָך יעדער פאַרשטעלונג, וואָס די

הבימה פלעגט אויפפירן מיט בערד און פאות, מיט קאָפּאַטעס, מיט יאַרמעל-קעס — פלעגט שטענדיק קומען אַ שטימונג פון אַן אינערלעכן פּראָטעסט, און אויף פאַרזאָמלונגען, ווען מען פלעגט אַמאָל אַנצייכענען דעם ווייטערדיקן גאַנג פון דער גרופע, האָט מען טאַקע אָפּן פּראָטעסטירט קעגן אַזעלכע פיעסן. די טענה איז געווען, אַז די „הבימה“ איז ניט דער טעאַטער, וואָס דאַרף שפּילן נאָר טיפּיש-יידישע פיעסן, פאַרקערט, די אויפגאַבע פון דער גרופע דאַרף זיין צו שפּילן וועלטלעכן רעפּערטואַר; און אויב שפּילן יידישע טעמעס, דאַרף מען אויסקלייבן נאָר היסטאָרישע זאַכן, אַדער, בעסער געזאָגט, העראַ-אישע.

איך האָב שוין אין אַן אַנדער פּלאַץ באַמערקט וועגן דעם קאַנפּליקט, אָבער דאָ וויל איך זיך אָפּשטעלן לענגער, ווייל אַט די דיסקוסיעס האָבן באַ-שטימט דעם ווייטערדיקן גורל פון דעם טעאַטער.

די צווייטע גרופע, די שטאַרקערע, פלעגט זאָגן, אַז קודם-כל דאַרף די „הבימה“ זיין אַ נאַציאָנאַלער טעאַטער, און נאַציאָנאַל הייסט, אַלע פאַרמען פון פּאָלק, נישט נאָר „טאַגעס“ פון די צייטן פון חורבן בית-המקדש, פּערטישע כּאַלאַטן, טערקישע יאַרמעלקעס, לאַטעס פון גלות, אַדער לאַנגע גאַליציאַנער פאות מיט פּוילישע לאַנגע קאָפּאַטעס. מיר קאָנען זיך נישט אָפּטרייסלען פון אַ פאַרמע, וואָס דאָס פּאָלק האָט געהאַט אַדער האָט עס איצט, וואָרים מיט וואָס זיינען די יידן פון ירושלים וויכטיקער פאַרן נאַציאָנאַלן טעאַטער, ווי, אַ שטייגער, די יידן פון בוכאַרע? די טענה, אַז מיר דאַרפן פאַרשענערן אונדזער געשיכטע, אַרויסברענגען איר רעאַלקייט, מיט די מלחמות, איז דאָך נישט וויכטיק, ווייל העראַזיאָם קאָן מען דאָך אויך געפינען באַ די שפּאַנישע יידן פון דער אינקוויזיציע; מען קאָן געפינען העראַזיאָישע אויפטואונגען באַ די יידן פון כּמעלניצקיס צייטן, און אפילו באַם היינטיקן יידישן פּאָלק קאָן מען געפינען אַזוינע מאַמענטן, וואָס זאָלן זיין נישט ווייניקער וויכטיק ווי יענע היסטאָרישע, און אפשר נאָך וויכטיקער. ווייל יענע האָבן געקעמפט מיט געווער קעגן שונאים, און היינט קעמפט דער ייד קעגן זיינע שונאים אַ הילפּלאַזער, אַן קיין שום געווער.

די גרופע, וואָס האָט באַדאַרפט אָנהויבן אַרבעטן מיט צמחן בראש, האָט אויסגעקליבן „יעקבס חלום“, ווייל קודם־כל איז דאָס פון וועלט־רע-פערטואַר און אין דער זעלביקער צייט — יידיש, היסטאָריש, לעגענדאַריש; און צווייטנס, האָט די גרופע אין „יעקבס חלום“ געהאַט אַ מעגלעכקייט צו טרעטן צו אַ צווייג פון טעאַטער, וואָס איז ביז איצט געווען אַבסאָלוט פּרעמד פאַר דער „הבימה“, און דאָס איז: אַפּערע.

אַ גליקלעכער צופאַל האָט געבראַכט דערצו, אַז סטאַניסלאָוסקי, וואָס האָט זיך נאָר וואָס אומגעקערט פון זיין טורנע איבער אַמעריקע און איי-ראַפּע, זאָל באַוויליגן צו אויפפירן די פאַרשטעלונג. דאָס איז פאַר אונדז געווען ממש אַ גליק. האָבן סטאַניסלאָוסקי אַלס רעזשיסאָר, נאָר פאַר דער „הבימה“ — דאָס הייסט, אַרבעטן אויף אַ ראָל אונטער זיין השגחה — דאָס קאָן נאָר פאַרשטיין אַן אַקטיאָר, אין וועלכן עס איז פאַרזייט גע-וואָרן דער טיפּער רעספּעקט און כמעט פאַרגעטערונג פון אַזאַ געניאַלן מענטשן ווי וואַכטאַנגאָוו. אַרבעטן אונטער סטאַניסלאָוסקי, איז די העכסטע שטופּע, צו וועלכער אַן אַקטיאָר האָט געקאָנט שטרעבן באַם אַנטוויקלען זיינע כחות.

סטאַניסלאָוסקי, דער מענטש מיט זילבער־ווייסע האָר, אַ שוישפילער ביז די שפיצן פון די פינגער, אַ מענטש, וואָס האָט אַזויפיל געגעבן דער טעאַטער־וועלט, אַנערקענט אין גאָר דער וועלט, אַלס דער באַשאַפּער פון אַ נייער שיטה אין טעאַטער — אַט דער גרויסער סטאַניסלאָוסקי איז אויף די רעפּעטיציעס אַן אמתער חבר. גיט ער דעם אַקטיאָר אַן אויפגאַבע, און דער אַקטיאָר מאַטערט זיך, שוויצט, קאָן עס נישט פאַרווירקלעכן, זיצט ער מיט אַ פאַר גרויסע רחמנות־אויגן, ווי ער וואַלט זיך בעטן: „נו, טייערער, ווענד אַן דיין גאַנצע ענערגיע, אפשר וועסטו עס בייקומען.“ און אַזוי, מיט גוטן, פלעגט ער צוגיין צו יעדן איינציקן, און אַז ער פלעגט ווייזן ווי מען דאַרף עפּעס טאָן, פלעגט ער עס נישט טאָן מיט אַ זיכערקייט פון אַ גרויסן מייסטער, נאָר ער פלעגט אַרויפגיין אויף דער בינע און זאָגן: „לאַמיר פּרואוון אַט אַזוי.“ און נישט איינמאַל פלעגט ער זיך אַפּשטעלן אינמיטן און אַ זאָג טאָן: „ניין, אַנטשולדיקט, דאָס וואָס איך האָב געוויזן איז זייער שלעכט, לאַמיר פּרואוון אַנדערש. אפשר איז דאָס געווען אַזאַ מעטאָד פון דעם מייסטער, כדי צו מאַכן לייכטער דעם אַנפאַנגער, אָבער דער צוגאַנג איז געווען אַ האַרציקער און אַ ווירקזאַמער.

אַבער סטאַניסלאָוסקי פלעגט דערגרייכן רעזולטאַטן, נישט נאָר דורך זיינע מעטאָדן פון פּראַקטישער קינסטלערישער דערציאונג, נאָר אויך דורך די געשפּרעכך וועגן טעאַטער, וועגן קונסט בכלל, וועגן ליטעראַטור, וועגן גרויסע שוישפילער, וועגן זיין אייגענעם לעבן אין קונסט, זיינע וועגן, זיינע

צווייפלונגען, אנטווישונגען און דערגרייכונגען. דורך די געשפרעכען האָבן מיר זיך אויך געקאָנט באַקענען מיט זיין „סיסטעם“, און ווי אַזוי ער איז געקומען צו איר. אונטער סטאַניסלאָוסקיין פלעגט דער אָנפאַנגער ווערן זיכערער אין זיך און פלעגט עפענען זיין האַרץ. ער פלעגט צוזאַמען מיט סטאַניסלאָוסקיין פרובירן צו געפינען דעם נויטיקן אויסדרוק אָדער שטיי-מונג, און איר האָט באַדאַרפט זען דעם שמייכלענדיקן פנים, די גוטמוטיקע אויגן פון דעם גרויסן לערער. בשעת דער אָנפאַנגער פלעגט אַרויפקומען אויפן ריכטיקן וועג. אַזוי ווי אַ קינד, וואָס געפינט אַ שפּילכל, אַזוי פלעגט ער זיך איינעסן מיט זיין בליק אין דעם שילער און קלייבן נחת.

סטאַניסלאָוסקיין געשפרעכען ווירקן אויפן מענטשן עטיש, מאַראַליש און דערציעריש. אפילו אַזאַ איינער, וואָס וויל נישט און קאָן נישט זיין קיין אַקטיאַר, וועט זיך צוהערן צו אים מיט גרויס אינטערעס, ווייל אין זיינע רייד האַנדלט זיך נישט בלויז וועגן טעאַטער, — עס האַנדלט זיך וועגן נשמה, וועגן עסטעטישע געפילן. זיין ריידן דערהויבט דעם מענטשן, און מאַכט אים ווירדיקער. אומזיסט האָבן זיך אויף אים אַרויפגעוואַרפן מיט אַטאַקעס די אָנהענגער פון אַנדערע טעאַטער-שולעס און געזאַגט, אַז סטאַניסלאָוסקי גריבלט זיך צופיל אין דער נשמה, אַז ער פאַרשקלאַפט דעם אַקטיאַר. זיי האָבן געטענהט, אַז מען דאַרף נישט האָבן קיין „נשמות“ און „איבערלעבונגען“; מען דאַרף דעם אַקטיאַר פון דעם באַפרייען, דער אַקטיאַר דאַרף זיין אַקטיאַריש, טעאַטראַליש און מער גאַרנישט.

סטאַניסלאָוסקי האָט געוואוסט וועגן אַט די טענות און דיסקוסיעס, אָבער ער האָט געשמייכלט און קאַטעגאָריש אָפגעלייקנט די באַשולדיקונג, אַז ער „פאַרשקלאַפט“ דעם אַקטיאַר. פאַרקערט, ער האָט געוויזן, אַז זיי, די קעגנער זיינע, מאַכן פון דעם אַקטיאַר אַ מאַריאַנעט, וואָס טאַנצט אויף אַ שטריקל, בעת ער, סטאַניסלאָוסקי, וויל אים געבן אינהאַלט און לעבן אויף דער בינע. און סוף-כל-סוף האָבן טאַקע די עקסטרעמיסטן, נאָך יאָרן פון עקספּערימענטן, זיך געמוזט אומקערן צו די מעטאָדן פון סטאַניס-לאָוסקיין.

אין „יעקבס חלום“, פון ריכאַרד בער האַפּמאַן, האָבן די שווישפּילער געהאַט פאַר זיך פּראַבלעמען: פאַרצושטעלן, אין ערשטן און צווייטן אַקט, דעם פרימיטיוון מענטשן—עשיון, יעקב'ן, עשיו'ס וויבער, קנעכט—און אין דריטן אַקט שפּילן מלאכים און וואַסערן און שטיינער וואָס רעדן. אַזאַ פאַרשטעלונג איז אַ סך אָפהענגיק פון דעם מאַלער און קאַמפּאָזיטאָר. וואַריס אין אַן אַנדער פאַרשטעלונג קאָנען אַמאָל די אַקטיאַרן אַנווייזן דעם וועג צו דעקאַ-ראַציעס און מוזיק, אָבער דאָ מוז דער וועג פאַר די אַקטיאַרן אָנגעוויזן ווערן פון דעם מאַלער אָדער קאַמפּאָזיטאָר. דער מאַלער ר. פּאַלק איז צוגע-צויגן געוואָרן צו שאַפן דעקאַראַציעס און מילנער, וואָס האָט געשריבן

מוזיק פארן „גולם“, איז אויסגעקליבן געווארן צו שאפן די מוזיק אויך פאר דער פארשטעלונג.

און ווידער האָט זיך דער טעאָטער פאַרוואַנדלט אין אַ בינשטאַק. מען האָט געבויט טרעפּ, קאַלאַנעס, שטיינער, מען האָט גענייט קאַסטיומען, מען זינגט אַריעס, מלאכים אין זילבער-קאַסטיומען און מיט פּליגלען שפּאַ-צירן אַרום, און מען וואָרט אויף די רעפּעטיציעס, וואָס קומען שוין פאַר אַן סטאַניסלאָווסקין, ווייל ער איז קראַנק געוואָרן און די אַרבעט האָט איבערגענומען ב. מ. סושקעוויטש, אַ רעזשיסאָר פון צווייטן קונסט-טעאָטער. סושקעוויטש איז אַ באַגאַבטער שוישפּילער און רעזשיסאָר, אָבער אַ קאַלטער לונג-און-לעבער. ער קומט צוגיין, פאַרויכערט אַ פאַפּיראַסל, און לאָזט דעם רויך אין דער לופט פאַרטראַכטערהייט. אפשר האָבן זיך אין זיינע געדאַנקען געטראָגן וואונדערלעכע פאַרשטעלונגען און איינפאַל, אָבער ער האָט נישט געקאַנט זיי אַרויסברענגען, און זיין פאַנטאַזיע איז נישט געווען קיין אַנצידנדיקע. קאַלט, טרוקן פּלעגט ער אָפּשטעלן די אַקטיאָרן, געבן זיי עצות ווי צו שפּילן, קאַלט פּלעגן די אַקטיאָרן אים אויסהערן און אַן אַן איבעריקן אינטערעס פּלעגן זיי איבערחזרן די סצענעס. אין אַזוינע פּאַלן איז דער רעזשיסאָר גאַר אַ שטערונג פאַרן אַקטיאָר. דער אַקטיאָר ווערט נישט אינספּירירט, ער שאַפט נישט. איז די פאַרשטעלונג אַרויסגעקומען אַ צווייענדיקע. אין ערשטן און צווייטן אַקט — לעבעדיקע מענטשן, קאַ-כיקע, פּול מיט אימפעט און טעאָטראַלער נשמה; און אין דריטן אַקט, וואָס איז כמעט אינגאַנצן דורכגעפירט געוואָרן פון דעם נייעם רעזשיסאָר, איז אַרויסגעקומען אַן אָפּערע, די מענטשן זיינען געשטאַנען מיט אַנגעטאַ-נענע פּליגלען, מען האָט זיך נישט גערירט פון אַרט און מען האָט געזונגען ווערטער, וואָס זיינען פון איינמאַל צום צווייטן מאַל אַלץ פּרעמדער געוואָרן. די סצענע האָט גיכער אויסגעקוקט ווי אַ מיטינג פון מלאכים, וואָס האָבן עפּעס געזונגען, עפּעס געשריען, אָבער קיין איינדרוק האָבן זיי נישט געמאַכט; און ווען נישט מילנערס וואונדערלעכע מוזיק, וואָלטן די רע-זולטאַטן געווען זייער טרויעריקע.

אָבער איין זאַך האָט אויפגעטאַן דער דריטער אַקט פון „יעקבס חלום“, און דאָס איז, וואָס מען האָט צום ערשטן מאַל בייגעקומען די פאַרמע פון אָפּערע. דער עקספּערימענט פון דראַמאַטישער האַנדלונג אין פאַרמע פון געזאַנג איז אַ גוואַלדיקע פּראַבלעם, ניט נאָר אין אַ דראַמאַטישן טעאָטער, נאָר אפילו אין אַ ריין מוזיקאַלישן. אין דעם האָבן זיך אויסגעצייכנט עטלעכע אַקטיאָרן מיט זייערע שטימען. אַזוי, צום ביישפּיל, איז גאַלאַנד מיט זיין פּראַכטפולער שטים אויסגעוואָקסן צו דער מדרגה פון אַן ערשט-קלאַסיקן זינגער, האָט שפּעטער פאַרלאָזן די „הבימה“, און איז אַנגענומען געוואָרן אין דער בערלינער אָפּערע. עס זיינען אויך אויסגעוואָקסן בנימין צמח, אַלס דער שטן, נחום צמח, אַלס עשוי, מרים גאַלדינא און חנהלע הענדלער.

„יעקבס הלום“ האָט נישט געבראַכט די דערלייזונג, וואָס מיר האָבן דערוואָרט, נישט קינסטלעריש און געוויס נישט מאַטעריעל. עס איז צוגע-
קומען נאָך אַ פּיעסע צום רעפּערטואַר, עס זיינען נאָך אויסגעוואַקסן אַקטיאָרן,
אַבער קיין אויסוועג איז נאָך אַלץ נישטאַ. עס גייט אַוועק נאָך אַ ווינטער
און אַט קומט שוין אָן דער זומער-סעזאָן, מיר וועלן זיך ווידער צעפּאַרן,
און ווידער צוריק קומען — אַבער צוליב וואָס קומען מיר ?

עס שווימט אויף ווידער די פּראַגע „וואוהיין גייען מיר? צוליב וואָס?“ ערגעץ טיף אין דיר ליגט אַ ספק, וואָס
עסט דיין געמיט. וואוהיין גייען מיר? איז דאָס
דער ריכטיקער וועג? ספקות עגבערן דעם מוח, יעדע נאַכט
קומט מען זיך צוזאַמען, כדי צו פּרעגן אימיצן און אפשר זיך אַליין, וואוהיין
מיר גייען קינסטלעריש? מיר פּילן, אַז מיר גייען די גאַנצע צייט קעגן
שטראָם. אַרום אונדז שטראָמט אַ ניי לעבן, נייע אידיען ווערן פּאַרווירק-
לעכט, דאָס יידישע לעבן ווערט אינגאַנצן איבערגעקנאַטן. כמעט יעדער טע-
אַטער האָט אַרויסגעזאָגט זיין נייעם אני-מאמין. דער מאַסקווער יידישער
קאַמער טעאַטער האָט זיין פּאַליטישן פּנים, — נאָר איין-און-אייןציק טעאַ-
טערל איז פּאַרעקשונט, שפּילט העברייאיש און האָט נישט קיין פּאַליטישע
צורה. דאָס טעאַטערל שפּילט היסטאָרישע לעגענדעס און ווייסט אַליין נישט
וואוהיין עס גייט. קומען אין מאַסקווע אין אַ צייט, ווען עס דאַכט זיך, אַז אַן
ענטפּער אויפן לעבן איז שוין געפונען געוואָרן, קומען און פּרעגן אין אַ
פּיעסע: מי יציל? („ווער וועט ראַטעווען“?) דאַרף מען האָבן מוט.
און נישט איינמאַל פּלעגן באַ אַט די ווערטער זיך אויפהויבן בחורים און
מיידלעך און אויסשרייען דוקא אין העברייאיש: „אנחנו“, און פּאַרהילכן
דעם זאָל מיטן געזאַנג פון „אינטערנאַציאָנאַל“.

דאָס האָט באַוווּזן, אַז דער עולם האָט געפונען אַן ענטפּער פּאַר אונדז.
און אַן עולם פּלעגן מיר אַלעמאַל האָבן אַ פּרייען, אַ צאַפּלדיקן, אַן ענער-
גישן, וואָס האָט אונדז פּאַרשטאַנען און וואָלט אונדז אויף די הענט געטראָגן,
ווען מיר גיבן זיך דעם ענטפּער אויף דער פּראַגע „מי יציל?“

אויף די פּאַרזאַמלונגען שטעלן מיר זיך אַליין די פּראַגע: ווער זיינען
מיר, און וואוהיין גייען מיר? וואו ענדיקט זיך אונדזער מיסיע אַלס קינסט-
לער, און וואו הויבט זיך אַן אונדזער געזעלשאַפּטלעכער לעבן אַלס מענטשן?
דאָס זיינען אַלץ אַזעלכע פּראַגן, וואָס אַ טעאַטער, אַ געזעלשאַפּטלעכע
אינסטיטוציע, מוז קלאָר פּאַרענטפּערן. זיינען מיר אַ קאַסטע, וואָס האָט
זיך איינגערעדט צו שפּילן העברייאיש, וואָס האָט פּאַרשטאַפּט די אויערן און
צוגעמאַכט די פענצטער, וויל נישט אַריינלאָזן קיין לופט פון גאַס, פון דער
נייער זינגענדיקער גאַס, וואָס רעדט קלאָר און פשוט, וואָס האָט אַן ענט-
פּער צוגעגרייט פּאַר אונדז? צי אפשר זיינען מיר קעגנער פון סאָוועטן-

לאַנד? אויף דער לעצטער פראַגע וואָלט מען נישט באַדאַרפט ענטפערן, ווייל קיינער וואָלט זי נישט געפרעגט. יעדער פון אונדז איז געווען מער ווי אַ פריינט פון סאַוועט-רוסלאַנד; יעדער וואָלט געוויס אַוועקגעגעבן זיין לעבן צו פאַרטיידיקן די מאַכט, וואָס האָט אים געגעבן פולע מענטשלעכע פרייהייט, סיי אַלס מענטש און סיי אַלס ייד. די באַציאונג צו אונדז איז געווען ווי צו פריינט, און דאָך האָט מען נישט געקאַנט פאַרשטיין וואָס האָלט אונדז אָפּ פון אויפגעבן די עקשנות פון שפּילן אויף פרעמדע לשונות, אויפגעבן דעם לעגענדאַרישן, נישט-לעבעדיקן רעפערטואַר, אויפגעבן און אָנהויבן שפּילן פאַר דער מאַסע, האָבן אַ טור איבער רוסלאַנד און ווערן אַ געהויבענער מחתן אומעטום. אפשר זיינען געווען אַזוינע צווישן אונדז, וואָס האָבן געוואָלט פּרעגן אויף די פאַרזאַמלונגען: „וואָס וועט זיין? ווי לאַנג וועלן מיר אַרומוואַנדערן פון איין טעאַטער אין צווייטן? וואו איז אונדזער היים? און וואו איז דער סוף?“ דעם סוף האָט מען נישט געזען. מען פלעגט זיצן אַלע צוזאַמען, אומעטיקע, אימיצער האָט געשפּילט אויף דער פּיאַנע, און אין די שוויבן האָבן געקלאַפט טרויעריק טראַפּנס רעגן. . .

אַט די אַלע פאַרצווייפלונגען פלעגן אַרויסגעזאָגט ווערן אויף די טרויער-פאַרזאַמלונגען, ווי מיר האָבן זיי גערופן. און שפּעט ביינאַכט פלעגן זיך ווי-דער אַנטוויקלען הייסע דיקוסיעס וועגן דער שפּראַך, און עס פלעגט קלאַר ווערן איין זאַך, אַז מיר שפּילן העברייאיש נישט דערפאַר ווייל מיר פראווען צו-להכּעים, נאָר ווייל עס איז אונדזער מיסיע. יעדער מענטש האָט זיין מיסיע אין לעבן, און יעדער טעאַטער האָט עס געוויס. מיר האָבן אַ מיסיע צו ברענגען אויף דער בינע אַ שפּראַך, וואָס איז דורך טויוזנטער יאָרן פאַרט נישט טויט געוואָרן. מיר דאַרפן זי אויפלעבן. מיר דאַרפן קאַנען אויף דער שפּראַך אויסדריקן געדאַנקען פאַר דער רועל ט, געל ט, נישט נאָר פאַר די יידן. מען איז אונדז שולדיק אַ חוב, וואָס מען מוז אונדז באַצאָלן און מיר וועלן עס מאַנען. געוויס איז לייכט צו גיין מיטן שטראַם, אָבער מיר ווילן אויס-דריקן אונדזערע געדאַנקען אויף דער שפּראַך, וואָס פליסט פון אונדזער נאַציאָנאַלן קאַמף. זיינען מיר טאַקע אַזוי וואַקלדיק? האָבן מיר נישט גענוג מוט צו טאָן, וואָס עס איז אויף אונדז געשיכטלעך אַרויפגעלייגט געוואָרן?

דאָ איז אפשר אַמפּלאַץ איבערגעבן וואַכטאַנגאַווס באַציאונג צו דער העברייאישער שפּראַך. קודם-כל איז אים דער קלאַנג און דער ריטם שטאַרק געפּעלן געוואָרן. מיט אַט דער שפּראַך, פלעגט ער זאָגן, קען מען אַזוי וואונדערלעך איבערגעבן אייערע געפילן אויף דער בינע, ווייל זי האָט אַן אייגנאַרטיקן ריטם, אַזויפיל גיאָנסן. ווען איר רעדט, דאַכט זיך מיר, אַז איר זינגט. וואַכטאַנגאַוו איז געווען אין דער שפּראַך פאַרליבט. איך געדענק ווי אַרבעטנדיק אויפן „דיבוק“, פלעגט ער די געשפרעכן פון

די אקטיאָרן דערפירן כמעט צו אַ געזאַנג. אויף אַט דער שפראַך, פלעגט ער ניט איין מאָל זאָגן, דאָרף יעדערער פון אייך קענען אַנשרייבן נאָטן צו דער ראָל וואָס איר שפילט, אזוי אַז ווען איר זיינט שוין פאַרטיק מיט די ווערטער, דאַרפט איר זי קענען אויך אויסזינגען.

אויף דעם געביט האָט ער געמאַכט אַ סך עקספערמענטן מיט די שויש-פילער, און האָט דערגרייכט וואונדערלעכע רעזולטאַטן. שפעטער, ווען וואַכטאַנגאָוו האָט זיך באַקענט מיט ביאָליקס שריפטן, איז ער געוואָרן אַזאַ אָנהענגער פון דער שפראַך, אַז ער האָט זיך גענומען מיט התמדה לערנען העברעאיש, און האָט דערגרייכט גוטע רעזולטאַטן. אין וואַכטאַנגאָווס מוזעאום אין מאַסקווע געפינען זיך אַ סך העברייאישע ביכלעך פאַר אַנ-פאַנגער, פאַפירן, העפטן פאַרשריבענע מיט העברייאישע ווערטער און באַ-מערקונגען. דאָס אַלץ זאָגט עדות אַז ער האָט אַ סך מי אַוועקגעגעבן צו אויסלערנען די שפראַך גרינטלעך.

איך געדענק, ווען מיר האָבן אים געשטעלט די פראַגע, צי ס'איז אים לייכטער צו אַרבעטן מיט די גרופעס וואָס ריידן רוסיש, האָט ער געענטפערט, אַז פאַרקערט: ס'איז אים לייכטער צו אַרבעטן מיט אונדז און מיט די אַ-בעריקע איז אים שווערער. יענע באַהאַלטן זיך אונטער די פאַרשטענדלעכע ווערטער, האָט ער געזאָגט, זיי קענען גרינגער אָפנאַרן סיי אים און סיי זיך אַליין, אָבער מיר קענען אונדזערע געפילן הינטער די ווערטער ניט באַ-האַלטן, מיר מוזן אָנפילן די ווערטער מיט געפיל, ווען ניט, וועלן זיי בלייבן טויטע ווערטער; דער ריכטיקער געפיל מאַכט שוין די ווערטער אויך פאַרשטענדלעך.

אַט די באַציאונג פון וואַכטאַנגאָוו צו אונדזער שפראַך, האָט אין אונדז נאָך דאָן פאַרשטאַרקט דעם גלויבן, אַז דער אויסוואַל פון דער העברייאישער שפראַך איז ניט געווען קיין שטער אויפן וועג פון אונדזערע צוקונפטיקע קינסטלערישע דערגרייכונגען. די שפראַך איז געווען אַן אינסטרומענט מיט וועלכן מיר האָבן באַדאַרפט דערגרייכן נאָך אַ גרעסערן קינסטלערישן אויסדרוק.

דאָס איז, דאַכט זיך, געווען די לעצטע פאַרזאַמלונג, אויף וועלכער מען האָט דיסקוטירט די שפראַך-פראַגע. מער האָט מען זיך צו דער פראַגע שוין נישט אומגעקערט. די מינאָריטעט האָט זיך אונטערגעגעבן. מיר זיינען פאַרשטאַרקטע אַרויסגעקומען מיט דעם לאַזונג, אַז העברייאיש איז די שפראַך, אויף וועלכער די „הבימה“ דאַרף און מוז שפילן!

אין אַזוינע נעכט פלעגן מיר זיך טרייסטן און זאָגן, אַז מיר שאַצן נישט אַפּ אונדזער אַרבעט דערפאַר, ווייל מיר האָבן נישט קיין סביבה, וואָס זאָל אונדז געבן מוט. דערפאַר די פאַרצווייפלונג און יאוש. לאַמיר נאָר אַרויספאַרן אויף אַ טור איבערן לאַנד, אַדער גאָר אפשר איבער איראַפע און אַמעריקע, דאַרטן וואו עס לעבן די קאַמפאַקטע יידישע מאַסן! מיר

SHOLOM ALEICHEM
Author of the "Deluge"

שלום עליכם
דער מחבר פון „מבול“

א גרופע תהלימניקעס אין לענינגראד ארבעטער אין דעם פילם פון שלום-עליכעס, "מבול"

וטע ריינע, אייבן, שטייען — ב. שניידער, בודייס, תומה.

טע ריינע — בערטאנאָו, נ. צמח, ח. דאָויד, אישקין און באַראָג.

טע ריינע — בודאר, נ. ווינאר, וואַטשאַווער און טשעטשיק אפרומי.

THE GROUP IN Leningrad Filming Sholem - Aleichem's "Deluge"

וועלן קומען צו זיי מיט אַ ניי וואָרט, מיט נייע דערגרייכונגען. דאָרט וועט מען אונדז קאָנען אָפּשאַצן.

דער אמת איז, אַז מיר וואָלטן אין רוסלאַנד אויך געקאָנט מאַכן אַ טורנע. יעדע שטאָט און שטעטל האָט וועגן אונדז געהערט. עס האָבן זיך אַרומגעטראָגן לעגענדעס וועגן דער „הבימה“ צווישן די אַרבעטער, אַזוי גוט ווי צווישן דער אינטעליגענציע. ליטוואַקאָו דערציילט אין זיין בוך וועגן דעם מאַסקווער יידישן קאַמער טעאַטער, אַז קומענדיק מיטן טעאַטער ערגעץ אין אַ שטאָט, אין ווייס־רוסלאַנד, האָט מען טאַקע פֿיין אויפגענומען דעם טעאַטער, אָבער, באַמערקט ער סאַרקאַסטיש, „דער באַלעבאַטישער עולם איז אַרויס ברוגו, פאַרצאָרנט. ניין, דער איינציקער יידישער טעאַטער איז פאַרט די „האַבימאַ“. יענע, זאַגט מען, שפּילן פאַרן אמתן יידישן עולם. ווען יענע וואָלטן געקומען צו אונדז צו גאַסט.“

אין אוקראַינע, אין ווייס־רוסלאַנד איז דער נאָמען פון דער „הבימה“ געווען אַזוי גרויס, אַז יעדע שטאָט וואָלט זיך געבענטשט צו האָבן די „הבימה“ באַ זיך. אויף דער „הבימה“ האָט געוואָרט נישט נאָר דער „באַ־לעבאַטישער עולם“, נאָר אויך דער פּראָלעטאַרישער.

אַזאָ טורנע וואָלט די „הבימה“ געוויס אָפּגעפּרישט. אָבער מיר זיינען נישט געפאַרן. נישט מען האָט געוואָגט אונדז אַרויסלאָזן, נישט מיר האָבן געוואָגט ווייזן די משונהדיקע טרופּע איבער דער יידישער סאַווע־טישער וועלט. דער איינציקער וועג, דער גאַלדענער וועג, דאָס איז ערגעץ דאָרטן ווייט אַריבער ימען, ווייט, דאָרטן וואו מען וועט אונדז פאַרשטיין, וואו אונדזער מיסיע וועט אָפּגעשאַצט ווערן, וואו אונדזער שפּראַך וועט מער פאַרשטאַנען ווערן, — און וואו אונדזער הונגער און נויט וועלן גע־מינערט ווערן.

אָבער עס איז דאָך אַזוי ווייט! מיר דאַרפן נאָך אַזוי פּיל אַרבעטן! מיר האָבן דאָך נישט קיין גרויסן רעפּערטואַר, און מיר דאַרפן נאָך אַזויפּיל לערנען! מיר דאַרפן ווערן אַ טעאַטער מיט לייטן גלייך.

דער סעזאָן ווערט אָפּיציעל פאַרמאַכט. מען באַשליסט אַננעמען דעם פאַרשלאַג פון סאַווע־טיינאַ, צו אויפּפירן שלום־עליכמס „מבול“. די דירעקציע קלייבט אויס די שוישפּילער פון דער טרופּע, און דער סעזאָן איז געשלאָסן. אַ העלפט אַקטיאָרן פאַרן קיין לענינגראַד זיך באַטייליקן אין דעם פּילם „מבול“ און די איבעריקע צעפאַרן זיך אויף וואַקאַציע.

דאָס טעאַטערל ווערט ווידער פּוסט. די דעקאָראַציעס ווערן צונויפ־גענומען אין איין פּלאַץ. דער גוי, וואָס היט דעם טעאַטער, און וואָס איז שטענדיק אַזאָ בייזער, ווערט גוט־האַרציק, דריקט יעדן די האַנט און שרייט נאָך יעדן איינציקן אין זיין ספּרדישן העברייאיש: שאַלאָם! שאַלאָם! רבות־יטישיקי! שאַלאָם לאַכעם, הביבי־יטישיקי!

די „הבימה“ אין אַ פילם פון שלום-עליכמס „מבול“

די גרופע, וואָס האָט באַדאַרפט אַנטייל-נעמען אין דעם פילם דער „מבול“, פון שלום-עליכמס, איז אָפּגעפּאַרן קיין לענינגראַד. די „הבימה“ האָט נישט געהאַט קיין שום דעה אין דער קינסטלערישער אויפפירונג פון פילם. די איינגעלאַדענע אַקטיאָרן זיינען געווען גאַסטראַליאָרן, וואָס זיינען אַליין געקומען, אָדער וואָס זיינען געשיקט געוואָרן פון קאָלעקטיוו „מאַכן אַ דזשאַב“. עס זיינען, אמת, געווען פּאַר-האַנדלונגען, אַז דער גאַנצער קאָלעקטיוו זאָל איבערנעמען אויף זיך די קינסטלערישע אַרבעט, נאָר די באַאַמטע פון „סאָווינאַ“ האָבן, ווייט אויס, געוואַלט אַליין האָבן די דעה איבער דעם פילם, אַזוי אַז מיר זיינען געווען בלויז גאַסטראַליאָרן.

מיר פּלעגן קומען נאָר דאָן, ווען מען האָט אונדז באַדאַרפט און דאָ האָבן מיר געהאַט די געלעגנהייט צו איבערצייגן זיך, אויף וויפיל די קונסט פון שפּילן פּאַרן לייזונט איז פּאַרשיידן פון שפּילן אויף דער בינע. ספּעציעל אין די שטומע בילדער, די איינציקע, וואָס האָבן דאָן עקזיסטירט. דאָס שפּילן איז, דאָכט זיך, דאָס זעלביקע, און דאָך פּאַרשיידן. אויף דער בינע, וואו איר שטודירט איין אייער ראָל מיט אייערע חברים מיטשפּילער, קאָנט איר אַרויסברענגען שטריכן און איבערלעבונגען, וואָס זאָלן אָפּשפּיגלען פּאַרשיידענע מאַמענטן אין דעם לעבן פון דעם מענטשן, וואָס איר שטעלט פּאַר, בעת דער לייזונט פיקסירט באַלד אַלץ, וואָס איר קאָנט געבן אין דעם איינעם מאַמענט. אויף דער בינע קאָנט איר זיך צוגרייטן צום מאַמענט פון אייער שטאַרקער סצענע, אָבער איר קאָנט דאָס נישט טאָן אויפן לייזונט, ווייל דאָרט קומט איר שוין אַ פּאַרטיקער. עס פּאָדערט זיך אַ גוואַלדיקע טעכניק פון דערפּאַרענע שוישפּילער; און אויב איר האָט עס נישט, זיינט איר געצוואונגען צו אַנקומען צו מיטלען פון „נאָכצומאַכן“ אַזוי אַז שרעק, למשל, פּלעגט זיך אויסדריקן מיט אַ געמאַכטער פּאַרוואונדערונג אויפן פנים, און מען פּלעגט ציען מיט די נאָזלעכער, כדי צו ווייזן געוועזענע טעט. חוץ דעם מוז מען דאָך אין אַ פילם זיין וואָס מער „רעאַליסטיש“. אַזוי, צום ביישפּיל, האָב איך באַדאַרפט, אַלס מאַלקין, (דער אייגנטימער פון רעסטאָראַן אין פעטערבורג), אַריינקוקן אין אַ פּאַרפרוירענעם פענצטער,

און כדי דאָס מאַכן רעאַליסטישער, האָט דער רעזשיסאָר געפּאָדערט, אַז אײַך זאָל אַרײַנדריקן מײַן נאָז אין דעם פּאַרפּרױרענעם פענצטער. אַזױ, זאָגט ער, װעט אױסקומען נאַטירלעכער... האָב אײַך געקװעטשט די נאָז אַזױ לאַנג, בײַ אײַך האָב דורכגעקװעטשט די גלאַז פּון פענצטער, און דערבײַ, אױף אַ גאַנץ „נאַטוראַליסטישן“ אױפן צעקרעלט די נאָז... אַדער, צום בײַשפּיל, מאַלקײן טראָגט זױפּ צו זײַנע קלײנעטן; דאַרף מען דאָך זען, אַז פּון דער זױפּ זאָל גײַן אַ פּאַרע; טראָגט מען דעם טעלער מיט קאַכיקער װאַסער, און אַז דיר ברייט די האַנט און דו װילסט אַרײַבערטראָגן דעם טעלער אין דער צװײטער האַנט, פּאַרגײסטו און ברייט אַפּ די פּינגער. דאָס געפּעלט גראַדע דעם רעזשיסאָר, עס איז, זאָגט ער „נאַטירלעך“... האָבן מיר זיך געװיצלט מיטן רעזשיסאָר, װאַס ער האָט נישט קײן סצענע, װאוּ מען דאַרף דערהרגעט װערן, אַדער דערשאַסן װערן... װאַס הייסט, זאָגט ער, ס'איז נישטאַ? ס'איז דאָ...

דער רעזשיסאָר האָט זײַער װײַציק דערפּאַרונג געהאַט אין טעאַטער בכלל און אין פּילם בפרט. עס איז געװען זײַן ערשטע גרויסע אַרבעט, האָט ער נישט געװאוסט פּון װאַנען אַנצװױבן און מיט װאַס צו ענדיקן. אים האָט אַרױסגעהאַלפּען אײַנער, װאַס האָט אַמאָל געהאַט אַ פּרױװאַטע פּילם־סטודיאָ און די רעגירונג האָט זי צוגענומען באַ אים און אים אַנגע־שטעלט אַלס אַ „ספּעצן“. דער געהילף־רעזשיסאָר איז געװען אַ גוי, װאַס האָט אַמאָל פּײַנט געהאַט ייִדן. אָבער אין די לעצטע יאָרן האָט זיך אין אים אַרײַנגעכאַפט אַ „דיבּוק“ פּון ייִדן־ליבע. און כּאַטש ער איז געװען געליימט אױף בײַדע פּײַס און מען האָט אים באַדאַרפט פּירן אין אַ װעגעלע, האָט ער פּונדעסטװעגן געהאַפּט, אַז אַט דער פּילם װעט אים ברענגען צו װעלט־באַרײַמטקײט. צו דעם איז ער געװען אַ גרויסער ליבהאַבער פּון שלום־עליכם. ער האָט אַנגעקװאַלן פּון יעדער זאַך, װאַס האָט געהאַט צו טאָן מיט ייִדישע מנהגים; ער האָט מיטן גאַנצן האַרצן געװאַלט פּאַרשענערן דאָס ייִדישע לעבן, פּאַרקערפּערן אין דעם פּילם אַלץ, װאַס האָט נאָר אַ שײכות געהאַט מיט ייִדישקײט.

אין יענע צײַטן האָט מען אָבער אין לענינגראַד נישט געקענט גע־פּינען די אַלע אַטריבוטן, װאַס מען האָט באַדאַרפט פּאַרן דעמאָלטיקן פּראָװײַנציעלן אַדער שטאַטישן לעבן. פּאַר דער שול האָט מען, למשל, באַדאַרפט ספּר־תּורות מאַנטעלעך, ספּרים און אַנדערע מכשירים. אָבער דער גוי האָט נישט גערוט, בײַ אַלץ איז געװען אױפּן פּלאַץ. און אײַנמאַל, נאָך אַ גאַנצער נאַכט אַרבעט, װען די אױגן זײַנען מיר, פּון די לאַמפּן, אַזױ רױט געװאָרן, אַז אײַך האָב געמײנט, אַז אײַך װער בלינד — אַט דעמאָלט האָט דער גוי מיך געװאַלט פּילמירן, װײל גראַד דעמאָלט האָבן אים מײַנע אױגן אױסגעזען װי אמתע ייִדישע אױגן...

איר האָט באַדאַרפט זען, ווי דער גוי האָט זיך געריבן די הענט פון נחת, ווען ער פלעגט ריידן וועגן דעם „פאַגראַמטשטיק“, וואָס מיר וועלן ווייזן אין דער „סינאָגאָגע“. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן דעם פאַגראַם אין שול פון שטעטל, ווען אַנאָ קומט אַהין ריידן. עס זיינען אַנגאַזשירט געוואָרן אמתע קאָזאַקן מיט פּערד, פּאַליציי מיט קאַקאַרדעס און נאַגייקעס, און גלאַט כּוּליגאַנעס. דעם טאָג האָט די סטודיאָ אויסגעקוקט ווי אַן אמת שטעטל אין די צאַרישע צייטן. אַקטיאָרן, פאַרגרימירטע אַלס כּוּליגאַנעס און פּאַליצייסקע מיט וואַנצעס, זיינען געוואָרן די הויפּט-מחותנים. קודם-כל האָט מען זיי באַדאַרפט קאַרמענען און צוואַנגן זיי אַלערליי גליקן, ווייל טאַמער זאָגן זיי זיך אָפּ צו מאַכן דעם „פאַגראַם“ אין שול, אַזוי ווי דער גוי וויל, איז זיין גאַנצע קאַריערע אין קאַן. דער געהילף-רעזשיסאָר האָט געזאָגט, אַז אַ פאַגראַם דאַרף מען ווייזן אַזוי, אַז עס זאָל אויפּטרייסלען, עס זאָל זיין עכט און אויסגעהאַלטן.

און אַט קומט אָן דער פאַגראַם. יידן מיט בערד שטייען אין טליתים און דאווענען. די פּאַליציי, קאָזאַקן און כּוּליגאַנעס גרייטן זיך. די קאַמערע-לייט וואַרטן. אַ פּייף פון רעזשיסאָר און עס הויבט זיך אָן אַז עכטע אַטאַקע. די קאָזאַקן און די פּאַליצייסקע זיינען, ווייט אויס, אַריין אין דער ראַל און האַבן אַנגעהויבן אויף אַן אמתן צו פאַנאַנדערטראַגן די ווענט-לעך פון דער שול. זיי האַבן אַנגעהויבן שמיסן אויף אַן אמתן די סטאַ-טיסטן, וואָס האַבן פאַרמאַסקירט זייערע עכט-רוסישע פּנימער מיט לאַנגע בערד און פאות. און וויפיל דער רעזשיסאָר האָט נישט געפּייפט און גע-שריען, האָט עס נישט געהאַלפּן. די חברה זיינען אַזוי אַריין אין דער ראַל, אַז עס איז זייער שווער געווען זיי אַפּשטעלן...

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז צווישן זיי זיינען געווען עטלעכע, וואָס האַבן די אַרבעט נישט געדאַרפט רעפּעטירן... די סצענע איז אויסגעקומען הונדערט פּראַצענט רעאַליסטיש...

דערפאַר אַבער האַבן די סטאַטיסטן קאַטעגאָריש זיך אַפּגעזאָגט צו אַנטייילנעמען אין אַנדערע מאַסן-סצענעס. מיר ווילן נישט טראַגן קיין בערד, פלעגן זיי שרייען, מיט זייער עכט-רוסישער אויסשפּראַך: „אי נייע דאָדים סעביאַ פּאַראַט“ (און מיר ווילן זיך נישט לאָזן שמיסן).

דער גוי אין וועגעלע האָט אַנגעקוואַלן. „איי וועלן מיר זיי ווייזן“, פלעגט ער זאָגן. וועמען האָט ער געוואַלט ווייזן? און פאַרוואָס האָט ער געוואַלט ווייזן? דאָס האַבן מיר נישט פאַרשטאַנען.

די דאָזיקע רעזשיסאָרן האַבן דעם פּילם צו קיין גרויסן טאַלק נישט גע-בראַכט. דער אַנגעשטעלטער פון רעגירונג, וואָס האָט באַדאַרפט אויפּפאַסן אויף דער אידעאָלאָגיע און פּאַליטישער צורה פון פּילם, האָט דערפאַר גע-בראַכט אַן אַנדערן, אַ מער דערפאַרענעם פּילם-דירעקטאָר. אַבער יענער האָט

אויך גארנישט געקאנט אויפטאן. ער האָט גענומען פילמירן, האָט גענומען אַ סך בילדער, אָבער צו קיין טאַלק האָט ער זיך אויך נישט געקאָנט דערשלאָגן. האָט מען געבראַכט אַ דריטן און דאָס מאָל איז עס געווען דער באַקאַנ־טער רעזשיסאָר פֿון „הבימה“, וואָס האָט געשטעלט דעם „גולם“ — ווערשילאָוו. ער האָט אַריינגעבראַכט אַ פּלאַנמעסיקייט. דער „מבול“־פּילם האָט קיין קינסטלערישע דערגרייכונגען נישט געהאַט און קיין קינסטלע־רישע אויפגאַבן אודאי נישט. כּוונות האָט אָבער דער פּילם געהאַט גוטע, און אַלס פּראַוו צו שאַפֿן דעם ערשטן ייִדישן פּילם זיינען ווערט געווען אַט די אַלע עקספּערימענטן.

אין פּאַרלויף פֿון אַט דער פּילמירונג האָבן מיר, די אַנטיילגענומענער, געלעבט ווי קיינמאַל פּריער. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס מיר האָבן פּאַרזוכט דעם טעם פֿון אַקטיאָרן. די גאַנצע צייט האָבן מיר גע־וואוינט אין האַטעלן און האָבן זיך געקאָנט פּאַרגינען זאַכן, פֿון וועלכע מיר האָבן פּריער נישט געחלומט. דער גוי האָט אָנגעקוואַלן פֿון אונדז. ער האָט אונדז שטאַרק ליב באַקומען, און האָט זיך אפּילו אויסגעלערנט אַ סך העברייאישע ווערטער, אָבער ריכטיק פּלעגט ער זיי קיינמאַל נישט אַרויסריידן. אַזוי, למשל, פּלעגט ער זייער ליב האָבן אונדזער ליד „הבה נגילה“. ער פּלעגט זיך בעטן באַ אונדז: „רבותי־שיקי דאַוואַטע ספּאַיאָם גאַוואַ מאַגילאַ“ קינדערלעך, לאַמיר זינגען הבה מאַגילאַ! (מאַגילאַ איז אין רוסיש — אַ קבר).

ווי אַזוי דער פּילם איז אַרויסגעקומען, וויסן מיר עד היום נישט. מיר האָבן קיינמאַל דעם פּילם נישט געזען, נישט שטיקלעכווייז און נישט אינ־גאַנצן. אָבער מיר האָבן זיך פּאַרגעשטעלט, אַז קיין גרויס מייסטער־ווערק וועט עס נישט אַרויסקומען.

מאַטעריעל איז די „הבימה“ פֿון דעם פּילם אַביסל יאָ געהאַלפֿען געוואָרן. דאָס רעכט, אַז כּמעט אַ העלפט פֿון דער טרופֿע זאָל זיך באַטייליקן אין דעם פּילם, איז געקויפט געוואָרן פֿון דעם קאַלעקטיוו, אַזוי אַז דאָס גאַנצע געלט, וואָס מען האָט געקראָגן, האָט באַלאַנגט צום קאַלעקטיוו און נישט צו קיין איינצלנע, און די סומע, וואָס מען האָט באַקומען, איז פּאַנאַדערגעטיילט געוואָרן גלייך צווישן אַלעמען, סיי די וואָס האָבן אַנטיילגענומען און סיי די וואָס האָבן ניט אַנטיילגענומען. אַנדערש האָט מען זיך נישט פּאַרגע־שטעלט אין אַ קאַלעקטיוו טעאַטער. און אויב מען פּלעגט זען, אַז אימיצער איז נישט צופּרידן, אַז ער דרייט מיט דער נאָז, פּלעגט מען אים געבן צו פּילן, אַז מיר זיינען נישט אויסן צו האַדעווען „סטאַרס“ און „סטאַרעלעך“; מיר זיינען נישט קיין קאַפּעראַציע, אין וועלכער דער „סטאַר“ קומט אַריין, טוט אַ מאַך מיט דער פּעלערינע, שניידט אָפּ אַ געוויסן פּראַצענט פּאַר זיין אַרבעט און די איבעריקע אַנטיילגענומענער כאַפֿן שיריים פֿון „מאַרקעס“. דאָס

איז אפשר דער וועג פון א פראפעסיאנעלער טרופע, וואס דארף מאכן געלט, אבער נישט פון א קאלעקטיוו פון קינסטלער. דער קאלעקטיוו האט א קינסטלערישן געשטאלט און א געזעלשאפטלעכע פאראנטווארטלעכקייט. און טאמער האט איינער זיך געהאלטן פאר אן „אויסדערוויילטן“, פלעגט ער פארלירן אלעמענס צוטרוי און פלעגט אפשניידן זייער שלעכט. אזא איינעם פלעגט מען אוועקשטעלן אויף זיין פלאץ.

אזוי, צום ביישפיל, פלעגן זיך אייניקע שוישפילער באטייליקן אין גרויסע קאנצערטן אין מאסקווע, און שפעטער מיט א צייט פלעגט מען זען, אז מאנכע פון זיי ווייזן ארויס סימנים פון א קאנצערטאנט. אזעלכע פלעגט מען אינגאנצן פארבאטן אנטוויילצונעמען אין קאנצערטן, סיידן די „מועצה“ האט געגעבן דערויף א ספעציעלע דערלויבעניש.

אט אזוינע ענערגישע און שטרענגע מיטלען האבן געמוזט אנגענומען ווערן, ווייל עס איז נויטיק געווען צו אנהאלטן די דיסציפלין פון א קאלעקטיוו טיון טעאטער, און נישט לאזן זיך פארוואנדלען אין א גרופע בעל-מלאכות. דער גייסט פון „אויסדערוויילקייט“ האט געמוזט אויסגעריסן ווערן, ווייל די „פעסט“ פון אזא באציואונג ווי טראגן אויף זיך די „טאגע“ פון אן אויסדערוויילטן, איז זייער געפערלעך, ספעציעל פאר יונגע אנטאנענדיקע שוישפילער.

דער קאלעקטיוו איז געשטאנען העכער פון דעם יחיד, און אויב דער יחיד פלעגט זיך דערהויבן צו א העכערער מדרגה פון זיין חבר, אויב ער איז געווען מער טאלאנטפול, איז עס געווען דער דערפאלג פון דעם גאנצן קאלעקטיוו.

געוויס זיינען געווען אזוינע, וואס האבן געזאגט אין דער שטיל: „עס איז צו שטרענג. וואו איז דער אינדיווידואליזם? טעאטער איז דאך נישט קיין קאסטע, נישט קיין קאנצערטאטיוו פון ארבעטער, וואו יעדער באקומט גלייך. דער טעאטער איז דאך געבויט אויף טאלאנט, אויב איך האב מער טאלאנט פון דיר, דארף איך באקומען מער, אויב נישט אין געלט, איז, לכך הפחות, אין אנערקענונג.“ פונדעסטוועגן פלעגן זיי מורא האבן צו ריידן הויך וועגן דעם. זיי האבן גאנץ גוט געוואוסט, אז זייער פלאץ איז שוין נישט דא, אין קאלעקטיוו, גאר ערגעץ אנדערש, דארטן וואו מען וועגט רעקלאמע אויפן וואג און מען מעסט זי אויפן סענטימעטער... א קאלעקטיוו טיווער טעאטער מוז געבויט ווערן גאר אויף אנדערע יסודות ווי אלע אנדערע גרופן-טעאטערס.

קאלעקטיוויזם שאפט א קינסטלערישע אטמאספערע אין טעאטער, און „סטאריזם“ שאפט א געדריקטע שטימונג. ווי גרויס „דער שטערן“, דער „אויסדערוויילטער“ זאל נישט זיין, וועט ער קיינמאל נישט שאפן אזא אטמאספערע אין טעאטער; ער וועט קיינמאל נישט ארויסברענגען

אזוי שארף און קינסטלעריש די אידייע פון דער פארשטעלונג, ווי דאָס טוט אַ קאלעקטיווער טעאָטער. אַ קאלעקטיווער טעאָטער גיט אַ מעג-לעכקייט יעדן איינציקן צו אַנטיילנעמען אין דער שעפּערישער אַרבעט. אַלע האָבן איין-איינציקן אידעאַל, צו וועלכן זיי שטרעבן.

אזוי האָבן מיר פארשטאַנען אַ קאלעקטיוון טעאָטער. מיר האָבן אין ערגעץ נישט געקאַנט נעמען קיין געזעצן פאַר אַ קאלעקטיוון, ווייל מיר זיינען דאָך אייגנטלעך געווען די ערשטע צו שאַפן אַזאַ טעאָטער. אפילו אין מאַסקווע איז געווען אַ זעלטהייט צו געפינען אַזאַ טעאָטער מיט אַזאַ שטרעבונג. און ווער ווייסט, אפשר איז ער טאַקע ביז איצט אַחד במינו. און אפשר איז מעגלעך געווען צו באַשאַפן אַזאַ טעאָטער בלויז אין מאַסקווע, בלויז אין אַ צייט פון קאלעקטיוויזם, פון רעוואָלוציע, אין אַ צייט, ווען דער יחיד האָט זיך אונטערגעגעבן די אינטערעסן פון גאַנצן כלל. ענטפערן אויף דעם איז שווער, אָבער איינס איז זיכער: אַ קאלעקטיוון טעאָטער קאָנען נישט שאַפן קיין פראַפעסיאָנעלע אַקטיאָרן מיט אַ לאַנגן סטאַזש, וואָס האָבן שוין פאַרזוכט דעם טעם פון „אַפּלאַדיסמענטן“, פון רעקלאַמעס מיט גרויסע אותיות. אזוינע אַקטיאָרן וועלן נישט קאָנען ביי-קומען דעם נסיון פון גרויסע בוכשטאַבן אויף די אַפּישן. אַז איינער פון אַט דעם מין קומט אַריין אין אַ טעאָטער, פילט ער, אַז ער האָט זיך אַראַפּגעלאָזן, אַז ער טוט אַ טובה. אָבער אפילו אַזאַ מין אַקטיאָר דאַרף דער קאלעקטיוו צונעמען מיט אַפּענע אַרעמס, און שאַפן פאַר אים אַ חברשע ספּערע.

אין „הבימה“ קאלעקטיוו איז אַנגעקומען אַן אַקטיאָר מיט אַ נאָמען אויף דער רוסישער בינע: דאָס איז געווען בערטאַנאָוו. אין דער פראָווינץ האָט ער געשטורעמט, אין „הבימה“ קאלעקטיוו האָט ער וועגן אַלע זיינע דערפאַלגן פאַרגעסן. ער האָט אַנגעהויבן שפּילן אַ בעטלער אין צווייטן אַקט פון „דיבוק“ און האָט דערנאָך יאָרן-לאַנג געשפּילט קליינע ראָלן צוזאַמען מיט אַלע יונגע שוישפּילער. דאָס האָט אָבער בערטאַנאָוו, דעם טאַלאַנטפולן שוישפּילער, נישט גע-שטערט צו ווערן אַן איבערגעגעבענער קאלעקטיוויסט און פאַרנעמען זיין פאַרדינסטע פּאַזיציע אַלס שוישפּילער אין דער „הבימה“.

איד געדענק אויך אַ רירנדיקן מאַמענט ווען אַסתר-רחל קאַמינסקאַיאַ איז איינמאַל איינגעלאָדן געוואָרן אין דער „הבימה“ בייצוויין אויף אַ פראַבע. אַסתר-רחל קאַמינסקאַיאַ האָט דעמאַלט גאַסטראַלירט איבער רוסלאַנד, האָט זיך געוואַלגערט אין די וואַגאַנעס, אַרומפאַרנדיק פון איין שטעטל אין צווייטן. פּלוצים איז זי אַנגעקומען אין מאַסקווע מיט אַ טרופּע. די „יידישע קולטור-ביראָ“ פּלעגט זי אַרומשיקן פון איין פּלאַץ צום צווייטן און דער-פאַר פּלעגט זי באַקומען אַ פּאַיאַק און קליידער.

אין מאַסקווע האָט אסתר רחל קאַמינסקאַיאַ געשפּילט אין „ערמיטאַזש“ טעאַטער, אַ זומער־טעאַטער, אַזוי אַז דער ווינט האָט געיאָגט דורך אַלע שפּאַרונעס; און אַ קעלט איז געווען אין מאַסקווע דאָן, אַז סכּנת־נפּשות. דער זאָל איז, ווי געוויינלעך, נישט געהייצט, און ווען מען הייצט, וואָלט מען דען געקאַנט אָנהייצן אַ „דרויסן“? אַט אַזוי האָט די טרופּע געשפּילט.

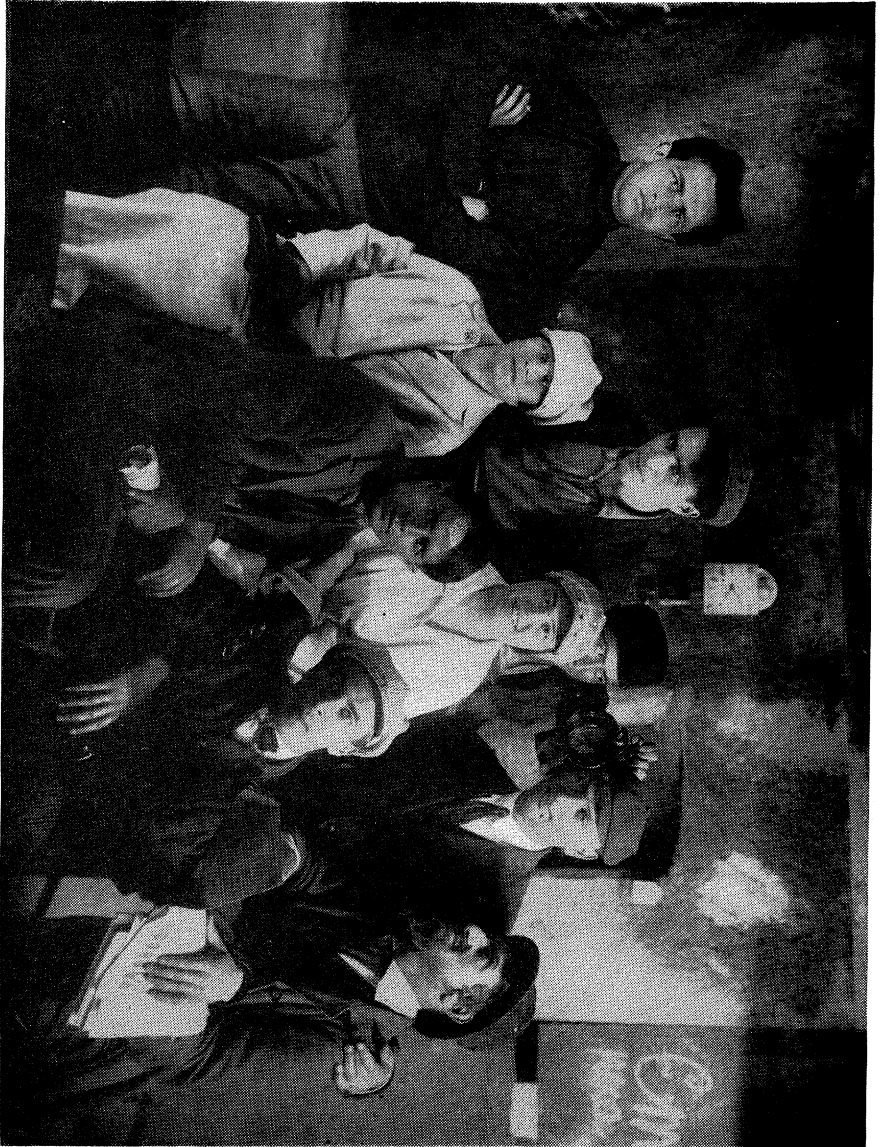
אין איינעם פון אַזוינע טעג איז זי געקומען צו אונדז אין טעאַטער־ל. קאַמינסקאַיאַ איז געווען מיט אירע אויגן האָבן אַרומגעוואַנדערט אין ציימער פון איין בילד אויף דעם צווייטן. און זי האָט אויף אַלץ געקוקט מיט באַ־וואונדערונג. מיט יעדן איינעם איז זי געווען פריינטלעך, מוטערלעך. און ווען ס'איז אויפגעקומען די פּראַגע וועגן דעם, וואָס מיר האָבן איינגעאַרדנט ספּעציעל צוליב איר, האָט זי נישט געקאַנט באַהאַלטן איר פרייד, און אירע אויגן זיינען געווען אַנגעפּילט מיט טרערן. שפּעטער האָט זי גערעדט אַ סך און האַרציק, וועט טאַקע קומען אַ צייט, זאָגט זי, ווען שווישפּילער, יידישע שווישפּילער, וועלן האָבן אַ היים? אַן אייגענע היים, אַ שטענדיקן פּלאַץ, וואו זיי זאָלן זיך אויסלעבן קינסטלעריש? וועט טאַקע קומען אַ צייט, ווען מען וועט נישט דאַרפן אַזוי אַרומוואַגלען, ווי זי איצט? ...

זי האָט זיך אַראַפּגערעדט פון האַרץ, און מען האָט געפּילט, אַז עס איז איר גרינגער. זי פאַרענדיקט: „אה, קינדער, קינדער, ווען איך בין אַביסל אינגער, וואָלט איך אַלץ איבערגעלאָזט און אָנגעהויבן פּרובירן מיט אייך, אַט אַזוי ווי איר דאָ איצט“ ... און אַז זי האָט גערעדט, האָבן מיר פאַר זיך געזען, נישט קיין גרויסן סטאַר פון דער יידישער בינע, נישט קיין קינסטלערין מיט אַ וועלט־נאַמען, נאָר אַ קינד, וואָס האָט געבענקט נאָך אַן אייגן שטיקל ווינקל, אַ שטענדיקן, אַ זיכערן ... מיט טרערן איז די אויגן האָט זי אויף דער עלטער דערזען דאָס, וועגן וואָס זי האָט געחלומט אפשר איר גאַנצן לעבן.

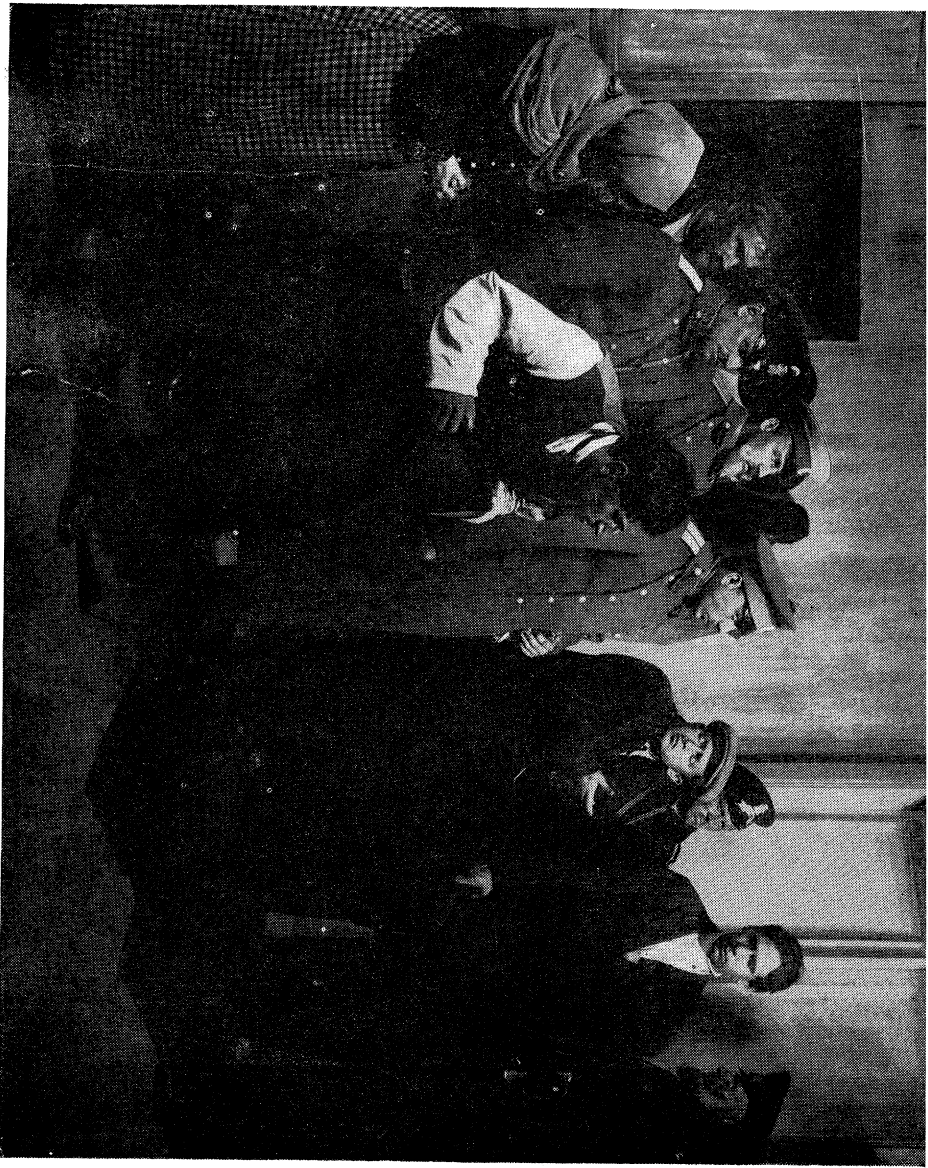
אַט דאָס איז געווען דער כּח פון אַ קאַלעקטיוו, און דאָס איז געווען די באַצייאונג פון אַ גרויסער שווישפּילערין צו אַ קאַלעקטיוו.

מיט עטלעכע יאָר שפּעטער זיינען מיר אין וואַרשע געשטאַנען מיט געבויענע קעפּ און מיט טרערן אין די אויגן אויפן קבר פון אסתר־רחל קאַמינסקאַיאַ. מיר הערן נאָך אירע ווערטער: „אה, קינדער טיערע, ווען איך בין אינגער, וואָלט איך דאָך געווען איצט מיט אייך“ ...

דער קבר איז שוין פאַרוואַקסן מיט גראַז, און נאָר די מצבה שטייט הויך און דערציילט וועגן דער גרויסקייט פון אַ גרויסער שווישפּילערין, אַ שווישפּילערין, וואָס האָט נישט געהאַט קיין „היים“. און דאָ שטייט אַ גאַנצער קאַלעקטיוו מיט דער האַפּענונג צו האָבן אַ היים, אַ קינסטלערישע היים. וועט ער עס האָבן?

א גרופת הבימה/ציקים אין לענינגראד צווארען מיטן מאלער ר. פאלק
A PART OF THE HABIMA GROUP in Leningrad with the Designer R. Falk

A SCENE FROM SHOLOM ALEICHEM'S
PHOTOPLAY "THE DELUGE"

א סצענע פון שלום אליכעם, "מבול", דער רעוואלוציאנער — א. טענקין
דער פראדאקאטאר — טעטשקי-אפרותי מאלקין — בראַר

מייערכאלד און אייזנשטיין

דער סעזאן הויבט זיך ווידער אן מיטן

אלטן רעזשיסאָר, און וואָס ס'וועט ווייטער זיין, ווייסן מיר אַליין נישט. מיר פילן בלויז, אַז אויף אונדזער פראַגע קאָן ענטפערן נאָר אַ גרויסע געשעעניש אין אונדזער טעאַטער. עס וואָלט באַדאַרפט קומען אַ גרויסער מייסטער מיט אַ נייעם שוואַנג, מיט נייע אידייען, ער זאָל פאַר אונדז ווידער אַנטפלעקן אַ קוואַל, פון וועלכן מיר זאָלן קאָנען שעפן און פון וועלכן מיר זאָלן קאָנען לערנען. זאָל דער גרויסער מייסטער אַ מאַך טאָן מיטן שטע-קעלע און דער קאַלעקטיוו וועט ווערן געזונט גייסטיק.

ווער-זשע איז דער יעניקער, וואָס קאָן פירן ווייטער? דער איינציקער, ווי אונדז האָט זיך געדאַכט, איז געווען מייערכאלד. יעדע פאַרשטעלונג זיינע איז געווען אַ געשעעניש אין מאַסקווע.

מיר באַשליסן, אַז מייערכאלד דאַרף און מוז צוגעצויגן ווערן צו דער „הבימה“; ער מוז אונדז ברענגען די ישועה, און ווי גרויס איז די פרייד, ווען מייערכאלד נעמט אָן די איינלאַדונג. ער קומט צו אונדז אין טעאַטער זיך דורכריידן. דער קאַלעקטיוו איז אייגנטלעך צוגעגרייט פאַר מייער-כאַלדס שיטה. זיין סיסטעם איז געבויט אויף פיזישער קולטור. לויט מייער-כאַלדן דאַרף קיין איין-איינציקע באַוועגונג פון אַקטיאָר נישט זיין איבעריק, און צוליב דעם דאַרף דער אַקטיאָר זיך אַנטוויקלען פיזיש, אַזוי אַז צו יעדער צייט זאָל ער קאָנען נוצן זיין קערפער אין יעדער מעגלעכער באַ-וועגונג. די טעאַריע פון ביאַ-מעכאַניקע לייקנט אָפּ די אַלערליי „איבערלע-בונגען“, „נשמות“, „טראַכטענישן“, „זוכענישן“ א. א. וו. דער אַקטיאָר, לערנט מייערכאלד, דאַרף זיין מער זשאַנגלאַר, אַקראַבאַט, קלאָון און געוויס אַקטיאָר-אַגיאַטאָר; דורך אַט די אַלע מיטלען דאַרף ער וועקן אין האַרצן פון צושייער די געהעריקע שטימונג אַדער אומרויאַקייט.

מייערכאלד האָט געזאָגט, אַז די סיסטעם פון זיין לערער סטאַניסלאָוס-קי, מיט אירע באַגרעניצטע מיטלען פון איבערלעבונגען, וואָס ווירקן נאָר אין אַ צימער (ער האָט זיי טאַקע אַזוי אָנגערופן „צימער-איבערלעבונגען“) איז געווען גוט פאַר דעם אַמאַליקן עולם, וואָס איז געווען פאַרטאָן אין קליינע אינטערעסן; אַז בלויז די כלומרשטידיקע אינטעליגענציע מיט אירע

אינטימע איבערלעבונגען האָט זיך געקאָנט באַנוגענען מיט אַזוינע מעטאָדן. אָבער איצט, ווען אין טעאָטער איז געקומען אַ נייער סאַרט צושויער, אַ פּרישער, און ענערגישער, אַ רעוואָלוציאָנערער, דאַרף מען צוגיין צו דעם צושויער מיט אַנדערע מעטאָדן. באַ סטאַניסלאָווסקי, האָט מייערכאַלד געזאָגט, אַנטוויקלט מען אַזוי דעם אַקטיאָר, אַז ער גריבלט זיך אַזויפיל אין דער נשמה מיט אירע איבערלעבונגען, ביז ער פאַרגעסט גאַר אַז ער האָט אַ קערפּער. מייערכאַלד האָט אַוועקגעשטעלט זיין סיסטעם אין קעגנ-זאַץ צו סטאַניסלאָווסקי; ער האָט געוואָלט אינגאַנצן אָפּשאַפּן דעם „אינער-לעכן געפיל“ און, ווי אויף צו-להכעיס, אַריבער צו דער אויסערלעכער פאַרמע. ער האָט אָנגעהויבן אַנטוויקלען אין אַקטיאָר זיין גוף. דאָס, האָט ער געזאָגט, איז דער כלי-זיון. די מאַטאָ פון אַקטיאָר דאַרף זיין: אַקראַ-באַטיקע, גימנאַסטיקע און אַלץ, וואָס איז פאַרבונדן מיט ספּאָרט.

אַ חוץ דעם, האָט מייערכאַלד דער ערשטער געוואָגט צו צערייסן די טראַדיציע פון זיין פאַרשקלאַפט צום מחבר. ער האָט דער ערשטער גע-זאָגט, אַז דער רעזשיסאָר און אַקטיאָר זיינען מיטשעפּער מיטן מחבר, אַזוי אַז זיי קאָנען אויסטייטשן דעם אַדער יענעם מחבר אַזוי ווי זיי פאַרשטייען. ער האָט באַלויבטן יעדע פאַרשטעלונג סאַציאַל און פּאָליטיש. ער האָט געזאָגט: אויב דער טעאָטער איז אַ טריבונע, פון וועלכער מען דאַרף אויפוועקן דעם צושויער, דאַרף מען דאָס טאָן נישט מיט קיין לעבלעכע עסטעטישע מיטלען, און מען דאַרף נישט פאַרשטעלן די בינע מיט פּאַסיווע דעקאָראַציעס, וואָס שטייען ווי טויטע, בלויז צו שאַפּן אילוזיע. מען דאַרף נישט האָבן ליכט בלויז צו שאַפּן אַ שטימונג, מען דאַרף נישט האָבן מוזיק כדי אַקאָמפּאַנירן די איבערלעכע איבערלעבונגען. אויב דעקאָראַציעס, ליכט-עפּעקטן, מוזיק זיינען נויטיק דעם טעאָטער, דאַרפן זיי דינען אַלס דינאַמישע אַקאָרדן אָנצופילן דעם ספּעקטאַקל. ער האָט געזאָגט: נעמט צו דאָס „פייגן-בלעטל“ (דעם פּאַרהאַנג), וואָס פאַרשטעלט דעם טעאָטער פון עולם! עפנט ברייט די בינע, צעעפנט די טירן, זאַלן אַלע קומען און זען וואָס עס טוט זיך באַ אייד הינטער די קוליסן. האָט נישט קיין מורא פאַרן צושויער, טיילט זיך נישט אָפּ פון אים; פאַרקערט, צינדט אים אָן מיטן זעלבליקן דינאַמיט, מיט וועלכן איר, רעזשיסאָרן, אַקטיאָרן און מוזיקער, צינדט אָן די פאַרשטעלונג.

אַלץ איז באַ מייערכאַלדן געוואָרן באַוועגלעך אויף דער בינע. נישט נאָר זיינען די דעקאָראַציעס געוואָרן באַוועגלעך, נאָר ער האָט זיי פאַר-וואַנדלט אין אַ גאַנצער מאַשין, וואָס האָט זיך געדרייט און גערווישט. געוויינלעך איז אַלץ געווען קאָנטראַלירט פון אַ געניטער האַנט, וואָס ווייסט וואָס ער וויל און אין די ערשטע אויפפירונגען איז ער געגאַנגען אַזוי ווייט מיט זיין דינאַמישקייט, אַז ער האָט איינגעפירט אמתע אויטאָמאַבילן, וואָס פלעגן קומען צופאַרן אויף דער בינע. און מען פלעגט שיסן פון אמתע

ביקסן, אזוי אז דער צושויער פלעגט אפט אפויצן א גאנצן אונט און נישט פארשטיין וואס עס קומט דא פאר.

מייערכאלד איז געווען אין די ערשטע אויפפירונגען עקסטרעם, אבער אזוי האט געפאדערט די צייט פון רעוואלוציע. אזא טעאטער איז נויטיק געווען; א טעאטער, וואו דער הארעפאשניק און דער סאלדאט זאלן געפינען א בארעכטיקונג פאר דעם, וואס זיי טוען איצט, פאר איבערבויען א וועלט, פאר אויסווארצלען א לעבנס-שטייגער, וואס איז איינגעווארצלט דורך הונד-דערטער יארן. דער סאלדאט שטארבט אויפן שלאכטפעלד פאר אן אידייע, און דא קומט ער אין טעאטער און זעט, אז נישט נאר איז מען מסכים מיט אים, נאר מען ווייזט אים בפירוש פארוואס ער טוט עס.

מען האט באשולדיקט מייערכאלדן, אז ער איז געווארן פלאקאטיש ביליק, אז ער האט פארוואנדלט דעם טעאטער אין אגיטאציע. אויף דעם האט ער געענטפערט, אז ער איז נישט געווארן ביליק, פארקערט, פון געזעל-שאפטלעכן שטאנדפונקט זעצט ער פאר די מיסיע פון מאסקווער קונסט-טעאטער. אויב דער מאסקווער קונסט-טעאטער האט מיט די פיעסן פון גארקין און טשעכאוון געוואלט עפעס זאגן דער מאסע מיט מיטלן, וואס זיינען געווען צוגענגלעך אין דער צארישער צייט, וויל ער היינט טאן דאס זעליקע, נאר אפן און מיט אנדערע מיטלען. אין דעם פראצעס פון אנט-וויקלען נייע אידייען מוז מען ווערן עקסטרעם און אביסל איבערטרייבן.

מייערכאלד האט מיט דער צייט צוגענומען אט דעם גאנצן קלאפער-געצייג פון דער בינע און האט זיך פארטיפט אין דער אינערלעכער פארמע פון דער פארשטעלונג, האט זיך מער אפגעגעבן מיטן אקטיאר אינדוויר-דועל. אזוי איז שוין ארויסגעקומען די פארשטעלונג פון אסטראווסקיס „ליעס“ א געלייטערטע, מיטן טיפן שטעמפל פון דעם גרויסן מייערכאלד. ער האט אויסגעטאן דעם אקטיאר פון זיין „פראזאדיאזשדא“, (אזא מין ארבע-טערקאסטיום פאר אלע שפילער און פון איין קאליר). דאס איז אפגעשאפט געווארן, ווייל דער אקטיאר האט פארלארן דעם צורת-אקטיאר, און מען האט נישט געקאנט אונטערשיידן ווער זאגט דאס, ווען און פאר אקטיאר. דער אקטיאר בא מייערכאלדן האט שוין באדארפט זיין אן אמתער אקטיאר.

די שיטה פון סטאניסלאווסקין און וואכטאנגאוון וואלט צונוי-געקומען אויך אין מייערכאלדס טעאטער, אבער וואס מייערכאלד האט נאך געפא-דערט פון אקטיאר איז זיין סוביעקטיוון צוגאנג באם פאנאנדערקלייבן זיך אין זיין ראל. דער אקטיאר האט באדארפט זיך זאגן: אט דער מענטש, וואס איך גיי פארשטעלן, וואס איז מיין באציאונג צו אים? ער האט אריינגעבראכט דעם סאציאלן עלעמענט, נישט נאר אין די פארשטעלונגען, נאר אין יעדן איינצלעם אקטיאר. אבער מייערכאלד, מיט אלע זיינע

נייע מעטאָדן, מיט אַלע זיינע נייע עקספּערמענטן, איז אַלעמאַל געווען פריש שעפּערניש און אַריגינעל. ער האָט שטענדיק עפעס געזאָגט, און דערפאַר, פאַרשטייט זיך, די פרייד פון אונדז אַלעמען.

מיר האָבן זיך געגרייט אַלע אים באַגעגענען. מיט אַ פאַרכאַפּטן אַטעם האָבן מיר געוואַרט אויפן מאַמענט, ווען ער וועט קומען צו אונדז. ער איז געקומען אַבער נאָר אויף אַ קורצער צייט. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער איז אַזוי פאַרנומען, אַז ער קאָן נישט אויפנעמען קיין נייע אַרבעט.

מיר האָבן זיך געווענדט דאָן צו אייזנשטיינען, וואָס איז געווען אַן אַפֿ-טער גאַסט באַ די „היממה“-פאַרשטעלונגען. ער איז נאָך דעמאַלט נישט געווען אַזוי באַרימט, אַבער ער האָט שוין אַנגעהויבן אַרויסווייזן גוואַלדיקע פּיאיאָקייטן מיט דעם טעאַטער „פּראַלעטקולט“. אַבער אויך ער איז געווען פאַרנומען.

האַבן מיר זיך געווענדט צו קורבאַסן, דעם באַקאַנטן רעזשיסאָר פון קיעוו, און ער איז געקומען. מיר האָבן אַנגעהויבן אַרבעטן און אויך ער האָט אונדז נישט געקאַנט ברענגען עפעס נייעס. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די אַרבעט, וואָס ער טוט אויף אין קיעוו מיט זיין אוקראַינישן טעאַטער, איז ניי פאַר אוקראַינע, אַבער דאָ זיינען מיר אַוועק אַ סך ווייטער. און די צייט שטייט נישט, דער ווינטער סעזאָן איז אין פולן ברען, יעדער טעאַטער האָט אַ נייע פאַרשטעלונג, און מיר פילן, אַז מיר ווערן פאַרגליווערט. מיר מוזן גיין ווייטער. נישט נאָר צווינגט אונדז דערצו די געשאַפענע רעפּוטאַציע, נאָר זיין אין יענער צייט אין מאַסקווע, וואו יעדעס טעאַטערל איז געווען אַ לאַבאָראַטאָריע, און נישט גיין ווייטער, האָט געהייסן פשוט זעלבסטמאַרד. עס האָט געהייסן, אַז מיר גייען געזעלשאַפטלעך אונטער, מיר זינקען מאַ-ראַליש, אויב מיר ווייזן נישט עפעס נייעס.

עס איז דאָן אַנגעגאַנגען צווישן טעאַטערס אַ שטילער געוועט, ווער וועמען וועט אַריבעריאָגן קינסטלעריש. אין אַזאַ אַטמאָספּערע קאַנט איר נישט זיצן מיט פאַרלייגטע הענט און וואַרטן אויף נסים. און דאָ איז אויסגעוואַקסן אַ טעאַטער, וואָס האָט אונדז דעריאָגט. דאָס איז דער יידישער קאַמער טעאַטער. דער יידישער קאַמער טעאַטער האָט געהאַט איין גרויסע מעלה איבער אונדז, וואָס ער האָט געהאַט אַ גרויסן רעזשיסאָר, אין דער צייט, וואָס מיר האָבן ערשט באַדאַרפט אַנקומען צו גרויסע קינסטלער נאָך הילף. גראַנאַווסקי האָט געשאַפן דעם טעאַטער מיט זיינע אייגענע כחות און קינסטלערישע דערגרייכונגען. גראַנאַווסקי פאַרשטעלונגען האָבן פאַרמאַגט אימפעט, פרייד. ליכט און קלאַנג האָבן זיך פאַראייניקט און האָבן אַנגעפילט דאָס טעאַטער.

די „היממה“-אַקטיאָרן זיינען געווען באַגייסטערט פאַר דער נייער פאַר-מע, פאַר דעם געוואַקסן אופן ווי גראַנאַווסקי האָט אויסגעטייטשט שלום-

עליכמען און גאלדפאדענען, אבער מיר זיינען נישט מסכים געווען מיט דעם מעטאד. מיר זיינען אפשר געווען מסכים מיט די רעזולטאטן, אבער נישט מיט די מעטאדן.

גראנאווסקיס א פארשטעלונג איז געווען אויסגערעכנט מאטעמאטיש. יעדע זאך אויף דער בינע האט זיך באוועגט אין ריטם. אלץ האט געלעבט, אבער דערפאר האבן די אקטיארן נישט געשפילט קיין גרעסערע ראל פון דער דעקאראציע. פארקערט, אמאל האט זיך אויסגעוויזן, אז נישט דער קאסטיום איז גענייט געווארן פארן אקטיאר, ניט די דעקאראציע איז גע- בויט געווארן פאר אים, נאר אז דער אקטיאר איז דא אויף דער בינע צו דערגאנצן די אלע זאכן. עס איז פשוט געווען ווי מען נעמט מאריאנעטן און מען דרייט זיי אן לויטן ווילן פון רעזשיסאר. אזא אינדרוק האבן די „הבימה“ אקטיארן באקומען.

דער אקטיאר, אלס יחיד, פלעגט איינגעזונקען ווערן אין א ים פון קאליר, ליכט און פארב, אזוי אז ער האט שוין קיין שום אייגנארטיקע פונקציע נישט געהאט. זיין גורל פלעגט באשטימט ווערן אין קאבינעט פון דעם רעזשיסאר. ער האט באדארפט שטיין אט אזוי ווי דער רעזשיסאר האט אנגעצייכנט, און אזוי האט ער באדארפט אויסזען.

אזא טעאטער איז דער „הבימה“ געווען פרעמד. אזא טעאטער אנט- וויקלט דעם רעזשיסאר, אבער נישט דעם אקטיאר. דער אקטיאר באטיי- ליקט זיך נישט אין אויסארבעטן די פארשטעלונג, זיין עצה איז אן איבע- ריקע, ער לערנט זייער ווינציק. היינט, וואס פאר א קינסטלערישע באפריי- דיקונג קאן האבן דער אקטיאר, אז ער נעמט נישט קיין אנטהיל אין דער שעפערשישער ארבעט?

נישט קוקנדיק, וואס די רעזולטאטן זיינען געווען גלענצנדיקע, האבן אבער די מעטאדן פון גראנאווסקין דעם „הבימה“ שוישפילער קיינמאל נישט צוגעצויגן. אויך די אקטיארן פון יידישן קאמער טעאטער פלעגן זייער אפט פראטעסטירן קעגן אזא באהאנדלונג. אין דער שטיל האבן זיי געוויס געבענקט נאך די מעטאדן פון דער „הבימה“. גראנאווסקי האט דעם אק- טיאר געהאלטן נאר א מאטעריאל צו אויספילן געוויסע רעזשיסארישע אויפגאבעס, און נישט מער. ער האט דעם אקטיאר נישט געגעבן קיין קינסטלערישע פרייהייט. האבן זיך טאקע זייער ווינציק אקטיארן אנטוויקלט מיט אן אייגענעם פרצוף. מען האט שוין באדארפט זיין אויסערגעוויינלעך טאלאנטפול, ווי וואפסי און זוסקין, כדי ארויסקריכן פון דעם שווערן יאך פון דעם רעזשיסאר-דיקטאטאר און אנצייכענען אייגענע וועגן פון שפילן.

צווישן דער „הבימה“ און יידישן קאמער טעאטער איז תמיד אנגע- גאנעגן א געוויסע קינסטלערישע אמביציע, ווער וועט וועמען אריבעריאגן?

אָבער דעם יידישן קאָמער טעאָטער איז געווען אַ סך לייכטער צו קריגן שטימונג אַרום זיך. ער איז געוואָרן דער נאַציאָנאַלער יידישער טעאָטער. דער שפּיגל פון מאַסקווע. די פּרעסע, סיי די רוסישע, סיי די יידישע, האָט אים געלויבט אין הימל אַריין. דער קאָמער טעאָטער האָט געהאַט אַ סביבה אַרום זיך. דער אַרבעטער, וואָס האָט אפשר נישט אַזוי פאַרשטאַנען די אַקראַבאַטישע אויסטייטשונג פון רעזשיסאָר, איז אָבער פאַרכאַפט געוואָרן פון דער פאַרביקייט, פון די טעניץ און געזאַנגען, וואָס זיינען אויסגענוצט געוואָרן אויף אַ וואונדערלעכן אופן. עס זיינען אַריינגעפלאַכטן געוואָרן אַלע יידישע פּאַלקס-לידער, וואָס זיינען באַאַרבעט געוואָרן פון אַזעלכע וואונדערלעכע קאָמפּאָזיטאָרן ווי יוסף אַחרון, אַלעקסאַנדער קריין און פּלווער. קריינס וואונדערלעכע אַראַטאָריע צו פּרצס „באַנאַכט אויפן אַלטן מאַרק“ האָט ממש פאַרכאַפט דעם צושויער.

אָבער אינטערעסאַנט איז צו באַמערקן, אַז דער צושויער, אַוועקגייענדיק פון טעאָטער, האָט געזונגען די לידער פון טעאָטער, אָבער שפּעטער האָט עס אויף אים נישט איבערגעלאָזט קיין רושם. ערגעץ טיף אין האַרצן איז געווען פּוסט. די „הבימה“-פאַרשטעלונגען, דאַקעגן, זיינען אַריינגע-דרונגען טיף אין האַרצן. דער עולם פלעגט אפשר באַ אונדז נישט פאַר-כאַפט ווערן פון דער לעבעדיקייט און פאַרביקייט אויף דער בינע, אָבער דערפאַר איז דער איינדרוק אים פאַרבליבן אויף אַ סך וואָכן און חדשים. דאָס איז דערפאַר, ווייל אין „דער הבימה“ האָט יעדער אַקטיאָר געווירקט מיט זיין פּערזענלעכקייט. אַט דערפאַר פלעגן די טיפּן פון דער בינע באַגלייטן דעם צושויער אַ לאַנגע צייט.

נאָך אַ קאָנקורירנדיקע מעלה האָט געהאַט דער קאָמער טעאָטער מיט דעם, וואָס ער האָט גערעדט אויף יידיש. האָבן מיר זיך מיטן קאָמער טעאָטער נישט געוואָלט פאַרמעסטן אין געזעלשאַפטלעכע כחות, אָבער אין קינסטלערישן זין האָבן מיר שטענדיק געפילט, אַז ווען מיר האָבן די גינסטיקע רעזשיסאָרישע כחות, און די פּאַסנדיקע פּיעסע, וואָלטן מיר גע-האַט אַ גרויסן דערפאַלג.

מיר האָבן געזוכט אַ רעזשיסאָר ווי מיט ליכט, און נישט געפונען; און קיין פּיעסע איז אויך נישט געווען. האָט זיך דער קאָלעקטיוו אָנגע-הויבן שטאַרק זאָרגן. עס האָבן זיך ווידער אָנגעהויבן די פאַרזאַמלונגען און מען האָט געזוכט אַן אויסוועג. אַזוי קאָן ווייטער נישט אָנגיין. מיר האָבן געפילט, אַז דער קאָלעקטיוו דאַרף אָננעמען נייע פאַרמען, אָבער וואָס פאַר אַ פאַרמען, האָט דער קאָלעקטיוו נישט געוואוסט. איין זאך האָט מען יאָ געוואוסט, אַז ווייטער קאָן מען אַזוי נישט גיין.

עס איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז מיר פאַרן אַוועק. דעם נעקסטן סעזאָן וועלן מיר שוין דעם טעאָטער נישט עפּענען. מיר וועלן אַרויספאַרן פון

רוסלאַנד. אַבער איידער מיר פאַרן אַרויס, דאַרפן מיר צוגרייטן נאָך אַ
פאַרשטעלונג, לכל הפחות, נאָך איינע.

מיר האָבן געזוכט אַ פיעסע, וואָס זאָל זיך לאָזן לייכט אויפפירן,
און מיר האָבן זיך אָפגעשטעלט אויף דער אַמעריקאַנער קאַמעדיע „דער
מבול“ פון א. בערגער.

מיר פארלאזן סאָוועטן-פאַרבאַנד

דער „מבול“ איז געווען די לעצטע

פאַרשטעלונג, וואָס מיר האָבן אויפגעפירט אין מאַסקווע, די לעצטע אַרבעט, אויף וועלכער מיר האָבן געאַרבעט מיט התמדה, מיט דעם זעלביקן אימפעט און איבערגעגעבנקייט, וואָס אַ פאַרשטעלונג דאַרף האָבן. דאָס לעצטע מאָל, וואָס די „הבימה“־שוישפילער זיינען געזעסן, שטודירט צוזאַמען און דאָס האָט געהייסן זיך פאַרנעמען מיט קינסטלערישער שעפּערישער אַרבעט.

אין אַזוינע טעג פלעגט אינגאַנצן פאַרשווינדן דער פעסימיזם, דער יאוש, און זיין פּלאַץ פלעגט פאַרנעמען מוטיקייט, פּריילעכקייט און געזאַנג. שעפּערישע אַרבעט פלעגט פּלעגט אָפּשטופּן אַלע זייטיקע זאַכן. עס איז נישט געווען קיין צייט פאַר קיין אַנדער זאַך, ווען מען האָט באַדאַרפט זיצן באַם טיש און שטודירן, אָדער שטיין אויף דער בינע און פּרובירן. פאַר דער „הבימה“ זיינען די חדשים פון אַרבעט איבער אַ פאַרשטעלונג אַלע מאָל געווען אַ סך מער שעפּעריש ווי די פאַרשטעלונג גופּא. דער שוישפילער האָט געהאַט אַ סך מער קינסטלערישן פאַרגעניגן פון דעם פּראַצעס, ווען ער האָט געאַרבעט אויף זיין ראַל, איידער פון דער ראַל, ווען ער האָט זי שוין געשפילט אויף דער בינע. אויף די פּראָבן האָט ער גענוצט זיין פּאַנטאַזיע, דאַרטן איז ער געווען דער מייסטער פון דעם געשטאַלט, וואָס ער פלעגט אויספאַנטאַזירן. אמת, מען האָט באַדאַרפט און געקאַנט אויף יעדער נייער פאַרשטעלונג אויסגעפינען נייעס פאַר דער ראַל, אָבער עס האָט שוין נישט געהאַט דעם טעם.

דער „מבול“ האָט געדאַרפט געבן אַ מעגלעכקייט די „הבימה“־שוישפילער צום ערשטן מאָל זיך אַנטאָן אין אייראָפּיאישע קליידער אויף דער בינע. די האַנדלונג קומט פאַר ערגעץ אין אַ שטאַט אויפן ברעג פון טייך מיסיסיפּי. עס קלייבן זיך צונויף אין „באַר“ (שענק) פאַרשיידענע מענטשן, וואָס האָבן זיך נישט ליב. עס זיינען דאָ שפּעקולאַנטן, אַדוואַקאַטן, בירזשע־הענדלער, אַלטע אַקטיאָרן און דערפּינדער. ווען זיי פאַרזאַמלען זיך אין „באַר“, זעען מיר זיי זיצן באַזונדער, יעדער — אַ וועלט פאַר זיך. מען רעדט זיך דורך נאָר פון יוצא־וועגן. מען שטעכט זיך מיט ווערטלעך און עס דערגייט צו געשלעגן. אָבער אַט זאָגן אָן די צייטונגען, אַז אַ שטורעם קומט אָן און

ALEXANDER MOISSI

אלעקסאנדראַ מאַאיסי

אלעקטאנדראַ מאַאי (ויצט צווייטן רֶאוּרִינָה און צימון אַרין דער טרנסטער ריי) מיטן תּבִימָה קאַלעקטיוון נאָך אַ פּאַרשטעלונג פֿון "דיבּוק" אין מאַסקווע.

ALEXANDER MOISSI—With the Habima Troupe After a Performance of the "Dybbuk" in Moscow

אז די מיסיספיי-וואַסערן הויבן זיך. די סכנה דערנענטערט זיך. מען פאַרמאַכט די לאַדן, די טירן, עס ווערט איבערגעריסן דער טעלעפאָן, טע- לעגראַף און צום סוף די עלעקטריק. אַלע פאַרזאַמלטע זיינען זיכער, און די גאַנצע שטאַט איז פאַרפלייצט און נאָך אַ מאַמענט וועט עס זיי, צוזאַמען מיטן „באַר“, ערגעץ פאַרטראַגן און זיי וועלן אומקומען.

אין אַזאַ סכנה ווערט די חיה אין מענטשן אָפגעקילט. פאַרן טויט ווערט יעדער אַ בעל-תשובה און יעדער גיט זיך אָפּ חשבון-הנפש: פאַרוואָס אייגנטלעך האָב איך פיינט אַ צווייטן? וואָס איז, מישטיינס געזאַגט, דאָס גאַנצע לעבן? און די אַלע פאַרזאַמלטע טומלען שוין נישט, מען גייט אַרום אַרומגענומען ברידערלעך, אויב שטאַרבן, איז אַלע צוזאַמען. מען קושט זיך אפילו מיטן באַדינער, דעם נעגער, דער באַלעבאַס וויינט מיט ביטערע טרערן, מען זאָל טרינקען און עסן, וואָס עס איז נאָר פאַרבליבן, ווייל סיי-ווייט וועלן מיר דאָך שטאַרבן.

דער עולם שיכורט זיך אָן. מען הוליעט, מען האַלדזט זיך און מען קושט זיך ביז מען ווערט אַנשלאָפן. און אז מען כאַפט זיך אויף שוין ניכטערע, גלויבט מען זיך אַליין נישט, און מען לעבט. עס טוט פלוצים אַ קלונג דער טעלעפאָן. אַלע טוען זיך אַ לאַזן: יעדער וויל זיין דער ערשטער. מען גייט צו צו דער טיר צוהערן זיך ווי עס האַלט מיטן „מבול“ און עס ווייזט זיך אַרויס, און קיין מבול איז גאָר נישט געווען. עס איז געווען אַ שטורעם, און באַלד ווערט ליכטיק. איינער פאַרגעסט דעם צווייטן און מען לויפט צום אַרויסגאַנג. די חיה האָט זיך אין מענטשן ווידער אַנטפלעקט, ער קאָן שוין ווידער דעם צווייטן נישט אַנקוקן און דער באַלעבאַס האָט זיך אַרומגעקוקט, און זיין גאַנצער וויין איז אויסגעטרונקען געוואָרן, שטעלט ער צו אַ חשבון דער קאַמפאַניע, און עס ווערט זיי פינצ- טער אין די אויגן. יעדער צעגייט זיך אין זיין נאָרע, נישט נאָר מיטן גוף, נאָר אויך מיט זיין נשמה.

דאָס איז דער אינהאַלט. ווי אַזוי האָט די „הבימה“ געוואַלט אויפ- פירן דעם „מבול“? די טעמע איז אַן אַלמענטשלעכע, דאָס איז די נאַטור פון יעדן מענטשן, ווער ער זאָל נישט זיין. אָבער כדי צו געבן דעם „מבול“ אַ ספעציפיש יידישן לבוש, האָבן מיר געוואַלט אַריבערטראַגן די האַנדלונג פון אַמעריקע ערגעץ נענטער צו אונדז, און די האַנדלונג זאָל פאַרקומען נישט אין אַ „באַר“, נאָר, לאַמיר זאָגן, אין אַ שענק אָדער אין אַ הויז, וואו עס זיינען נאָר פאַרזאַמלט יידן. עס זיינען שוין געפונען געוואָרן טיפן פאַרשיידענע, עס זיינען אפילו געשאַפן געוואָרן נגונים, ספעציפיש יידישע, אָבער באַ די פראַבן האָט זיך אַרויסגעוויזן, און נישט נאָר וועט די פאַר- שטעלונג פון דעם נישט געווינען, נאָר זי קאָן אַ סך פאַרלירן. די אַפעראַציע

וואלט אפשר דורכגעגאנגען דערפאלגרייך, אבער דער פאציענט וואלט געשטארבן.

עס האט זיך ארויסגעוויזן, אז מיר וואלטן געדארפט שאפן א נייעם טעקסט פאר דער פיעסע, און די רעזשיסארן פון דעם „מבול“, ווערשילאָוו און טעלעשעווא, האָבן געמוזט זיך אומקערן צום אַריגינאַל, און נישט מאַכן קיינע ענדערונגען. פון דעם עקספערמענט זיינען נאָר פאַרבליבן די יידישעלעכע נגונים, וואָס האָבן זייער שיין געקלונגען, אָבער וואָס האָבן בשום אופן זיך נישט צוגעפאַסט צו דעם אַריגינעלן „מבול“. און דערפאַר פלעגט מען אונדז אַלעמאַל פרעגן, נאָך דער פאַרשטעלונג: זאָגט מיר, פאַרוואָס זינט איר יידישע נגונים אין „מבול“? ווי קומען אױפן מיטיסיפּי טײך חסידישע נגונים? ... גיי דערצייל אַלעמען, אַז דאָס איז אַן איבערבלייבעכץ פון אַן עקספערמענט;

מיטן „מבול“ האָט זיך די „הבימה“ איבערציִיגט, אַז עס זיינען שוין דאָ אַקטיאָרן, וואָס קאָנען נעמען אַן אײראָפּײאַישן רעפערטואַר, און שפּילן פּונקט אזוי איבערציִיגנדיק ווי אין די ספּעציפּיש יידישע און היס-טאָריש-לעגענדאַרישע פּיעסן.

די פאַרשטעלונג, דער „מבול“, איז כמעט אינגאַנצן געבויט געוואָרן אויף דעם שווישפּיל פון דעם אַקטיאָר. דער אַקטיאָר האָט געקאָנט מאַכן אינטערעסאַנט און פאַרכאַפּנדיק די פאַרשטעלונג און האָט אויך געקאָנט מאַכן פון איר אַ פּולשטענדיקן דורכפאַל. קיינע רעזשיסאַרישע טריקס זיינען נישט גענוצט געוואָרן. פאַרשטייט זיך, אַז דאָס האָט געהאַלפּן אַרויסברענגען צום ערשטן מאַל נייע שווישפּילערישע כחות. חיהלע גרובער, צום ביישפּיל, האָט זיך באַוווּזן צום ערשטן מאַל אין אַ גרויסער און פאַראַנטוואָרטלעכער ראָל, אין וועלכער זי האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַר אײנער פון די טאַלאַנט-פּולסטע שווישפּילערינס פון דער „הבימה“. באַראַץ און א. ווינאַר, אַלס דער באַדינער „טשאַרלי“, האָבן אַרויסגעוויזן אַ סך פּלינקייט; אײטקין, אַלס סטרעטאַן, איז געווען אויסגעצייכנט, און באַזונדערס האָט אַרויס-געשיינט, צום ערשטן מאַל אין אַ פאַראַנטוואָרטלעכער ראָל, בענגן שניידער, אַלס פרעזיער. מיר מיט בערטאַנאַוו, איז אויסגעקומען צו שפּילן צוויי געסט אין „באַר“; ער אַלס אַקטיאָר און איך אַלס דער דערפּינדער נאַרדלינג. צום ערשטן מאַל איז מיר אויסגעקומען צו שפּילן אַ קאַמישע ראָל, וואָס איר הױפּט-קאַמיום באַשטייט נישט נאָר אין אויסזען, נאָר אויך אין די ווערטער. נאַרדלינג האָט אַ מאַנאַלאָג פון אַ נאַאױזן דערפּינדער פון אַ טעלעסקאָפּ. אָבער איך הױב אָן צו דערציילן די געשיכטע, און איך האָב אַרײַנגעבראַכט אַזױפּיל קאַליר אין דעם מאַנאַ-לאָג, וויפּיל עס איז געווען מעגלעך, אָבער ווי דערשטוינט בין איך געוואָרן, ווען איך האָב אָפּגעקנאַקט דעם מאַנאַלאָג און בין געבליבן מיט

אן אפענעם מויל ווארטן אויף א געלעכטער, אדער אפילו אפלאדיסמענטן, און נישט נאָר האָב איך נישט געהערט קיין געלעכטער, נאָר קיין שמייכל האָט קיינער נישט געטאָן. איינער איז געזעסן אין דער ערשטער ריי מיט אַזאָ אויסדרוק, ווי איך זאָל אים געווען אָפּגיטן מיט קאַלטע וואַסער. פון ווייטיק האָב איך זיך געלאָזט לויפן הינטער די קוליסן, טרערן האָבן מיך געשטיקט און איך האָב קיין וואָרט נישט געקאָנט אויסריידן. עס האָט מיך שטאַרק פאַרדראָסן: דו אַרבעטסט אַזויפיל אויף אַ ראָל, און צום סוף פאַרשטייט מען דיך גאָר נישט!

איך בין זיכער, אַז אַ סך אַקטיאָרן פון „מבול“ האָבן די זעליבקע זאָך געפילט. און אפשר שפיל איך שלעכט? אפשר איז שולדיק מיין שפילן אין דעם וואָס מען לאַכט נישט? אָבער אַט שפילן אַנדערע אַקטיאָרן זייער גוט, און מען לאַכט אויך נישט. שפעטער האָבן מיר זיך צוגעוואוינט צו דעם, מיר האָבן אין משך פון שפילן געפונען פאַרשיידענע פּאַנטאַמימעס אַריבערצוטראָגן די קאָמישע סיטואַציעס איבער דער ראַמפע.

מער פון אַלעמען איז געווען אויפגעבראַכט דער, וואָס האָט געשפילט דעם אַקטיאָר אויף די ערשטע פאַרשטעלונגען. זיין נאָמען איז געווען פּערסיץ. קיין טאַלאַנט האָט ער אפשר נישט פאַרמאָגט, אָבער אַ באַציאָנונג האָט ער געהאַט צו דער בינע. ער, אַלס „אַקטיאָר“, האָט אויך געהאַט אַ מאַנאַלאָג און צום סוף, ווען דער עולם האָט באַדאַרפט לאַכן און נישט געלאַכט, איז ער צוגעגאַנגען צו דער ראַמפע, אַריינגעקוקט טיף אין טעאַ-טער און געוואָרט. דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגעזעצט באַם טישל מיט מיר און גערעדט פאַר פייער און פאַר וואַסער אויף אַלעמען, ספּעציעל אויף די יידן, וואָס לערנען זיך ניט העברייאיש. לאַכן פון אים האָט מען נישט געטאַרט, ווייל לויט דעם פיפקען זיינעם מיט דער לילוקע אין מויל האָט מען געקאָנט זען, אַז מען איז נישט „זיכער מיטן לעבן“.

דער „מבול“ האָט אָבער געבראַכט אַ סך פרייד דער „הבימה“. די פאַר-שטעלונג איז געווען אַנדערש ווי אַלע אַנדערע. עס איז געווען אַ פריילעכע פאַרשטעלונג.

די טעאַטער-אַדמיניסטראַציע האָט דערווייל געגרייט זיך צום אָפּפאַרן. צמח איז געפאַרן קיין בערלין און ריגע און האָט געקראָגן אַן אַנטרעפעניאָר נישט נאָר מיט געלט, נאָר אויך מיט באַציאָנונג צו דער „הבימה“. דאָס איז מ. א. גפן. האָט מען באַדאַרפט זיך אַביסל אויסקליידן, צוגרייטן זיך צום וועג, און אַט קומט אַן אונדזער געזעגענונגס-פאַרשטעלונג אין מאַסקווע. מיר האָבן געשפילט דעם „דיבוק“ צום 300טן מאַל. דער טעאַטער איז אַזוי געפאַקט, אַז עס איז נישטאַ וואו אַ ריר צו טאָן זיך און די קאַסע איז באַלאַגערט. די גאַס איז פאַרפליצט פון מענטשן. אַ סך פריינט, פאַר-ערער פון דער „הבימה“ שטייען אין דרויסן און קאָנען נישט אַריין,

עס איז געוואָרן אַזאַ געדערענג, אַז מען האָט געמוזט אַרויסרופן מיליציע צו האַלטן אַרדענונג.

די פּאַרשטעלונג איז געשפּילט געוואָרן פּונקט ווי צום ערשטן מאַל, מיט וואַכטאַנגאַוון. די זעלביקע ערנסטע שטימונג, די זעלביקע האַרץ-קלאַפּעניש.

אין די גאַרדעראַב-צימערן הערשט אַזאַ אומרואַקייט, אַז מען קאָן זיך קוים פּאַרשטעלן. יעדער איינער איז פּאַרטיפּט אין זיך; יעדער איינער פּילט, אַז מיט דער פּאַרשטעלונג ווערט פּאַרענדיקט אַ פּעריאָדע אין זיין לעבן; אַז עס רייסט זיך איבער אַ פּאַדים, וואָס האָט פּאַרשאַפט אַזויפּיל פּרייד.

יעדער איינער האָט פּאַראויסגעזען עפעס אַנדערש אויפן ווייטן אומ-באַקאַנטן וועג. עס האָט זיך נישט געוואַלט איבעררייסן דאָס לערנען, איבערלאָזן די טויזנטער פּריינט, די וואַרימע באַציאונג פון דער גאַנצער טעאַטער-וועלט, און אַ שרעק האָט מען געקאַנט זען אין יעדנס אויגן, אַ שרעק פּאַר דאָס אומאַכוואוסטע. חברים, וואָס האָבן געמוזט פּאַרבלייבן אין מאַסקווע און וואָס זיינען געווען פּאַרבונדן אַ סך יאָרן מיטן טעאַטער, זיינען געשטאַנען הינטער די קוליסן און געוויינט. זיי האָבן פּאַרלאָרן אַלץ... און ווען צימח האָט פּאַרענדיקט זיין געזעגענונגס-רעדע פּאַרן פּאַר-האַנג, און אַ בלייכער אַרויף צו אונדז אויף דער בינע, האָט די מוויק אַנגע-הויבן שפּילן „מפּני מה“. די טענער האָבן זיך געצויגן לאַנגזאַם הינטער די קוליסן אין טעאַטער אַרײַן, דער עולם האָט מיטגעזונגען דעם ניגון, פון אַ סך פּלעצער האָבן זיך געטראַגן כליפּערייען. עס האָט געשטיקט אין האַלדז. די געדאַנקען זיינען געווען ערגעץ אויף נישני קיסלוואַסקי פּערעאולאַק, וואו מיר זיינען אַמאַל געזעסן און געשלונגען די ווערטער פון וואַכטאַנגאַוון.

אַזאַ פּאַרשטעלונג איז זעלטן צו זען. עס איז נישט קיין שפּיל, עס איז אַ „זײַגעזונט“, וואָס קאָן נישט איבערגעגעבן ווערן מיט ווערטער, נאָר בלויז דורך געפּיל און געזאַנג. ווען דער פּאַרהאַנג איז געפּאַלן, נאָכן לעצטן אַקט, האָבן מיר נאָך אַלץ געהערט געשרייען אין רוטיש, העבריי-איש און יידיש. פּריינט און פּאַרערער זיינען געקומען הינטער די קוליסן געדריקט די הענט און געהאַלפּן פּאַקן די זאַכן. דערביי פּלעגן זיי נייגעריק פּרעגן, ווען קומען מיר צוריק? מיר האָבן געענטפּערט, אַז מיר פּאַרן אויף אַ טורבע נאָר אויף אַ האַלבן יאָר, העכסטנס אויף אַ יאָר, און מיר קומען צוריק.

דאָס איז נישט געווען קיין ענטפּער גלאַט אין דער וועלט אַרײַן. מיר האָבן געגלויבט באמונה שלמה, אַז מיר קומען צוריק. מיר האָבן זיך גאָר אַנדערש נישט פּאַרגעשטעלט. די סאָוועטישע מאַכט האָט אונדז

נישט נאָר באַוואַרנט מיט פּאַספּאַרטן יעדן איינציקן, נאָר אויך מיט ספּע-
ציעלע דערלויבענישן פאַר אונדזערע צימערן, וואָס זאָלן נישט צוגענומען
ווערן באַ אונדז, בעת מיר וועלן זיין אוועקגעפאַרן.

אין עטלעכע וואַכן אַרום זיינען די דעקאָראַציעס געווען פאַרפאַקט.
מיר זיינען געווען גרייט יעדן טאָג פאַרלאָזן מאַסקווע. צווישן די אַלגעמיינע
אַפּישן איז דער „הבימה“ פּלאַץ געווען לידיק. מיר האָבן שוין אפילו נישט
געהאַט קיין פּלאַץ וואו צו פאַרזאַמלען זיך. דעם 24טן יאַנואַר, 1926,
זיינען מיר שוין געווען אויף אַ באַן, וואָס האָט אונדז באַדאַרפט פירן „זאַ
גראַניצו“ אין אויסלאַנד — ריגע. דער באַן־הויף איז געווען געפאַקט מיט
מענטשן, פריינט, אייגענע און קרובים. דער וואַגאָן איז געווען געפאַקט
מיט פאַרערער, יונגע מאַלער, שוישפילער, פּאַעטן, וואָס פּלעגן זיך אויסלעבן
מיט דער „הבימה“, און איצט זיינען זיי פאַרבליבן אליין. נאָך אַ מאַמענט
און מיר פאַרלאָזן מאַסקווע. די באַן רירט זיך, סאַפעט, און הוסט, און
ס'איז איר שווער אַרויסצורייסן זיך פון די מאַסן וואַגאַנען אַרום און
אַרום. דורכן פענצטער זעט מען גאַרנישט. אַ פינצטערער חלל. נאָר פון
ערגעץ הערט זיך דער באַוואוסטער טרויעריקער רוסישער נגון: „סוכאָו יאַ
קאַראַטשאַקאי פּיטאַלאַס“. דער ניגון ווערט אַליץ שטילער און שטילער, מ'הערט
נאָר דעם טאַקט פון די רעדער, וואָס פּרעגן „וואוהין?“, „וואוהין? וואוהין?“
מיר זיצן אַלע און שווייגן.

שפּעט באַנאַכט זיינען מיר אַנגעקומען צו דער גרעניץ. די
רוסישע וועכטער האָבן אונדז אַלעמען אַראַפּגענומען פון וואַגאַן, מען
האַט אונדזערע זאַכן זייער ווינציק אונטערזוכט, און ווען זיי זיינען פאַרטיק
געוואָרן מיט אַלעמען, האָבן זיי אונדז נאָך געהאַלטן. מיר האָבן נישט
געוואוסט וואָס צו טראַכטן פון אַזאַ העפלעכקייט. עס וויינט זיך אַרויס, אַז
די וועכטער האָבן זיך דערוואוסט, אַז עס פאַרן אַקטיאָרן פון מאַסקווע,
בעטן זיי, מען זאָל פאַר זיי אימפּראַוויזירן אַ קאַנצערט. וואָס־זשע גיט מען
זיי? סיידן אָפּשפּילן זיי אַ סצענע פון „איביקן ייד“? ... פונדעסטוועגן האָט
גאַלאַנד פאַר זיי געזונגען אַ פאַר רוסישע לידער, איינער האָט עפּעס דע-
קלאַמירט, און מיר האָבן זיך גוט־ברודערשיש געזעגנט מיט זיי.

אין אַ שטונדע אַרום זיינען מיר צוגעפאַרן צו דער לאַטווישער גרעניץ.
אין וואַגאַן איז פינצטערלעך. מיר זיינען פאַרשלאָפּן. מען קוקט דורך באַ
אונדז די פּאַספּאַרטן און מיר זיינען שוין אין אויסלאַנד. עס זיינען געקומען
ספּעציעלע קאַרעספּאַנדענטן פון ריגע אונדז באַגעגענען. דער קאַרעספּאַנ-
דענט האַלט אַ ביכעלע אין האַנט און פאַרשרייבט אַליץ, וואָס ער הערט.
אונדז איז נישט געווען פאַרשטענדלעך פאַרוואָס וויל ער דוקא ריידן מיטן
דירעקטאָר, אַדער נאָר מיט די, וואָס שפּילן די הויפּט־ראַלע. מען גיט
אים צו פאַרשטיין, אַז עס זיינען נישטאַ קיין דירעקטאָרן, עס זיינען נישטאַ

קיין הויפט־ראַליסטן. אמת, עס איז דאָ אַ מנהל, עס איז דאָ אַ „מועצה“, אָבער זיי זיינען אַלע חברים פון איין גרויסן קאַלעקטיוו. „טאַקע“? האָט זיך גע- וואונדערט דער באַברילטער קאַרעספּאַנדענט. „וואָס מיינט איר?“ האָט ער שוין גאַרנישט געקאָנט פאַרשטיין, ווען מען האָט אים געזאָגט, אַז מיר באַקומען אַלע איין געהאַלט, אַז אַלע שפּילן קליינע און גרויסע ראַלן. דער קאַרעספּאַנדענט האָט עס אויסגעהערט, אָבער ער האָט זיך געשמייכלט אין וואַנצע, ווי איינער רעדט: „איר מעגט זיך ריידן פון קאַלעקטיוו, שמאַלעקטיוו, אָבער מיר וועלן שוין שרייבן, וואָס מען דאַרף.“ עס האָט שוין געטאַגט, ווען מיר זיינען אָנגעקומען קיין ריגע. דער וואַק- זאַל איז געשלאָפן. עטלעכע מענטשן זיינען געקומען אונדז באַגעגענען און צווישן זיי אונדזער אימפּרעסאַריאַ דער גוטמוטיקער מ. א. גפן, וואָס האָט, אגב, געבראַכט די „הבימה“ נישט אַזוי צוליב געשעפט, ווי צוליב איר נאַ- ציאַנאַל־קולטורעלן ווערט. מען האָט אונדז אָפּגעפירט אין האַטעלן, און איבער די גאַסן זיינען שוין געהאַנגען גרויסע רייזקע אַפּישן, וואָס האָבן אָנגעזאָגט אונדזער ערשטע פאַרשטעלונג אין ריגע.

ריגע — אונדזערע ערשטע גאסטשפילן אין אייראפע

דער רעגן קלאפט טרויעריק אויפן

פענצטער אין האטעל. לאנגזאם און ספקדיק קומט אן א נייער טאג. דו ליגסט מיט אפענע אויגן און קוקסט אויף דעם פארכמורעטן הימל. א געמיש פון פרייד און ספקות אין דיין הארצן. דו טראכסט: אט ביסטו, הבימהניק, שוין אין אויסלאנד, דארפסט באגעגענען די מאסע, פאר וועלכער דו האסט געבראכט נישט נאר קונסט, נאר אויך א מיסיע צו פארשפרייטן אויף דער גאנצער וועלט. דו, אידישער קינסטלער-אינטעליגענט, מענטש פון דער נייער עפאכע, פארשטייער פון א נייעם לעבן, אויב דיין אויפגאבע איז נישט קונסט לשם קונסט, נאר אויך א געוויסע מיסיע, טאג אין וואס באשטייט זי, אט די מיסיע? וואס איז אט דאס נייע ווארט, וואס דו וועסט זאגן מיט דיין קונסט די טויזנטער און טויזנטער מענטשן, וואס וועלן קומען דורך זען שפילן?

אט די פראגע איז געשטאנען שארף און בולט פאר א סך פון די הבימהניקעס. און נאך שארפער איז זי געווארן, ווען מען איז ארויס אין דער גאס און מען האט דערפילט דעם גרויסן אומגעדולד און פיבער, מיט וועלכן די יידן האבן געווארט אויף די „בימה“-פארשטעלונגען. מען האט געפילט א גרויסן יום-טוב אין שטאט; מען האט געפילט, אז דער עולם ריכט זיך אויף א געשעעניש.

געוויינלעך האבן געהאלפן שאפן די שטימונג אט די אלע קארעספאנ-דענטן, וואס האבן אונדז באגעגענט. נישט נאר די יידישע, נאר אויך די לאטווישע צייטונגען האבן געשריבן א סך וועגן די קומענדיקע גאסטראלן, און געוויס א סך גוזמאות, זאכן נישט געשטויגענע, אום צו שאפן דעם געהעריקן אינטערעס. אזוי, צום ביישפיל, האט מען געשריבן, אז די הבימהניקעס זיינען פרום. מען עסט נישט אן היטלען, און נאר כשר. זיינען שוין גרופעס געשטאנען ארום רעסטאראן, וואו די הבימהניקעס האבן גע-געסן, צו זען מיט די אייגענע אויגן, ווי זעען אויס אקטאארן וואס זיינען פרום, און דערצו רעדן זיי נאך העברייאיש ווי מאמע-לשון. אמת, א סך זיינען אויך געבליבן אנטוישטע, זעענדיק פשוטע בשר-ודמם, וואס עסן

נאך דערצו אן היטלען און קיין עין־הרע מיט אזא אפעטיט, ווי נאך א גרויסן הונגער...

ריגע איז, דאכט זיך, נאענט און דאך אזוי ווייט פון סאוועט־רוסלאנד. אט דארטן, איבערן גרעניץ, האט מען בא די מיליאנען יידן צוגעמאכט די קרעמלעך, דעם איינציקן קוואל פון פרנסה. מען האט בא זיי צוגענומען דאס שטעקעלע, מיט וועלכן זיי פלעגן דרייען, גלאט אזוי אין דער וועלט אריין; מען האט גענומען מנחם־מענדלען און מען האט אים געזאגט: נישט נאר ביסטו גייסטיק באפרייט געווארן אין דעם נייעם רוסלאנד, נאר דו קאנסט און דארפסט באפרייט ווערן פיזיש; קאנסט ציען דיין חיובה פון וועלכער סארט ארבעט דו ווילסט נאר. אין סאוועט־רוסלאנד האט מען געזאגט דעם יידן: קודם־כל ביסטו א מענטש און נאכדעם קאנסטו זיין א ייד, א גוי, א טאטער. אבער דא, אין ריגע, זאגט מען: קודם־כל ביסטו א ייד, און נאכדעם א מענטש.

אין ריגע זיינען די פארמען פון דעם יידישן לעבן כמעט ווי נישט פארענדערט געווארן, און מען האט אויף אונדז געקוקט ווי אויף מענטשן, וואס קומען פון הריי־חושך. אט די ספעציפישע באציאונג האט נאך מער פארשאַרפט דעם אינטערעס בא דעם ריגער יידנטום, און דאס האט געהאלפן צו שאפן די יום־טובדיקע אטמאספערע, אזוי אז די בילעטן פאר אלע פארשטעלונגען זיינען אויסגעפארקויפט געווארן אין פאראויס.

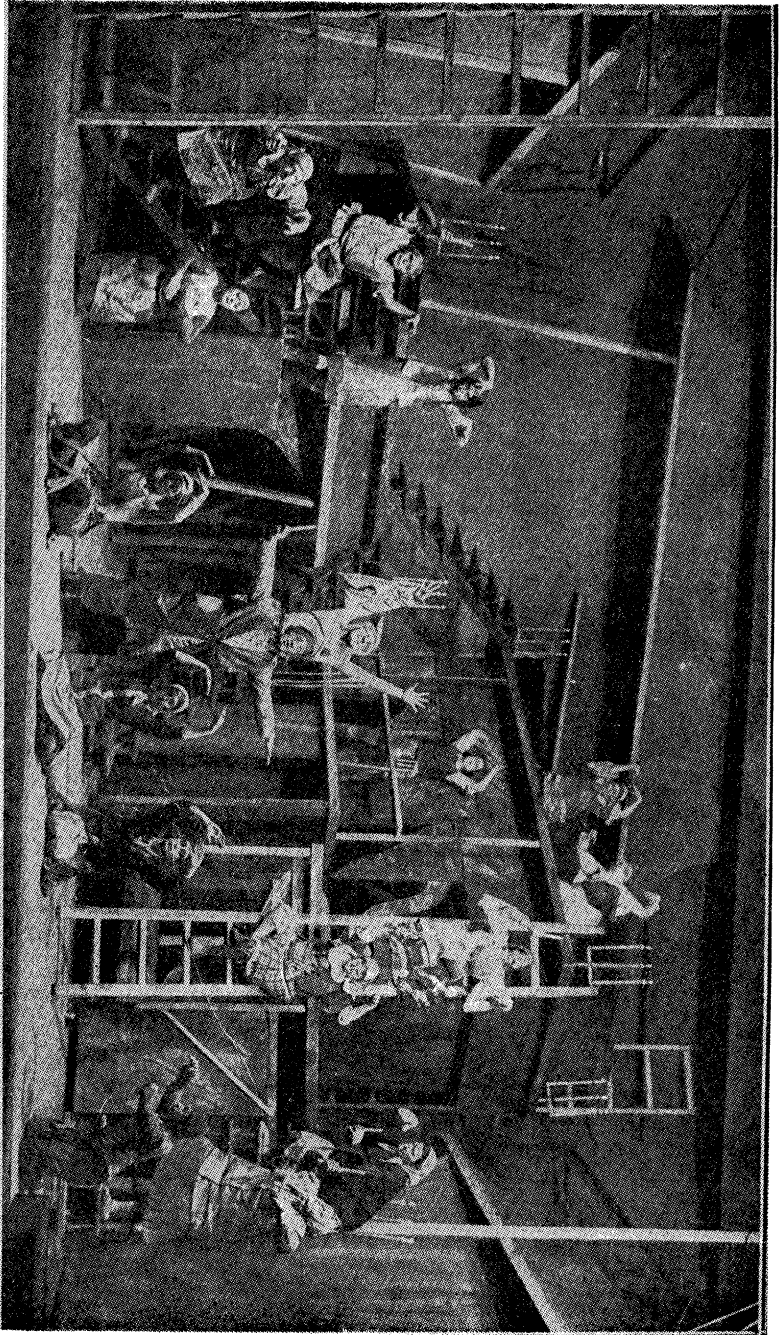
עס איז אוממעגלעך צו פארגעסן דעם ערשטן אָונט. מיר שפילן אין שענסטן טעאטער, וואס ריגע פארמאגט. די בינע איז אזוי גרויס, און דער גאנצער מאַסקווער „הבימה“־טעאטער וואלט זיך געקאנט באַקוועם צעלייגן אויף אַט דער ריזיקער בינע. געוויינלעך איז שטרענג פאַרבאָטן וועמען עס איז פון קאלעקטיוו אַרייַנצוקוקן אין דעם „אויג“ פון פאַרהאַנג, אַבער היינט מעג מען. דאָס האַרץ קלאַפט אזוי שטאַרק, און טוסטו אַ קוק אין „אויג“, פאַרדרייט זיך דער קאַפּ. דער באַלויכטענער זאַל איז נישט נאָר אַנגעפאַקט מיט מענטשן, נאָר יעדער מעגלעכער שטיי־פלאַץ איז פאַרנומען, און עס דאַכט זיך דיר, אַז מענטשן הענגען אין דער לופטן. דו פילסט דעם ציטער פון דעם עולם, דער עולם איז גרייט פאַרכישופט צו ווערן, און באַ אזוינע אומשטענדן פילט דער קינסטלער, און ער באַהעפט זיך מיט זיין גאַנצער נשמה מיטן עולם.

דער גאַנצער קאַלעקטיוו איז פאַרגרימירט, שטייט הינטער די קוליסן, און אויף דער בינע. עס איז דאָך אַ יום־הדין, היינט איז די ערשטע באַגעגעניש מיט אַט דעם לאַנג דערוואַרטעטן עולם. אַט דער עולם, וואָס דאַרף מיט אונדז פאַרקניפט און פאַרבונדן ווערן דורך קינסטלערישע פעדים; דער עולם, פאַר וועלכן דו האַסט זיך מקריב געווען, געזעסן און געלערנט, הונגער געליטן, צו ברענגען אים דאָס קינסטלערישע וואָרט, און דיין מיסיע.

מיכאיל אלעקסאנדראָוויטש טשעכאָוו
"צאַר איוואַן דער שרעקליכער"

MICHAIL ALEXANDROWITCH TCHEKHOV
as the Tsar Ivan the Terrible

THE MOSCOW JEWISH STATE THEATRE
Scene: *The Witch*, by A. Goldfaden
Staged by A. Granovsky

דער מאַסקױווער אידישער מלכות-טעאטער
א סצענע פון א. גאלדפאדענ'ס „די קױטשעמאָכענדן“
אױפגעפירט פון א. גראַװאָװסקי

אין אזוינע מאמענטן איז שווער צו טראכטן. דו גיסט זיך איבער דער סטיכיע, די ארומיקע אטמאספערע פארכאפט זיך, און דער דערפאלג באם סוף פון יעדן אקט איז אומבאשרייבלעך. אלס קינסטלער ביסטו אין דעם מאמענט הונדערט פראצענט צופרידן, ווייל דער טויזנט-קעפיקער עולם שטייט און אפלאדירט דיר לאנג און הארציק. אויסגעשרייען ספעציעל פון דער גאלעריע פארהילכן דעם זאל. היינט זיינען דאך פארזאמלט פארשיידענע ריכטונגען, פאראן דא נאענטע פריינט, ליב-האבער פון קונסט בכלל און פריינט פון העברייאישן ווארט, ציוניסטן, וואס באטראכטן אונדזער דערפאלג פאר זייער אויפטו, און אַנטי-ציוניסטן, וואס קוקן אויף אונז ווי אויף פינצטערלינגען, וואס זיינען געקומען צו פארשפרייטן לשון-קודש. עס זיינען אויך געווען פריינט פון סאוועטן-פארבאנד, וואס האבן געקוקט אויף אונדז, ווי אויף א דערגרייכונג פון דעם נייעם רוסלאַנד, און אזוינע, וואס האבן געקוקט אויף אונדז ווי אויף נאך א „סאוועטסקען בלאף“.

אין ערשטן מאמענט, אז זיי האבן פארגעסן אן פאליטיק און זיינען געווען אונטער דעם קינסטלערישן איינדרוק פון דער פארשטעלונג, האבן אלע אפלאדירט; אבער שפעטער האבן זיך שוין געהערט אויסגעשרייען פון פריינט און קעגנער.

ווען מען האט ארויפגעטראגן אויף דער בינע דעם ריזיקן בוקעט מיט בלומען פון דעם סאוועטישן אמבאסאדאר, וואס איז געווען אין טעאטער, האט זיך דער טעאטער פארוואנדלט אין א דעמאנסטראציע פאר און קעגן דער „הבימה“, וואס האט אנגעהאלטן א לאנגע צייט; עס האט געהערשט אזא טומל, אז מען האט נישט געקאנט אפילו אויסהערן די באגריסונגען פון די פארשטייער פון פארשיידענע ארגאניזאציעס.

די שטימונג פון דער פארשטעלונג און נאך דער פארשטעלונג האט אבער נישט פארקלענערט דעם רושם פון דער „הבימה“. פארקערט, עס האט צוגעגעבן נאך א גרעסערן אינטערעס. די פרעסע איז ארויס מיט אפשצונגען, וואס האבן געלויבט די פארשטעלונגען אין הימל אריין. און דאס האט אונדז פארזיכערט א דערפאלג, נישט נאר אין ריגע, נאר אויך אין די דערבייאיקע לענדער. יעדע פארשטעלונג איז געווען א טריאומף, דער גרויסער מאטעריעלער דערפאלג האט אונדז אויך געגעבן א מעג-לעכקייט זיך אנטאן ווי געהעריק און אוועקווארפן די קליידער, וואס האבן שוין נעבעך געמוזט אפרוען אביסל... און שיד האבן מיר אין ריגע איבערגעלאזט אזוינע, וואס האבן שוין געהאט א פארמע פון וואס איר ווילט, אבער נישט פון קיין שיד. הכלל, מיר האבן זיך אויסגעקליידט און שוין אויסגעפוצטע פלעגן מיר גיין אויף די באנקעטן, וואס פארשיידענע ארגאניזאציעס האבן געמאכט פאר דעם קאלעקטיוו.

דאָס איז געווען צום ערשטן מאל, וואָס מיר האָבן פאַרוזכט דעם טעם פון אינדיווידועלע קריטיקן. דער קריטיקער האָט נאַטירלעך נישט געקאָנט אויסרעכענען אַלע נעמען פון די אַנטיילנעמער אין דער פאַרשטע-לונג, כאַפט ער אַרויס די הויפט־פיגורן פון דער פאַרשטעלונג און גיט זיין מיינונג, און די איבריגע רופט ער אויס „עם כל הנערים“. דער וואָס ווערט דערמאָנט, פרייט זיך, דער וואָס שפילט אַ קלענערע ראָלע, אָדער גאָר אין אַנסאַמבל, ווערט געקריודעט און ער טראַכט: ווי באַלד מען באַמערקט מיך נישט, הייסט עס, איך בין נישט וויכטיק; טאָ צו וואָס דאַרף איך זיך אַזוי אַנשטרענגען צו שפילן מיט אַזאַ אויפריכטיקייט, מיט אַזויפיל טעמפּעראַמענט? ער הויבט אָן צו קוקן אויף דעם, וואָס ווערט דערמאָנט, מיט השד, מיט אייפּערזוכט. און דער קאַלעקטיוו, אַלס אַ גאַנצער, הויבט אָן ליידן פון דעם. די קריטיק, ווי איר שטייגער, איז געוואוינט צו קריטיקירן איינצלנע מענטשן, אַרום וועלכע די טרופּע איז מערסטנטייל אַ צופּעליקע; די קריטיק, ווי עס שיינט, האָט קיינמאַל נישט געהאַט צו טאָן מיט אַ קינסטלערישן קאַלעקטיוו, וואָס איז דערצויגן געוואָרן מיטן געדאַנק, און עס זיינען נישטאַ קיין גרויסע און קליינע ראָלן. מען האָט געפילט, און אַט די קריטיקן דעמאָראַליזירן דעם קאַלעקטיוו. מיר האָבן געפילט, און עס רוקט זיך אָן אַ שונא אויף אונדז, אָבער מיר האָבן זיך נישט געקאָנט העלפן. דאָס איז געווען דער וועג פון דעם טעאַטער אין אויסלאַנד, — אַ וועג וואָס פירט צום יחיד.

שפּעטער, אין אַמעריקע, זיינען מיר געקומען פנים־אל־פנים מיט גאָר טרויעריקע פאַקטן וועגן דעם. אָבער דאָ, באַם סאַמע אָנהויב פון אונדזער טורנע, האָט אונדז די געזעלשאַפט צוגעטראָגן אַ פראַבלעם, וואָס מיר מוזן קעמפן מיט דעם, אָדער עס וועט אונדזער קאַלעקטיוו שטעלן אין אַ גרויסן נסיון. יעדן טאָג פלעגט די פראַבלעם פאַרנעמען מער און מער פלאַץ. שפּעטער, אין אַנדערע שטעט, האָבן שוין אפילו אָנגעהויבן פאַר-קומען פאַרוואָרפן פון קאַלעקטיוו צו דער „מועצה“ און פון דער „מועצה“ צו צמחן, און וואָס ווייטער מיר זיינען געפאַרן, אַלץ מער האָבן די פאַר-שטייער פון אַרגאַניזאַציעס און די פרעסע אונטערגעשטראַכן יחידים. ס'איז אויסגעקומען אַזוי, אַז דער קאַלעקטיוו איז אויך עפעס, נאָר דער עיקר איז דער און דער, אָדער די און די.

מיר געדענקט זיך אפילו אָן עפּיזאָד, וואָס וועט בולטער באַראַקטעריזירן די באַציאונג צו אונדזערע יחידים און סתם מיטגלידער פון קאַלעקטיוו; מיר קומען אָן אויף אַ סטאַנציע פון איינער פון די גרויסע שטעט אין ליטע. אַ סך מענטשן קומען אונדז באַגעגענען. מוזיק שפילט. עס קומט אונדז אַראָפּנעמען פון באָן אַ קאַמיטעט פון פיר. עס האָט זיך געמאַכט אַזוי, און די ערשטע באַם אַרויסגאַנג פון וואַגאַן זיינען געשטאַנען שניידער און איך.

איך בין געווען אָנגעטאָן אין אַ ברייטן פוטער, שוין דריי מאָל אַן איבער-געניצעוועטן, אָבער אַן איינדרוק האָט ער געמאַכט פון אַ „וויכטיקן“ פוטער. אַזוי ווי מיר זיינען געווען די ערשטע, האָבן אונדז די דעלעגאַטן אונטער-געכאַפט אונטער די הענט. זיי האָבן גערעדט צו אונדז זייער פריינטלעך און מיט אַ סך ליבשאַפט און זאָרג פאַר אונדזער געזונט. זיי זאָגן אונדז דערביי, אַז ווער ווער, נאָר מיר צוויי וועלן מוזן איינשטיין ביי זיי אין הויז. נו, טראַכטן מיר, אָט דאָס הייסט אויפגענומען. זיי פרעגן נישט ווער מיר זיינען, וואָס מיר זיינען, אָבי מיר זיינען נאָר קינסטלער פון דער „הבימה“. דערוויל טוט איינער אַ שמייכל צו שניידערן און זאָגט: „איר פאַרשטייט, מר. צמח“. זאָגט שניידער: „אַנטשולדיקט, איך בין נישט צמח“. ווערט אים נישט גוט, און ער ווענדט זיך שוין צו מיר, ווי ער וואָלט פרעגן: אפשר איר? און איך זאָג: „צמח איז דאָרטן“. די דעלעגאַטן האָבן אונדז אָנגעקוקט ווי גזלנים און זיינען אונטער די הענט נישט געוואָרן...

די פאַרשטעלונגען אין ריגע האָבן זיך פאַרענדיקט מיט אַ גרעסערן דערפאָלג, ווי מיר האָבן דערוואָרט. מיר האָבן געשאַפן אַ יום-טובדיקע שטימונג אין שטאָט. אונדז איז געלונגען אַריינצוברענגען יום-טובדיקייט אין די גרויע טעג פון די טויזנטער מענטשן, אַרומבלאָנדזשענדיק איבער די קרומע, שמאַלע געסעלעך פון ריגע, צוזעענדיק די אַרימקייט און גרוי-קייט פון לעבן; צוזעענדיק די לאַנגע שערענגעס מיט פאַרשטייפטע ליפן און איינגעדאָרטע פנימער, האָסטו נישט-ווילנדיק געטראַכט: אפשר ליגט אונדזער מיסיע אין דעם, וואָס מיר ברענגען אַריין אַ שטיקל פרייד אינם גרויען לעבן פון אָט די אַלע דערשלאַגענע מענטשן?

און מיר פאַרן קיין קאָוונע.

דערפאלג און צווייפל

דער טריאומף פון דער „הבימה“ איז געשטיגן פון טאָג צו טאָג, און אונדזער אַנקומען אין אַ שטאָט איז פשוט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ יום-טוב. נישט נאָר פלעגן טויזנטער מענטשן קומען אונדז באַגעגענען באַ די וואַקזאַלן מיט מוזיק, געזאַנג און בלומען, נאָר אין אייניקע שטעט, ווי אין ביאַליסטאָק, צום ביישפּיל, האָבן די יידן אין אַ פשוטן מיטנוואַך פאַרמאַכט די קלייטן, זיך אויסגעפּוצט אין יום-טובדיקע קליידער און אַנגעפּילט די הויפּט-גאַסן אין אַ געהויבענער שטי-מונג. און אפשר איז עס די ביאַליסטאָקער מער אַנגעגאַנגען דערפאַר, ווייל מיר האָבן דאָך פאַרט געצויגן אונדזער ירוּס פון ביאַליסטאָק.

מיר זיינען אַזוי צוגעוואוינט געווען צו טרעפּן באַ די וואַקזאַלן הונדער-טער און אַמאָל טויזנטער מענטשן, אַז איינמאָל, אַנקומענדיק אין אַ שטאָט אין פּוילן, און זעענדיק, אַז דער וואַקזאַל איז באַלאַגערט מיט טויזנטער מענטשן, און אַז אַ חוץ דעם שטייען אויסגעשטעלט שערענגעס סאַלדאַטן מיט בייקסן, מיט מוזיק פון עטלעכע אַרקעסטערס, האָבן מיר געטראַכט: אויף אַזאַ קעניגלעכן קבלת-פנים האָבן מיר זיך שוין נישט געריכט. וואָס-וואָס, נאָר סאַלדאַטן אַרויסשיקן, דאָס איז שוין צופּיל פאַר אונדז. עס קאָן דאָך נישט זיין, אַז די פּוילישע רעגירונג זאָל אָפּגעבן אַזאַ כּבוד יידישע אַקטיאָרן. נאָר וואָס דאַרף מען אַ סך טראַכטן, אַט זעט איר דאָך... מען שרייט צו אונדז, מען וואַרפט היטלען אין דער לופּט, און מיר קוקן אַרויס פון די פענצטער און שמייכלען גוטמוטיק און ווייסן נישט וואָס צו טאָן אין אַזוינע געהויבענע מאַמענטן. דערווייל, אַזוי ווי מיר ווילן אַרויסשלעפּן אונדזערע פעקלעך פון וואַגאַן און לויפּן אין האַטעל זיך אַרומוואַשן און אַפרוען, לאַזט דער קאַנדוקטאָר גאָר נישט אַרויס. ער זאָגט גאַרנישט, ער טוט נאָר אַ בורטשע אין זיינע צוויי לאַנגע וואַנצעס עטלעכע ווערטער, וואָס עס דאַרף הייסן: „זיצט און פּלאַנטערט זיך נישט אונטער די פּיס“.

צו אונדזער אַנטוישונג איז גאָר קיין גרעניץ נישט געווען, ווען מען האָט אונדז שפּעטער דערציילט, אַז אין דער זעלביקער צייט, וואָס מיר זיינען אַנגעקומען, איז אויך געקומען פּילסודסקי מיטן שטאַב... דער סוף

איז געווען, אַז מען האָט אונדז געהאַלטן אין וואַגאַן ביז דער גאַנצער פּאַראַד
איז פּאַראַיבער און ערשט נאַכדעם זיינען מיר שוין געפאַרן מיט די פעקלעך
גלייך אין טעאַטער, צו גרימירן זיך.

דער ענטוויאַזם איז געווען אַזוי גרויס, אַז די שולן פלעגן באַפרייען
די קינדער פון לערנען אויף דער צייט וואָס די „הבימה“ איז געווען אין
שטאַט. אַזוי, צום ביישפּיל, איז אין קאָוונע פּראַקלאַמירט געוואָרן אַ יום-
טוב. אין קיין שטאַט אויף דער ווייטערדיקער טורנע האָבן די „הבימה“ אַק-
טיאַרן זיך נישט געפילט אַזוי גליקלעך, ווי אין קאָוונע. די באַגעגעניש
האַט אונדז געריירט ביז טרערן, די קינדער אַרום וואַקזאַל, די ליבע פון
די אומבאַקאַנטע און דאָך אַזוי נאַענטע מענטשן איז באַמת געווען
רירנדיק. עס ווערט דיר אַזוי גוט אויפן האַרצן, דיר דאַכט זיך, אַז דיינע
ביז אַהעריקע ספּקות זיינען געווען אינגאַנצן איבעריק. זע, וויפיל ליבע מען
ווייזט דיר אַרויס! הייסט עס, אַז דייין מי, דיינע קרבנות זיינען נישט
אומזיסט געווען. אַט איז זי, די מאַסע, וואָס וואַרט אויף דיר און שאַצט
דיך אָפּ.

מען אַרדנט איין די הבימהניקעס נישט אין קיין האַטעל. ניין, דאָס
וואַלט געווען, פאַר קאָוונער יידן, אַ באַליידיקונג. מען צעכאַפט זיי אין
פריוואַטע הייזער, און מען ווייזט זיי אַרויס אַזויפיל ליבשאַפט, וואָס מען
קאָן דאָס גאָר נישט אָפּשאַצן.

די פּאַרשטעלונגען אין קאָוונע זיינען נישט געווען קיין פשוטע פּאַר-
שטעלונגען פון אַקטיאַרן פאַר צושויער. יעדער פון אונדז האָט זיך געפילט
ווי אַ שליח-צבור פון דעם עולם, וואָס איז געזעסן אין געפאַקטן טעאַטער
און האָט באַדאַרפט אַליין שפּילן. דעם זאַל האָבן אָנגעפאַקט יונגע מענטשן,
וואָס האָבן פּאַרשטאַנען יעדן וואַרט, וואָס די אַקטיאַרן האָבן אַרויסגערעדט
אויף דער בינע. אויך די עלטערע האָבן פּאַרשטאַנען און אויפגעכאַפט די
העברייאישע שפּראַך בעסער ווי אין אַלע אַנדערע שטעט. פון דעם וועט לייכט
זיין צו פּאַרשטיין די פרייד פון די אַקטיאַרן. מיר האָבן אויפגעלעבט און האָבן
געשפילט מיט אַ סך ברען. מיר האָבן דערפילט דעם וואונדערלעכן געפיל
פון איינעם וואָס איז געווען אַ זאַאיקע, און פּלוצים האָט ער אָנגעהויבן
ריידן מיט מענטשן גלייך. יעדעס וואַרט, יעדע סצענע האָט אויפגעלעבט.

געוויס האָבן די הבימהניקעס אַלע מאָל געוואוסט, וואָס פאַר אַ מאַכט
עס האָט דאָס וואַרט בכלל, און ספּעציעל דאָס וואַרט אויף דער בינע. אַבער
יעצט האָבן מיר געהאַט די מעגלעכקייט אין דעם זיך צו איבערצייגן. דאָ
וויל איך דערמאָנען דעם עפיזאָד פון אַ ראַל, וואָס איז שוין דערמאָנט געוואָרן.
איך געדענק, מיר האָבן געשפילט דעם „מבול“ אין קאָוונע. איך האָב געשפילט
די ראַל פון נאָרדלינג, דעם דערפינדער פון אַ טעלעסקאָפּ. קומט מיר אויס

צו דערציילן אויף דער בינע וועגן מיין דערפינדונג. דער מאָנאָלאָג איז אַ קאָמישער, ספּעציעל ווען איך פּאַרענדיק. דערוואָרט איך אַ געלעכטער פון פּובליקום. אָבער צום באַדויערן האָב איך פון פּובליקום קיינמאָל פּריער קיין געלעכטער נישט אַרויסגערופן. זעלטן ווען פלעגט איינער אַרויסשיסן אַ געלעכטער. די איבעריקע האָבן געקוקט אויף מיר און גאַרנישט, ווי נישט זיי מיינט מען. מיט דער צייט האָב איך אויסגעאַרבעט אַזוינע קאָמישע פּאַנאַמימעס, וואָס האָבן שוין געמוזט אַרויסרופן געלעכטער. און פּלוצים, שפּילנדיק אין קאָוונע, האָט צום סוף פון מאָנאָלאָג אויסגעבראַכן אַזאַ האַרציי-קער געלעכטער, אַז איך אליין האָב זיך שטאַרק צעלאַכט. אַ חוץ ליבע און האַרציקייט האָט אונדז קאָוונע געשאַנקען אַ נייע נשמה, גלויבן, נצחון און מוט.

די נצחונות פון דער „הבימה“ האָבן אונדז געפּרייט. מיר פלעגן איינ-נעמען שטעט, דערוואַרימען די הערצער פון טויזנטער מענטשן, און האָבן גע-קראָגן אַ סך קינסטלערישע דערפאַרונג.

אין וועג האָבן מיר געדאַרפט אַ סך אַרבעטן. אמת, עס איז שווער צו אַרבעטן, ווען מען פאַרט אַרום פון איין שטאָט אין דער צווייטער, פון איין מדינה אין דער אַנדערער. באַ אַזאַ צושטאַנד איז פאַרשטענדלעך וואָס דער קאָלעקטיוו האָט זיך אָנגעהויבן פאַרנעמען מיט אַ סך ניט-קינסטלערישע זאַכן. די רעצענזיעס מיט די קריטיקן האָבן אָנגעהויבן פאַר-נעמען אַ חשובן פּלאַץ אין די דיסקוסיעס. עס האָבן זיך אָנגעהויבן הערן אומצופּרידענע שטימען פון חברים, וועמענס בילדער זיינען נישט אַריין אין צייטונג אָדער פּראָגראַם. דאָס זיינען שוין געווען קליינלעכע, אַנטי-קאָלעקטיווע און איבערהויפט נישט קיין קינסטלערישע אַמביציעס.

אין אַזאַ אַטמאָספּערע האָט ווידער אויפגעלעבט די פּראַגע פון צמחן און קאָלעקטיוו. עס האָבן זיך ווידער אָנגעהויבן פאַר-זאַמלונגען דורך די נעכט. דער קאָלעקטיוו איז געווען פאַרטראַגן באַ דער „מועצה“ פון דריי חברים. צמח האָט נאָך אַלץ נישט געקאָנט מסכים זיין מיט דעם, וואָס ער קאָן אליין נישט טאָן דאָס וואָס ער וויל. ער האָט באַדאַרפט, לויט דעם באַשלוס פון קאָלעקטיוו, נעמען דירעקטיוו פון דער „מועצה“. אויף די נייע פאַרזאַמלונגען איז שוין במילא אַרויפגעשוואומען די פּראַגע: וואוהין גייען מיר איצט? מיר האָבן זיך געפרעגט: נו, אַט זיינען מיר שוין אין אויסלאַנד, מיר האָבן זיך באַגעגענט מיט די טויזנטער וואָס האָבן געוואַרט אויף אונדז, אָבער וואָס האָבן מיר זיי געבראַכט? וואָס וועלן מיר איצט טאָן? האָבן מיר אַ היים, וואוהין צו קומען? קאָנען מיר קומען צוריק אין מאַסקווע און שפּילן אויף העברייאיש? קאָנען מיר בלייבן אַ וואַנדער-טעאַטער? קאָנען מיר פאַרבלייבן אין איינע פון די לענדער און פאַרזעצן אונדזער אַרבעט? ניין. מיר דאַרפן

א היים, א שטענדיקע היים, מיט דער סביבה, וואו מיר זאלן זיך קאנען אויסלעבן קינסטלעריש, אויב נישט, וועלן מיר דעמאָראַליזירט ווערן אַזוי, אַז נאָכן טור וועט קיינער אין קאַלעקטיוו נישט בלייבן.

ווידער לאַנגע נעכט פון דיסקוסיעס. די באַגייסטערונג, וואָס האָט אונדז אַלעמען אַרומגעכאַפט באַם אָפּפאַרן פון מאַסקווע, האָט זיך נישט באַרעכטיקט. מיר ווערן אויסגעמאַטערט און אַ חוץ דעם זעען מיר נישט קיין מאַרגן פאַר זיך. אַלץ איז פאַרנעפּלט. דער רוף, וואָס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פון אַ ספּעציעלן קאָמיטעט צו קלייבן געלט פאַר אַ בנין פאַר דער „הבימה“, איז נישט געגאַנגען ווייטער פון די פאַר באַגייסטערטע ענטוואַסטן. און צו דעם האָט דער שנעלער אָפּפאַר פון איין פּלאַץ אויפן צווייטן אַלעמאַל איבערגעלאָזט די אַרבעט אינמיטן.

דער אויסערלעכער יום-טוב פון דער „הבימה“ האָט אַנגעהאַלטן פשוט דערפאַר, ווייל עס איז נישט געווען קיין צייט זיך אַרומקוקן. די גאַסטראָלן אין פּוילן, עסטרייך, דייטשלאַנד, פראַנקרייך א. אַז. וו. זיינען אַנגעגאַנגען מיט אַזאַ דערפאַלג און מיט אַזאַ אימפעט, אַז עס איז אוממעגלעך געווען צו ענטפערן אויף די אַלע אַנגעווייטיקטע פראַגן, וואָס איינער דעם צווייטן פּלעגט שטעלן באַ די נאַכטיקע פאַרזאַמלונגען אין אַלע שטעט און לענדער. און וואָס מער אַ פאַרזאַמלונג, אַלץ טיפּער פּלעגט ווערן דער ריס צווישן קאַלעקטיוו און צמחן. עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַ תּהום איז געשאַפן געוואָרן צווישן אונדז און קיינער קאָן דעם תּהום נישט אַריבער-שפּאַנען. צייטנווייז האָט זיך געדאַכט, אַז דעם תּהום האָבן געשאַפן קליינ-לעכקייטן און זאלן אַט די קליינלעכקייטן נאָר פאַרשווינדן, וועט שוין במילא קיין תּהום נישט זיין. אָבער די קליינלעכקייטן באַם טורנע, באַ אַן אומ-פראָדוקטיווער צייט, זיינען נאָך מער פאַרשאַרפט געוואָרן און דעם תּהום טיפּער געמאַכט.

קיין ענטפער, וואוהין מיר וועלן גיין, וואו וועט זיין אונדזער היים, האָבן מיר נישט געקאָנט געפּינען. אָבער דער טעאַטער, אַלס אַזעלכער, דאַרף עקזיסטירן. דער טעאַטער האָט געזאַגט אַ ניי וואָרט, האָט אויפגע-הויבן דעם קולטורעלן מצב פון טעאַטער אויף אַן אומגעהויערער הויך. דאָס האָבן צוגעגעבן, נישט נאָר די באַגייסטערטע אַרטיקלען פון יידישע און אַנדער-שפראַכיקע צייטונגען, וואָס מיט זייער וואָרט רעכנט זיך דער טעאַטער אין דער גאַנצער וועלט, נאָר אויך אַט די פריינד און באַגייסטערונג, וואָס די „הבימה“-פאַרשטעלונגען האָבן אַרויסגערופן באַם גרויסן עולם, וואָס פּלעגט אויסקויפן די בילעטן איידער די „הבימה“ איז נאָך אַריינגע-פאַרן אין אַ שטאַט.

די מאַסע האָט דערזען דעם ערנסט, די פריינד אויף דער בינע, די ליכט, די קאָסטיומען, די מיסטיק, די טענץ, דער עולם האָט זיך אַנגע-

זעטיקט מיט די פארבן פארן אויג און מוזיק פארן אויער. צו דעם דארף מען נאך צוגעבן דאָס, וואָס אין דער „הבימה“ זיינען געזונגען געוואָרן אַ סך פּאַלקס־מעלאָדיען, וואָס זיינען דעם עולם גוט באַקאַנט געווען. אָבער די הויפּט־קראַפט פון די „הבימה“־פּאַרשטעלונגען (וואָס פּלעגן מאַכן אַלעמאַל אַ רושם סיי אויפן פּיינשמעקער און סיי אויף „עמד“, איז געלעגן אין דעם, וואָס זיי זיינען רעזשיסירט געוואָרן פון איין האַנט, מיט איין אויסגעהאַלטע־נער אידייע, און אויך ווייל די שאַפונג פון די „הבימה“־אַקטיאָרן און רע־זשיסאָרן איז געבויט געוואָרן נישט אויף ר אַ צ י ע , ד. ה. אויף אויס־גערעכנטקייט פון דעם אַרגאַניזירטן פּאַרשטאַנד, נאָר אויף ע מ אַ צ י ע , ד. ה. אויפן געפיל. און וואָס מער די פּאַרשטעלונג, אָדער די סצענע, איז געבויט געוואָרן אויף אמתע געפילן, אַלץ מער האָט זיך עס איבערגעגעבן דעם צושויער, נישט קוקנדיק אויף די נייע פּאַרמען פון קאַל־קיי־וון־צוואַמענ־שפּיל, פון די קאַנסטרוקטיווע דעקאָראַציעס, ליכט־עפּעקטן א. אַז. וו.

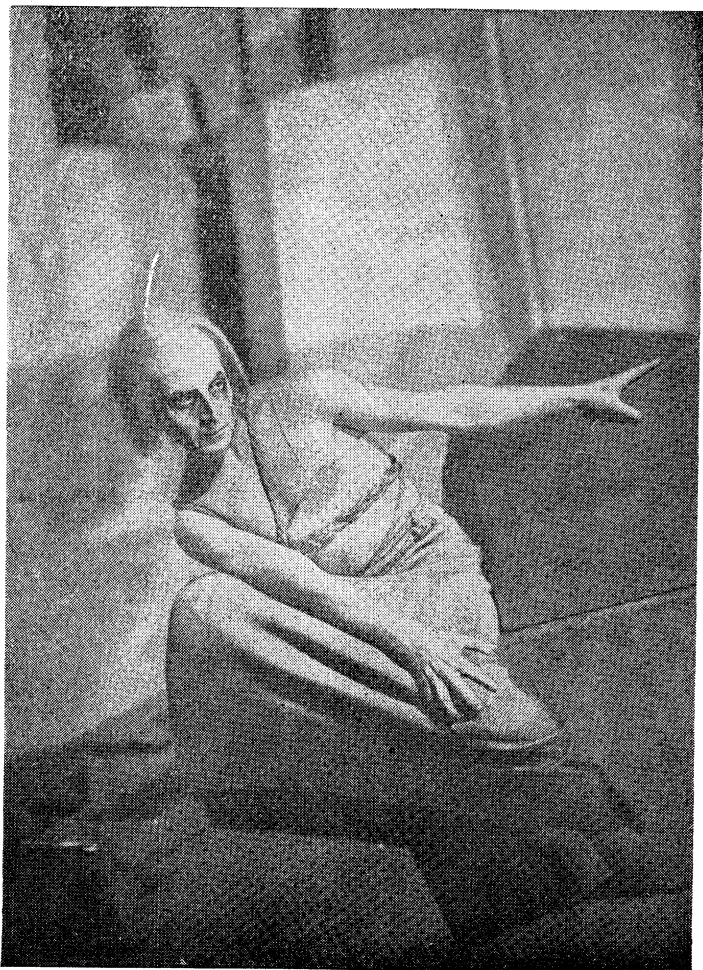
דער געפיל פון פּאַראַנטוואַרטלעכקייט וואָס יעדער איינציקער פון קאַלעקטיוו האָט צו דעם עולם אין זאַל, און אויך זיין מיסיע פאַר דער גאַנצער וועלט, האָבן אָנגעשטעקט יעדן איינציקן, וואָס האָט געזען די פּאַר־שטעלונגען.

אַט די מיסיע האָבן מיר שטענדיק דורכגעפירט, און איר ווירקונג האָבן מיר געפילט נאָך יעדער פּאַרשטעלונג. מיר האָבן עס געפילט אין דער באַגייסטערונג פון די וואָס פּלעגן נאָך דער פּאַרשטעלונג איבערבלייבן אין זאַל, צו־לויפן צו דער בינע, פּאַטשן בראַוואַ אַ לאַנגע צייט. פון קינסט־לערישן שטאַנדפונקט האָבן מיר אונדזער מיסיע, דאַכט זיך, דערפילט. אָבער וואָס מער מיר פּלעגן זיך טרעפן פנים־אל־פנים מיט דער מאַסע, אַלץ מער האָבן מיר געזען, אַז אונדזער געזעלשאַפטלעכע מיסיע פילן מיר נישט אויס. מיר האָבן נישט געבראַכט קיין פּיעסן, וואָס זאָלן אַ חוץ קינסטלערישע פּראַבלעמען, אויך ווייזן געזעלשאַפטלעכע, מיר האָבן נישט אָנגערירט דעם סאָציאַלן, עקאָנאָמישן און געזעלשאַפטלעכן לעבן פון דעם יידן פון היינט. און דאָס איז דאָך אַזוי נויטיק פאַר אַ געזעלשאַפטלעכן טעאַטער, ספּעציעל אין אַזאַ צייט, ווען דער אַלטער סאָציאַלער לעבן פון דעם יידן ווערט אויסגעוואַרצלט, און ער ווייסט נישט וואָס צו טאָן, וואוהיין צו גיין.

אין פּוילן זיינען שוין דאָן אַרומגעגאַנגען יידן מיט אַ געפיל, אַז אַ מיליאָן פון זיי זיינען דאָרט איבעריק, אינגאַנצן איבעריק, אַן קיין שום האַפּענונגען. אַ קיילעכדיקער מיליאָן יידן דאָרף נישט ווערן. דו האַסט מיט דיניע אייגענע אויגן אַריינגעקוקט אין די ברייטע הויפן אַרומגערינגלט מיט חורבות; דו האַסט געזען די אויגן פון די יידן, וואָס גייען און לויפן איבער די גאַסן פון וואַרשע, לאַדז, לעמבערג, מיט אַזאַ אומזיכערן און שרעקנדיקן קוק; דו האַסט געזען דעם יידן, וואָס לויפט נאָכן וואַגן, וואָס

ב. מ. סושקעוויטש דער רעזשיסאָר פון „יעקבס חלום”
B. M. SUSHKEWITCH, *Director of "Jacob's Dream"*

"JACOB'S DREAM"

Satan — Benjamin Zemach

"יעקבס חלום"

דער שטן — בנימין צמח

האָט פאַרנומען זיין ביסל פאַרמעגן פון קלייט פאַר שטייערן ; ער ברעכט מיט די הענט און שרייט אויף אַ קול ; גיט מיר אָפּ מיין האָב-און-גוטס. אָט אַזוינע ביל-דער און נאָך טויזנטער אַזוינע דאָ און אין אַנדערע לענדער האָט דיין אויג געזען. דו גייסט אין טעאַטער זיך גרימירן און די בילדער פאַרפאַלגן דיך. אימיצער קוקט אַריין אין שפיגל און לאַכט דיר אין פנים אַריין ; געדענקט, עס וועט קומען אַ צייט און פון דעם קינסטלער וועט מען מאַנען אַ דיך-והשבון ; וואָס האָסטו געטאָן צו פאַרגרינגערן די לידן און פייך פון די, וואָס האָבן געליטן ? האָט דער קאַלעקטיוו געזאָגט אַ וואָרט ? ניין ! אַלץ וואָס דו האָסט געטאָן איז פּרעגן : „מי יציל“ ? ווער וועט ראַטעווען ? און דאָס איז דאָך אייגנטלעך וואָס די טויזנטער פּרעגן. די פּראַגע דאַרף דער קינסטלער פּרובירן פאַרענטפּערן, אויב ער פילט אַ געזעלשאַפטלעכע פאַראַנטוואָרטלעכקייט.

אָט אַזוי האָבן געטראַכט אַ סך פון אונדז. מיר האָבן געטראַכט פון די פּראַבלעמען פון יחיד און קאַלעקטיוו און זייער באַציאונג צו דער געזעלשאַפט, צו דער נייער צייט ; פון אונדזער סאָציאַלער ראַל אַלס קינסטלער פון דעם מאַ-דערנעם יידישן טעאַטער. אָבער די „הבימה“ האָט גאַרניט נישט געקאַנט העלפן. מיר זיינען אַליין געווען אין אַזאַ לאַגע, וואָס האָט געשטעלט די פּראַגע פון קאַלעקטיוו בולט און שאַרף : וואָס טוען מיר ווייטער ? און ווידער אַ פאַרזאַמלונג ביז אינדערפרי. ווידער טרערן באַ יעדן איינציקן אין די אויגן. אָט ערשט האָט זיך געדאַכט, אַז קיין שום אויסוועג איז נישטאַ, אַז מיר האָבן פאַרלאָרן דעם מוט און גלויבן, און אָט אויפריכטיקע טרערן, וואָס איבערצייגן איינער דעם צווייטן, אַז מיר מוזן גיין ווייטער, אַז מיר דאַרפן גלויבן איינער אין צווייטן. לאַמיר נאַכאַמאַל זוכן און אַרויסרייסן דאָס שלעכטע פון אונדז. לאַמיר געפינען דאָס גוטע. זאָל יעדער פון אונדז זיך פאַרטיפן און פאַרשטיין, פאַרשטיין זיך אַליין. און אַז מיר וועלן דערפילן דאָס גוטע אין אונדז, וועט אונדזער האַרץ געלייטערט ווערן, און מיר וועלן ווידער קאַנען גיין ווייטער.

אין אַזוינע מאַמענטן ווערסטו געלייטערט. דאָס קליינלעכע אין דיר ווערט דערשראַקן, באַהאַלט זיך און עס קומט דאָס גרויסע, דער אידעאַל, וואָס מאַכט דיך פאַרגעסן אַן אַלץ. אין אַזוינע מאַמענטן שטרעקסטו אויס דיין האַנט ווי אַ תקיעת-כף צו דיין חבר און דו באַשליסט צו גיין ווייטער, פאַרענדיקן דעם טור, נאָך שטאַרקער זיך צונויפבינדן צוליב דעם אידעאַל, וואָס דו האָסט אָנגעהויבן און דו מוזט פאַרזעצן.

די קריטיק און איר ווירקונג אויף דער „הבימה“

אײַן מאַמענטן פון דערהויבונג האָט זיך געדאַכט, אַז דער קאַלעקטיוו קאָן ביישטיין אַלע שטרויכלונגען און כל-זמן דייע אויגן באַגעגענען זיך מיטן צווייטנס אָן חשד, אָן דעם סודותדיקן בליק, וואָס עס דאַכט זיך, אַז דער צווייטער באַהאַלט פון דיר, דאַן ווען דיין האַרץ איז אָפן, בויט יעדער באַ זיך וואונדערלעכע פלענער פאַר דער צוקונפט, נישט נאָר פאַר זיך, נאָר פאַרן גאַנצן קאַלעקטיוו. יעדער טראַכט: זאַלן זיך שוין ענדיקן די באַנקעטן, דער טומל, די גאַנצע טורנע, וועלן מיר געפינען ערגעץ אַ פּלאַץ אַ רואיקן, מיט אַ קליינעם טעאַטערל. עס וועט זיך געוויס געפינען איינער אַ מעצענאַט, וואָס וועט אונז אויסבויען אַ טעאַטערל, און מיר וועלן צוציען צו דער טרופע די בעסטע שוישפילער, מאַלער, דראַמאַטורגן, מוזיקער, און מיר וועלן קאָנען שפּילן, פאַרשן, זוכן דעם וועג וואָס מיר האָבן נאָך ווייט נישט געפונען. און אפשר וועט אונז טאַקע געלינגען צושאַפן אַט דעם וועג צו דער העברייאישער טראַגעדיע, וואָס וואָלט באַדאַרפט פאַרנעמען דעם פּלאַץ פון דעם נביא, אַרומפאַרן פון פּלאַץ צו פּלאַץ, פון שטאַט צו שטאַט און מיט אונדזער וואָרט טאָן דאָס זעלביקע, וואָס ביאַליק האָט געטאָן, אַרויסשריייענדיק אין זיין „לעצטן וואָרט“: „מיר וועלן טרייסטן, בעטן, וויינען, וועקן“.

אין אַזעלכע מאַמענטן פון דערהויבונג, האָט דער קאַלעקטיוו געפילט, אַז דאָס קאָן און דאַרף געטאָן ווערן. און נישט נאָר מיר אַליין וועלן דאָס טאָן אין דעם טעאַטערל, וואָס וואָלט באַשאַפן געוואָרן, נאָר יעדער פון אונדז וואָלט באַדאַרפט אַוועקגיין אין אַנדערע לענדער, וואו נאָר עס איז דאָ אַ יידישער ישוב, וואו נאָר עס איז דאָ אַ האַרץ וואָס בענקט, און גרינדן אין יעדן לאַנד אַ „הבימה“.

ווי נאַאיוו, און ווי פאַנטאַסטיש עס קלינגען איצט די וואונדער-לעכע חלומות! מען האָט געוועבט ווייטער דעם חלום און מען האָט זיך געזאָגט, אַז אַט די אַלע „הבימהס“ פון דער וועלט וואָלטן באַדאַרפט זיין וואַנדער-טרופעס. מען טאָר זיך נישט אַוועקזעצן אין איין לאַנד, ניין, מען דאַרף אַרומוואַגלען און אין אַ געוויסן חודש אין יאָר זיך צונויפקומען אין ארץ-ישראל, און דאַרט ווייזן אונדזערע דערגרייכונגען.

די אמתע מאַטיוון פון אונדזערע שיינע חלומות זיינען געלעגן אין דער נויטווענדיקייט פאַר פּראָדוקטיווער און קינסטלערישער אַרבעט. עס האָט זיך געבענקט נאָך דעם טעאַטערל אויף ניוזשי קיסלאַווסקי, עס האָט זיך געוואַלט אַוועקזעצן און אַרבעטן, גיין ווייטער. און דאָס איז אויפן טור געווען כמעט ווי אוממעגלעך.

אויב די גאַסטראָלן האָבן דעם קאַלעקטיוו נישט געבראַכט קיין קינסט-לערישע צופרידנקייט, האָט אָבער דאָס אויג און דאָס האַרץ זיך אָנגעפילט מיט נייע איינדרוקן, נייע איבערלעבונגען. אַ סך פון אונדז, וואָס זיינען געווען דאָס ערשטע מאָל אין אויסלאַנד, האָבן זיך באַקענט מיטן לעבן פון זיי לענדער בכלל און מיטן יידישן לעבן בפרט, מיטן טעאַטער-לעבן, מיט פּערזענלעכקייטן. דאָס אַלץ האָט געמאַכט אַ רושם און עס וואַלט באַדאַרפט אויסגענוצט ווערן שפּעטער אויף דער בינע. אמת, דער טעאַטער אין אויסלאַנד אַלס אַ גאַנצער האָט נישט געקאַנט איבערראַשן נאָך סאָוועט-רוסלאַנד, מיט אירע פאַרשיידענע עקספּערימענטן און דערגרייכונגען, נאָר דערפאַר האָבן מיר אין אַלע לענדער געזען וואונדערלעכע שוישפילער, וואָס האָבן געקאַנט דינען אַלס אַ מוסטער פאַר אונדז און וואָס צו דערגרייכן זייער טעכניק פון מייסטערשאַפט, האָבן מיר אפילו חלומען נישט געקאַנט. די „הבימה“ האָט אין יעדן לאַנד איבערגעלאָזט אַ טיפן איינדרוק, וואָס האָט זיך שפּעטער אָפּגערופן נישט נאָר אויף די פאַרשטעלונגען, נאָר אויך אויף נייע אַרגאַניזירטע גרופּעס אויפן שטייגער פון דער „הבימה“. וואָס איז נוגע דעם יידישן טעאַטער אין אַלע לענדער, וואו מיר זיינען געווען, איז ער געשטאַנען אויף גאָר אַ נידעריקער שטופּע. אפילו אינדיווידועלע שוישפילער זיינען קיין סך נישט פאַרבליבן, ווייל זיי זיינען כמעט אַלע זיך צעלאָפּן קיין אַמעריקע.

דער „הבימה“-קאַלעקטיוו האָט אויך אַ סך געקאַנט לערנען פון די קריטיקן, וואָס זיינען געשריבן געוואָרן אין אַ גאָר גרויסער צאָל. מיר האָבן זיי געלעזן און אַ סך פון זיי געלערנט. עס איז אָבער אויך געשריבן געוואָרן אַ סך מליצה, וואָס האָט קיין ווערט נישט געהאַט. און קריטיק איז געווען אין דער „הבימה“ אַ זאָך, וואָס איז אַריינגעגאַנגען אין די לימודים. קריטיק און זעלבסט-קריטיק ברענגען אומגעהויערע נוצן דעם אַקטיאָר, ווען ער שטודירט אַ ראַל אַליין, אָדער ווען ער קריטיקירט אַ צווייטנס ראַל.

סטאַניסלאַווסקי איז געווען קעגן נעגאַטיווער קריטיק. ער פלעגט זאָגן: „חסרונות געפינען קאָן יעדער, אפילו דער וואָס פאַרשטייט נישט אַזוי גוט דעם פּאָך. אָבער לויבן און געפינען מעלות, קאָן נאָר דער, וואָס ווייסט אויסגעצייכנט דעם טעאַטער.“

די „הבימה“ האָט נאָך געהאַפט אַרויסצוגעבן אירע אייגענע קריטיקער. דער טעאַטער-קריטיקער, וואָס וואַלט אַרויסגעגאַנגען פון די רייען פון דער

„הבימה“, וואָלט נישט געווען ווי אַן אָנגעשטעלטער פון אַ צייטונג אָדער זשורנאַל, נאָר ער וואָלט אויסגעפילט די פונקציע פון אַ קריטישן אויג פאַר די אַקטיאָרן. ווי באַלד דער קריטיקער וואָלט געקאָנט יעדן שוישפילער, און זיין אַרבעט, וואָלט ער אויך געקאָנט אַנווייזן אויף זיין וואוקס אָדער אָפגעשטאַנענקייט. ער וואָלט זיך נישט נאָר געקאָנט טיילן מיטן עולם וועגן זיין שפילן, נאָר אויך וועגן די אורזאַכן, פאַרוואָס דער און דער אַקטיאָר איז אָפגעשטאַנען. דאָס איז אַלץ גערעט געוואָרן וועגן אַ טעאַטער, וואָס זיין עולם איז בלוטיק פאַראינטערעסירט נישט נאָר מיטן טעאַטער-וואוקס, נאָר אויך מיטן וואוקס פון יעדן שוישפילער, וואָס גיט אַוועק זיין ענערגיע און זיי גאַנצן לעבן דעם טעאַטער.

אַט פאַרוואָס די „הבימה“-שוישפילער האָבן אַלעמאַל זיך צוגעהערט צו די ערנסטע קריטיקן וועגן די פאַרשטעלונגען בכלל און וועגן דעם שפילן פון די אַקטיאָרן בפרט. געוויינלעך זיינען די קריטיקן וועגן דער „הבימה“ נישט אָפגעגאַנגען אַן קוריאָזן. איינער פון די קוריאָזן האָט זיך איינגעקריצט אין זכרון, און ער איז זייער כאַראַקטעריסטיש: אין דער שטאַט ל. אין ליטע, זיינען מיר געקומען נאָר אויף צוויי פאַרשטעלונגען. מיר עפענען מיטן „דיבוק“. אין טעאַטער איז געווען קאַלט און אויף דער בינע איז געווען ממש אַ פּראָסט. די בטלנים זיצן, זינגען און ציטערן פון קעלט. דער פאַרהאַנג ציט זיך פאַנאַדער, און מיר זעען ווי פון דער סוף-ליאַר-בדקע קריכט אַרויס אַ גרויסע קאַץ אַ שוואַרצע, גייט זיך אַזוי באַלע-באַטיש צו צום ארון-קודש, טוט אַ שמעק, געפעלט איר נישט, קומט זי צו צו די בטלנים, קוקט אַריין יעדן אין די אויגן, און דערזענדיק אונדזערע איבערגעשראַקענע אויגן, האָט זי זיך אַוועקגעשטעלט אינמיטן דער בינע. אויפגעהויבן די מאַרדע צו דער סטעליע ווי זי זאָל אַ גענעץ טאָן, און האָט באַשלאָסן, אַז זי האָט דאָ נישט וואָס צו טאָן, און איז זיך אַוועק צוריק אין דער בדקע. מיר, די בטלנים זיינען געזעסן און האָבן געציטערט שוין נישט פון קעלט, נאָר פון שרעק. מיר דאַרפן זינגען און ריידן, אָבער קיינער קאָן נישט עפענען דאָס מויל. פּלוצים צעלאַכט זיך איינער, באַלד — אַ צווייטער און נאָך אים — אַ דריטער, אַזוי אַז מען בייסט די פינגער נישט אויסצו-שיסן אין אַ היסטעריקע. די סצענע האָבן מיר געמוזט דורכלאָזן, און אונדז צו הילף איז געקומען חנן, וואָס פירט ווייטער די סצענע. אָבער טשיקאווע איז געווען דאָס, וואָס אויף מאַרגן פרי, לעזן מיר אין אַ צייטונג אַזאַ זאַך: מילא דער „דיבוק“ איז פאַר זיך אַ גרויסע זאַך און די אַקטיאָרן זיינען אויך פּיין, אָבער די רעזשי, וואָס האָט צוגעטראַכט אַזאַ וואונדערלעכע סצענע אַרויסצולאָזן אַ שוואַרצע קאַץ, וואָס האָט געגעבן דעם גאַנצן מיסטישן טאָן פון דער גאַנצער פאַרשטעלונג, דאָס, זאָגט ער, איז אַ געניאַלער איינפאַל פון אַ גרויסן רעזשיסאָר ...

צו וואס פאר א קאטעגאריע מען קאן צושרייבן אזא קריטיק, ווייס איך נישט. אבער זעט נאר, צוליב דעם וואס דעם קריטיקער איז געפעלן געווארן דער „איינפאל“, איז בא אים רעכט געווען, אז די „הבימה“ שלעפט אזש פון מאסקווע א לעבעדיקע שווארצע קאץ... דער פאקט, וואס איך האב דא איבערגעגעבן, איז נישט ניי אין טעאטער. א צופעליקע זאך אויף דער בינע האט נישט איינמאל געמאכט א רושם נישט נאר אויפן עולם, נאר אפילו אויפן געניטן קריטיקער.

דעם פאלגנדיקן פאל האט אונדז דערציילט סטאניסלאווסקי, און ער גיט עס איבער מיט אלע איינצלהייטן אין זיין בוך „מיינ לעבן אין קונסט“. ער דערציילט וועגן א פרעמיער-פארשטעלונג פון א פיעסע, וואס האט געהאט א סצענע, ווען מען קלינגט די קלויסטער-גלאקן און די אקטיארן דארפן ארויסלויפן און עפעס אויסשרייען. די סצענע האט באדארפט מאכן א טרויעריק-מיסטישן רושם. אבער וויפיל ער האט זיך נישט געמאכט טערט מיט די אקטיארן, איז די סצענע דאך נישט ארויסגעקומען ווי ער האט געוואלט. בשעת דער פארשטעלונג דעהערט זיך פלוצים א באסאווע שטימע פון הינטער די קוליסן. דאס האט א בינע-ארבעטער עפעס ארויס-געזונגען צופעליק אויפן קול. דער עפעקט איז געווען אזוי גרויס, אז דאס פובליקום האט זיך אזש פון די בענקלעך א הויב געטאן. סטאניסלאווסקי אליין זאגט, אז אפילו אויף אים האט עס זייער שטארק געווינקט. עס האט געקלונגען ווי א באסאווע שטימע פון יענער וועלט, און עס האט געשאפן פונקט די שטימונג, וואס ער האט לאנג געזוכט. ער איז באלד געלאפן הינטער די קוליסן, אויפגעזוכט דעם מזלדיקן שלים-מזל, אים גראטולירט, און זינט דעמאלט איז ער נישט נאר באמערקט געווארן פון דער קריטיק, נאר ער איז געווארן א שטענדיקער אנטוילנעמער אין דער פארשטעלונג. אגב, ווערנדיק אן אקטיאר, האט דער זינגער אנגעהויבן טרינקען און איז געקומען צו אזא שטופע, אז ער האט שוין נישט געקאנט אויסזינגען קיין נאטע. מען האט אים געווארנט, געבעטן, אבער ס'איז געווען פארפאלן. זיין קאר-יערע האט ער פארענדיקט ווי א שיכור.

איך דערצייל עס, כדי צו ווייזן, אז אויף דעם קריטיקער, פונקט ווי אויף דעם צושויער, קאן אמאל מאכן א רושם א זאך, וואס דעם רעזשיסאר האט זיך וועגן דעם אפילו נישט געחלומט.

שפילנדיק אין בערלין, האבן מיר געהאט די מעגלעכקייט זיך בעסער און נעענטער צו באקענען מיט אזוינע פערזענלעכקייטן ווי ריכארד בער האפמאן, פארפאסער פון „יעקבס חלום“, און מיט אלעקסאנדרא מאיאסי, וואס איז געווען אן אפטער אריינגייער אין דער „הבימה“ ווען ער האט גאסטראלירט אין מאסקווע. מיר האבן זיך אויך באקענט מיט די מעטאדן פון ריינהארדטן, וועגן וועלכן מיר האבן געהערט אזויפיל. צוקוקנדיק זיך

צו ריינהארדטס מעטאָדן, ווילט זיך מאַכן אַ פאַרגלייך צווישן אים, דעם מייסטער פון ספעקטאַקל, און די מעטאָדן פון דער „הבימה“, וואָס זיינען אַ דירעקטע אָפּשפיגלונג פון די וועגן פון סטאַניסלוואַטקיין און וואַכטאַנ-גאַוון. ווען דו וועסט די פאַרשטעלונגען פון ריינהארדטן, טראַכסטו, וואָס פאַר אַ גאון דער עסטעטישער טעאַטער האָט אַרויסגעבראַכט! וואָס פאַר אַ וואונדערלעכער באַשעפער פון קאָליר, קלאַנג און ריטם! וואָס פאַר אַ מייסטער צו דעקאָרירן די בינע אַזוי, אַז דער צושויער זאָל גאַר פאַרגעסן, אַז ער זיצט אין אַ טעאַטער!

פונקט דאָס פאַרקערטע טוט מייכערקאַלד און טיילווייז האָט עס געטאָן וואַכטאַנגאַוו. זיי זיינען געקומען און אַראַפּגענומען די שליערס, געלאָזן כמעט אַ נאַקעטע בינע, און אויב שוין יאָ דעקאָרירט, איז עס געווען נאָר מיטן צוועק צו זאָגן דעם עולם: „געדענק, דו זיצסט אין טעאַטער“. ריינהארד ווייזט די מאַסע, כדי אונטערצושטרייכן די טראַגעדיע פון דעם יחיד, בשעת וואַכטאַנגאַוו און מייכערקאַלד ווייזן די יחידים, כדי אונטערצושטרייכן די טראַגעדיע פון דער מאַסע. דערפאַר איז, צום ביישפּיל, די מאַסע אין „דאָנאַטס טויט“ כמעט פאַסיוו, בשעת באַ וואַכטאַנגאַוו איז די מאַסע תמיד אַקטיוו און בולט. דער אונטערשייד ליגט אין דעם סאַציאַלן צוגאַנג פון די גרויסע מייס-טערס פון דער בינע. ריינהארדט פאַרנעמט זיך נישט מיט קיין סאַציאַלע פּראַ-בלעמען. ער זאָגט: קונסט לשם קונסט, ריינע עסטעטישע קונסט. וואַכטאַנגאַוו, מייכערקאַלד, אייזענשטיין זאָגן: ניין, די צייט פון אַזאַ קונסט איז פאַראַיבער, מען קאָן זיך נישט פאַרגינען אַוועקזעצן זיך אין אַ וועלט פון פלאַמען און וואַרטן, מיר ווילן נייע סיסטעמען און נייע באַגריפן וועגן שאַפן. עס קומט איצט פאַר אַן איבערשאַצונג פון ווערטן אין דעם סאַציאַלן לעבן. פאַרוואָס זאָל די קונסט בלייבן טויב? פאַרוואָס ווילט איר אַוועקשטעלן די בינע אַז אַ זייט?

סטאַניסלאַווסקי האָט געבויט דעם טעאַטער אויף סאַציאַל-געזעלשאַפּט-לעכע יסודות. ער האָט געשאַפן דעם אַנסאַמבל-טעאַטער, וואָס האָט גע-האַט קינסטלערישע אַמביציעס, און יעדער מיטגליד פון אַנסאַמבל האָט בייגע-טראָגן צום וואַקס פון דעם טעאַטער. אָבער ריינהארד האָט שטענדיק אַרומגערינגלט זיך מיט ערשט-קלאַסיקע שווישפּילער, און דאָך ביז איצט נישט געשאַפן דעם פערמאַנענטן אַנסאַמבל. דאָס איז דערפאַר, ווייל דער טעאַטער פון ריינהארדן האָט נישט געהאַט קיין סאַציאַלן באַזיס, אויף וועלכן ער זאָל בויען זיין צוקונפט.

אין בערלין איז אונדז אויך אויסגעקומען צו באַקענען זיך נאָענט מיט דעם געניאַלן פּראַפעסאָר אַלבערט איינשטיין. איך דערמאָן דאָס נישט נאָר כדי צו פאַרצייכענען די באַציאָנונג פון דעם וואונדערלעכן מענטשן צו אַלן וואָס איז פאַרבונדן מיט קונסט, בפרט נאַציאָנאַלער קונסט, נאָר אויך צו

אונטערשטרייכן א געוויסע טעאטראלע פראבלעם. שטעלט אייך פאר, ווען אימיצן פון אונדז וואלט אויסגעקומען שפילן די ראל פון „פראפעסאר אייב-שטיין“. נישט נאר איינשטיין, נאר אן אנדער וועלט-בארימטע פערזענלעכ-קייט. ווי טרעט מען צו צו אזא ראל? דער אקטיאר פון דעם אלטן טעאטער האט פאר אזעלכע ראלן געהאט זיין פארטיקן שטאמפ. ער וואלט געוויס אנגעטאן א וויסן פארוק מיט א גאר גרויסן שטערן, וואלט ארומגעאנגען פארהלומט (ווייל ער האט דאך צו טאן מיט די שטערן אין די הימלען). ער וואלט זיך פארגרימירט, לכל הפחות, ווי ירמיהו הנביא... און אט שפילן מיר אין בערלין און מען זאגט אונדז, אז איינשטיין קומט אין טעאטער. די אקטיארן זיינען שטארק נערוועז, מען ווארט מיט אומגעדולה. און אזוי ארומלויפנדיק אהין און צוריק הינטער דער בינע, זעען מיר, אז איינער מיט א וויסן קאפ האר, מיט א גלאטן פנים און צוויי קינדערשע אויגן באקוקן די בוטאפאריעס פון דעם „אייביקן ייד“, און האלטנדיק די חפצים, באטראכט ער זיי ווי א קינד, און מיר דערוויסן זיך, אז דאס איז איינשטיין. מיר ווילן אים ארויפפירן אויף דער בינע און ער וויל נישט גיין. יעדער וויל אים געבן א האנט, אבער איר דארפט נישט ווארטן, ווייל ער לופט אייך אנטקעגן און באגריסט אייך. ער פרעגט אייך אזוינע זאכן, וואס איר וואונדערט זיך, ווי קומט עס צו איינשטיינען, דעם וועלט-בארימטן פראפעסאר. און דא אייגנטלעך ליגט דער גאנצער סוד פון געניאלטעט. צו שפילן איינשטיינען איז נישט גענוג אנטזוקלעפן א וויסן פארוק מיט וואג-צעס. נאר דער עיקר, באהערשן אט די נאאיוויטעט, זיין פשטות. ווען אן אקטיאר קאן זיך איינלעבן אין דעם נאאיוון קינדערשן שמיכל, ווען ער קאן אנטשעלן א פאר נאאיווע אויגן אויף אייך און קוקן אויף דעם שטיקל דעקאראציע מיט דעם גרעסטן וואונדער פון דער וועלט, דאן וואלט דער אקטיאר שוין געקאנט פרובירן צו שפילן איינשטיינען. בכלל וואלט זיך יעדער אקטיאר געשעצט גליקלעך צו פארמאגן אט דעם קינדיש-נאאיוון בליק, אט דעם ערנסט און די פשוטקייט פון איינשטיינען, נאך וועלכע אקטיארן יאגן זיך און ווילן דערגרייכן אויף דער בינע.

נישט איינמאל איז סטאניסלאווסקין אויסגעקומען אין זיינע געשפרעכן מיט אונדז צו דערציילן ווי אזוי ער האט מיט מאסקווינען, וואס איז איצט דער וועלט-בארימטער שווישפילער פון דעם מאסקווער קונסט-טעאטער, געארבעט אויף זיין ערשטער גרויסער ראל „צאר פיאדאר“. לויט די היסטארישע פאקטן, לויט די בילדער פון בארימטע מאלער, איז צאר פיאדאר געווען א בייזער, מיט א טייפלישן בליק אין די אויגן, און אלס אזעלכער איז ער אויך פארגעשטעלט געווארן פון שווישפילער, וואס האבן געשפילט די ראל. האט דא סטאניסלאווסקי געהאט אן אויפגאבע צו ברעכן די טראדיציע פון פארשטעלן אזא טיפ, און האט באדארפט שאפן

א נייעם צאר. נאך לאנגע מאנאטן האט זיך מאסקווינען, מיט דער הילף פון סטאניסלוואסקין, איינגעגעבן א „צאר“, וואס איז נאך נישט געזען געווארן אויף דער רוסישער בינע. וואס האט מאסקווינ געפונען אין דעם נייעם „צאר“? ער האט געפונען דעם מענטשלעכן טאן פון א שוואכלינג, א קרענקלעכן מענטשן, וואס האט געטראגן דעם יאך פון אזא לאנד. און וואס פשוטער מאסקווינ פלעגט זאגן צו אירינא: „זאג מיר, אירינושקא, בין איך צאר אדער נישט?“ אלץ א שטארקערן איינדרוק האט עס געמאכט. איר האט פאר זיך געזען דעם טראגישן „צאר“, דעם שוואכניקן „פיאדאר“, וואס ציטערט פאר יעדן, קוקט מיט מורא אויף יעדן צי מען וויל בא אים נישט צונעמן די מאכט. און ווי פאלש און נאריש קוקן אויס די פילע אק-טיאָרן, וואס האבן געשפילט די זעלביקע ראָל, אָבער שטענדיק מיטן בייזן טייוולשן בליק, מיט אַ פאַרקרימטן מויל, מיט אויגן, וואָס אַט קריכן זיי אַרויס פון שטערן; און נישט קוקנדיק אויף אַט דער בייזקייט און שטרענג-קייט, זעט מען, אַז די גאַנצע זאַך איז נישט מער ווי אַנשטעל; אַז זאָל דער אַקטיאָר אַנגיין אזוי מיט דער איינפאַרביקייט פון זיין שפּילן, וועט ער אין צווייטן אַקט קראַנק ווערן און אין דריטן וועט ער מוזן אוועקשטאַרבן—פון צופיל אַנשטרענגונג.

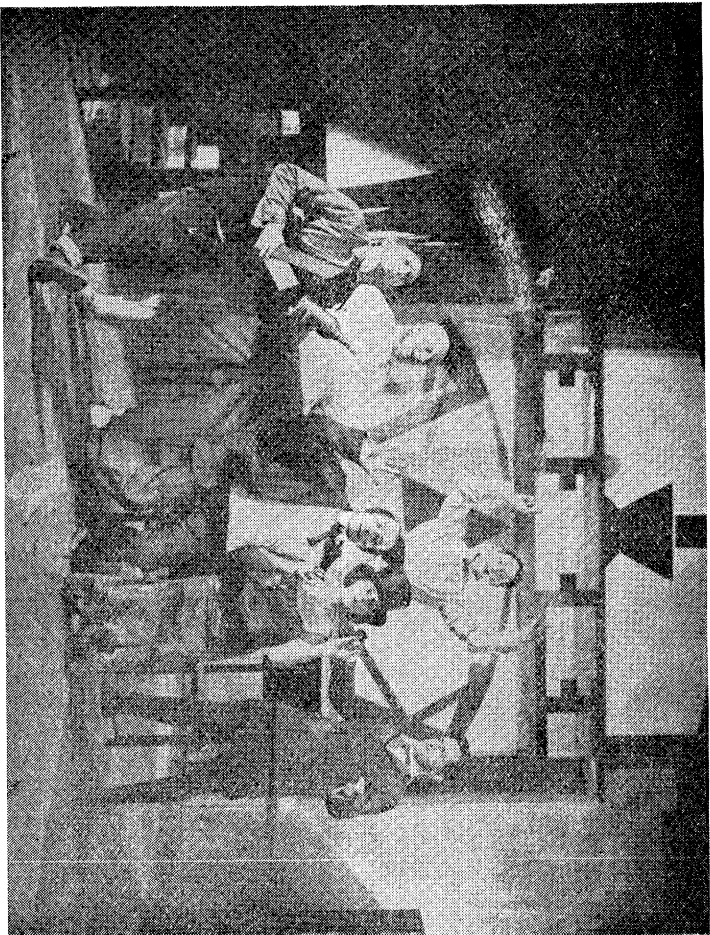
די טורנע האָט די „הבימה“־שוישפּילער געבראַכט אַ סך נוצן. די טעכניק פון יעדן שוישפּילער האָט זיך אויפגעהויבן אויף אַ גרעסערער שטופע. מיר האָבן זיך אויסגעלערנט שפּילן 8 און 9 מאָל אַ וואָך, וואָס מיר האָבן עס פריער קיינמאָל נישט געטאָן. מיר האָבן קיינמאָל נישט געשפּילט יעדן אָונט און צו דעם נאָך ספּעציעלע מאָטינע-פאַרשטעלונגען. מען דאַרף צוגעבן, אַז וואָס איז נוגע טעכניק, אַדער בעסער געזאָגט, בינערוטיק, ווי אויסלערנען שנעל אַ ראָל, אַריינפאַלן צופעליק אין אַ צווייטנס ראָל, שפּילן מיט אַ סופּליאַר — דאָס האָט יעדער אַקטיאָר פון יעדן יידישן טעאַטער געקאַנט בעסער פון די „הבימה“־שוישפּילער, און דאָס איז געווען אונדזער חסרון. מיר האָבן באַקעמפט די מעטאָדן פון אַלטן יידישן טעאַטער, מיר זיינען געווען קעגן סופּליאַר, וואָס זיצט דאָרט אין ביידל און שרייט דיר אין אויער אַריין ווערטער, און אַמאָל שרייט ער העכער פון אַקטיאָר — קעגן אַזוינע מעטאָדן האָבן מיר געקעמפט, אָבער אין אַן עת-צרה דאַרף דער אַקטיאָר דאָס אויך קאַנען קעמפּנדיק פאַר אַ בעסערן יידישן טעאַטער, האָט די „הבימה“ קיינמאָל נישט געקעמפט קעגן דעם אַקטיאָר פון דעם אַלטן יידישן טעאַטער. ניין, פאַרקערט, זי האָט אַלעמאָל מיטליד געהאַט מיט אים, צו וואָס פאַר אַ צושטאַנד די אומשטענדן האָבן אים געבראַכט. שטענדיק אַ פאַרוואָגלטער, אַן אַרימער און הונגעריקער, פלעגט ער זיך אַרומשלעפּן איבער דער וועלט, ווי אַ ציגיינער, און שפּילן יעדן טאָג אַן אַנדער פּיעסע. און טאַמער איז קיין פּיעסע נישט געווען, האָט מען זיך

"DELUGE" — H. BERGER

Lizi — H. Grober

„דער מבול“ פון ה. ברגר
ליזי — חיילע גרובער

"DELUGE" — H. BERGER
Scenes from Second Act

ידער מובל" פון ת. ברוג
דער טאָק פארן אונטערדראג
א. פרודקני, חילעל גראבער, בנא שניידער, ד. איסקין און בן-ארי
אויפן : א. ווינאָר.

צונויפגעלייגט מיט כחות און מען האט צוזאמען געשאפן, לויטן זכרון, די נויטיקע פיעסן, און דער סופליאָר האט נאָך צוגעגעבן זיין פראָזע אויך. אַט אַזוינע מעטאָדן זיינען אומוירדיק פאַר אַן אַקטיאָר, און ווען נישט די אומשטענדן, וואָלט דער אמתער קינסטלער פון אַט די טרופעס קיינמאָל צו אויף דעם נישט איינגעגאַנגען. דעם אמתן קינסטלער ציט אַלעמאָל צו שענערס, צו בעסערס, און אינסטינקטיוו, אויב ער האָט אפילו נישט גע- לערנט און שטודירט קיין טעאַטער-פראָבלעמען, ציט אים צו אמתן טעאַ- טער. אָבער אַט די אומשטענדן האָבן אַנטוויקלט אַ געוויסע טעכניק, וואָס עס קומט שטאַרק צונויף יעדן אַקטיאָר אויף יעדער בינע. די טעכניק פון די „הבימה“-שוישפילער איז אין דעם זין געווען באַגרעניצט, און דערפאַר האָט די טורנע אים געגעבן אַ סך מעגלעכקייטן צו אַנטוויקלען זיין טעכניק אין אַ פראָפעסיאָנעלן זין. די דאָזיקע דיסציפלין און פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַרטרייבן אינגאַנצן די נאָך פאַרבליבענע דילעטאַנטישקייט.

אָבער אַלס קינסטלער, זיינען מיר געגאַנגען צוריק, דער קאַלעקטיוו האָט דאָס דערפילט. קיין אויסוועג איז, דאָכט זיך, נישט געווען.

די געזעלשאַפט האָט אויף אונדז געקוקט ווי אויף וואונדער-קינדער. מען האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט אונדז ווי מיט גרויסע קינסטלער, מען האָט אונדז פאַרגעשטעלט אַלס די פּיאַנערן פון דעם ערשטן העברייאישן טעאַטער, וואָס טוט אויף פאַר דער העברייאישער קולטור און איר אַנט- וויקלונג אַ קאַלאַסאַלע דערציאונגס-אַרבעט, און דאָס איז דוקא געווען אמת. די באַנקעטן האָבן אונדז אַרויסגעוויזן אַ סך אַכטונג און ליבע, אָבער נאָך די באַנקעטן פלעגן מיר בלייבן מיט זיך אַליין, עלנטע, נישט אויפגעמונ- טערטע. מיר האָבן דערוואַרט, אַז מיר וועלן זיך טרעפן מיט מענטשן, וואָס וועלן אונדז זאָגן: „נו, „הבימה“-שוישפילער, איר האָט אייערס אָפּגעטאַן, איר זענט מיד צו שלעפּן ווייטער דעם יאָך פון מאַרטירערטום, פון נויט. מיר וועלן דאָס איצט איבערנעמען אויף אונדז, ווייל מיר דאַרפן דאָס, ווייל מיר גאַרן נאָך דעם. מיר דאַרפן עס האָבן פאַר אונדז, פאַר אונדזערע קינדער און פאַר אונדזער נאַציאָנאַלער קולטור.“ אָבער במקום דאָס פלעגט מען האַלטן לאַנגע רעדעס. די רעדעס פלעגן פאַרגעסן ווערן, און צוזאַמען מיט די רעדעס זיינען מיר אויך פאַרגעסן געוואָרן.

איך וועל קיינמאָל נישט פאַרגעסן די רעדע פון דעם פירער פון פוּי- לישן יידנטום, יצחק גרינבוים, דאָס איז געווען אויף אַ באַנקעט. ער האָט צום ערשטן מאַל אַרויסגעזאָגט אין דער הויך דאָס, וואָס מיר האָבן אַלע גע- טראָגן אויפן האַרצן. זיין רעדע האָט ער פון גרויס אויפּרעגונג נישט געקאַנט אפילו ענדיקן. ער האָט געפירט דעם פאַראַלעל פון דעם גאַנצן קולטורעלן לעבן פון די יידיש-פּוילישע מאַסן. ער האָט רירנדיק אַנגעוויזן ווי די מאַסן האָבן אונדז אויפגענומען, ווי די אַרימקייט איז גרויס, נאָר מען גיט אַוועק

דאָס לעצטע צו קומען זען און הערן אונדז. און צום סוף פרעגט ער, וואָס־
זשע קאָן געטאָן ווערן פאַר אייך? איר האָט געבראַכט פרייד צו די עלנטע,
און איך ווייס, אַז איר אַליין זוכט פון אונדז פרייד. איר דאַרפט עס איצט
האַבן מער ווי אַנדערע.

דער באַנקעט האָט זיך דאַן פאַרענדיקט אין גאַר אַ טרויעריקער שטי-
מונג. ערגעץ־וואו אין אַ ווינקל איז געשטאַנען דער גרויסער דיכטער שאל
טשערניכאָוסקי, און מיט אַ גוטמוטיקן שמייכל האָט ער געוואָלט פאַרטרייבן
די געשאַפענע שטימונג, אָבער עס האָט נישט געהאַלפן. מיר אַליין האָבן
נישט געקאַנט פאַרשטיין, וואָס האָט געשאַפן אַט די שטימונג. מיר האָבן
געטראַכט: אפשר קומט דאָס פון דעם, וואָס מיר אַליין ווייסן נישט ווער
מיר זיינען? אפשר איז אין דעם שולדיק דאָס, וואָס מיר זיינען נישט
אַרויסגעוואָקסן פון דער מאַסע? דער קאַלעקטיוו איז געגאַנגען און געפאַרן,
געטריבן בלויז פון אינערציע. דער ריס צווישן צמחן און דער „מועצה“,
אין קאַלעקטיוו איז געוואָרן אַליץ גרעסער, און אין אַזאַ צעריסנקייט פון
אינערלעכע צווייפלענישן און יאוש זיינען מיר אַפגעפאַרן קיין אַמעריקע.

די „הבימה“ אין אמעריקע

אויף דער שיף ווערט דער קאלעקטיוו

מער דיסציפלינירט, מער פאראייניקט. יעדער איז פארטיפט אין זיך, יעדער שטייט באזונדער אין די ווינקעלעך פון דעם ריזיקן דעק און מען גיט זיך אָפּ חשבון-הנפש. יעדער איז פארוואַרגט וועגן דער צוקונפט פון קאלעקטיוו. אמעריקע איז דאָך דער לעצטער פונקט פון דער טורנע; טאָמער געפינען מיר נישט קיין מאַטעריעלע און מאַראַלישע שטיצע אין „דעם גאַל-דענעם לאַנד“, וועט דאָך אונדזער אַנטווישונג ברענגען אַ קאַטאַסטראַפּע דעם קאלעקטיוו.

אַבער יעדער איז כמעט ווי זיכער, אַז באַם אַריבערשפּאַנען דעם שוועל, וועלן זיך שוין געפינען מענטשן, וואָס וועלן קאַנען ווי געהעריק אָפּשאַצן אונדזער אַרבעט און וועלן אונדז העלפן פאַרווירקלעכן אונדזער חלום פון אַן אייגענעם ווינקל. אויב מיר האָבן נישט געקאַנט גאַרנישט אויפּטאָן אין אייראָפּע, איז דאָס פאַרשטענדלעך — ווייל דאָרטן זיינען די יידן פאַרט אין גרויס נויט, אַבער דאָ, אין לאַנד פון „חלב ודבש“...

אַט די האַפּענונגען האָבן פאַרשטאַרקט דעם גלויבן, און אויף אַן אַל-געמיינער פאַרזאַמלונג, וואָס איז פאַרגעקומען אויף דער שיף, זאָגן מיר: „די קריודעס, וואָס קומען פאַר אין קאלעקטיוו, מוזן אָפּגעשטעלט ווערן. מיר מוזן קומען אין נייעם לאַנד מיט פאַראייניקטע כחות, נישט צעשפּליי-טערטע. איר פאַרט זיך פאַרנעמען מיט פּראָדוקטיווער אַרבעט, טוט עס דאָ אויף דער שיף: זוכט פּיעסן, גרייט צו פּלענער פאַר דעם צוקונפטיקן טעאַטער „הבימה“, וועלכן איר האָט געוואָלט אַלע אייערע יאָרן. מיר פאַרן אַריין אין לאַנד, צו ברידער, וואָס וועלן וויסן ווי צו פאַרווירקלעכן אונדזער חלום“.

דער ייד אין קיילעכדיקע ברילן, וואָס פירט אונדז קיין אמעריקע, אַ טיפּישער אמעריקאַנער אַלרייטניק, וואָס איז געשיקט געוואָרן צו נעמען אונדז פון פאַריז, זיצט אויף אונדזערע פאַרזאַמלונגען און נישט נאָר פאַרשטייט ער נישט די שפּראַך, נאָר ווען מען דערציילט אים דעם עצם ענין, וואָס מיר פאַרהאַנדלען, קוועטשט ער מיט די פּלייצעס, ווישט די ברילן און פאַרשטייט נישט וואָס דאָ קומט פאַר. ער הויבט נישט אָן צו פאַר-

שטיין, וואָס הייסט קאַלעקטיוו. בכלל ווייסט ער נישט וועגן טעאַטער, אָבער דאָ הויבט ער גאַרנישט אָן צו וויסן ווער איז דאָ דער „סטאַר“, ווער — דער בוף־קאַמיקער, ווער איז דער טראַגיקער. און אַז מען זאָגט אים, אַז אַזאַ זאַך איז נישטאַ באַ אונדז, צעלאַכט ער זיך: וואָס הייסט נישטאַ קיין סטאַר? אַר יו קרייז? “ און ווייזט אָן מיט די פינגער אויף זיין שטערן, מען זאָל בעסער פאַרשטיין וואָס „קרייז“ מיינט.

דער מענעדזשער, וואָס פירט אונדז, איז אייגנטלעך אַ ביזנעסמאַן אין ניו יאָרק און אַזוי ווי עס איז אים געגאַנגען גוט, האָט ער זיך מיישב געווען, ער וועט אַריינגיין אין די „הבימה“־ביזנעס. ער וועט געבן געלט דעם גלאַווענס אימפרעסאַריאַ. אונדזער אימפרעסאַריאַ איז, דרך אגב, געווען דער באַקאַנטער ס. יוראַק. ער האָט די „הבימה“ געזען שפילן אין פאַריז, און מיר זיינען אים אַזוי געפעלן געוואָרן, אַז ער האָט אונדז באַלד אַנגאַזשירט. אָבער געשיקט נאָך אונדז האָט ער אַט דעם יידן, וואָס האָט, ווייזט אויס, אויך געהאַט אַ פינאַנציעלן אינטערעס. און אַזוי אַרום איז ער געפאַרן אַנקוקן די „סחורה“, וואָס ער פירט איצט קיין אַמעריקע.

ער איז אַ געשעפטסמאַן. ביזנעס איז ביזנעס. ער דאַרף ברענגען די סחורה גאַנץ און זען, אַז זי זאָל נישט קאַליע ווערן... זעט ער, אַז די אַקטיאָרן זאָלן נישט אַרויסגיין אויפן דעק אָן אַ מאַנטל, און טאַמער איז אַ גרויסער ווינט, גייט ער שוין צו און זעט, איר זאָלט זיין צוגעדעקט און דער קאַלנער זאָל זיין אויפגעשטעלט. און מיר טראַכטן: אַט דאָס הייסט אַמעריקע. דאָס איז אויף דער שיף אַזוי, היינט וואָס־זשע וועט שוין זיין, אַז מיר וועלן קומען? ...

אַז איר זעט פון ווייטן די פרייהייט־סטאַטוע, פילט איר זיך גליקלעך, נישט נאָר דערפאַר וואָס איר זענט שוין אין אַמעריקע, נאָר אויך דערפאַר, וואָס אַרומפאַרנדיק איבער די לענדער אין אייראָפּע, זייענדיק אין די, אַזוי־ גערופענע, דעמאָקראַטישע און פרייע לענדער, פילט מען נישט פריי; עפעס פלעגט שטענדיק הענגען איבערן קאַפּ און פרעסן אַזוי שווער, נישט קוקנדיק אויף דעם כבוד, וואָס די רעגירונגען און קינסטלער פלעגן צוטיילן דער „הבימה“. עפעס איז געווען אין דער לופט נישט קיין פרייעס, נאָר פאַרקערט — פאַרשפאַרטקייט. אַט דערפאַר דאָס קלאַפן פון האַרצן, ווען דאָס פייער ברענט אַזוי ווייט און פריי, און זאָגט דיר אָן, אַז עס וואַרט אויף דיר — ליכט און פרייהייט!

אַט איז שוין דער ברעג. מיר קלייבן די פעקלעך. מען נעמט פון אונדז בילדער, אין פאַרשיידענע פּאַזעס. דער באַברילטער מענעדזשער איז אַרום אונדז ווי אַ גענעראַל אויפן שלאַכטפעלד. די פּאַטאַגראַפערס שיקט ער אַהער, די אַקטיאָרן הייסט ער זיך אויסזעצן אַזוי. דערהויפּט נעמט ער „פיקטשורס“ פון די סטאַרס. די איבעריקע דאַרטן, זאָגט ער, באַדערן אים נישט.

און דערהויפט שרייט ער, מען זאל שמייכלען. „עווריבאדי, סמאיל! סמאיל!“ שמייכלט מען. די מוזיק אויף דער שיף שפילט. א שטופעניש, א געדערענג. אלע צעגייען זיך און אונדז פארנעמט מען מיט די פעקלעך אויף אן אנדער שיפל. איצט, טראכטן מיר, וועט מען אונדז מיט פאראד פירן אין שטאט אריין. מען פירט אונדז צו צו אן אינדזל, און מען זאגט אונדז, אז דא וועלן מיר שוין נעכטיקן. מען פירט אונדז אריין. א געניטע אויג ציילט אונדז איבער, מען קלעפט אונדז אן נומערן און מיר קומען אריין מיט פאראד אין ריזיקן זאל, וואו נאך טויזנטער מענטשן פון אלע נאציאנאליטעטן ווארטן אויף זייער גורל, אריינגעלאזן צו ווערן אין לאנד אדער געשיקט ווערן צוריק.

מענטשן אין ריזיקן זאל זיינען א מאסע, אבער יעדער איז פאר זיך באוונדער. אזוי ווי חיות אין א שטייג. מען גייט פון איין ברעג זאל צום צווייטן. יעדער ווייסט שוין דעם צווייטנס צרות אויף אויסנווייניק. מען רעדט שוין אפילו נישט, עס איז שטיל. אינמיטן זאל — אן אימפראוויזירטע בינע. עס ברענען הנוכה-ליכטלעך. יידן זיצן מיט אראפגעלאזטע קעפ און קוקן אויף די פיערלעך פון די ליכטלעך. א חזן זינגט „הנרות הללו“. א פרוי, מיט א קינד אויף דער האנט, וויינט אויפן קול. איר קול טראגט זיך איבערן זאל, הילכט אפ אין יעדן ווינקעלע און הויכט אויס די נשמה מיט א קרעכץ. אט זיצן זיי, די שטענדיקע וואנדערער, מיט יאמער פון דורות...

ארום א ריזיקן פענצטער מיט גראטעס, שטייען מענטשן — חיות אין שטייג — און קוקן ארויס אין דער פינצטערער נאכט. פון ווייטנס זעט מען ריזיקע בערג, איינע אויף די אנדערע. די בערג זיינען באלייכטן מיט טויזנטער עלעקטרישע לאמפן. אט די בערג זיינען א מאגנעט. עס קוקט אויס ווי א מעשהלע פון טויזנט און איין נאכט. די ליכט פינקלען, פינטלען פון דער ווייטנס, ווי זיי רייצן זיך מיט דיר: דו זיצסט פארשפארט אויפן וואסער...

די הבימהניקעס מישן זיך צונויף מיטן עולם. עס איז דער אינדזל פון טרערן. יעדער מענטש איז דא עלנט. יעדעס הארץ איז דא אנגע-ווייטיקט. אט וואו דיין פלאץ איז, דו „הבימה“-קינסטלער! אט ווען דו קאנסט מיט דיין ווארט אויפוועקן אדער באשטראלן און געבן האפענונג אט די אומגליקלעכע, דאן וואלסטו געקאנט ריידן וועגן א מיסיע. אבער אויב דו ביסט פונקט אזוי עלנט ווי די אלע, אויב דו האסט קיין ווארט פון טרייסט, טא וואס איז דיין מיסיע, „הבימה“-קינסטלער?

עס איז שוין גרויסער טאג, ווען מען באפרייט אונדז, און מיר פארן אריין אין ניו יארק. די פאר מענטשן, וואס האבן געווארט אויף אונדז, האבן אונדז ווארעם באגריסט און מען האט אונדז אפגעפירט אין א האטעל.

מיר זיינען אין גאלדענעם לאַנד, אין אַ שטאָט, וואו יעדער שטיקל ערד איז אַ רענדל. אין לאַנד, וואו אונדזער חלום דאַרף זיך פאַרווירקלעכן: דער חלום, אַז די זאָרג פאַר נויט און הונגער וועט פון אונדז אַראָפּגע- נומען ווערן, מען וועט אונדז באַפרייען פון דעם יאָך און אונדז לאָזן דער- פילן אונדזער קולטורעלע און נאַציאָנאַלע מיסיע, וועגן וועלכער די יידישע וועלט האָט אַזויפיל גערעדט.

די פאַרשטעלונגען אין ניו יאָרק זיינען אויפגענומען געוואָרן מיט גרויס פרייד. די ענגלישע און יידישע פרעסע האָט נישט אויפגעהערט צו לויבן אונדזערע פאַרשטעלונגען. אַלע האָבן מודה געווען, אַז עס איז עפעס אַזוינס, וואָס זיי האָבן ביז איצט נישט געזען. עס זיינען געווען אויך אַזוינע, וואָס האָבן געשריבן, אַז אַלץ וואָלט געווען גוט, נאָר די משוגענע העיות אונדזערע, וואָס מיר מאַכן סיי אין שפּילן, סיי אין גריס, מאַכן קאַלע אינ- גאַנצן די פאַרשטעלונג. אַזאַ אַפּשאַצונג איז אויך געווען צו דערוואַרטן, ווייל דאָס גאַנצע שפּילן, די דעקאָראַציעס, קאַסטיומען און גרימען פון דער „הבימה“ זיינען געווען פרעמד דעם עולם און אַ סך טעאַטער־קריטי- קער, סיי יידישע, סיי ענגלישע, עס איז כדאי צו ציטירן אייניקע פון זיי. צום ביישפּיל, אב. קאהאַן שרייבט וועגן דער „דיבוק“־פאַרשטעלונג: „אין געוויסע באַציאונגען מאַכט די „הבימה“ זייער אַ גוטן איינדרוק, צום ביי- שפּיל, עס פילט זיך אַ מערקווירדיקע ערנסטקייט אין זייער שפּילן, אַן אויפריכטיקע קינסטלערישע התלהבות, וועלכע איז אימער סימפּאַטיש, די געזאַנג און מוזיק פון זייער פאַרשטעלונג איז זייער אינטערעסאַנט“. אב. קאהאַן האָט זיך וואַרים באַצויגן צו אונדז אויך אַלס אַנסאַמבל, אָבער ווען ער איז צוגעקומען צום שפּילן, דעקאָראַציעס און באַוועגונגען, האָבן זיי צו אים, אַלט אַן אַנהענגער פון שטרענגען רעאַליזם אין יעדער פאַרמע פון קונסט, ספּעציעל אויף דער בינע, נישט אַפּעלירט, און ער שרייבט מיט אַ סאַטירישן טאָן: „עס איז פאַראַן אַ גאַנצע גמרא וועגן דעם, וואָס דאָס אַלץ באַטייט. די פּראַגע איז נאָר, וויפּיל פון די צוועער זיינען לומדים אויף אַזאַ גמרא, אויך וויפּיל פון די אינטעליגענטע טעאַטער־באַזוכער פון דער וועלט האָבן איר געלערנט און וועלן איר לערנען? די בינע איז אויסגעשטאַטעט אויף דעם זעלביקן משוגענעם שטייגער ווי פילע פון די פּנימער זיינען פאַרשמירט. אַ מגן־דוד, צום ביישפּיל, זעט אויס ווי אַ פיגור, וואָס אַ קינד פון דריי יאָר האָט אויסגעגראַבלט. עס הענגט אַ טראַנטע, עס ליגט אַ שמאַטע, דאָס הייסט אַז דאָס שולכל איז אַן אַרימע. עס איז אָבער קיין שולכל נישט און ווען מען דאַרף בלאָזן שופּר (בשעת מען לייגט דעם „דיבוק“ אַריין אין חרם) איז דער שופּר נישט ווי אַלע שופּרות, נאָר עפעס ווי אַ ווילדע מאַ- כערייקע, ענלעך צו אַ גרינ־שוואַרצער כאַלעווע, ווי איינער פון די אַנוועזנדע האָט באַמערקט: פאַרט וואָס וואָלט געאַרט, ווען זיי וואָלטן געבראַכט אַן

אמתן שופר ? אָבער אַ געוויינלעכער שופר שמעקט מיט היינט און דיזער שפיל איז גאָר אַ צוקונפטיקער.

וועגן דעם זעלביקן „דיבוק“ האָט אויך געשריבן דר. אַלעקסאַנדער מוקדוני. נישט נאָר א פריינט פון דער „הבימה“ בכלל, נאָר איינער, וואָס האָט געזען די ערשטע טריט פון דער „הבימה“ אין מאַסקווע אויף ניוזניקיסלאַווסקי, און אויך אַ גרויסער אָנהענגער פון די „הבימה“— מעטאַדן. אַנאָליזירנדיק יעדע בילד באַזונדער, קומט ער צום אויספיר, אַז דער „דיבוק“ איז פול מיט פילאַזאָפיע און פאַטאַס, און ער זאָגט : „אַזאַ טעאַטראַלע שאַרפּקייט, אַזאַ טעאַטראַלע דערהויבנקייט, אַזאַ טעאַטראַלע פּילזייטיקייט, אַזאַ טעאַטראַלע גאַונות זע איך צום ערשטן מאָל.“ דאָ שטעלט דר. מוקדוני דעם טראַפּ אויף דער טעאַטראַלישקייט : דאָס וואָס מיר האָבן געזוכט צו דערגרייכן ; און דאָס איז אייגנטלעך דאָס נייע וואָרט, וואָס וואָס טאַנגאַוו האָט געזאָגט אין „הבימה“. ריינדניק ווייטער מיט באַגייסטערונג וועגן די פאַרשטעלונגען און וועגן די „הבימה“— באַוועגונגען, זאָגט דר. מוקדוני : „יעדע באַוועגונג ציט זיך אין וואונדערלעכע ליניען צום כּסא הכּבוד ... אַלץ באַוועגט זיך און ציט זיך צו גרויסער מאַלערישער קאַמפּאַ- זיציע ... עס פאַרכאַפט באַם אַטעם, דאָס האַרץ שפּרינגט אין ברוסט- קעסטל און אינגאַנצן ווערסטו פאַרגאַפּט.“

אַט אַזוי האָט געשריבן דר. מוקדוני, וואָס האָט דערזען אַט דאָס נייע, וואָס מיר האָבן געפונען. ער האָט עס אליין געזוכט די גאַנצע צייט — און געפונען באַ אונדז.

וועגן דער זעלביקער פאַרשטעלונג האָט געשריבן מ. אַלגין : „עס איז נישט קיין רעצענזיע, נאָר אַ לויב-געזאַנג דער „הבימה“ בכלל און דעם מאַדערנעם טעאַטער בפרט“. ער שרייבט : „וואָס האָט דער „הבימה“—אַ פּער געטאַן מיטן דיבוק ? ער האָט אַראַפּגענומען די האַנט פון האַרצן און געזאָגט : וואָס טויג מיר „דיבוק“, גיב מיר טעאַטער. האָט ער זיך מיטאַמאַל אויפגעהויבן אויף אַזאַ הויך, וואו דאָס ספּעציפיש דיבוקשע איז געוואָרן אומ- וויכטיק, עס איז אַפּגעפאַלן, זיך פאַרוואַנדלט אין זיין היפּוך. אַט די בטלנים, וואָס זיצן אין בית-המדרש און זינגען ? אַזוינע בטלנים זיינען גאָר אויף דער וועלט נישטאַ און גוט אַזוי ... דאָס איז דאָך אַ לייזונג פון אַ מאַ- דערנעם קינסטלער, זיי נעמען זיך טאַנצן אַ ריקודל און פון אומבאַקאַנטע טיפּענישן קומט היץ, קומט ליידינשאַפּט, קומט אַ כּוואַליע פון עקסטאַז, הויבט זיך העכער, שפּרייזט זיך העכער, פּלייצט, פאַרגיסט, פאַרכאַפט, פאַרטרינקט.“ און ווייטער : „ווער זאָגט, אַז סאַציאַלע מאַטיוון אין קונסט זיינען אומפאַר- איינבאַר ? טוט אַ קוק אויף די בעטלער-סצענעס. בעטלער ! יא, אַפּגעריי- סענע, קרומע, לאַמע, שמאַטעס, קוליעס. מען קאַן זיך נישט פאַרשטעלן קיין גרעסערן עקל, אָבער וואָס איז געוואָרן אין האַנט פון קונסט !“ און

אָלגין פֿאַרענדיקט זיין רעצענזיע: „אין גרויסן, אין גאַנצן, בלייבט די אויפֿ-
פירונג אַ קונסט־איבערלעבונג פון ערשטן גראַד, די אַרבעטער, וואָס ווילן
זיך באַקענען מיט מאָדערנער טעאַטער־קולטור, דאַרפן גיין זען די „הבמה“.

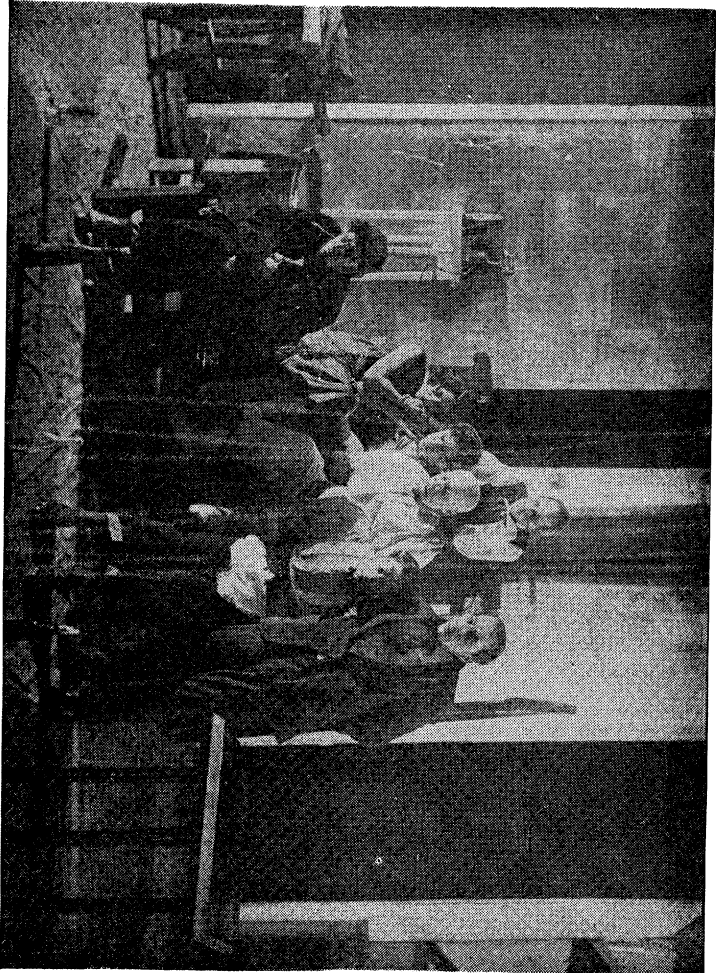
עס איז אַ שאַד, וואָס דער פּלאַץ דערלויבט מיר נישט צו געבן אַנדערע
אידישע און ענגלישע קריטיקן. דאָס ציטירטע וואָלט געגעבן אַ גאַנץ
בילד פון דעם באַגריף, וואָס די מערסטע טעאַטער־קריטיקער האָבן געהאַט
וועגן מאָדערנעם טעאַטער. דורך די רעצענזיעס וואָלט מען אויך געקאָנט
זען דעם קינסטלערישן מצב, סיי פון דעם יידישן און סיי פון דעם ענגלישן
טעאַטער.

דער ענגלישער טעאַטער, אַ דאַנק דעם וואָס ער איז שטאַרק קאָמער-
ציאליזירט געוואָרן, האָט קיינמאַל נישט געהאַט קיין צייט זיך צו פֿאַרטראַכטן
וועגן טעאַטער אַלס אַ קינסטלערישע אינסטיטוציע. עס איז דאָך נישט גע-
ווען קיין איין גרופע אָדער אַנסאַמבל, וואָס זאָל שטענדיק שפּילן צוזאַמען.
עס איז נישט געווען קיין איין קאָאָפּעראַטיווע גרופע, און וועגן אַ קאָלעקטיוו
האַט מען אפילו נישט געטראַכט. די טרופעס דאָן, ווי איצט, ווערן, מיט איי-
ניקע אויסנאַמען, צונויפגעשטעלט פון איינעם וואָס ריזיקירט זיין געלט אויפֿ-
צופירן אַ פּיעסע. ער איז, אַזוי צו זאָגן, דער קינסטלערישער לייטער פון
דער פֿאַרשטעלונג, ווייל ער האָט אַריינגעלייגט דאָס געלט. און די אַקטיאָרן
זיינען טאַג־אַרבעטער, וואָס באַקומען זייער געהאַלט לויט דער צייט, וואָס
מען פֿאַרנעמט באַ זיי. און כדי דאָס מאַכן מער נאַטירלעך, שטעלט מען
צונויף אַקטיאָרן און אַקטריסעס לויט די כאַראַקטערן פון דער גאַנצער פֿאַר-
שטעלונג. נישט נאָר זעט מען שוין, אַז די אַקטיאָרן זאָלן זיך צופאַסן צו דער
און דער ראַל, נאָר אויב מען דאַרף אַ קאָליקע, לאָמיר זאָגן, זוכט מען
שוין מיט ליכט אַ בעל־מום, ער זאָל פֿאַרנעמען די ראַל. דאַרף מען
איינעם מיט אַ צעהאַקטן נאָז, וועט מען שוין זוכן, נישטערן ביז וואָנען מען
וועט אים געפּינען, וועט איר דאָך זאָגן, אַז עס נישט קינסטלעריש. צוליב
וואָס, וועט איר פרעגן, דאַרף מען גרים, פֿאַרוקן א. אַז. וו. ? וואָס קאָן מען
שוין דערוואַרטן פון דעם אַקטיאָר, אַלס קינסטלער, אַז מען ברענגט פֿאַר-
טיקע, פון לעבן פֿאַרגרימירטע ? איז דאָס טעאַטער ? גיין, עס איז הונדערט
פֿראַצענט נאַטוראַליזם, וואָס האָט מיטן עצם טעאַטער ווייניג וואָס צו טאָן.
עס האָט צו טאָן מיט פֿאַטאַגראַפיע, מיט שלעכט קאָפּירן דאָס לעבן. איך
זאָג שלעכט, ווייל וויפּיל איר זאָלט נישט וועלן קאָפּירן, וועט איר נישט
קאָנען, ווייל דאָס לעבן איז פֿאַרט ריינער און אמתער ווי אַ קאָפּיע. אפשר
איז דאָס דערפֿאַר, וואָס מערסטנטייל זיינען די פּיעסן אויף דער אַמעריקאַנער
בינע פון טאַג־טעגלעכן לעבן. קיין גרויסן קינסטלערישן ווערט האָבן זיי
נישט. קיין מאַראַל פּריידיקן זיי נישט און געוויס זיינען זיי ווייט פון איי-
דייעס, ווייל יעדע אידייע, האָט אונדז געלערנט וואַכטאַנגאָוו, מוז האָבן איר

„דער מבול“ פון בערגער
דערפינדער נאָרדלינג — בן־ארי
“DELUGE” — H. BERGER
Nordling the Inventor — Ben-Ari

"DELUGE" — H. BERGER
Scene from Third Act

"דער מבול" פון ה. ברגר
פאַרצוויריפונג

בנא שניידער, פראַזער, א. וויינאר, טשאַרלי, דוד איטקין, סטרעטן, א. פּרודקין,
בר, חיהלע גראַבער, לייז, בודאַר, נאַרדלינג, אַויב: צבי פּריליאַנד, אַיזל.

1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

פארמע, און יעדע פיעסע, וואָס וויל אַרויסברענגען אַ געוויסע אידייע, דאַרף האָבן איר קינסטלערישע פאַרמע. און קיין פאַרמע איז נישטאָ וואו קיין אידייע איז נישטאָ. און עס איז נישטאָ דער קינסטלער, דער רעזשיסאָר, וואָס זאָל געבן דער פאַרשטעלונג אַ קינסטלערישן תּיקון. און ווייל די פאַרשטעלונגען האָבן נישט קיין פאַרמע, קאָן דאָך שוין קיין רייד נישט זיין וועגן ספּעציעל טעאַטראַלע פאַרמען. און ווייל עס זיינען נישטאָ קיין טעאַטראַלע קאַלעקטיוון, וועמענס ציל עס איז נישט נאָר שפּילן טעאַטער, נאָר אויך פאַרנעמען זיך מיט געזעלשאַפּטלעכע, סאָציאַלע פּראַבלעמען, האָט דער אַמעריקאַנער טעאַטער, דער פּראַפעסיאָנעלער, נאָר איין ציל, און דאָס איז: געשעפט. און אַלס אַ קאָמערציעלע אונטערנעמונג דאַרף מען פּראַ-דוצירן זאַכן, וואָס דער ברייטער עולם פאַרלאַנגט. און דער המון פאַר-לאַנגט — פאַרוויילונג, אונטערהאַלטונג.

איז עס שוין נישט קיין חידוש, וואָס אַלע פּיעסן אויף „בראַדוועי“, די טאַן-געבערין פאַר דער גאַנצער אַמעריקאַנער טעאַטערוועלט, אונטערשיידן זיך נישט מיט זייער רעזשי אײנע פון די אַנדערע. איר קאַנט באַזוכן צען טעאַטערס אײנע נאָך די אַנדערע און איר וועט זיך נישט פאַנגדערקלייבן וואָס אין וועלכן טעאַטער מען שפּילט. דאָס איז דערפאַר, ווייל קיין טעאַטער האָט נישט זיין אײגענעם פנים, זיין אײגענעם אויסדרוק. ווייל מען שפּילט נישט קיין טעאַטער דאָרט, נאָר, כּוואַלט געזאָגט, מען לייענט פאַר פאַרן עולם די אַדער יענע פּיעסע. דער אַקטיאָר איז דאָ אײגנטלעך אַ גוטער פאַרלעזער, אַדער אַ שלעכטער פאַרלעזער, אָבער נישט מער.

דאָס איז נאָך בולטער געוואָרן פאַר די לעצטע יאָרן, ווען עס האָבן זיך אַרגאַניזירט אײניקע קאַלעקטיוון און קאַאָפּעראַטיווע גרופּעס, וועמעס אויפגאַבע עס איז שוין געוואָרן נישט נאָר שפּילן טעאַטער, נאָר אויך צוגעבן זייער אײגענע אויסטייטשונג דער אויפפירונג — זייער סאָציאַלן, געזעלשאַפּטלעכן און פּאָליטישן צוגאַנג. דאָס האָט באַוויזן, אַז דער טעאַטער און דער שוישפּילער זיינען נישט געהאַרכזאַמע קנעכט פון דעם מחבר, אַז זיי ווילן נישט פּאַסאַגראַפירן אויף דער בינע אָט דאָס לעבן וואָס מען האָט באַשטעלט, נאָר אַז דער טעאַטער בכלל, און דער טעאַטער-קאַלעקטיוו בפרט, האָט אויך אַ פּונקציע: צו געבן זיין אײגענע אויסטייטשונג, זיין אידייע און דעריבער אויך זיין אײגענע פ א ר מ ע.

ווער דאַרף געבן אָט די פאַרמע? דער רעזשיסאָר צוזאַמען מיטן קאַ-לעקטיוו. איך שטרייך אונטער ק א ל ע ק ט י ו ו, ווייל נאָר אַ טעאַטע-ר-קאַלעקטיוו קאָן אַנטוויקלען זיין רעזשיסאָר, קאָן אַנטוויקלען אַן אַק-טיוואַר-טרופּע, וואָס זאָל זיין קינסטלעריש פאַרבונדן מיט איין קינסטלערישן ווילן און אידעאָלאָגיע. אַזא טעאַטער פּילט אויס אַ קינסטלערישע פּונקציע אין דעם אַלגעמיינעם קולטורעלן און געזעלשאַפּטלעכן לעבן.

דער פראפעסיאנעלער אַמעריקאַנער טעאַטער, אויף די יסודות ווי ער איז געבויט איצט, פילט נישט אויס אַזאַ פונקציע, ווייל די אַקטיאָרן זיינען איינע די אַנדערע פרעמדע מענטשן. וועט דען איינפאַלן אַט דער צופעליקער גרופע מענטשן צו פרעגן באַ דעם באַלעבאַס, וואָס פירט אויף די פּיעסע: „זאָגט אונדז, וואָס איז די אידיע פון דער פּיעסע, אין וועלכער איך וועל מיטוירקן?“ מען וואָלט אַזאַ אַקטיאָר געוויס אַנגעקוקט ווי אַ משוגענעם. אָבער אַזאַ פּראָגע אין אַ קאַלעקטיוון טעאַטער וואָלט געווען אַ זעלבסטפּאַר-שטענדלעכע און אַ נויטווענדיקע. ווייל פון דער פּראָגע וואָלט געווען אַפּ-הענגיק די אידיע פון דער פּאַרשטעלונג, און די טעאַטראַלע פּאַרמע.

אַט דאָס איז נאָך ביז איצט, מיט אַ קליינער אויסנאַם, די מדרגה פון דעם אַמעריקאַנער טעאַטער. און ווען די „הבימה“ איז אַנגעקומען קיין ניו יאָרק, האָט געהערשט נאָך אַ גרעסערע פּרינציפּלאַזיקייט, אידיענלאַזיקייט און פּאַרמלאַזיקייט. אמת, אין דער לופט האָבן שוין געבלאַזן נייע ווינטן. דער בעסערער באַלעבאַטישער עולם האָט געבראַכט דעם גילד טעאַטער. דער קראַך און די קריזיס-יאָרן האָבן געבראַכט דעם „גרופּ“ טעאַטער, דעם יו-ניאָן טעאַטער, אַלערליי קאַלעקטיוון און גרופּעס, מיט אַן אייגענעם צוגאַנג און אידיעאָלאָגיע. אין דער לענג און ברייט פון אַמעריקע האָבן זיך פּאַרשפּרייט אַרגאַניזירטע גרופּעס. אַ סך פון זיי מיט אַ פּעסטן ווילן צו פּאַרטרייבן מיט דער צייט די וואַלאַגאַריטעט און די מיטלמעסיקייט פון אַמעריקאַנער טעאַטער. און אַט די טעאַטערלעך האָבן נאָך זייער לעצטן וואָרט נישט גע-זאָגט. ערגעץ-וואו בויט זיך אַ נייער אַמעריקאַנער טעאַטער, אַ געזעלשאַפּט-לעכער טעאַטער, וואָס וועט אַרויסנעמען דעם איצטיקן טעאַטער פון דעם נידעריקן מצב, אין וועלכן ער געפינט זיך.

די „הבימה“-פּאַרשטעלונגען אין ניו יאָרק אויף דעם טעאַטראַלן בראַד-וועי האָבן אַרויסגערופּן אַ שטורעם מיט דיסקוסיעס, קריטיקן און אַלערליי אַפּשאַצונגען, גוטע און שלעכטע. אייניקע האָבן געלויבט אין הימל אַריין, אַנדערע האָבן שטאַרק געטאַדלט. מיט איין זאָך האָט זיך די „הבימה“ יאָ געקאַנט גראַטולירן און דאָס איז, וואָס עס זיינען נישט געווען קיין פּאַרעווע רעצענזיעס. מען האָט נישט געקאַנט אַוועקגיין פון די „הבימה“-פּאַרשטע-לונגען קאַלטבלוטיק. אַזאַ זאָך איז נישט געווען. אַדער איר זענט אַוועק באַגייסטערט, אַדער איר האָט אַ שפּיי געטאַן און געזאָגט: משוגע! און אַט דאָס איז אַ גרויסער פּאַרדינסט. מיר האָבן אַנגערעגט דעם צושויער. צו דעם, האָט געזאָגט וואַכטאַנגאָוו, דאַרף יעדער טעאַטער שטרעבן. און מיר האָבן געהאַפּט, אַז אונדזערע צוקונפטיקע פּאַרשטעלונגען וועלן נאָך מער פּאַרשטאַרקן אַט די ליבע אַדער פּיינטשאַפּט צו אונדז. אַט לאָזט אונדז נאָר צעפירן די הענט, וועלן מיר שוין ווייזן וואָס מיר קאַנען. מיר וועלן

אזוי לאנג פראפאגאנדירן אונדזערע נייע פארמען, ביז מיר וועלן סוף-כל-
סוף אלעמען געווינען אויף אונדזער זייט!

אָט דאָס זיינען געווען די גוטע כּונות באַם אָנקומען און באַם אָנהויבן
די גאַסטראָלן. אָבער שוין די ערשטע פּאַר וואָכן, שפּילנדיק אין מאַנספּילד
טעאַטער, פּלעגט דער עולם קומען ווינציקער און ווינציקער. די מאַסע
איז נישט געקומען, נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס די „הבימה“ איז געווען
דוקא שטאַרק פּאַפּולער. מען האָט אויף דער „איסט-סייד“ זיך שטאַרק אי-
בערגענומען מיט אונדזערע קריטיקן און מיט דער אָנערקענונג, וואָס מיר
האַבן געקראָגן אין דער אַמעריקאַנער פרעסע, אָבער דער פּאַלקס-מענטש
האַט מורא געהאַט פּאַר אַ סך זאַכן. קודם-כל — לשון קודש. אָבער נישט נאָר
לשון קודש, נאָר מען פּלעגט דערציילן, אַז מיר שפּילן גאָר תּרגום-לשון,
געמישט מיט גמרא. צווייטנס, האָט מען דערציילט, אַז מיר וויינען אַ סך
אין אונדזערע פּיעסן, אָבער דאָס ערגסטע איז, וואָס אונדזער שפּילן איז
אַ מאַדנער, אַ פּוטוריסטישער. דאָס הייסט, אַזוי וועט מען ערשט שפּילן
אין דער צוקונפּט, פּאַר אונדזערע קינדס-קינדער. אָבער מיר? ווייס איך
וואָס, וואָס קאַנען מיר פּאַרשטיין?

און זיי זיינען טאַקע געזעסן אין דער היים. און דאָס האָט געמאַכט
דעם אימפּרעסאַריאַ מרה-שחורהדיק און אָנגעצויגן. מיר זיינען געווען אַנ-
טוישט, אָבער נאָך נישט געפּאַלן. מיר האָבן נאָך אַלץ געהאַפּט, אַז ווען
מיר וועלן קומען נעענטער צום עולם, וועט ער קומען און ער וועט אָפּשאַצן.
דעם „גולם“ האָבן מיר שוין געשפּילט אויף דער איסט-סייד, און עס
דאַכט זיך, אַז אָט איז געשען אַ נס: דער טעאַטער איז געפּאַקט יעדע נאַכט.
מיר דאַרפן נאָך שפּילן צוויי וואָכן, אָבער מיר שטייען צוויי מאַנאַטן אין דעם
זעלביקן טעאַטער. דער אימפּרעסאַריאַ שמייכלט. אַ גוטער סימן. אויף
אַ מאַמענט דאַכט זיך, אַז מיר וועלן אזוי שפּילן דעם גאַנצן סעזאָן. דער
„גולם“ האָט פּאַראינטערעסירט, ווייזט אויס, מער פון אַלץ מיטן אינהאַלט.
די פּאַבולע האָט צוגעצויגן אַ סך מענטשן, אָבער נישט גענוג עס זאָל
דויערן אזוי לאַנג.

דער באַברילטער ייד, וואָס האָט אונדז געפירט אזוי פּאַרזיכטיק קיין
אַמעריקע, איז אונטער די הענט נישט געוואָרן. ער איז פּאַרשוואונדן גע-
וואָרן. מען האָט איבערגעגעבן אין זיין נאַמען, אַז ער וואָלט פּונדעסטוועגן
איינגעשטעלט זיין גאַנץ פּאַרמעגן אויף דער „הבימה“, ווען מיר מאַכן
„העפי ענדינגס“ (פּריילעכע שלוסן) צו אונדזערע פּיעסן. דעם פּלאַן זיינעם
ווי מען זאָל עס מאַכן, האָט ער קיינעם נישט אַנטדעקט...

און די גרופע איז שוין איבערגעגאַנגען פון איין אימפּרעסאַריאַ צום
צווייטן. איינער האָט אונדז געפירט אויף דער פּראַווינג, וואו די מענטשן
זיינען אַ סך האַרציקער. די סענסאַציע איז געגאַנגען צוזאַמען מיט אונדז.

עס האָט זיך געדאַכט, אַז די געשעפטן דאַרפן גיין גוט, אָבער דער מענעד-
 זשער, וואָס האָט אונדז געפירט אויף דער פּראָווינג, וואָס האָט גענומען
 די „הבימה“ אַלס אידעאָלאָגישע און מאַרטירער, צו „ווייזן אַמעריקע וואָס מיר
 פאַרמאָגן“, פּלעגט אַרומגיין מיט אַ פּיפּקע אין מויל, פּלעגט פּיפּקען, פּיפּקען,
 און אַז מען פּלעגט אים דערמאָנען וועגן געלט, פּלעגט ער פאַרבייטן די
 פּיפּקע נאָך שטאַרקער צווישן די ציין און פּלעגט עפעס אַ בורטשע טאָן
 אונטערן נאָז מיט אַזאַ מינע, אַז ס'פּלעגט דורכנעמען דורך און דורך. דאָס
 איז אין שלעכטע טעג, אָבער אין גוטע, ווען אויף דער קאַסע פּלעגט
 הענגען אַ בלעכל — „אויספאַרקויפט“, פּלעגט ער טאַקע פּיפּקען, אָבער זייער
 גוטמוטיק, פּלעגט לויפן הינטער די קוליסן, פּלעגט אַרומכאַפּן יעדן איינ-
 ציקן, שיטן קאַמפּלימענטן און שרייען: „גרעיט! גרעיט! גרעיס! גרעיס! גרעיס!“
 פּלעגט גאָר קיין ווערטער נישט געפינען, און „טייערינקע“, פּלעגט ער זיך בעטן,
 ווען איר הערט אויף וויינען! „פאַר גאָדס סעיק, דאָנ'ט קראַי!“ און אַלץ
 וועט זיין וואונדערבאַר. אַלרייט, זאָגט ער, כ'פאַרשטיי, איך בין אויך אַ
 ייד, איך גיי אפילו אין שול יום-כּפור, אָבער אַזאַ וויינען, אַזאַ יאָמער! איר
 פאַרטרײַבט דאָך דעם עולם פון טעאַטער. דער אַמעריקאַנער ייד האָט
 פּינט אַז מען וויינט. הערט אויף וויינען און איר זענט געראַטעוועט!“

יאָ, פּלעגן מיר טענהן, ווי זאָלן מיר נישט וויינען, אַז דער בית-
 המקדש ווערט חרוב? ... ער פאַרטראַכט זיך ... „בית-המקדש? די
 וועילינג וואָל?״ יאָ, אמת, מען מוז ... נו, וויינט ... וויינט ... דער סוף
 איז געווען, אַז נאָך דער טורנע האָט ער געזאָגט, אַז ער האָט שטאַרק ליב
 די „הבימה“ און ווען ער האָט נאָך געלט, וואָלט ער ווייטער געפאַרן ...
 ער האָט זיך געזעגנט מיט אונדז און מער האָבן מיר אים נישט געזען.

די חלומות פון די הבימהניקעס זיינען צערווען געוואָרן. מער פאַר-
 צווייפלט ווי ווען עס איז, האָט מען זיך אומגעקערט צוריק קיין ניו יאָרק.

מען זוכט אַ צימער, אַ מיטאַג וואָס ביליקער און עס איז נישטאַ פון
 וואָס צו שפּאַרן. מען האָט געפילט, אַז די שיף גייט אונטער. דאָס איז,
 דאַכט זיך, די לעצטע כּוואַליע, מיר טרינקען זיך און קיינער קומט נישט
 צו הילף, נישט נאָר מיט מאַטעריעלער הילף, נאָר אפילו נישט מיט קיין
 עצה. אין אַזוינע מאָמענטן ווייזט זיך דיר אויס, אַז די שטאַט איז אַ וואָלד
 און די מענטשן אין איר זיינען ווילדע חיות, וואָס יעדער וואָלט דיך גערן
 פאַרצוקט.

קיין אַלגעמיינע פאַרזאַמלונגען האָבן מיר נישט. די חברים פון „מועצה“
 לויפן אַרום פון איין פּלאַץ צום צווייטן. עס איז פאַרשטענדלעך, אַז אין אַזאַ
 צייט האָבן זיך די איבערלעכע באַציאונגען צווישן צמחן און קאַלעקטיוו נאָך
 שטאַרקער פאַרשאַרפט. דער קאַלעקטיוו האָט באַשולדיקט צמחן אין שטערן

אונדז. צמח האט באשולדיקט די „מועצה“ פאר דעם כאאס און פארצווייפֿ-
לונג — הכלל, די באציאונגען זיינען זייער פארשאַרפט געוואָרן.

דאָ איז שוין נישט געווען קיין פראַגע וועגן מיינונג־פארשיידנהייטן.
עס איז שאַרף געשטאַנען די פראַגע באַ יעדן איינציקן פון אונדז — לעבן
אַדער טויט. אַט אויף דער פראַגע האָבן מיר באַדאַרפט ענטפערן אויף אַ
ספעציעלער פאַרזאַמלונג אין האַטעל אַנסאַניאַ אין ניו יאָרק — אונדזער לעצ־
טע אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג.

די צעשיידונג

דער לעצטער אַקט פון דער דראַמע.

וואָס הייסט „הבימה“-קאלעקטיוו, האָט זיך אָפּגעשפּילט אין ניו יאָרק, זומער 1927. אַ ריזיקער זאַל. די גרופּע איינזאַמע מענטשן זיצן צוזאַמען אין אַ ווינקל און שווייגן... פון ערגעץ הערט זיך דזשעז-מוזיק, וואָס קלאַנגט, בעט און מאַנט. עס איז שפּעט באַנאַכט. מיידע פּאַרלעך שאַרן מיט די פּיס, און טאַנצן, טאַנצן אָן אַ זין און אָן אַ ציל. פון דרויסן הערט זיך דאָס גערויש פון אויטאָמאָבילן, טראַמוויען און עלעווייטערס, און דאָ, אין זאַל, זיצן מיר און שווייגן. מען וואָלט דוקא געוואָלט ריידן, טענהן, אָבער מען קאָן נישט, מען האָט אפילו מורא צו קוקן איינער אויפן צווייטן. יעדער זעט פאַר זיך זיין לעבן אין טעאַטער, פאַר וועלכן ער האָט אַזויפיל מקריב געווען. ער זעט דעם קאלעקטיוו און זיינע חלומות: דעם ענטוויאַזם, די פריידן און צרות, די מאַטעריעלע דחקות און אַרימקייט און די גייסטיקע ריון, וואָס האָבן אונדז רייך געמאַכט אויפן גאַנצן לעבן... יעדער האָט געזען זיך אַלס תלמיד, אַלס אָנפאַנגער אויף נישני קיסלאָוסקי פּערעאולאַק 6, וואו עס איז אויסגעחלומט געוואָרן דער אידעאַל פון אַ נייעם טעאַטער...

און אַט האָבן מיר דעם טעאַטער, דעם וועלט-אַגערקענטן, גע-בראַכט — פאַר וועמען? דאַרף מען האָבן אַט דעם נייעם נאַציאָנאַלן טעאַ-טער? וואָס ווייטער? אַט האָט זיך געענדיקט די סענסאַציע און עס איז קיינער נישט מיט דיר, אַרום דיר, וואָס זאַל דיר אפילו מיט אַ וואַרט טרייסטן אָדער קוראַזש צוגעבן, און וואָס מער פּראַגן דו פּרעגסט באַ זיך אַליין, וואָס מער דו גייסט אַוועק מיט דייע געדאַנקען וועגן דיין לעבן מיטן קאלעקטיוו, אַלץ מער שטיקן דיך טרערן, קאַנסט דעם קאַפּ נישט אויפהויבן, טרערן רינען אונטער דעם ריטם פון דער דזשעז-מוזיק און דעם שאַרן מיט די פּיס. און קאַנסט קיין וואַרט נישט ריידן.

און אַז דער שטילשווייגן איז איבערגעריסן געוואָרן און די חברים האָבן גענומען ריידן, האָט מען שוין גערעדט מיט אַזויפיל האַרק, מיט אַזויפיל ווייטיק, אַז מען האָט געקאַנט פּילן, אַז דאָס רעדט מען פאַר די לאַנגע שעהן פון פיין.

די גאנצע גרופע איז געווען צעטיילט אין צוויי לאַגערן. איינע, די מאַיאָריטעט, איז געווען פֿאַר אַ „מועצה“, מיט צמחן אַלס אָנפירער. עס הייסט, דער גורל פון טעאַטער דאַרף און מוז אָנגעפירט ווערן ווייטער ווי ביז איצט, פון די חברים. און וואָס די באַשלוסן זאָלן נישט זיין, מוז מען זיך אונטער-וואַרפן. די צווייטע, די מינאָריטעט, איז בעשטאַנען פון צמחן מיט אַ קליינער גרופע חברים, וואָס האָט געטענהט, אַז אַזוי קאָן עס ווייטער ניט גיין; דער טעאַטער מוז געפירט ווערן פון צמחן אַליין און די „מועצה“ זאָל אָפּגעשאַפּט ווערן. און כדי שאַרפּער מאַכן זיינע טענות, האָט צמח געוויזן אַלס ביישפּיל דעם פֿאַרצווייפּלטן צושטאַנד פון טעאַטער אין דעם מאַמענט. דאָס, האָבן געטענהט חברים, איז דערפֿאַר, וואָס דו, צמח, האָסט נישט נאָר נישט געזען צו העלפן, נאָר דו האָסט געשטערט. ניין, האָט ער ווידער געטענהט זיינס, מען קאָן נישט פירן אַ טעאַטער מיט אַ גאַנצער „מועצה“, איך זאָל שטענדיק זיין אָפּהענגיק פון אייערע אַסיפות.

האָט מען, מיט רעכט, געענטפּערט, אז די „מועצה“ וואָלט אלעמאַל צוגעשטימט צו יעדער זאַך, וואָס איז לטובת דעם קאָלעקטיוו.

— הייסט עס, איר ווילט קאָנטראָלירן?

— ניין, נישט קאָנטראָלירן, נאָר העלפן פירן דעם טעאַטער ווייטער,

מיט די פֿאַרטעטער פון קאָלעקטיוו.

אַט אויף דער טעמע, פונקט ווי אין מאַסקווע, פונקט ווי אין גאַנץ אייראָפּע, איז די פֿאַרזאַמלונג אָנגעגאַנגען. מען האָט געבעטן, מען האָט געמוסרט. אַט האָט זיך געדאַכט, וועט אַלץ פֿאַרריכט ווערן, עס וועט אָפּגעשאַפּט ווערן די מחיצה, די נאַרישע קליינע מחיצה, וואָס טיילט אונדז פֿאַנאַדער. אַט וועט מען ווידער ווערן איינס. די הערצער וועלן ווערן אָנגעפּילט מיט פּרייד און מיר וועלן מיט ענטוויאַזם און גלויבן אין זיך זעלבסט טראָגן ווייטער דעם טעאַטער.

אַבער עס איז נישט געשען. מען איז אַריינגעקראַכן אין אַ לוזשע און מען האָט נישט געקאָנט אַרויס. אפשר, ווען עס זאָל דאָן געווען זיין מיט אונדז אַן אייגענער מענטש, וועמען דער גורל פון דעם „הבימה“-קאָלעק-טיוו זאָל געווען אַנגיין מער ווי די פֿאַרשטעלונג; ווען עס קומט איינער און וואָלט זיך צוגעהערט צו אונדז, צו אונדזער פֿאַרצווייפּלונג און גע-זאָגט איין וואָרים וואָרט, וואָלט עס מער געווירקט אויף אונדז ווי די צענדליקער גרויסע באַנקעטן, וואָס עס זיינען איינגעאַרדנט געוואָרן אין אונדזער כבוד, מיט די הונדערטער רעדעס, וואָס זיינען געהאַלטן געוואָרן וועגן „אונדזער נאַציאָנאַלן טעאַטער“, „אונדזער קולטור“, מיט די עצות, וואָס מען האָט אונדז געגעבן. מערסטנטייל פּלעגן זיך ענדיקן די רעדעס מיט אַ ווינטשעוואַניע, מיר זאָלן שוין וואָס שנעלער אַוועקפֿאַרן... האָבן-דיק אין זינען אונדזער טובה, ווייל אַמעריקע איז נאָך נישט גרייט אויף

אזא טעאטער. עס איז צו גוט, עס איז צו ראפינירט, מיר מוזן וואס שנעלער זיך ראטעווען...

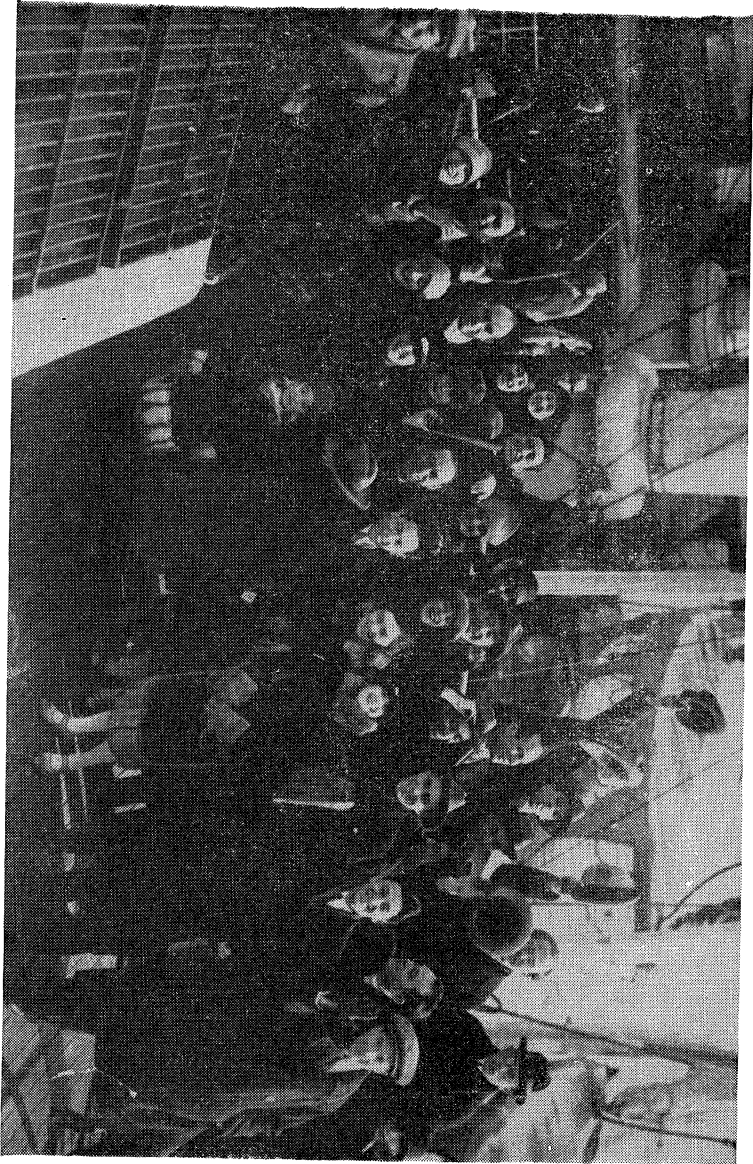
אמת, עס זיינען אויך געווען אזעלכע, וואס האבן פארגעשלאגן א פלאן מיר זאלן פארבלייבן דא, אבער עס איז געווען א קול קורא במדבר. די באַן־קעטן פלעגן זיך ענדיקן, די רעדעס זיינען געהאלטן געווארן אין א סך שפראכן, וואס האבן זייער שיין געקלונגען. אבער איצט זיצן מיר אליין, מיר קאכן זיך אין אונדזער אייגענעם סאק, אליין מיטן יאוש און צווייפל, און קיינער איז נישטא מיט אונדז...

מען מוז צוגעבן, אז אַט דער יאוש האָט געשפילט א גרויסע ראַלע, און אפשר די דאָמינירנדיקע ראַלע, אין דער פּראָגע: יאָ „מועצה“, נישט „מועצה“; צמח, אָדער נישט צמח. דער יאוש וועגן דער צוקונפט פון טעאטער, די שפראך־פּראָגע, די סאָציאלע פּאָזיציע פון דעם טעאטער — דאָס אַלץ האָט ערגעץ־וואו געטליעט אין האַרצן. מען האָט געהאַפּט, אַז אימיצער וועט קומען און צונישט מאַכן די ספּקות.

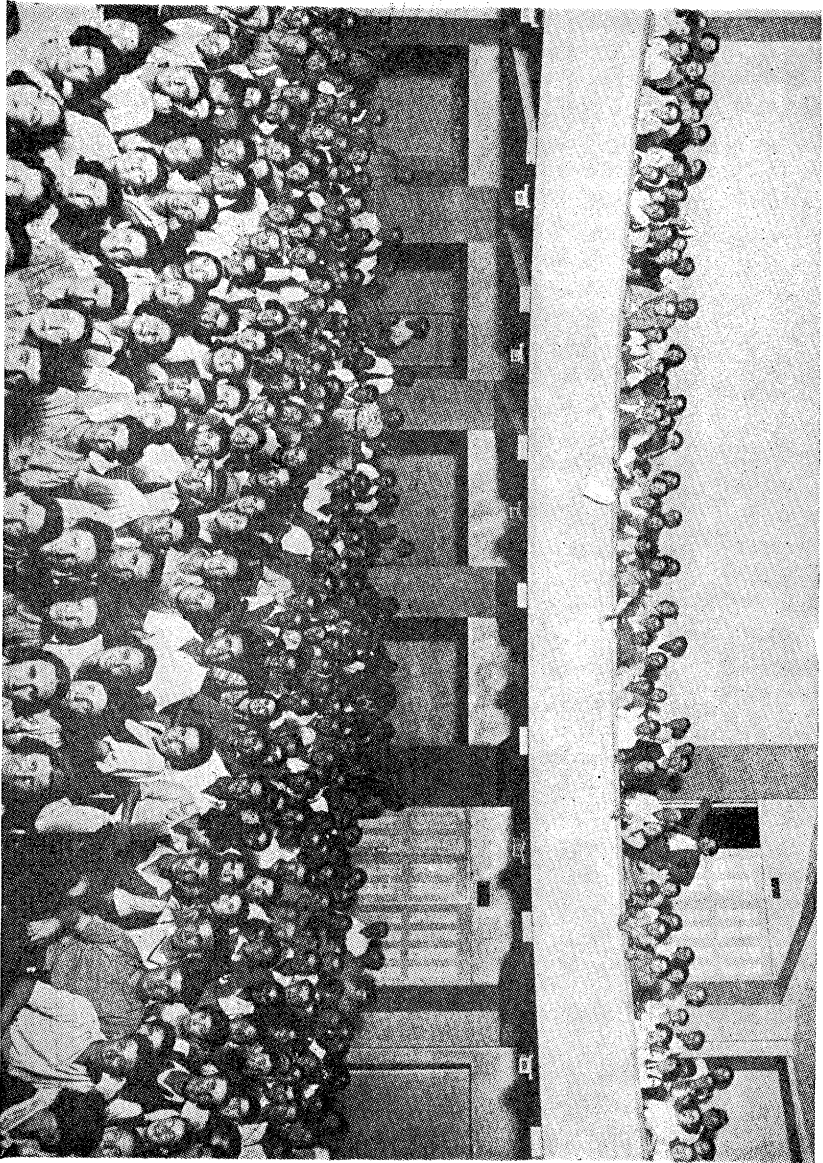
מיר האָבן געטראַכט: ווען דער טעאטער וואַלט געווען נישט קיין סענסאַציע, נאָר אַ נויטווענדיקייט, וואַלטן זיך דאָך געפונען די יחידים, וואָס וואַלטן איצט געווען מיט אונדז. און ווען זיי וואַלטן געקומען, וואַלטן אַלע ספּקות און אַלע טענות פאַרשוואונדן. זיי וואַלטן נאָך אפשר קלאָר געמאַכט פאַר אונדז דעם וועג, אָבער עס האָט זיך געדאַכט, אַז קיינער דאַרף אונדז נישט...

אויסגעמאַטערטע פון אַ גאַנצער נאַכט ריידן, מיט אויגן פאַרוויינטע, מיט הערצער אָנגעווייטיקטע, ווי קינדער וואָס פאַלן, הויבן זיך אויף און לויפנדיק האַלטן זיי איין דעם געוויינ זייערן ביז זיי דערזעען די מוטער — אזוי האָבן מיר זיך אַרויסגעריסן פון זאַל. יעדער באַזונדער, ווער אין צימער און ווער אין גאַס. אליין מיט זיך וועט אפשר גרינגער ווערן...

מער האָבן זיך די חברים אַלס אַ גאַנצע גרופע קיינמאַל נישט פאַר־זאַמלט. די מערהייט האָט באַשלאָסן פאַרלאָזן אַמעריקע. די מינדערהייט, מיט צמח, זיינען פאַרבליבן. די גרופע, וואָס האָט געלייגט דעם פונדאָ־מענט פון דעם בנין, אים דעם נאָמען געגעבן, אויסגעשטאַנען צוזאַמען נויט און הונגער, פרייד און טרויער — די גרופע, וואָס האָט דעם אַלץ־בית צוזאַמען געלערנט באַ דער אייוועלע און פייער, אויסגעשמידט דעם קומענדיקן קאַלעקטיוו „הבימה“, דער קאַלעקטיוו, וואָס האָט דערמעגלעכט צו ברענגען דעם טעאטער צו קינסטלערישע דעגרייכונגען, — יאָ, די דאָזיקע גרופע האָט זיך מער קיינמאַל שוין צוזאַמען נישט געטראָפּן. זי איז פאַנאָדערגעריסן געוואָרן אויף צווייען. און ווען מען פּרעגט באַ די חברים, וואָס זיצן, מיט די פעקלעך, אין דריטן קלאַס פון דער ריזיקער שיף, ווען מען פּרעגט זיי, אָדער באַ די וואָס זיינען פאַרבליבן אויפן ברעג, פאַר־

דער הַבִּימָה קאָמפּאַני אַרײַבן אין נײַ יארק
THE HABIMA GROUP ARRIVES IN NEW YORK

דער עולם אויף א פארשטעלונג פון דער „הבימה“ אין ארץ ישראל
AN ENTHUSIASTIC AUDIENCE OF THE HABIMA IN PALESTINE

וואָס איז פאַרגעקומען אָט די צעשיידונג, וואָלטן זיי אייך ניט געקאָנט
 ענטפערן. קיינער האָט עס אבער אפילו נישט געפרעגט.

די שיף האָט זיך אַוועקגעגליטשט פון ברעג און ביסלעכווייז אָנגעהויבן
 זיך דערווייטערן. אַ מחיצה האָט זיך אַוועקגעשטעלט צווישן איין גרופע און
 דער צווייטער. זיי, אויף דער שיף, מיט אַ באַרעכטיקטן חשד צו די וואָס
 זיינען באַוואוסטזיניק פאַרליבן מיט צמחן, און די פאַרליבענע, אַ חוץ
 צמחן, מיט אַ פאַרדרוס, וואָס זיי זיינען ווי אַפּגעשניטן געוואָרן, ווי זינדיקע,
 און אַוועקגעשטעלט געוואָרן אין אַ פיינטלעכן לאַגער.

ווער איז געווען גערעכט? געוויס האָט די גרופע, וואָס האָט פאַרלאָזן
 אַמעריקע, געהאַט רעכט צו האָבן אַ חשד אויף די פאַרליבענע, און האָבן
 טענות, אָבער אַוועקזעצן אַלעמען אויף איין באַשולדיקונגס-באַנק און אַוועק-
 שטעלן אַ שטעמפל „זינדיק“ — אויף דעם האָבן זיי קיין מאַראַלע רעכט
 נישט געהאַט. זיי וואָלטן נאָר באַדאַרפט אויף איין מינוט אַוועקשטעלן זיך
 אין דער לאַגע פון די פאַרליבענע, און אַלץ וואָלט פאַרענטפערט געוואָרן.
 די שיף האָט זיך אָנגענומען מיט כח, האָט זיך אַוועקגעלאָזט שנעלער
 און ווייטער אין ים. עס האָט זיך געוואָלט נאָכשריייען די פראַגע: ווער
 האָט צעריסן די גרופע און פאַרוואָס?... טאַקע פאַרוואָס? הערט זיך אַ
 שטומער געשריי פון דער שיף, און עס ווערט ווידער שטיל. די שיף ווערט
 אַלץ קלענער און קלענער, קוים וואָס מען זעט זי. מיר שטייען אַליין
 באַם ברעג, קוקן אין טיפן וואָסער אַריין. דער ווינט זינגט אויס, דאַכט
 זיך, דעם לייט-מאַטיוו פון „הבימה“ דעם — „מפני מה?...“ און אַז
 די מעלאָדיע ווערט פאַרענדיקט, הערן מיר פון ווייט וואַכטאַנגאַוס לאַקאַ-
 נישע פראַגע: טייערע מיינע, וואו זענט איר איצט?

ווער קאָן אונדז ענטפערן, וואו מיר זיינען איצט, און ווער קאָן וויסן
 וואוהין מיר גייען?

אונדזערע פרוואוו אין אמעריקע

ד' פארבליבענע חברים זיינען אינגיכן

ארגאניזירט געוואָרן פון צמחן. ער האָט זיך ווידער אָנגענומען מיט ענערגיע. ער האָט אָרגאניזירט אַ קאָמיטעט, וואָס האָט באַדאַרפט שטיצן די גרופע מאַראַליש און מאַטעריעל. לויט די אויסזיכטן האָט זיך געדאַכט, אז נישט נאָר וועט ער דאָ קאָנען אָרגאניזירן אַ גרופע, לויט דעם מוסטער פון דער „הבימה“, נאָר ער וועט קאָנען פאַרזעצן די אַרבעט.

איך וואָלט נישט געזאָגט, אַז אַלע חברים זיינען מיטן גאַנצן האַרצן געווען מיט צמחן און זיינע פלענער. זיי האָט זיך געדאַכט, אַז אַט הויבן זיי זיך אויף און פאַרן אַוועק צו דעם קאַלעקטיוו, צו וועלכן זיי באַלאַנגען. אָבער אַז קיין פאַרזוך צוזאַמענברענגען די חברים איז נישט געמאַכט גע- וואָרן פון קיינעם, האָבן זיי זיך איבערגעגעבן דער אַרבעט מיט דעם זעל- ביקן ברען און אימפעט.

דאָס טעאַטערל אויף גרענד סטריט, די „נעיבאָרהוד פלעיהאַוז“, איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ לאַבאָראַטאָריע, וואו מען האָט געאַרבעט טאָג און נאַכט. שריפטשטעלער, פּעדאַגאָגן, כלערליי טוער האָבן די ערשטע צייט ווי אויפגעלעבט. אין דער פרעסע האָט מען אָפּגעגעבן אַ סך פּלאַץ אונדזערע פלענער צו שאַפן אַ פערמאַנענטן טעאַטערל, וואָס זאָל גיין אין די זעלביקע דרכים, ווי די „הבימה“ איז געאַנגען ביז אַהער. נאָך אַלעמען, זיינען מיר איצט ווידער געוואָרן פּיאָנערן. מיר זיינען די ערשטע צו פאַרווירקלעכן די חלומות פון דער „הבימה“, צו גרינדן אין יעדן גרויסן יידישן צענטער אַ „הבימה“. און מיר זיינען געווען גליקלעך, וואָס מיר קאָנען עס טאָן, וואָס אויף אונדזער גורל איז אויסגעפאַלן צו טאָן די שווערע אַרבעט, און אַלס פּיאָנערן זיינען מיר ווידער געווען גרייט אויף קרבנות. אויב מיר דאַרפן אָנהויבן פון אָנהויב, וועלן מיר עס טאָן. דערווייל איז נאָר דאָ געלט אויף דעם טעאַטער און אויף איין פאַרשטעלונג, וועלן מיר דערווייל צו- וואַרטן, צוהונגערן אביסל, מיר זיינען דאָך אויף דעם ספּעציאַליסטן...

די חברה לאָזט זיך אַרויס זוכן אַ דירה אין דעם אַרימסטן געגנט פון ניו יאָרק. קיין טייערע דירות זיינען דאָ כמעט נישטאָ. אָבער מיר נעמען אַ דירה, וואו אַ פענצטער מיט ליכט איז אַ לוקסוס, און דערצו דאַרף מען די דירה באַהייצן מיט קוילן.

כדי צו קאנען עפענען דעם סעזאן וואָס שנעלער, האָבן מיר באַשלאָסן צו באַנייען „יעקבס חלום“, וואָס איז שוין געשפּילט געוואָרן פּריער פון דער גאַנצער גרופּע. מיר האָבן עס געטאָן, כדי צו געבן אַ מעגלעכקייט דעם עולם קומען זען אַ פּאַרשטעלונג, אזוי שנעל ווי מעגלעך און מיר זאָלן דערווייל אַנגיין מיט אונדזער אַרבעט איבער נייע פּיעסן.

ווער איז דער עלעמענט, וואָס מיר האָבן דערוואָרט ער זאָל קומען צו אונדז אין טעאָטער? מיר האָבן נישט געקאָנט דערוואָרטן דעם ברייטן יידישן עולם, וואָס פּילט אָן טאַג-טעגלעך די יידישע טעאָטערס אין אַלע טיילן פון ניו יאָרק. אָבער מיר האָבן דערוואָרט דעם אינטעליגענטן יידישן און העברייאישן לעזער, די טעאָטראַלן און דעם פּאַרטעשריטענעם אַרבע-טער-עולם, און איבערהויפּט דעם נאַציאָנאַלן עלעמענט.

מיר האָבן נישט געשפּילט יעדן טאַג, אָבער מיר האָבן אין זינען געהאַט, אַז ווען דער רעפּערטואַר וועט פּאַרגרעסערט ווערן, וועט מען געוויס אָב-הויבן שפּילן יעדן טאַג. אָבער דערווייל איז דאָס טעאָטערל נישט געפּאַקט, און וואָס ווייטער ווערט אַלץ שוואַכער. די הוצאות דערווייל גייען אָן, די אַקטיאָרן לייגט מען אָפּ דעם געהאַלט פון וואָך צו וואָך, אָבער פּאַרן טעאָ-טער און די בינע-אַרבעט דאַרף מען באַצאָלן. האָט מען געצאָלט ביז — עס איז געקומען אַ טאַג, ווען דאָס טעאָטערל אויף גרענד סטריט האָט מען נישט געעפּנט.

אַ קליינע מודעה האָט אָנגעזאָגט, אַז צוליב געוויסע סיבות האָט זיך דער טעאָטער צייטווייליק צוגעמאַכט, אָבער מיר האָבן שוין געוואוסט, וואָס עס הייסט „צייטווייליק“...

וואָס זיינען געווען די סיבות, וואָס מיר האָבן נישט אויסגעהאַלטן אפּילו איין ווינטער אין אַט דעם קליינעם טעאָטערל? קודם-כל לאָמיר זוכן די שולד באַ זיך. זיינען מיר געווען שולדיק? יאָ, מיר האָבן אפשר באַדאַרפט עפענען דעם טעאָטער מיט אַ נייער פּיעסע. מיר האָבן נישט באַדאַרפט נעמען דעם טעאָטער אזוי ווייט, ספּעציעל ווען מיר האָבן פון דער געגנט, אַ געדיכט-באַפּעלקערטע יידישע געגנט, קיין מנין יידן נישט גע-קאָנט דערוואָרטן. און דאָס וויכטיקסטע איז, וואָס צמחס אַרגאַניזאַציע-פּייאָקייטן און זיינע מעטאָדן זיינען געווען אפשר גוט פאַר מאַסקווע. אָבער נישט פאַר ניו יאָרק. עס איז אויך אַ פּאַקט, אז אפּילו דער בעסערער י י ד י ש ע ר טעאָטער, וואָס האָט געהאַט די פּריווילעגיע פון שפּראַך און רעפּערטואַר, איז אויך שטענדיק געווען אַ מאַטעריעלער דורכפאַל. דאָס זיינען די אויסערלעכע כחות, וואָס האָבן בייגעטראָגן צו אונדזער דורכפאַל. אָבער דער עולם, ספּעציעל דער עולם, וועלכן מיר האָבן דערוואָרט, איז אויך געווען שולדיק.

שטעלט איך פאר, ווען די אלע הונדערטער תלמוד-תורות, און שולעס, וועמעס אויפגאבע עס איז צו פארשפרייטן און לערנען העברייאיש, ווען אלע יידישע סענטערס און געזעלשאפטן זאלן געווען דורכפירן אונטן מיט דער גרופע, וואלט די גרופע געלעבט גאנץ באקוועם און דער טעאטער וואלט נאך געקאנט אפשפארן אויף א נייער פארשטעלונג. נאר אט די אלע נאציאנאלע ארגאניזאציעס האבן א האנט אן א האנט נישט א קלאפ געטאן און די בענעפיטס, אויף וועלכע אלע יידישע טעאטערס זיינען אנגעוויזן, זיינען פון די זעלביקע ארגאניזאציעס גענומען געווארן אין אפערעטן-טעאטערס, וועלכע האבן זיי געגעבן גרויסע פראפיטן און פיעסן, וואס אפעלירן צו דער ברייטער מאסע.

דער גרויסער אונטערשייד, וואס איז שטענדיק געווען צווישן דער „הבימה“ און דעם יידישן טעאטער, איז געווען דער, וואס מיר זיינען געווען פארשטענדלעך בלויז פאר „יחיד-סגולה“, פאר אויסדערוויילטע, בעת דער יידישער טעאטער האט שטענדיק אפעלירט צו דער מאסע. אבער נישט קונדיק אויף דעם, וואס ער האט גערעדט אויף א פארשטענדלעכער שפראך, האט ער זיך אראפגעלאזן צום געשמאק פון המון. און דער דורכשניטלעכער עולם, וואס איז נישט שטארק דערצויגן אין הלכות טעאטער-פראבלעמען, האט געפאדערט אלץ אויף אמאל. די פעריאדע פון גארדין און קאברין, מיט זייער מאראל און מוסר-השכל, איז שוין לאנג פאראיבער. אט די נאוו-טארישע עפאכע, פון וועלכער עס זיינען ארויסגעקומען אזוינע ריזן ווי זיגמונד מאגאלעסקא, י. פ. אדלער, דוד קעסלער, מאסקאוויץ, בערטע קאליש, קעני ליפצין און אנדערע, אט די עפאכע איז פון לאנג פאראיבער און עס איז געקומען די צייט פון אפערעטע, וואס האט איר אויסגעדראשענעם אינהאלט, איר שאבלאנע טראדיציע און אפילו איר געוויסן טעאטראלן שטאמפ.

דער אינהאלט פון די אפערעטעס, אויב ער איז געווען א לאגישער מענטשלעכער אינהאלט, האט קיין פרעטענזיעס נישט געהאט אויף מאראל. עס האט באדארפט זיין פריילעך. די „פראזע“ איז געזאגט געווארן נישט צוליב דעם, מען זאל איבערגעבן די געשעענישן, נאר מערסטנטויל צוליב דעם, מען זאל ארויספירן די גרופע אדער איינצלעם אקטיאר, ער זאל קאנען אויסזינגען אדער אויסטאנצן און אמאל אויספיין זיין נומער. אזא סארט טעאטער האט צוגעצויגן די מאסע, וואס האט זיך גריבלען נישט געקאנט און נישט געוואלט. אבער עס האבן זיך אויך אנטוויקלט וואונדער-לעכע אקטיארן אויף דעם געביט. א נייער סארט רירעוודיקער, זארגלאזער יידישער אקטיאר, וואס האט אונטערהאלטן דעם עולם, געטאנצט, גע-שפונגען, גערעדט ווערטער, אלץ צוליב איין זאך: צו פארוויילן דעם עולם. און דאס האט ער דערגרייכט. אמת, דער מהות פון טעאטער, דער יסוד פון טעאטער, סיי פאר דעם אקטיאר און סיי פאר דעם צושייער, איז

נישט פארוויילונג לשם פארוויילונג. אין אקטיאר ליגט באהאלטן א געוויסע מאַראַלישע פאַרפליכטונג צום צושויער. ער וויל שטענדיק עפעס זאָגן מיט זיין פארוויילונג, און דער צושויער מוז באַקומען מער ווי פארוויילונג, ווי אַפגעשטאַנען ער זאָל נישט זיין. אויב מען זאָל צוגיין מיט אַזאַ מאַס צום צושויער און אקטיאר פון דער אַפערעטע, וועט שוין פאַרשטענדלעך זיין, פאַרוואָס דער צושויער, די מאַסע, האָט אויפגעהערט אַזוי שטאַרק פאַטראַג-ניזירן אפילו אַזוינע טעאַטערס און עס וועט אויך פאַרשטענדלעך זיין פאַרוואָס יעדן בעסערן שוישפילער פון אַט דער בינע האָט געצויגן צו דער בעסערער יידישער בינע. יעדער שוישפילער און אַ סך פון זיי מיט אַ וואונדערלעכער טעכניק און מיט טאַלאַנט, איז גרייט אויף קרבנות, אַבי ער זאָל נאָר קאַנען זיך ווייזן אַלס שוישפילער אין בעסערן רעפערטואַר.

דער בעסערער יידישער שוישפילער, ווען ער גייט אַרויס אויף דער גאַס, אַראָפּנעמענדיק דעם שמינק און קליידער, און קוקט זיך צו צום לעבן, צו די ספּעציפיש-יידישע און אַלגעמיינע געזעלשאַפטלעכע פראַבלעמען, פילט ער און ווייסט, אַז ער וואָלט געקאַנט און גע-דאַרפט אויספילן אַן אַנדער פונקציע אויף דער בינע, אַז זיין פראַפּעסיע אונטערשיידט זיך פון אַן אַנדערער מיט דעם, וואָס זי איז פאַרבונדן מיט טויזנטער פעדים מיטן געזעלשאַפטלעכן און סאָציאַלן לעבן, אז ער טראַגט אַ געוויסע פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר דער געזעלשאַפט, פאַר דער מאַסע, וואָס קומט אים הערן. דאָס אַלץ ווייסט און פילט אינסטינקטיוו דער יידישער שוישפילער, אָבער די אומשטענדן האָבן אים געפאַנגען און האַלטן אים מיט קייטן. ער איז אין אַ פאַרכישופטן קרייז, פון וועלכן ער פלאַנטערט זיך לאַנגזאַם, אָבער זיכער, אַרויס. אָבער דערווייל האָבן אַט די טעאַטערס פאַרנומען דעם אויבן-אַז, און די „הבימה“-גרופע האָט אפילו נישט אין זינען געהאַט צו קאַנקורירן מיט זיי. זיי זיינען געווען צוויי באַזונדערע וועלטן. און ווען די „הבימה“ שפילט אפילו אין יידיש, וואָלט זי אויך קיינמאַל נישט געקאַנט צוציען דעם יידישן עולם, וואָס פלעגט אַזוי גערן גיין אין די אַפערעטן-טעאַטערס.

וואָס איז נוגע דעם בעסערן יידישן טעאַטער, איז ער געווען און איז נאָך ביז איצט פאַרטראַטן פון מאַריס שוואַרצן. שוואַרץ איז דער גרינדער און קינסטלערישער לייטער פון דעם קונסט-טעאַטער, וואָס האָט דורכגעפירט אין די יאָרן פון זיין עקזיסטענץ פראַכטפולע פאַרשטעלונגען. עס איז איי-בעריק צו זאָגן, אַז דער קונסט-טעאַטער האָט נישט זיין באַשטימטן פנים. מערסטנטייל איז ער אַ נאַטוראַליסטישער און רעאַליסטישער טעאַטער, אָבער די פאַרשטעלונגען זיינען קיינמאַל נישט אויסגעהאַלטן אין סטיל. די „הבימה“ האָט געוויס געהאַט אַ גרויסע השפעה אויף שוואַרצן. ווייל שוין נאָך דער

„הבימהס“ אָפּפּאַרן, האָט מאַריס שוואַרץ אויפגעפירט פיעסן, וואָס האָבן געהאַט אַ דירעקטע פּאַרבינדונג מיט דער „הבימה“. מאַריס שוואַרץ האָט ליב צו מאַכן עקספערימענטן, אָבער גייט קיינמאָל נישט אויף איין באַשטימטער ליניע און דערפאַר קאָן איין פּאַרשטעלונג האָבן עטלעכע סטילן. זיינע רעאַליסטישע פּאַרשטעלונגען האָבן גאָר קיין פּאַרם נישט, און דעריבער זיינען אַלע ענלעך איינע אויף די אַנדערע. זיין צענטראַלע אידיע איז לחלוטין נישט אויסגעהאַלטן אין סטיל.

די פּראַכטפולע פּאַרשטעלונג פון „דער צענטער געבאַט“ מיט ברוך אַראָנסאַנס וואונדערלעכע דעקאָראַציעס און קאַסטיומען און די „כעלמער חכמים“, וואָס איז געשפּילט געוואָרן מיט יאָרן שפּעטער, דאַס זיינען דאָכט זיך געווען די איינציקע פּאַרשטעלונגען וואו שוואַרצן האָט זיך איינגעגעבן צו זיין אויסגעהאַלטן אין פּאַרם פון אָנהויב ביזן סוף. עס איז געשאַפן געוואָרן די האַר-מאַניע צווישן דעם מאַטעריאַל פון מחבר און שוואַרצעס אויסטייטשונג. אָבער אַ פּאַרשטעלונג, וואָס מען שטעלט ערלעך און מען שפּילט זי אויף אַ נאַטוראַליסטישן, רעאַליסטישן אָדער מאַדערנעם שטייגער, שאַפט נאָך נישט קיין קונסט-טעאַטער, ווייל אַן אמתער קונסט-טעאַטער קאָן געשאַפן ווערן נאָר פון אַ קאָלעקטיוו, וואָס האָט זיין אָנגעצייכנטן וועג, קאָן אויסאיבן זיין פּאַרמע און פּאַרנעמען זיין פּלאַץ אַלס אַ קולטורעלע אינסטיטוציע, וואָס האָט אַ ווירקונג אויף דער געזעלשאַפט פאַר וועמען דער טעאַטער עקזיסטירט.

מאַריס שוואַרצן וועט זיך איינגעבן מיט זיין ענערגיע צו שאַפן אַ קאָלעקטיוו פון יונגע טאַלאַנטפולע שוישפּילער, וואו מען וועט זיי דערציען נישט נאָר צו שפּילן גוט טעאַטער, נאָר וואו מען וועט שטודירן די טראַדי-ציעס פון די מייסטערס פון דער יידישער בינע, און וואו די דערפאַרונג פון די עלטערע און אָנערקענטע וועט זיי גרינטלעך איבערגעגעבן ווערן. ווען אַזאַ גרופע וועט געשאַפן ווערן, מיט אַן אייגענער אידעאָלאָגיע, מיט אַ מיסיע, דאַן וועט געשאַפן ווערן דער ערשטער קאָלעקטיווער טעאַטער, וואָס וועט שוין במילא זיין קינסטלעריש אין אינהאַלט. דאַס וועט זיין אַ געמיינ-שאַפטלעכע פּלאַטפאָרמע פאַר דעם קינסטלערישן רעזשיסאָר, פאַר זיינע מיט-שעפּער, מיטבויער און שוישפּילער. אַזאַ קאָלעקטיוו דערהויבט דעם פירער און רעזשיסאָר און אויך די אויפפירונגען צו אַן אמתער קינסטלערישער מדרגה.

די אידיע צו שאַפן אַ פּערמאַנענטן טעאַטער „הבימה“ איז פולשטענדיק דורכגעפאַלן. די גרופע האָט זיך צעזיט איבער ניו יאָרק און איבער גאַנץ אַמעריקע. אייניקע זיינען צוגעצויגן געוואָרן אַלס רעזשיסאָרן און אָנפירער פון גרופעס און סטודיאָס, וואָס האָבן זיך ערשט אַרגאַניזירט. אַזוי איז

בענא שניידער צוגעצויגן געוואָרן צו דער „פרייהייט דראַמאַטישער סטור דיאַ“, וואָס איז שפעטער באַקאַנט געוואָרן אַלס „אַרטעף“, און אויסגעוואַקסן אַלס פיאיאקער רעזשיסאָר, וואָס האָט דערפירט די סטודיאַ צו אַ גרויסער קינסטלערישער מדרגה.

חיהלע גראַבער האָט זיך פאַרפּולקאַמט אין אירע קאַנצערט-אויפטער-טונגען און געהאַט גרויס דערפאַלג.

בנימין צמח האָט זיך פאַרפּולקאַמט אין טאַנץ און פּאַנטאַמימע און האָט דערגרייכט אויף דעם געביט גוטע רעזולטאַטן. נחום צמח איז צוגע-צויגן געוואָרן פון אַ גרופע אין קאַליפּאָרניע. אויך די אַנדערע חברים האָבן זיך איינגעאַרדנט, אויב נישט מאַטעריעל, האָבן זיי אָבער געהאַט אין אַ געוויסער מאָס קינסטלערישע באַפרידיקונג. יעדער אויף זיין שטייגער האָט זיך געראַטעוועט פון אונטערגאַנג. די נויט איז געווען גרויס. מען איז געווען באַליידיקט, מאַראַליש דערשלאָגן. די גרויסע שטאַט האָט דיך אויס-געשפּיגן. עס האָט זיך געדאַכט, אַז דיין גאַנצער ענטוויאַזם, דיין קענטעניש, דייע קרבנות, זיינען געווען אומזיסט. האָט מען שטאַרקער פאַרביסן די ליפן פון ווייטיק און מיט די לעצטע כחות אַנגעהאַלטן זיך אַז דעם, וואָס האָט געגעבן אַ קינסטלערישע באַפרידיקונג.

די עטלעכע חברים, וואָס זיינען פאַרבליבן אין ניו יאָרק, זיינען געווען צעזייט און צעשפרייט, אָבער פון צייט צו צייט פלעגן מיר זיך צוזאַמענ-קומען, טראַכטן, הלומען צוזאַמען און זוכן וועגן ווי צו שטעלן זיך אויף די פיס, ווי אזוי אַפּלעבן דאָס וואָס מען האָט פאַרלאָרן.

עס זיינען געווען צייטן, ווען מיר האָבן אַפּגעשפּאַרט צו עטלעכע דאָלאַר, זיך צוזאַמענגעלייגט, געשאַפן אַ פּאַנד פון אַ מיזערנער סומע, כדי לייגן דעם פונדאַמענט פאַר אַ נייער פאַרשטעלונג. מיר האָבן געלעזן פּיעסן און, נישט קוקנדיק אויף אונדזער דערשלאָנגקייט, האָבן מיר אונדזערע קינסט-לערישע אַמביציעס נישט פאַרקלענערט, נאָר, פאַרקערט, פיל פאַרגרעסערט. מיר האָבן דוקא געוואַלט שפּילן „שיילאַק“, לויט דער אויסטייטשונג, וואָס מיר האָבן אַמאָל געוואַלט אין דער „הבימה“, אונטער דער רעזשי פון סטאַניסלאָוטסקין. מיר האָבן איינגעלאָדן ריכאַרד באַלעסלוואַסקין אַלס רעזשי-סאָר, מיר האָבן שוין אפילו געמאַכט פּראָבן, אָבער מער ווי באַ דעם וואונטש זיינען מיר נישט געבליבן.

פון די פאַרזאַמלונגען איז אונדז קלאָר געוואָרן איין זאַך, אַז אויב מיר ווילן שפּילן אין ניו יאָרק, מוזן מיר בייטן די שפּראַך. נישט בייטן, נאָר שפּילן אין צוויי שפּראַכן. אָבער אפילו צו שטעלן אַ פאַרשטעלונג אין יידיש דאַרף מען דאָך אויך געלט.

מיט אונדזער גורל האָט זיך פאַראינטערעסירט לעאַן פּרוזשאַנסקי, אַ גרויסער ליבהאַבער פון טעאַטער בכלל און פון דער „הבימה“ בפרט. האָט

ער זיך מיט לייב און לעבן איבערגעגעבן אוועקצושטעלן די גרופע אויף די פיס. האַבנדיק אַזאַ שטיצע מיט אַזאַ ענטוויאַזום פון אַזאַ מענטשן, האָט די גרופע באַשלאָסן אויפצופירן „פּרינצעסין טוראַנדאַט“, פון קאַרלאַ גאַצצי, אונטער דער רעזשי פון דעם ערשט־אַראָפּגעקומענעם רוסישן רעזשיסאָר באַריס גלאַגאַלין. די פּאַרשטעלונג האָט באַדאַרפט געשפּילט ווערן אין יידיש. פּרוּשאַנסקי האָט אויף זיך גענומען צו פינאַנסירן די פּאַרשטעלונג. ער האָט פּאַרוואַנדלט זיין אָפּיס אין אַ טעאַטער-בּיוּראָ. ער האָט מיט אַ ברייטער האַנט און מיט זיין גוטמוטיקן כאַראַקטעריסטישן שמיכל געצאָלט פאַר אַלץ. מיט זיין באַציאונג האָט ער געשאַפן אַזאַ אַטמאָספּערע, אַז די גרופע האָט ממש אויפגעלעבט. מיר האָבן געאַרבעט מיט חשק, און דער וואונדערלעכער מאַלער באַריס אַניספעלד האָט מיט אַ סך ענטוויאַזום גע-מאַלן די דעקאָראַציעס פאַר דער פּאַרשטעלונג.

די פּאַרשטעלונג איז שלעכט באַאַרבעט געוואָרן פון גלאַגאַלינען און נאָך ערגער אויפגעפירט געוואָרן. ער האָט גענוצט אלערליי טעאַטראַלע פּרינציפּן, א מישמאַש פון טעאַטער-סטילן. די אַקטיאָרן זיינען געווען צעטומלט. און ווען די פּאַרשטעלונג איז אויפגעפירט געוואָרן אין מאַנהעטען אַפּערע הויז, האָט מען געזען פּראַכטפולע דעקאָראַציעס, קאָסטיומען און גרימען. אייניקע שוישפּילער האָבן זיך ווי עס איז אַרויסגעדרייט פון דעם שווערן טעקסט און זיי האָבן עפּעס וואָס געשאַפן. די איבעריקע זיינען פּאַרוואַנקען געוואָרן אין אַ ים פון ריידי, פון מאַדנע באַוועגונגען און דער עולם האָט זיך נישט געקאָנט פּאַנאַנדערקלייבן אין קיין איינער פון די סצענעס.

די פּאַרשטעלונג „פּרינצעסין טוראַנדאַט“ איז דורכגעפאַלן. לעאַן פּר-זשאַנסקי האָט נאָך געפרוּווט זי אַרויפאַרבעטן אויף „בראַדוועי“. מיר האָבן זי געשפּילט אַ גאַנצע וואָך, אָבער אפילו פּרוּשאַנסקי מיט זיין גוטמוטיקן אָפּטימיזם און גלויבן איז מיר געוואָרן צו דעקן דעם דעפיציט, און מיר האָבן אויפגעהערט צו שפּילן.

די פּאַרשטעלונג איז דורכגעפאַלן, אָבער אלס אַן עקספּערימענט איז עס נישט אַפּצושאַצן. קודם-כל האָבן מיר געשפּילט אין יידיש צום ערשטן מאַל און דער עולם האָט זייער האַרציק אויפגענומען אונדזער איבערגאַנג פון העברייאיש צו יידיש. מיר האָבן דערפילט צום ערשטן מאַל, ווי וויכטיק עס איז, אַז דער עולם זאָל פּאַרשטיין די שפּראַך. מיר האָבן דערפילט, וואָס פאַר אַ מעכטיקער אינסטרומענט די שפּראַך איז. איידער מיר זיינען אַרויף אויף דער בינע, האָבן מיר געשליפן און געטאַקט יעדעס וואָרט, אַזוי אַז עס זאָל זיין ליטעראַריש און עס זאָל קלינגען ריכטיק. דער צוגאַנג איז געווען אַן ערנסטער, און ווען עס זאָל נאָר געווען קומען אַן עולם, וואָלט די פּיעסע „פּרינצעסין טוראַנדאַט“ געווען אַ גלענצנדיקער אַנהויב. פון אַט דער פּאַרשטעלונג וואָלטן מיר געקומען צו גרעסערע דערגרייכונגען.

„שיילאק“ אין דער „הבימה“ — ארץ ישראל, 1936,
אויפגעפירט פון פראפ. לעאפאלד יעסנער.

*“Shylock” performed by the “Habima” in Palestine, 1936,
under the Direction of Prof. Leopold Yessner.*

עקספערימענטאלע גרופעס אָנגעפירט פון בן-ארי אין ניו יאָרק. און פילאדעלפיע

אָבער דער עולם איז נישט געקומען און אונדזער ענטוויאָום, ווי אויך פרוי-
זשאַנסקיס גוטע, האַרציקע כוונות, זיינען צונישט געוואָרן.
דער דורכפאל פון „פרינצעסין טוראַנדאַט“ האָט, דאַכט זיך, געבראַכט
דעם לעצטן קלאַפּ דער קליינער אַרגאַניזירטער גרופע. די קריזיס־אַרן,
וואָס האָבן די לאַגע געמאַכט נאָך ערגער, האָבן אונדזער גרופע פאַנאַנדער-
געטראָגן אין פאַרשיידענע ווינקעלעך פון אַמעריקע.

די „הבימה“ און אנדערע טעאטער-טעאריעס — א טר-הכל

די „הבימה“, וואס איז אַוועקגעפאַרן פון אַמעריקע, האָט זיך באַזעצט אין ארץ ישראל, וואו זי אַרבעט און שאַפט פלייסיק פאַר די לעצטע יאָרן. עס זיינען אויפגעפירט געוואָרן אַ סך נייע פיעסן. אונטער אַזעלכע גינסטיקע אומשטענדן האָבן זיך אַנטוויקלט אייגענע רעזשיסאָרן און אַ סך אַקטיאָרן זיינען אויסגעוואַקסן. דער באַדן, די סביבה האָט געוויקט אַזוי, אַז דער טעאטער האָט זיך צעבליט און איצט בויט מען פאַר זיי אַ געביידע. זיי האָבן פאַרענדיקט דעם עטאַפּ פון וואַגלעניש, און קאַנען זיך איצט אָפגעבן מיט פראַדוקטיווער אַרבעט, אַרומגערינגלט מיט אַכטונג, ליבע און אַנערקענונג.

אונדז איז נאָך, ווייט אויס, נישט באַשערט צו האָבן רו. מיר זוכן, אַרבעטן אונטער נישט גינסטיקע אומשטענדן, מיר זעצן פאַר, יעדער אויף זיין אופן, די קענטענישן, וואָס מיר האָבן דערוואַרבן אין די יאָרן פון דער-פאַרונג. מיר פערזענלעך איז אויסגעקומען אין ניו יאָרק און אין פאַרשיי-דענע שטעט איבערן לאַנד אַנצופירן דראַמאַטישע סטודיאָס. איך בין אויך געווען פאַרבונדן מיטן ענגלישן טעאטער „טאָי“ און מיט דעם „קרי-איטיוו טעאטער“ אין פילאַדעלפיע, וואו איך האָב כמעט אַ יאָר צייט געהאַלטן לעקציעס און צום סוף אויפגעפירט אין ענגליש דעם „דיבוק“ און „אַמע-ריקאַנער חסידים“ פון חנא גאטעספעלד.

און איצט וועל איך פרובירן אונטערציען אַ סך-הכל פון די אַלע דער-פאַרונגען און פראַבלעמען, וואָס איך האָב אַנגעזאַמלט אין פאַרבינדונג מיט דער „הבימה“. איך וועל דאָס טאָן אין דער פאַרמע פון שאלות און תשובות. — וואָס פאַר אַ מעטאָדן דאַרף מען באַנוצן, ווען מען וויל שטעלן אַ פיעסע לויט די מעטאָדן פון וואַכטאַנגאָון?

— וואַכטאַנגאָוס מעטאָדן זיינען נישט קיין פאַרגליווערטע, דאָגמאַטישע פאַרמולען, לויט וועלכע מען קאָן קומען אַ קוק טאָן אין בוך, צונויפמישן, און לויט דעם רעצעפט אַוועקשטעלן אַ פאַרשטעלונג. וואַכטאַנגאָון האָט אַנגעוויזן אַ וועג לויט וועלכן מען קאָן גיין, זוכן און געפינען, אַבער ער האָט קיינמאַל זיך נישט אָפגעשטעלט און האָט זיך נישט צופרידגעשטעלט

מיט זיינע טעאטראלע דערגרייכונגען. וואכטאנגאווס זשעני איז נאך געווען אין פראצעס פון אנטדעקן נייע טעאטראלע אמתן. איך בין זיכער, אז ווען וואכטאנגאוו לעבט איצט, וואלט ער דעם „דיבוק“ געשטעלט אנדערש, ווי ער האט אים געשטעלט אין דער „הבימה“.

אבער עס זיינען פאראן ספעציפיש וואכטאנגאווישע אייגנשאפטן, ווי, צום ביישפיל, זיין צוגאנג צום אקטיאר און זיין אויסטייטשונג פון דער פיעסע, און די, וואס האבן געארבעט מיט אים, קאנען פרובירן אנווענדן אט די אייגנשאפטן. אבער באם אנווענדן אט די מעטאדן, זענט איר פריי אלס קינסטלער צו גיין אייער אייגענעם וועג. איר קאפירט נישט וואכטאנגאוון, איר שאפט אליין.

— וואכטאנגאוו איז געווען סטאניסלאווסקיס שילער און טרייער אג-הענגער פון זיין סיסטעם. אין וואס באשטייט, אין קורצן, סטאניסלאווסקיס סיסטעם?

— סטאניסלאווסקיס סיסטעם איז געבויט אויף דעם לאזונג: „דער צושויער דארף פארגעסן, אז ער זיצט אין טעאטער“. צוליב דעם, האט דער אקטיאר געדארפט זיך אינגאנצן אפזאגן פון זיין אייגענעם איך און ווערן איינס מיט דער נשמה פון דעם העלד. ער דארף לעבן דאס לעבן פון דעם העלד, וואס ער שטעלט פאר. ער דארף זיך פארהיפנאטזירן אזוי, אז ער זאל קאנען, סיי פיזיש, סיי גייסטיק, אינגאנצן זיך איבערגעבן די איבערלעבונגען פון צווייטן, אויפן אויסערלעכן אויסזען פון אקטיאר האט מען קיין געוויכט נישט געלייגט, ווייל לויט סטאניסלאווסקין וועלן די באוועגונגען פון אייער קערפער סיי-ווי-סיי אויספילן די געהעריקע פונק-ציעס פון אייער נשמה-צושטאנד. דאס איז געווען די ערשטע סטאדיע פון סטאניסלאווסקיס טעאריע פון איבערלעבונגען. שפעטער אבער, אין דער צייט ווען ער האט געלערנט מיט דער „הבימה“, פלעגט ער זאגן, אז דער שוישפילער דארף טאקע איבערלעבן, אבער שטענדיק דארף ער פארמאגן א געוויסן קאנטראל ערגעץ אונטערן באוואוסטזיין, וואס זאל שטענדיק קאנען אונטערזאגן: דאס קאנסטו טאן און דאס טארסטו נישט. האט עס געהייסן, אז סטאניסלאווסקי האט מסכים געווען מיט סאלוויני, וועלכער האט געזאגט, אז „דער אקטיאר לעבט אויף דער בינע מיט א צווייענדיקן לעבן?“

סטאניסלאווסקיס סיסטעם האט זיך אויסגעקריסטאליזירט דורך א סך יארן פון דערפארונג, און האט געהאט זיינע שטופן פון אנטוויקלונג. עס זיינען געווען אפילו א סך מאמענטן, ווען סטאניסלאווסקי, אין פראצעס פון זוכן, פלעגט זיך אליין ווידערשפרעכן. סטאניסלאווסקי, אין זיינע פראבן מיט אונדז, פלעגט הויפטזעכלעך וועלן ארויסקריגן די אינערלעכע איבערלע-בונגען פון דעם אקטיאר. פלעגן זיין אזוינע, וואס האבן געמאכט א געוויסן

עטיווד, וואו דער רעזולטאט האָט געדאַרפט זיין שרעק, פלעגט דער אַק-
טיאַר אַרויסגיין אויף דער בינע, און כדי צו אַרויסקריגן דעם געפיל פון
שרעק, פלעגט ער ווי איינריידן זיך אַליין — „שרעק זיך, שרעק זיך, דאַרפסט
מורא האָבן“. און וואָס מער דער אַקטיאַר פלעגט זיך וועלן איינריידן די
שרעק, פלעגט ער קאָמישער ווערן, ווייל זיין גאַנצע אויפמערקזאַמקייט
פלעגט אַוועקגיין אויף טראַכטן „מען דאַרף זיך שרעקן“.

מען קאָן נישט קומען, פלעגט סטאַניסלאַוואַסקי זאָגן דעם אַקטיאַר,
אויף דער בינע און זיך צווינגען „שרעקן“, „לאַכן“, „וויינען“. זעם געפיל,
די איבערלעבונג, דאַרפט איר אַרײַנגאַרן ווי אַ געניטער פישערמאַן פאַר-
נאַרט אַ פישל. דער ווערימל, וואָס דאַרף צוציען דעם געפיל פון איבער-
לעבונג דאַרף זיין דער געדאַנק, און דער „האַטשיק“, וואָס וועט אַרײַנבאַפן
דאָס פישעלע — דעם געפיל, דאַרף זיין די האַנדלונג אַדער אַקציע אויף דער
בינע. „וואָרט קיינמאַל נישט“, וואָרנט ער די סטודענטן, „ביז דער געפיל
וועט קומען, האַנדלט אַזוי שנעל ווי מעגלעך. דער אמתער געפיל וועט
שוין קומען פון אייער האַנדלונג“.

אַלע עקספערײַמענטן, וואָס סטאַניסלאַוואַסקי פלעגט דורכמאַכן און אויס-
פּרוּבירן אין משך פון זיין גאַנצער קאַריערע אַלס רעזשיסאָר און אַקטיאַר,
זיינען געווען צו אַנטוויקלען די טעכניק פון איבערלעבונגען. אויב דאָס
איז דער קוואַל פון וועלכן דער אַקטיאַר האָט געקאַנט שעפן
אמתן שאַפן, האָט ער זיין גאַנצן לעבן געווידמעט צו געפֿינען די געהיימע
וועגן, וואָס פירן צו דער נשמה. סטאַניסלאַוואַסקי האָט געשאַפן אַ געוויסן מעטאָד,
וואָס העלפט דעם פּיאַיקן אַקטיאַר-אַנפאַנגער צו דערגרייכן די נויטיקע
רעזולטאַטן. זיינע געניאַלע אַנטדעקונגען ווערן אַן אַלף-בית פאַר יעדן
אַקטיאַר, צו וועלכן טעאַטער ער זאָל נישט געהערן, אין וואָס פאַר אַ פּיעסע
ער זאָל נישט שפּילן, — העראַאישע, פּאַנטאַסטישע אַדער רעאַליסטישע,
דער צוגאַנג וועט זיין דער זעלביקער. ביז סטאַניסלאַוואַסקין איז קיין אַלף-
בית פון שווישפּיל-קונסט נישט געווען. עס זיינען געווען געניאַלע מוסטערס
פון שווישפּיל-קונסט, גרויסע גייסטער, אָבער זיי פלעגן פאַרשווינדן, און
צוזאַמען מיט זיי זייער הויכע טעכניק.

סטאַניסלאַוואַסקיס סיסטעם איז געווען די איינציקע, וואָס האָט אונדז
געגעבן די מעגלעכקייט צו ווירקן אויפן צושויער עמאַציאָנעל און דורך
ריין קינסטלערישע מיטלען. וואַכטאַנגאַוו, אַלס געטרייער שילער פון סטאַ-
ניסלאַוואַסקין, איז אויך געווען אַ געטרייער נאַכפּאַלגער, אָבער ער איז אַוועק
ווייטער. ער האָט גענומען טאַקע נאַר דעם אַלף-בית און האָט געשאַפן אַ
נייע שפּראַך אין טעאַטער. ער האָט פאַרגעזעצט און האָט געפונען, לויט
סטאַניסלאַוואַסקיס מיינונג, דאָס וואָס ער אַליין האָט געזוכט אין משך פון
יאָרן און האָט נישט געפונען.

— ווי ווייט איז וואכטאנגאָו געגאנגען צוזאמען מיט סטאַניסלאָווסקי, און וואו האָבן זיך זייערע וועגן צעשיידט ?
 — וואכטאנגאָו האָט גענומען פון סטאַניסלאָווסקיס מעטאָד :

- 1) די קאָנצענטראַציע.
- 2) די באַרעכטיקונג פאַר יעדער מינוט, וואָס איר געפינט זיך אויף דער בינע.
- 3) אויפדעקן דעם געדאַנק פון דעם מחבר, ליינענען צווישן די שורות.
- 4) שאַפן די ביאָגראַפיע פון דעם כאַראַקטער פון דעם מאַמענט פון זיין קומען אויף דער בינע און ווייטער, ד. ה. דערגאַנצן דאָס לעבן פון דעם כאַראַקטער.
- 5) אויסראַטן מיטן וואַרצל פאַרשימלטע אַקטיאָרישע שטאַמפן.

נאָר ווען עס איז געקומען צום מאַמענט, ווען סטאַניסלאָווסקי און זיינע אָנהענגער האָבן געזאָגט, אַז די בינע און די צושויער זיינען איין גרויסע פאַ-מיליע, וואו מען לעבט זיך צונויף צוזאמען; אז דער צושויער און אַקטיאָר דאַרפן אינגאַנצן פאַרגעסן, אז זיי זיינען אין טעאַטער — דאָ האָט זיך וואַכ-טאַנגאָו געשיידט מיט סטאַניסלאָווסקי, וואַכטאַנגאָו איז אַריבער אויף זיין נייעם וועג, זיין נייעם לאַזונג.

— וואָס איז אַט דער נייער לאַזונג ?

— קודם-כל ברענגען דעם טעאַטער זיינע ספעציפישע טעאַטראַלע אייגנשאַפטן, וואו דער אַקטיאָר זאָל ווידער פאַרנעמען דעם אויבן-אָן, ער זאָל ווידער ווערן דער מייסטער, און דער צושויער זאָל זיצן אין טעאַטער און זאָל אויף איין מאַמענט נישט פאַרגעסן, אַז ער זיצט אין טעאַטער.

דאָ האָט שוין נישט געקאָנט זיין קיין רייד וועגן סטאַניסלאָווסקיס לאַזונג פון אַבסאָלוטער פיזישער און גייסטיקער איבערלעבונג פון אַקטיאָר, נאָר פאַרקערט, דער אַקטיאָר האָט געדאַרפט לעבן אַ צווייענדיקן לעבן אויף דער בינע. עס האָט באַדאַרפט אויסזען ווי דער אַקטיאָר וואָלט געזאָגט דעם צושויער: אין דעם מאַמענט וויין איך, נאָר איך, דער אַקטיאָר, ווייס וועגן דעם. אַט זעט, איך וויש אויס די טרערן און זעט, נישט נאָר וויש איך אַפּ די טרערן, נאָר קוקט זיך צו ווי איך טו עס. דער טראַפּ איז גע-לייגט געוואָרן נישט אויף דעם „וואָס“, נאָר אויף דעם „ווי אַזוי“.

אין קאָמעדיע האָט וואַכטאַנגאָו דערפירט דעם אַקטיאָר צו דער וויר-טואַזיטעט פון דעם קאָמעדי דעל-אַרט, ווי ער האָט עס געטאָן אין „פרינ-צעסין טוראַנגאָט“. אין דראַמע האָט ער דערפירט דעם אַקטיאָר און די גאַנצע פאַרשטעלונג צו אַ ספעציפיש אייגנאַרטיקער טעאַטראַלער פאַרמע, ווי ער האָט עס געטאָן אין „דיבוק“.

דער אַקטיאָר, לויט וואַכטאַנגאַוון, האָט באַדאַרפט ווערן איינס מיט זיין אויסטייטשונג און סאָציאַלן צוגאַנג. נישט נאָר דאַרפט איר שטרעבן צו שפּילן גוט, צו זיין אויסגעצייכנט, נאָר מען דאַרף פּילן אייער באַצייאונג צום כאַראַקטער בפרט און צו דער גאַנצער געשיכטע בכלל. קיין איין ראָל קאָן נישט געשפּילט ווערן אָן אייער אייגענעם, פּערזענלעכן צוגאַנג. קיין איין אויפפירונג קאָן נישט אויפגעפירט ווערן אָן דעם פּערזענלעכן צוגאַנג פון רעזשיסאָר. אַט אַזוי האָט געשאַפן וואַכטאַנגאַוון אַ טעאַטראַלע פּאַרמע, אין גרונט־פּרינציפּ פון וואַכטאַנגאַווס אויסטייטשונג און צוגאַנג צו דער אָדער יענער פּיעסע איז געווען דער מאָדערנער צוגאַנג. און אַזוי אַרום האָט יעדע פּאַרשטעלונג געקאַנט פּאַרוואַנדלט ווערן אין אַ מאָדערנער, מיט אַלע אירע סאָציאַלע, עקאָנאָמישע און פּאָליטישע פּראָבלעמען.

— וואָס איז די טעאָריע פון מייכראַלדן, און וואו באַגעגנט ער זיך, אָדער וואו גייט ער זיך פּאַנאַנדער מיט די מעטאָדן פון סטאַניסלאַווסקיין און וואַכטאַנגאַוון ?

— מייכראַלד האָט געקראָגן זיין דערציאונג אין מאַסקווער קונסט־טעאַטער און אַלס שילער פון סטאַניסלאַווסקיין האָט ער דאַרטן אָנגעהויבן זיין קאַריערע קודם־כל אַלס שווישפּילער, אַזוי אַז זיין יניקה האָט ער געקראָגן פון דעם זעלביקן סטאַניסלאַווסקיין, קעגן וועמענס מעטאָדן ער איז שפּעטער אַזוי שאַרף אַרויסגעטראָטן. מייכראַלד כאַלדס לאַזונג איז צום אַלעם ערשטן געווען — אויסצוראָטן דעם פּסיכאָ־לאַגיזם, וואָס האָט, לויט זיין מיינונג, פאַרשקלאַפט דעם אַקטיאָר. זוכנ־דיק נייע וועגן, וועלנדיק אָפּשאַפן דעם פּסיכאָלאַגיזם, איז מייכראַלד אַריינגעפאַלן אין דעם צווייטן עקסטרעם פון סטיליזירטן טעאַטער, וואו דער הויפּט־געוויכט איז געלייגט געוואָרן אויף דער מוזיק, דעקאָראַציע, און נישט אויף דעם אַקטיאָר. — אין די יאָרן פון דער רעוואָלוציע, ווען ער האָט פּאַרוואַנדלט דעם טעאַטער אין אַ טריבונע, וואו מען פלעגט איבער־געבן און אויסטייטשן די געשעענישן פון דער גאַס, פון פּראַנט; ווען עס איז געקומען גאָר אַ נייער צושויער, מיט נייע פּאַדערונגען, האָט מייכראַלד כאַלד אַראַפּגעריסן דעם פּאַרהאַנג פון דער בינע. די קוליסן, מיט די גע־מאַלענע וועלדער און פעלדער האָט ער אַרויסגעוואָרפן און האָט פּאַרוואַנדלט די בינע אין אַ וואַרשטאַט; האָט אָנגעטאָן די אַקטיאָרן אין „פּראָזאָדיעזשדע“, איין יוניפּאַרם. די געשעענישן פון דער פּיעסע פלעגן ווערן איבערגעריסן מיט ידיעות פון שלאַכטפעלד. דער צושויער פלעגט פלוצים אויפשטיין, זינגען דעם „אינטערנאַציאָנאַל“. אויף אַ מינוט פלעגט דער טעאַטער זיך פאַר־וואַנדלען אין אַ גרויסער פּאַרזאַמלונג פון מענטשן, וואָס זיינען געקומען נישט זען אַ פּיעסע, נאָר באַשטימען דעם ווייטערדיקן גורל פון פּראַנט. אַבער, ווען דער עולם פלעגט זיך איינשטילן, פלעגט מען ווידער אָנגיין

מיט דער פיעסע. מייערכאלד האָט אַריינגעבראַכט דעם קלאַסן-קאַמף אויף דער בינע. שפעטער האָט ער זיך אומגעקערט צום אַקטיאָר. האָט גע-לייגט דעם געוויכט נישט נאָר אויף דעם „ווי אַזוי“, נאָר האָט זיך אויך אָפגעגעבן מיטן אַקטיאָר אַלס יחיד. זיינע א פאַרשטעלונג האָט שטענ-דיק געטראָגן אַ סאַציאַלן כאַראַקטער. ער האָט נישט נאָר אַריינגע-בראַכט אין זיינע אויפפירונגען דעם סאַציאַלן מאַמענט, נאָר ער האָט אונטערשטראַכן און פאַרשאַרפט די ליניע, און מיט דעם אַוועקגעלייגט דעם גרונט-פרינציפ פון דעם ערשטן פראָלעטאַרישן טעאַטער. ווי איר זעט, האָט מייערכאלד אינגאַנצן איבערגעריסן מיט סטאַניסלאָוסקין און זיין צוגאַנג צום אַקטיאָר. ער האָט מיט זיין ביאַ-מעכאַניקע פאַרוואַנדלט דעם אַקטיאָר אין אַן אַרבעטער, וואָס פילט אויס אַ געוויסע פונקציע אויף דער בינע, פונקט ווי די מוזיק, די קאָנסטרוקציע און ליכט-עפּעקטן.

וואַכטאַנגאָו האָט אין זיין צוגאַנג צום אַקטיאָר אָנגעהאַלטן די גרונט-פרינציפן פון סטאַניסלאָוסקין, כאַטש אין פרט פון אויסטייטשונג איז ער גע-גאַנגען זיין אייגענעם וועג. אָבער מייערכאלד איז אינגאַנצן אַוועק אויף אַן אַנדער וועג.

— די נאָוואַטאַרן אויף דער בינע האָבן אָפגעשאַפט די דעקאָראַציעס, אַלערליי מאַלערייען, צוגענומען די מעבל, און זיך באַנוצט פאַר זייערע פאַרשטעלונגען מיט אַ קאָנסטרוקציע. אין דער „הבימה“ האָט איר זיך אויך באַנוצט מיט קאָנסטרוקציעס, וואָס איז אַזוינס קאָנסטרוקטיוויזם?

— „קאָנסטרוקטיוויזם“ איז אַ ריכטונג וואָס איז אין די יאָרן פון רעוואַלוציע אויפגעקומען אין דעם לאַגער פון די שטרענג „לינקע“, אין יעדער פאַרם פון קונסט. אין טעאַטער האָט די קאָנסטרוקציע פאַרנומען דעם פלאַץ פון די געמאַלענע דעקאָראַציעס. עס איז געווען אַ מין וואַרשטאַט, אויפ-געבויט ספעציעל פאַר יעדער פאַרשטעלונג. אַזאַ מין געביידע, וואָס דאַרף העלפן די אַקטיאָרן אין אַלע זייערע באַוועגונגען. עס האָט געהייסן, אַז די חפצים אויף דער בינע דאַרפן דינען דעם אַקטיאָר פונקט ווי דער וואַר-שטאַט אין פאַבריק. און פונקט ווי מען געפינט אויף דעם וואַרשטאַט נאָר זאַכן, וואָס דער אַרבעטער דאַרף האָבן, נאָר זאַכן וואָס העלפן אים, אַזוי איז אויך געווען די אויפגאַבע פון דער קאָנסטרוקציע. דער רעזשי-סאָר, דער הויפט דעה-זאָגער באַם אויפפירן די פיעסע, האָט געהלומט, אַז אַט די קאָנסטרוקציע זאַל אויסגענוצט ווערן פון די אַקטיאָרן, זאַל העלפן דינאַמיזירן די פאַרשטעלונג. ווען אָבער די קאָנסטרוקציע ווערט נישט אויסגענוצט ווי געהעריק, איז דער וואַרשטאַט נאָר אַ שטערונג פאַר דעם אַקטיאָר און פאַר דער גאַנצער פאַרשטעלונג.

דער קאָנסטרוקטיוויזם איז דאָן אַזוי אַריין אין דער מאַדע, אַז מען האָט אָנגעהויבן בויען גאַנצע געביידעס, מיט לייטערס, טרעפּ און דעכער.

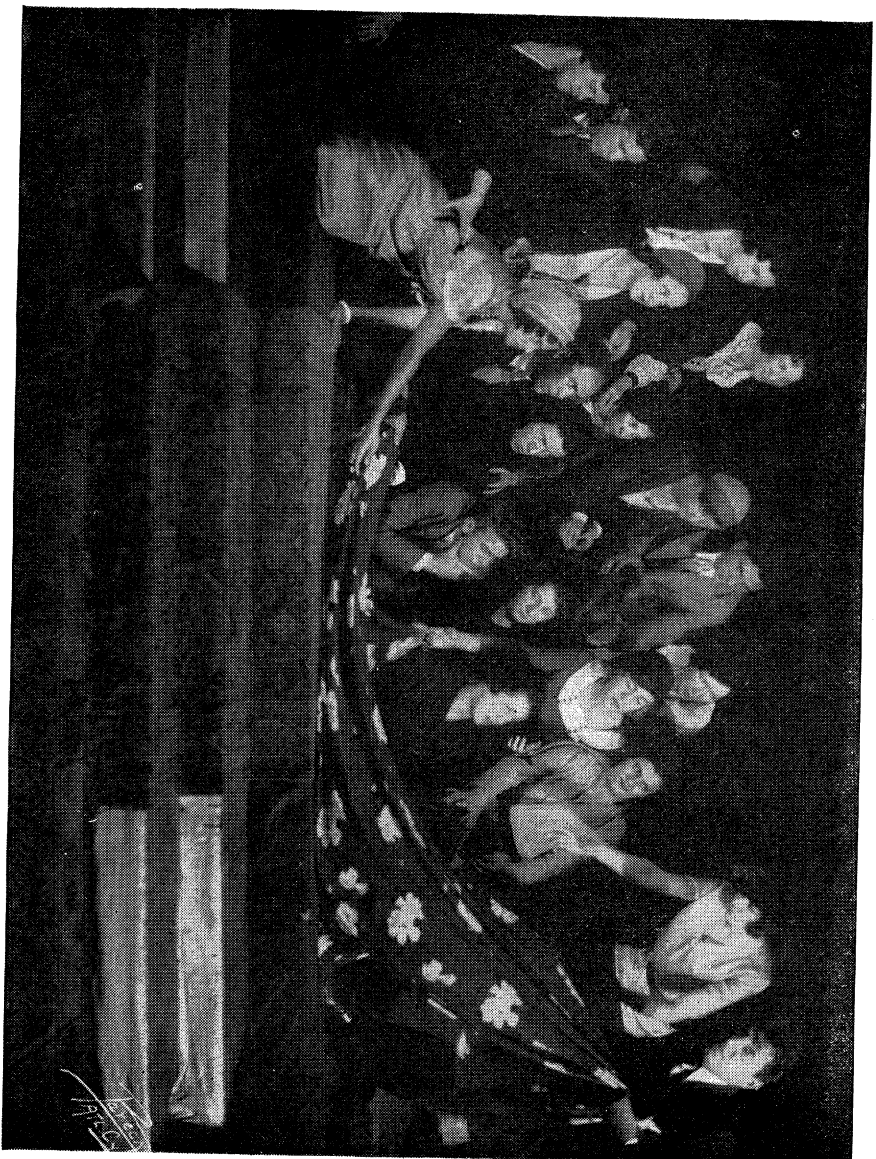
בערג מיט ברעטער פלעגן אַרױפגעבראַכט װערן אויף דער בינע, אָבער זײ פלעגן אזױ צעטומלען דעם אַקטיאָר און צושויער, אַז מען פלעגט נישט װיסן װאָהין דער אַקטיאָר גײט אַװעק און װאָס עס איז דער צװעק פון אַט די אַלע לײטערס. עס איז אויסגעקומען, אַז אָנשטאַט צו פאַרגרינגערן דעם שױשפּילער, האָט מען אים פאַרפּלאַנטערט אין אַ נעץ פון ברעטער. דער עקסטרעם ברענגט אַלעמאַל פאַרקערטע רעזולטאַטן.

דאָס זעלביקע קאָן געזאָגט װערן װעגן אַקטיאָר. דער, װאָס דאַרף זײן דער הױפּט־שעפּער און קײנסטלער אויף דער בינע, איז פאַר די לעצטע יאָרן, ספּע־ציעל אין סאָװעט־רוסלאַנד, געװאָרן דער הױפּט־קרבן פון אַלערלײ עקספּערי־מענטן. מען האָט פון אַקטיאָר געפּאָדערט: ער זאָל שפּילן זײן ראָל מיט אַלע נאַטוראַליסטישע קלײניקײטן. ער האָט באַדאַרפט קאַפּירן דאָס לעבן. אין די אַנדערע סאַרטן טעאַטערס האָט מען געפּאָדערט ער זאָל שפּילן רעאַליס־טיש, נאָר ער זאָל דערבײ אונטערשטרייכן די װיכטיקסטע כאַראַקטעריס־טישע שטריכן פון זײן ראָל. אײניקע האָבן געװאָלט ער זאָל סטילזיירן און סימבאָליזירן מיט זײן אויסערלעכער פאַרם, און אַנדערע האָבן גאָר געװאָלט, ער זאָל װערן אַ מאָטאָר, אַ שטיק מאַשין אויף דער בינע, עפּעס אַזאַ חפּץ, װאָס זאָל מיטן אמתן רעאַלן לעבן גאָר קײן מגע ומשא נישט האָבן. אַט די אַלע איבערגעשפּיצטקײטן האָבן קײן גוטע רעזולטאַטן נישט געבראַכט, נישט דעם שױשפּילער, נישט דעם צושויער, און דעם טעאַטער בכלל אודאי נישט.

— מיט װאָס אונטערשיידט זיך אַ נאַטוראַליסטישע פאַרשטעלונג פון אַ רעאַליסטישער ?

— דער רעזשיסאָר פון נאַטוראַליסטישן חדר שטרעבט איבערצוגעבן זײן פאַרשטעלונג מיט װאָס מער דעטאַלן פון אמתן לעבן. ער זעט, אַז יעדער ברעקל אויף דער בינע זאָל זײן פונקט װי אין לעבן. נאַכמער, ער גײט אזױ װײט, אַז אפילו קײלענען און הענגען מענטשן האָט ער אויך אַרױפגע־בראַכט אויף דער בינע, און אַז איר האָט באַדאַרפט שטעכן אײער שותף, האָט איר געהאַט אַן אמתן מעסער אַדער שפּיז, און מיט דעם שפּיז פלעגט ער אײך דאַרפן אַ שטאַך טאָן אין זײט, װאו עס איז געלעגן אַ זעקעלע מיט רױטע װאַסער, אַדער טײנט, און באַם שטאַך פלעגט דאָס װאַסער אָנהױבן רינען גלײך אויף דער בינע, און דער עולם פלעגט אויפציטערן און זיך מחיה זײן, װאָס ער האָט צוגעזען אַן אמתן מאָרד.

די מעבל אין נאַטוראַליסטישן טעאַטער איז אמתע מעבל. די װענט פון אַ צימער זײנען מאַסױװע װענט, מיט טירן, מיט לאָדן, מיט ביכער, מיט צאַצקעלעך. און טאַמער איז עס װינטער־צײט, דאַרף מען נישט פאַרגעסן אַרײנצושטעלן צװײענדיקע פענצטער און צװישן די פענצטער אַרײנלייגן װאַטע.

"TOY" THEATRE IN ATLANTIC CITY
Experiments on Stanislavsky's System

"טאָ" טעאַטער אין אַטלאַנטיק סיטי
דעמאָנסטראַציעס פֿון סטאַנדאַרדן פֿון סטאַנלאַבסקי'ס סיסטעם.

„ריסטאָקראַטן“ פון שלום-עליכס
 “RISTOCRAT’N” by Sholom Aleichem

„רעקרויטן“ פון ל. רעזניק
 “RECRUITS” by L. Resnick

אויפפירונגען פון „אַרטעף“ אין ניו יאָרק פון בענא שניידער, וועלכער
 זעצט פאַר די טראַדיציעס פון דער „הבימה“.

Artef Productions directed by Benno Sneider by whom the “Habima”
 traditions and methods are being continued in New York.

דער רעזשיסאר פון רעאליסטישן חדר האָט די אַלע מאָרדן מיט בלוט צוגענומען פון דער בינע, האָט אַראָפּגענומען די שווערע מעבל, די שראַנקען מיט ביכער און האָט במקום דעם צימער מיט די מאַסיווע ווענט אַוועקגע- שטעלט אַ ווענטל ערגעץ אויף דער בינע. אויף דער בינע פלעגט מען אַרויפטראַגן נאָר אייניקע זאַכן, כדי געבן נאָר אַן אַנדייטונג פון אַ צימער, אַ טורמע, אַ פאַבריק א. אַז. וו. אין דעם טעאַטער האָט מען געוועקט די פאַנטאַזיע פון דעם צושויער, און נישט באַצוואונגען און נישט באַגרעניצט די פאַנטאַזיע פון דעם צושויער דורך אַוועקשטעלן אויף דער בינע אַ פאַר אמתע אָדער אויסגעמאַלענע בוימער, כדי פאַרצושטעלן אַ וואַלד. שעקספיר, נאָך מיט 300 יאָר צוריק, שפּילנדיק אין גלאָבוס טעאַטער, אין לאַנדאָן, איז געגאַנגען אין באַצוג צו דעקאַראַציעס נאָך ווייטער, כדי צו וועקן די פאַנטאַזיע פון דעם צושויער, כדי געבן דעם צושויער די פּרייהייט אויסצופאַנטאַזירן זיין אייגענעם וואַלד, פאַלאַץ, טורמע א. אַז. וו. מען פלעגט אפילו קיין אַנדייטונג פון די דערמאַנטע פלעצער נישט אַרויפברענגען אויף דער בינע. מען פלעגט נאָר אויפהענגען אַ ברעטל, אויף וועלכן עס איז געווען אַנגעשריבן דער פּלאַץ, וואו די סצענע קומט פאַר. און דאָס איבעריקע פלעגט מען איבערלאָזן צו דער פאַרשטעלונג-קראַפט פון דעם צושויער.

— מיט וואָס אונטערשיידט זיך ריינהאַרדט פון סטאַניסלאַוואַסקין, וואַכטאַנ- גאַוון און מייערכאַלדן אין זיין צוגאַנג צום אַקטיאָר אַלס אינדיווידום, צו די שווישפּילער אַלס אַ גרופּע, צו זיינע פאַרשטעלונגען אַלס רעזשיסאר ?

— מיט וואָס עס אונטערשיידט זיך ריינהאַרדט פון סטאַניסלאַוואַסקין, מייערכאַלדן און וואַכטאַנגאַוון איז שווער צו ענטפּערן, שוין דערפאַר אַליין, ווייל ריינהאַרדט איז אַ געניאַלער מענטש, וואָס ווירקט און שאַפט אין טעאַטער פאַר אַזויפיל יאָרן. ער האָט זיך קונה'שם געווען אין דער וועלט אַלס אַ געניאַלער רעזשיסאר און פונדעסטוועגן האָט ער נישט געשאַפן זיין שיטה, זיין סיסטעם, וואָס זאָל זיך שאַרף אונטערשיידן מיט איר פאַרמע פון די אויבן-דערמאַנטע: סטאַניסלאַוואַסקי, וואַכטאַנגאַוון און מייערכאַלד. באַ ריינ- האַרדטן קאָן קיין שווישפּילער נישט זאָגן: איך שפּיל לויט ריינהאַרדטס סיס- טעם. די פאַרשטעלונגען האָבן יאָ אַ געוויסע פאַרמע, אָבער נישט לויט זייער ספּעציפּישן צוגאַנג, נאָר לויט זייער אימפּאַזאַנטקייט, לויט דעם מאַסשאַטאַב, די וואונדערלעכע קאַמבינאַציעס פון ליכט-עפּעקטן, קאָסטיומען און מאַסן- סצענעס. די, וואָס האָבן נישט געהאַט קיין געלעגנהייט צו זיין נאָענט צו ריינהאַרדטן, קאָן זיך דאַכטן, אָז ער פאַרנאַכלעסיקט אינגאַנצן דעם איינצלענעם שווישפּילער, אָז ער איז מקריב דעם אַקטיאָר צוליב דעם ספּעקטאַקל. אָבער אַזאַ מיינונג איז אינגאַנצן פאַלש. עס ווייזט זיך אַרויס, אָז עס איז נישט גענוג צו לייענען די בענדער מיט אַפּשאַצונגען וועגן זיין גלאַררייכער קאַר-

יערע. עס איז נישט גענוג צו זען זיינע פארשטעלונגען. עס איז נישט גענוג אפילו ביצואוואוינען די פראָבן, עס איז וויכטיק צו אַרבעטן מיט אים אויף דער בינע, זען אים פנים-אל-פנים, צו איבערצייגן זיך, אַז ריינהאַרדט איז געבליבן טריי זיינע אַמאָליקע טראַדיציעס צו אַרויסברענגען קודם-כל דעם הויפט-מחמתן, דעם אַקטיאָר, דעם אינדיווידום, און פון אים בויען דאָס ווייטערדיקע — די פאַרשטעלונג.

איך האָב געהאַט דעם גליקלעכן צופאַל צו זיין מיט ריינהאַרדטן אויף דער בינע. שפּילנדיק אונטער זיין רעזשי, צוועענדיק גאַנצע טעג און נעכט במשך פון מאָנאַטן ווי אַזוי ריינהאַרדט, דער געניאַלער קינסטלער, שאַפט זיינע פרעכ-טיקע פאַרשטעלונגען, קומסטו נאַכאַמאָל צו דער איבערצייגונג, אַז מענטש און קינסטלער זיינען נישט צוויי באַזונדערע זאַכן, נאָר פאַרקערט, עס איז איינס אין צווייטן אַזוי געפלאַכטן, אַז איינער אָן דעם צווייטן קאָן, דאַכט זיך, גאַרנישט עקזיסטירן. ריינהאַרדט קומט צו דער אַרבעט מיט זיינע סעקרעטאַרן און געהילפס-רעזשיסאָרן, אַלע אָנגעלאָדן מיט ביכער. דאָס זיינען די רעזשיביכער פון דער פאַרשטעלונג, וואָס ריינהאַרדט פירט-אויף. מען דאַרף זיך גוט צוקוקן צו די ביכער. עס זיינען גמרות גאַנצע מיט טייטשונגען, אויסטייטשונגען, מיט כלערליי פּינטעלעך, צייכנונגען און רמזים. די ביכער זיינען די עדות פון אַ קאַלאַסאַלער, קינסטלערישער און טעכנישער ארבעט, וואָס איז אַריינגעלייגט געוואָרן ביים צוגרייטן דעם מאַ-נוסקריפט פאַר דער בינע. אין די דאָזיקע ביכער איז גענוי אויסגעאַרבעט געוואָרן יעדע פּראָזע, יעדע סצענע, גענוי און פּינקטלעך. דער בוך זאָגט גענוי ווען דער און דער שוישפּילער, אַדער די און די גרופּע, גייט צום צווייטן פּלאַץ, וויפּיל טאַקטן מוזיק זיי האָבן פאַר דעם, וויפּיל פּלאַץ זיי האָבן זיך צו באַוועגן, אין וואָס פאַר אַ מאָמענט די ליכט וועט געגעבן ווערן, אַז דאָס אַלעס ווערט צוזאַמענגעשטעלט, דאָן ווערט געבוירן די ריינ-האַרדט-פאַרשטעלונג. צוועענדיק ווי אַט דער מייסטער שנירעוועט מיט אַ געניטער האַנט אַרויף אויף אַ שטריקל אַט די אַלע זאַכן, זעט איר דעם וואונדערלעכן פאַרשטאַנד און קענטעניש פאַר אַט די אַלע קונסטן, וואָס העלפן אַרויס דעם גרויסן און דעם וויכטיקסטן אין טעאַטער — דעם אַקטיאָר, וואָס באַלעבט אַט די אַלע סצענעס.

און ריינהאַרדט הויבט אָן אַרבעטן מיטן אַקטיאָר. אַזויפּיל אויפּמערקזאַמ-קייט, אַזויפּיל געדולד, אַזויפּיל אויסגעהאַלטנדיק און טאַקט, קאָן זיך נאָר פאַר-גינען — ריינהאַרדט. ער קומט צו צום אַקטיאָר מיט אַ מערקווירדיקער פּשטות, אָן אונטערשייד צי דאָס איז דער הויפט-ראַליסט, אַדער אַן אַקטיאָר, וואָס האָט איין פּראָזע צו זאָגן. און ווען איר זעט ריינהאַרדטן רעזשיסירן אַן אַקטיאָר, וואָלט איר געוויס געטראַכט, אַז דאָס שמועסן רואיק צוויי מענטשן וועגן זייטיקע ענינים. אָבער אין אמתן גייט דאָ אַן אַ קאַמף. דאָס

קריגט ארויס ריינהארדט די נויטיקע אינטאָנאַציע, שטימונג, קלאַנג, ריטם ביים אַקטיאָר. ווען דער אַקטיאָר גייט ווידער איבערחזרן זיינע ווערטער אויף דער בינע, און מאַכט עס נישט גוט, הערט מען נישט קיינע געשרייען, געפילדערן, אָדער פאַרוואָרפן. ניין, ריינהארדט טוט אַן קאַלטבלוטיק די ברילן, פאַרלייגט די הענט אויפן רוקן און שטילערהייט, ווי ער זאָל זיך צוגעבענען צום אַקטיאָר, גיט ער אים צו פאַרשטיין, אַז דאָס וואָס ער האָט געטאָן איז נאָך נישט אינגאַנצן ריכטיק און די סצענע הויבט אָן ווערן איבערגעחזרט צענדליקער מאַל, ביז ער וועט זיך דערשלאָגן זיינס. ריינהאַרדטס געניטע אויג וועט נישט פאַרפעלן קיין פינטעלע. האָט ער איינמאַל געפונען און איינגעשטעלט אַ זאָך אויף דער בינע, מעג עס זיין אַ קלייניקייט, אָבער זאָל עס אויף דער נעקסטער פּראָבע נישט אויסגעפילט ווערן, וועט דאָס אַלגעמיינע בילד אָפּגעשטעלט ווערן צענדליקער מאַל כדי אַרויסצוברענגען דעם מאַמענט.

אָבער ריינהאַרדט, זייענדיק אַליין אַ וואונדערבאַרער שווישפילער, ווירקט אויף דעם אינדיווידום אַזוי, אַז ער מוז אים נאָכמאַכן אַלץ וואָס ער ווייזט. און מיט דעם שייטט ער זיך פון סטאַניסלאָווסקין מיטן צוגאַנג צום אַקטיאָר. סטאַניסלאָווסקי, צום ביישפיל, ווען ער דאַרף אַרויסקריגן פון אַקטיאָר פּחד, פרייד א. א. וו., זאָגט ער צו אים: שטעלט זיך פאַר, אַז אַזאַ זאָך האָט פאַסירט אָדער עס וועט פאַסירן, געפינט די נויטיקע געפילן פאַר אַט דער סצענע, איך וועל אייך אַרויסהעלפן. געפינט נישט דער אַקטיאָר אַזוי שנעל, זאָגט ער: נו, איר האָט נישט געפונען מיט אַט די מיטלען, לאַמיר זוכן אַנדערע מיטלען ווי אַזוי דעם דאָזיקן געפיל אַרויסצוברענגען. אָבער ריינ-האַרדט ווייזט דעם אַקטיאָר אַ פאַרטיקן געפיל, ער זוכט נישט קיין שליסל צום האַרץ פון אַקטיאָר.

ריינהאַרדט שפילט אַפּ פאַרן שווישפילער יעדע סצענע באַזונדער מיט אַזויפיל טאַלאַנט, מיט אַזאַ איבערצייגונג, אַזוי פּערפעקט, אַז דער שווי-שפילער, וואָס דאַרף נאָך אים איבערחזרן די זעלביקע סצענע, ווער ער זאָל נישט זיין, הויבט אָן ציטערן, עס נעמט אים אַפּ דאָס לשון. ריינהאַרדט שטייט און וואַרט. „יא, אַלזאַ“, שטייט ער צו מיט זיין כאַ-ראַקטעריסטישן אויסדרוק, און דער אַקטיאָר לאַזט זיך אַוועק איבערחזרן די סצענע. ריינהאַרדטס פּערזענלעכקייט דריקט אייך צו אַזוי, אַז איר מוזט אים קאָפּירן מיט אַלע זיינע אינטאַנאַציעס, מיט אַלע זיינע שטריכן, וואָס זיינען אַליין פאַר זיך וואונדערבאַר, וואָס זיינען דאָס טיפּסטע און איבערצייגנדיקסטע, אָבער זיי זיינען געקומען צום לעבן דורך ריינהאַרדטן, נישט דורך דעם שווישפילער, וואָס פּערזאָניפּיצירט די ראָל.

סטאַניסלאָווסקי, ווידער, ווייזט אויך דעם שווישפילער. וואַכטאַנגאַו איז אויף דעם געביט געווען אַ מייסטער. אָבער זיי האָבן געוויזן נאָר

ווי אזוי זיי וואָלן געשפילט די ראל און איר האָט באַדאַרפט געפינען אייער אייגנס, לויט אייער כאַראַקטער, דורכטראַכטן און דערפילן, מיט אייער האַרץ, און ערשט דאָן וועט עס ווערן אייערס. באַ אַזאַ מעטאָד דאַרפט איר שוין נישט קאָפירן. נאָך מער, איר טאַרט נישט קאָפירן. איר דאַרפט אַרויסברענגען אייער אייגנס, אין יעדער סצענע, אין יעדער פּראָזע.

אין דער אַרבעט מיט אַן אַקטיאָר איז ריינהאַרדט אַ שטרענגער רעאַ-ליסט. ער וועט אַרבעטן אַמאָל שטונדנלאַנג, אַרויסצוברענגען דאָס נאָ-טירלעכע. זאָל עס אפילו זיין נישט באַמערקבאַר פאַר דעם צושויער, אויב ריינהאַרדט האָט אויסגעפונען, אַז אין דעם מאַמענט דאַרפט איר דורכגיין מיט די פינגער איבערן אויג, אויסווישן אַ טרער, אָדער אַ קער טאָן מיטן קאָפּ צו אייער חבר, ווען איר שטייט אפילו מיטן רוקן צום פובליקום, אַ מאַך טאָן מיט דער האַנט, ווען אימיצער ענדיקט אַ פּראָזע, — מוזט איר דאָס טאָן אויף דער בינע מיט אַזאַ איבערצייגונג, ווי פון דעם וואָלט אַפּ-הענגיק געווען די גאַנצע פאַרשטעלונג. אין דעם פּרט פון מאַכן פילן די אַקטיאָרן, אַז זיי זיינען אַ סימפּאַנישער אַרקעסטער, וואו יעדער פון זיי האָט אַ קינסטלערישע אויפגאַבע, — אין דעם פּרט אונטערשיידט זיך ריינהאַרדט נישט פון סטאַניסלאַווסקין און וואַכטאַנגאַוו. אָבער אין זיין פון פאַרמע פאַרן גאַנצן אַנטאַמבל, מיט דעם אונטערשיידט זיך ריינהאַרדט אין אַ סך פּרטים.

נעמט, צום ביישפּיל, אַ סצענע באַ וואַכטאַנגאַוו, די סצענע באַ די בעט-לעך אין צווייטן אַקט פון „דיבוק“. יעדער איינציקער איז טאַקע פאַר זיך וויכטיק. ער איז וויכטיק, ווען ער זאָגט זיינע ווערטער, אָדער ווען ער האָט זיין אויפטריט, שווייגנדיק. אָבער, אַט דער זעלביקער אַקטיאָר איז אויך וויכטיק שפעטער, ווען זיין אויפטריט האָט זיך געענדיקט און ער דאַרף נאָר זיין אַ צוהערער. דאָ מוז ער פונקט אַזוי שאַפן זיין ספעציפיש-אינדיווי-דועלע פאַרמע פון הערן, קוקן, שטיין, באַוואונדערן. אין אַנדערע ווערטער, דער טיפּ לעבט אין זיין כאַראַקטער, אין זיין פאַרמע די גאַנצע צייט פון דער פאַרשטעלונג.

ריינהאַרדט דערשלאַגט זיך צו דעם פערפעקטן אויפטריט פון יעדן שוישפילער, ווי וויכטיק אָדער נישט וויכטיק ער זאָל נישט זיין, און דערנאָך לאַזט ער אים צורו, און דער פאַרשוין שטייט אויף זיין פלאַץ און ווייסט נישט וואָס צו טאָן. ער ווערט כאַראַקטערלאַז, פאַרמלאַז.

ריינהאַרדט אונטערשיידט זיך פון וואַכטאַנגאַוו מיט דעם, וואָס וואַכ-טאַנגאַוו האָט געפונען די עמאַציאָנעלע פאַרגליווערטקייט פון דעם אַקטיאָר אָדער גרופע. דער אַקטיאָר, צום ביישפּיל, האָט געקאַנט אַריינלויפן מיט איין פוס אויסגעשטרעקט פאַראויס, און דעם צווייטן ערגעץ פאַרדרייט אַן אַ

זייט און דער גאנצער קערפער איז פארוואנדלט געווארן אין א שטיק פלאס-
טישע סקולפטור, וואָס דריקט אויס שרעק, פאַרצווייפלונג א. א. וו.
בא ריינהאַרדטן, ווען אַן אַקטיאָר לויפט אַריין און צעשפּרייט די פּיס,
שטעלט ער אָפּ די פּראָבע, גייט צו צום אַקטיאָר, נעמט אים אָן פאַר דער
האַנט און זאָגט צו אים גוטמוטיק אין זיין ענגליש: „נעווער סאָ — סאָ,
נעווער סאָ“. קיינמאַל נישט אַזוי, ער צעשפּרייט די פּיס און מאַכט פון
דעם אַ קאַריקאַטור. „סאָ“, און ברענגט די פּיס צוזאַמען. האָט איר שוין
געזען, אַז אַ מענטש זאָל אַריינלויפן און צעשפּרייטן אַזוי די פּיס? „נעווער“,
(קיינמאַל נישט) און צעלאַכט זיך.

וואַכטאַנגאַוו זאָגט, אַז גראַד אַט אַזוי קאַנען אַריינלויפן מענטשן און
צעשפּרייטן די פּיס. איר דאַרפט עס נאָר באַרעכטיקן איבערלעך. און די
פּיגור מיט די צעשפּרייטע פּיס וועט נאָך צוגעבן מער דערשראָקנקייט דעם
אַריינלויפנדיקן, און אַלץ גרעסער וועט זיין די ווירקונג אויפן צושויער.
און נאָך אַ זאָך: וואַכטאַנגאַוו האָט געשאַפן דעם פּרינציפּ: אַז ווען איינער
רעדט אויף דער בינע, דאַרפן די אַנדערע נישט שטערן מיט איבעריקע
באַוועגונגען, מיט שושקען זיך, פּאַטאַקעווען, כדי צו מאַכן די סצענע רעאַ-
ליסטישער. דאָס אַלץ האָט מען אין וואַכטאַנגאַוו סיסטעם באַזייטיקט.

בא ריינהאַרדטן קאַנען די איבעריקע אַקטיאָרן אויף דער בינע, וואָס
נעמען נישט קיין אַנטייל אין דער סצענע, טאָן וואָס נאָר זייער האַרץ
גלוסט, אויב עס גיט נאָר עפעס צו נאַטירלעכקייט. קומען דאָך אַזוינע און
זאָגן, וואָס אַרט עס מיך מיט וואָס פאַר אַ מיטלען ריינהאַרדט דערגרייכט די
רעזולטאַטן פון זיינע שוישפּילער און פאַרשטעלונגען, מיר זעען דאָך די רע-
זולטאַטן און די רעזולטאַטן זיינען דאָך געניאַלע. אמת, אָבער דער איינצל-
נער אַקטיאָר, וואָס דאַרף שאַפן און מיטשאַפן, ער ווערט נישט ווילנדיק
פאַרשקלאַפט צו דער גרויסער פּערזענלעכקייט, צו דער אומגעהויער שאַפן-
דיקער קראַפט, וואָס הייסט ריינהאַרדט.

איך ווייס, אַז אַט די נאָכבאַמערקונגען וועגן דעם אונטערשייד צווישן
די גרויסע טעאַטראַלע פּערזענלעכקייטן, וואָס האָבן געווירקט און עקספּע-
רימענטירט מיט דער „הבימה“ און געשאַפן נייע אמתן אין טעאַטער מיט
אונדז און דורך אונדז, איך וועגן די פּערזענלעכקייטן, אונטער וועמענס
רעזשי מיר איז אויסגעקומען צו אַרבעטן שפעטער, וועלן נישט פאַרענטפּערן
אַלע פּראָגעס און טעאַטראַלע פּראָבלעמען. אָבער איך האָב אַרויסגענומען
די וויכטיקסטע און דורך ביישפּילן געוויזן דעם גרונט-פּרינציפּ. געוויס איז
דאָס נישט גענוג. עס איז געשאַפן געוואָרן אַ גרויסע ליטעראַטור וועגן
אַט די געניאַלע מענטשן און עס וועט נאָך גענוג געשריבן ווערן, ווייל
זיי זיינען די רעדער, וואָס דרייען די געשיכטע פון טעאַטער.

עס וואלטן געוויס באדארפט דערמאנט ווערן אין דעם בוך פערזענ-
לעכקייטן, וואס האבן אפשר מיטן עצם טעאטער נישט געהאט וואס צו טאן,
אבער זייער השפעה אויף דער „הבימה“, זייער ליבע און איבערגעגעבנקייט
האבן געוויס געהאט א קאלאסאלע עטישע ווירקונג אויף דער אנטוויקלונג
פון דער „הבימה“.

עס האט געוויס באדארפט דערמאנט ווערן פראפעסאר ד. ס. שאר, וואס
האט באצויבערט דעם מאסקווער עולם מיט זיינע אייגנארטיקע אויסטיי-
טשונגען פון מוזיק, דעמאנסטרירנדיק בא דער פיאנא זיינע לעקציעס אזוי,
אז עס האט זיך אפילו אין דעם גרעסטן זאל געשאפן אן אטמאספערע פון
אן אינטימען געשפרעך.

עס דארף אויך דערמאנט ווערן הרב יעקב מוא'ה, דער מאסקווער
ראבינער, וואס איז בארימט נישט נאר דורך זיין פארטיידיקן מענדל ביליסן
בא זיין פראצעס, נאר מיט זיין וועלט-פארנעם, וויסן און חריפות. זיין בא-
ציאונג צו דער „הבימה“ איז געווען פון גרויס וויכטיקייט, סיי פאר דעם
עלטערן און סיי פאר דעם יונגן דור, וואס האט געהאט צו אים גרויס רעס-
פעקט און ליבע.

און עס דארף דערמאנט ווערן קניאז וואלאקאנסקי, דער באשאפער
פון דער טעאריע פון לעבעדיקן ווארט, פון דיקציע, זיין פארטיידיקונג פון
דער „הבימה“.

עס וואלט אויך באדארפט דערמאנט ווערן, און אפשר מער באריכות,
אונדזער פארוואלטער, וואס איז מיט אונדז געפארן קיין אמעריקע און איבער
איראפע, ביניאמין איזאנאוויטש ניקולין. עס וואלט געוויס באדארפט געזאגט
ווערן א ווארט וועגן יעדן איינציקן פון די „הבימה“-שוישפילער, וואס האבן
אנגעהויבן צוזאמען, געוואקסן און שפעטער האבן אייניקע פון זיי
פארנומען א וויכטיקן פלאץ אין דעם מאדערנעם טעאטער, אלס וויכטיקע
שוישפילער און רעזשיסארן; אבער דאס וואלט מיך פארנומען אין אן
אנדער ריכטונג פון אפשאצונגען וועגן מענטשן און פערזענלעכקייטן, וואס
האבן פארדינט א באזונדערן פלאץ אין דער געשיכטע פון דער „הבימה“.
אבער דאס וועט נאך געוויס אנגעשריבן ווערן. איך האב נאר אויסגערעכנט
די פערזאנען, וואס האבן אויף א דירעקטן אופן געהאט צו טאן מיט דעם
פראצעס פון שאפן א נייעם טעאטער-קאלעקטיוו — דעם טעאטער, וואס
איז באשערט געווען אריינצושרייבן א קאפיטל אין דער וועלט-געשיכטע
פון מאדערנעם טעאטער, און באזונדערס אין דער יידישער טעאטער-גע-
שיכטע — די „ה ב י מ ה“.

„הבימה“ — דער סינטעז פון דריי סצענישע קונסטן

(פון א רעצענזיע: „דער יידישער טעאטער—א היפאקריט)

וועגן „הבימה“ דארף איך ראשית-כל קאָנסטאַנטירן איר הויכע טעאָטראַלישקייט. פֿאַר אונדז איז — אַ טעאָטער אין גענויעם ריינעם באַפרייטן זין פון וואָרט. ווי אין אַנטישן טעאָטער האָבן זיך אויך דאָ צונויפגעגאַסן אלע דריי סצענישע קונסטן אין אַ סינטעז; דאָס זיס־פּאַעטיש וואָרט, לויט אַריסטאָטעלס אויסדרוק, געזאַנג און טאַנץ. באַ דעם פולן וועזן־אמת, פעלט כמעט פּראָזאַאישיקייט. אומבאַמערקבאַר גייט אַריבער דאָס וואָרט אין געזאַנג, די זשעסטיקולירונגען און באַוועגונגן — אין טאַנץ. אין דעם געוועב פון לעבעדיקער האַנדלונג איז נישט איינפּעלאַכטן גאַרנישט געקניצלעטס, — אַלץ גייט, אַנטוויקלט זיך, בלייבט אויס פון שטאַם פון דער פּיעסע. און אַלץ איז דורכגעדרונגען מיטן פּאַר־ביקן ספּעקטאַר פון דער הויכער טאַפּלקייט — יהודה און כנען, וועלכע לעבן אין יעדער יידישער האַרץ. דאָס זיינען די וויינענדיק־לאַנדדיקע ייִדי־שע הערצער, אָן דער שווערער אַנגעלאַדנקייט פון דעם מאַדערנעם לוציפּער. דערביי פאַרנעמט יעדער פון די דריי עלעמענטן זיין אַנטשפּרעכנדיקן אָרט, נישט ברעכנדיק די האַרמאָניע פון גאַנצן מיט דער פּאַרגוואַלדיקונג פון דעם אַדער יענעם טייל, ווי, למשל, מיט דער ליטעראַרישער — באַ ריכאַרד וואַגנער. אַלץ איז פּאַרטראַטן און אַלץ איז אויף זיין אָרט. איך בין דאָ חושד דעם רייִן־סעמיטישן זשעני פון נ. צמח, ווייל קיין יאַפּעטיט אין וואַך־טאַנגאַווס סטיל, קיין איין נייער אַריער, אַפילו דער פּיין־פּילנדיקסטער, איז נישט בכח צו געבן מער פון אַ געוויינלעכער מייסטערשאַפּט. נאָר אַ לעבע־דיקער קאַן באַשאַפן לעבעדיקע, און פון דאָנען קומט אַרויס די עלעמענטאַרע, דערשיינענדיקע האַנדלונג, מיט וועלכער עס ווירקט אויף די צושויער דער „הבימה“־טעאָטער, וועלכער לעבט־אויף די טראַדיציעס פון אַנטישן טעאָטער אָן זיינע אַרכיטעקטורע צעטיילונגען — אויף פּראַסצעניום, סצענע און אַרקעסטער. אַזוי איז דער יידישער טעאָטער מצד זיינע אויסערלעכע כחות און מיטלען. כדי צו פּאַרפּולקאַמען די אַלגעמיינע כאַראַקטעריסטיק, איז נויטווענדיק אויפצואווייזן, אַז דער זשעני פון דער טרופּע האָט אַרויס־געפירט זיין גלענצענדיקע טרופּע אויפן אמתן וועג.

א. וואַלינסקי

דער טעאָטער פון באַפֿרײַטן גײט

(פון אַ רעצענזיע)

די ריינקייט פון דער נאַציע, איר שעפּערישע ראַל אין דער מענטשהייט־געשיכטע איז פולער, רייכער, פאַרשטייט זיך, אין עברית, — אין דער גרעסטער שפראַך, וועלכע האָט געקלונגען אין דער תורה. נאָר אויף דער שפראַך, אויף וויפיל אַ שפראַך איז אַן אַפּשפּיגלונג און אויסדרוק פון דער פּאַלקסי פּסיכאָלאָגיע ניט נאָר אין דער לאַגיק פון גראַמאַטיקאָלישע פאַרמען, נאָר אויך אין דער מוזיק פון דער הברה, איז צוגעפאַסט פאַרצושטעלן די יידישע טעאָטראַלע האַנדלונג. פאַר יידן איז העברייאיש אַ פאַרס פון נאַציאָנאַל־קולטורעלער אַליין־באַשטימונג.

ס'איז פאַרשטענדלעך דער געהויבענער טאָג, אויף וועלכן עס שטימען זיך אן די טעאָטער־פאַרשטעלונגען פון „הבימה“.

„הבימה“ — איז אין דער זעליקער צייט דער איינציקער און אויס־שליסלעכער טעאָטער, לויטן קאָנטיגענט פון די אַרטיסטן און דער „הייל־קייט“ פון גאַנצן טעאָטער־שטייגער.

פרואוואַדיק מיט איין וואָרט צו כאַראַקטעריזירן דעם טעמפּעראַמענט פון „הבימה“, וואָלט איך געזאָגט, אַז דאָס איז אַן אינטעלעקטועלער טעמ־פּעראַמענט.

אַט אין וואָס איך געפֿין דעם הויפּט־זין פון „הבימה“. און דער טעאָטער האָט פולע רעכט נישט נאָר אויף אויפּמערקזאַמקייט, נאָר אויף אַ חשובּסטן אַרט אין דער ריי פון אַנדערע ערשט־קלאַסיקע און וויכטיקסטע טעאָטערס. פאַר דער צייט פון בורזשאַזער הערשאַפט און אַנאַרכיסטישן אינדיווי־דואַליזם, אין דער תקופה פון „מיך דעם איינציקן“ און מיין פּערזענלעכקייט, — האָבן מיר פאַרלאָרן אין טעאָטער דעם סוד פון דער גרויסער טראַג־געדיע. מיר זיינען שוין ניט בכח זי צו שפּילן. פאַרגעסן זיך צו פאַר־שטיין דעם רייך פון טרוקענעם ראַפּאַעלישן צייכענען. דאָס לייזן — איז פאַרגרעבט, דער העלד — פיזיאָלאָגיש; דער טראַגישער קרעכץ רופט זיך אַפּ מיט אַ קלינגען פון אַלטעגלעכן הבל. „הבימה“ קערט אום, יעדנפאַלס קאָן זי אומקערן, — צום געפינען דעם אַלטן סוד פון דער האַלב־אַפּגע־שטאַרבענער טראַגעדיע. אין דעם איז און עס וועט נאָך זיין בולטער די מיסיע פון דעם טעאָטער.

אלעקסאַנדר קוגעל.